

13 maj

Debatter m. m.**Onsdagen den 13 maj fm.**

Sid.

Stadga ang. protokollföring i utrikesnämnden	6
Valuta- och penningpolitiken	10
Riksbankens sedelutgivning m. m.	73
Rätt för sparbankerna att bedriva premiesparrörelse m. m.	74
Fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.	76

Onsdagen den 13 maj em.

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.	78
Avlöningar vid universitetet i Lund	96
Omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m.	106
Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.	126
Ändring i förordningen om varuskatt	133
Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft	134
Anslag till statens hingstdepåer och stuteri	142
Stöd åt hästaveln	144

Samtliga avgjorda ärenden.**Onsdagen den 13 maj fm.**

<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 22, ang. anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering	3
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 94, ang. anslag för budgetåret 1953/54 till byggande av fiskehamnar	3
— nr 95, ang. anslag för budgetåret 1953/54 till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar och till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar	4
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. protokollföring i utrikes- nämnden	6

1 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 18.*

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	10
— nr 17, ang. fortsatt tillämpning av lagen med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.	73
— nr 18, ang. rätt för sparbankerna att bedriva premiesparrörelse, m. m.	74
— nr 19, ang. fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.	76
Onsdagen den 13 maj em.	
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 117, ang. rörligt tillägg på pensioner	78
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. anslutning till överenskommelse ang. tyska utlandsskulder	96
— nr 5, ang. överenskommelse med Finland ang. fredligt avgörande av tvister	96
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 107, ang. anslag till avlöningar vid universitetet i Lund	96
— nr 108, om anslag till skolmåltider m. m.	106
— nr 109, ang. omorganisation av gymnasierna vid de högre allmänna läroverken m. m.	106
— nr 110, ang. byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. . .	125
— nr 111, ang. anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen	125
— nr 112, ang. depåverksamheten till stöd för blinda hantverkare . .	126
— nr 113, ang. stat för riksgäldsfonden	126
— nr 114, ang. understöd till skärgårdstrafik	126
— nr 115, ang. understöd åt inrikes lufttrafik	126
— nr 116, ang. vissa tjänster vid kommunikationsverken	126
— nr 118, ang. ersättning för olycksfall i arbete eller yrkessjukdom	126
— nr 119, ang. ersättning till C. A. V. Hagström m. fl.	126
<i>Sammansatta stats- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. ändring i lagen om polisväsendet	126
— nr 12, ang. anslag till polisväsendet	133
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, ang. ändring i förordningen om varuskatt, m. m.	133
— nr 42, om rättvisa i skatteavvägningen mellan olika folkgrupper, m. m.	134
— nr 43, ang. tillsättande av särskild tjänsteman i prövningsnämnderna att tillvarataga de skattskyldigas intressen	134
— nr 44, ang. tillägg till anvisningarna till 3 § kommunalskattelagen	134
— nr 46, ang. ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft . . .	134
— nr 52, ang. konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemets bibehållande eller avskaffande	141
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om inteckning i fartyg, m. m.	141
— nr 36, ang. pensionsstiftelser	141
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 30, om vidgad användning av epidemivårdsanstalter och truppförbands sjukhus	142
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna	142
— nr 26, ang. anslag till statens hingstdepåer och stuteri	142
— nr 27, ang. stöd åt hästaveln m. m.	144

Onsdagen den 13 maj.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Sedan riksdagens båda kamrar förehåft och godkänt nedan omförmälda, i jordbruksutskottets memorial nr 22 samt statsutskottets memorial nr 94 och 95 framlagda voteringspropositioner i frågor, rörande vilka kammaren fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att omröstningar över de särskilda besluten skulle äga rum denna dag, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen

1:a omröstningen

(enligt jordbruksutskottets memorial nr 22).

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 348 och II: 410 ävensom I: 349, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 500 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 348 och II: 410 samt I: 349, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med

92 Ja och 106 Nej,

varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med .. 55 Ja och 75 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller 92 Ja och 106 Nej,

sammanräkningen

visade 147 Ja och 181 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Nej-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 94).

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 225 samt med bifall till motionerna I: 29 och II: 68, I: 30 och II: 42 samt II: 334, till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 29 och II: 68, I: 30 och II: 42, I: 225 samt II: 334, till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med

111 Ja och 88 Nej,

varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 68 Ja och 65 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller 111 Ja och 88 Nej, sammanräkningen

visade 179 Ja och 153 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

3:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 95 p. 1).

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga,

b) godkänna följande avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis* .. 1 700 000
 2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:
 - a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, *förslagsvis* 413 148
 - b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar .. 13 452 426 600
 3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal 2 150 000
 4. Rörligt tillägg, *förslagsvis* 1 613 400
- Summa kronor 5 890 000

Särskilda uppbörsmedel:

Avgifter från de studerande .. 220 000

Nettoutgift kronor 5 670 000

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 670 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga, beslutat att

b) godkänna följande avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, *förslagsvis* .. 1 700 000
 2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:
 - a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, *förslagsvis* 413 148
 - b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar .. 13 452 426 600
 3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal 2 150 000
 4. Rörligt tillägg, *förslagsvis* 1 613 400
- Summa kronor 5 890 000

Särskilda uppbörsmedel:

Avgifter från de studerande .. 350 000

Nettoutgift kronor 5 540 000

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 540 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 113 Ja och 85 Nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med .. 85 Ja och 49 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster eller 113 Ja och 85 Nej, sammanräkningen

visade 198 Ja och 134 Nej, och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

4:e omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 95 p. 2).

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga,

c) godkänna följande avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

A v l ö n i n g s s t a t.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	900 000	
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, <i>förslagsvis</i> ..	313 464	
b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar ..	13 136	326 600

3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	1 230 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	937 400
	<hr/>
Summa kronor	3 394 000

Särskilda uppbördsmedel:

Avgifter från de studerande ..	135 000
Bidrag från Göteborgs stad m. fl.	44 000
	<hr/>
Summa kronor	179 000
	<hr/>
Nettoutgift kronor	3 215 000

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 215 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga, beslutat att

c) godkänna följande avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

A v l ö n i n g s s t a t.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	900 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, <i>förslagsvis</i> ..	313 464
b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar ..	13 136
	<hr/>
	326 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	1 230 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	937 400
	<hr/>
Summa kronor	3 394 000

Stadga ang. protokollföring i utrikesnämnden.

Särskilda uppbördsmedel:

Avgifter från de studerande ..	210 000
Bidrag från Göteborgs stad m. fl.	44 000
Summa kronor	254 000

Nettoutgift kronor 3 140 000

d) till Chalmers tekniska högskola:
Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 140 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 112 Ja och 84 Nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med .. 94 Ja och 39 Nej, vadan, då därtill

lades andra kammarens röster

eller 112 Ja och 84 Nej,

sammanräkningen

visade 206 Ja och 123 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med Ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Herr TALMANNEN yttrade: Efter samråd med talmannen i första kammaren och talmanskonferensen får jag beträffande riksdagsarbetets ordnande meddela, att, såvitt nu kan bedömas, arbetsplena med kamrarna kommer att hållas lördagen den 16, onsdagen den 20 och fredagen den 22 maj, men däremot icke lördagen den 23 maj, som är pingstafton. Efter pingsten hålles arbetsplena tisdagen den 26 och onsdagen den 27 maj samt därefter i den mån så erfordras för riksdagsarbetets avslutande. Alla nu angivna arbetsplena börjar klockan 10 förmiddagen.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att herr Mårtensson i Smedstorp, som vid kammarens sammanträde den 28 april med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Johnsson* i Kastanjegården vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i anledning av beslutet om nedläggande av sockerfabriken i Karlshamn.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Stadga ang. protokollföring i utrikesnämnden.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande över förslag till stadga angående protokollföring i utrikesnämnden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! Denna fråga har tidigare behandlats dels vid överläggningar mellan regeringen och representanter för riksdagspartierna, dels vid två sammanträden i utrikesutskottet. Det har vid dessa överläggningar framgått, att meningarna har varit delade om lämpligheten av att införa obligatorisk stenografisk protokollföring vid sammanträdena i utrikesnämnden. Min kollega i första kammaren herr Ewerlöf och jag har hört till dem som har ställt sig kritiska till den nya anordningen. Jag skall, herr talman, be att i största korthet få redovisa våra synpunkter.

Stadga ang. protokollföring i utrikesnämnden.

Det är framför allt två ting, som har präglat arbetet i utrikesnämnden. Det ena har varit den fullständiga obundenheten av partihänsyn, och det andra har varit friheten från prestigesympunkter. Ingen ledamot yttrar sig i utrikesnämnden från partipolitisk utgångspunkt, och det anses vara fullt i sin ordning, att personer som tillhör samma parti kan inta helt olika ståndpunkter under debatterna. Självfallet har detta förhållande främjat det saktliga samarbetet i nämnden. Det har också ansetts vara alldeles naturligt, att ledamöterna i början av en debatt kan hypotetiskt inta en ståndpunkt, som sedermera under överläggningens gång modifieras och eventuellt frånträdes. Jag tror att även detta förhållande i hög grad har främjat samarbetet inom nämnden.

För min del befarar jag att införandet av stenografiska protokoll som en obligatorisk anordning kommer att något minska på omedelbarheten i nämndens överläggningar och begränsa den öppna och förtroliga karaktären av dessa. Jag beklagar om en sådan utveckling skulle komma att äga rum.

Vi har — det tror jag många är medvetna om — i vårt offentliga liv redan nu allt för många artificiella gränser av olika slag. Det vore olyckligt om dessa gränser mera markerat skulle börja framträda även vid överläggningarna inom utrikesnämnden.

Det önskemål, som konstitutionsutskottet med sitt utlåtande främst har velat tillgodose, har ju varit, att det av protokollet skulle framgå vilka råd som nämndens ledamöter i de olika frågorna har givit. För min del kan jag, herr talman, inte se att det för att beakta detta intresse skulle vara nödvändigt att besluta om införande av stenografiska protokoll. Det räcker med en jämkning av de nuvarande protokollreglerna för att kunna ordna denna angelägenhet.

Jag skulle slutligen också, närmast

med adress till utrikesministern, vilja framföra ytterligare en synpunkt. Hittills har det varit så, att när vi kommit till överläggningarna i utrikesnämnden, det material, som i förväg ställts till ledamöternas förfogande, ofta har varit ganska knapphändig. Ståndpunktstagandet i nämnden har därför i stor utsträckning fått grundas på föredragningarna under själva sammanträdet. Det är givet, att om man nu skall övergå till den nya ordningen med de därpå följande större anspråken på noggrann precisering, kanske även i detalj, av rådgivningen, måste utrikesledningen på ett annat sätt än tidigare tillgodose behovet av information på ett förberedande stadium, så att ledamöterna i nämnden verkligen har fått tid att tänka över frågorna ordentligt innan de gör sina uttalanden.

Herr talman! Jag förstår att det är en hopplös sak att ställa något yrkande gentemot ett enhälligt utskott, men jag har inte kunnat underlåta att på detta sätt anmäla en avvikande mening i förhållande till utskottet.

Herr HALLÉN (s): Herr talman! Då herr Hjalmarson inte ställde något yrkande, kan vi kanske begränsa denna diskussion. Jag vill gärna erkänna, att det ligger något beaktansvärt i hans farhåga för att det fria, personliga och icke partibundna sätt att resonera, som man sätter värde på, skulle kunna äventyras genom att man blir mera formalistisk och noggrann och påverkas av partisynpunkter vid lämnandet av dessa råd och över huvud taget vid överläggningarna. Jag vill då erinra herr Hjalmarson om att det ju inte har saknats tillfällen, då det inte alls har varit fråga om någon dylik uppmarsch efter partilinjer. Jag erinrar — det kan man nog säga i denna kammare — om de överläggningar vi hade i frågan om ambassadörernas rörelsefrihet, där vi inte alls marscherade upp efter olika partilinjer.

Stadga ang. protokollföring i utrikesnämnden.

Herr Hjalmarson säger vidare att hela överläggningen blir friare om man inte har dessa stenografiska uppteckningar. Ja, jag får nog säga att fria är överläggningarna naturligtvis, men nog märker väl alla att så omedelbara kanske som i kammaren är de inte, och det är naturligtvis den yttre miljön och mycket annat som medverkar till att behandlingen av ärendena blir i viss mån formell.

Herr Hjalmarson säger att man kan resonera friare då det inte stenograferas och att det kanske rent av händer att man längre fram vill modifiera sin uppfattning; därvid är det besvärande om det står bevarat i historien att man vid det och det tillfället tyckte så och så. Men det får ju ändå inte vara så att de råd som man ger Konungen vid det tillfället är på något sätt oöverlagda, så att man senare liksom tycker att det är förargligt att det skall stå där i protokollet och vill få bort det hela. Jag tror att de olägenheter, som herr Hjalmarson uttryckte farhågor för, är ganska begränsade.

Vidare kan vi naturligtvis inte underkänna värdet för den historiska forskningen av att dessa protokoll verkligen är så pass fullständiga som de enligt utskottets förslag skall bli. Där räcker det ingalunda, i kanske viktiga situationer, med ett slags referat eller annat. Det kan hända att orden måste pressas ganska noggrant, och då måste man gå till stenografens utskrift.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Först en liten observation. Jag har sett att man i utskottsutlåtandet talar om *stenografiska* protokoll. Jag skulle vilja vädja till regeringen att överväga huruvida inte en annan metod, nämligen maskinell upptagning, är att föredra, då man ju kan ha sådana anordningar, att även en talare, som vänder ryggen mot en stenograf och kanske råkar tala litet lågmält i en passage, i alla fall får sitt yttrande korrekt upptaget, medan

det vid stenografering kan bli missförstånd. Jag tror alltså att, om man verkligen vill ha fullt betryggande återgivet vad som har sagts, den maskinella upptagningen bör provas mycket omsorgsfullt innan man beslutar sig för den stenografiska.

Men, herr talman, jag skulle vilja passa på detta tillfälle att beröra en fråga rörande utrikesnämndens arbetsformer, inte i någon som helst polemisk avsikt, utan endast som en vädjan till regeringen att medverka.

Jag gör detta inte så som herr Hjalmarson till en följdfråga till att man nu får protokoll, utan jag har andra skäl. Jag har tillåtit mig att inom utrikesutskottet framföra och vill här gärna upprepa, att jag tror att det skulle vara värdefullt, om utrikesministern, vilken på ett erkännansvärt sätt har ökat den skriftliga dokumentation som i förväg tillställes utrikesnämndens ledamöter, ville gå än vidare på den vägen, inte för att vi skall kunna göra mera formfulländade yttranden, utan för att underlätta ett ställningstagande. Enligt min mening blir det emellertid i alla fall ofrånkomligen allt emellanåt så, att den situation som föreligger i nämnden inte är till fullo klarlagd utav ett på förhand utskickat material, utan blir belyst av debatten, inte minst av inlägg från regeringens sida. Därför tycker jag införande av en sådan praxis i utrikesnämnden vara högst önskvärt, att det betraktas som en helt naturlig sak att en ledamot av nämnden påyrkar att sammanträdet ajourneras, t. ex. en halvtimme, på det att den ledamoten måtte få tillfälle att rådsla med sina vänner inom nämnden. Som det nu är har det för mig — det vill jag uppriktigt erkänna — ibland känts besvärande att sakna en sådan möjlighet till rådslag.

Vidare skulle jag vilja uttala det önskemålet att, när det är mycket viktiga avgöranden som förestår — det sker ju någon enstaka gång även i vårt

Stadga ang. protokollföring i utrikesnämnden.

land — det då betraktas som en naturlig sak, att frågan bordlägges och utrikesnämnden sammanträder på nytt, eventuellt följande dag eller i varje fall inom en kort tid.

Jag vill alltså med detta anförande bara rikta en vädjan till särskilt utrikesministern att för sin del stödja att det uppkommer en praxis utav denna art. För min del lovar jag, att jag skall göra det som eventuellt kan ankomma på mig för att denna praxis skall uppkomma.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Jag vill först i anledning av utskottets utlåtande säga att jag för min del helt och hållet kan godkänna den lilla precisering som förekommer i yttrandet. Den överensstämmer med den tolkning som från början har varit avsedd med reglerna i den föreslagna stadgan. Det gäller alltså att en medlem alltid skall ha rätt att få sitt yttrande till protokollet, även om man har ordnat det så, att man preliminärt har en diskussion utanför protokollet.

Jag kan mycket väl förstå de allmänna betänkligheter som herr Hjalmarson här gav ett uttryck för. Det är just dessa synpunkter som har föranlett att man hittills har haft de regler man har haft, alltså att man inte har i protokoll upptecknat diskussionen i nämnden.

Å andra sidan tycker jag för min del, att den erfarenhet vi har gjort under gången tid ovillkorligen tyder på att det inte är bra som det är. Jag kan säga bara som en liten illustration, att det, då man här efter kriget publicerade en del vitböcker med utrikespolitiskt material, från flera håll i pressen framfördes det önskemålet, att vi också skulle publicera de anteckningar som man visste brukade göras i utrikesnämnden av den närvarande sekreteraren men som inte är officiella, utan som är, kan man säga, hans privata anteckningar. I anledning av dessa yrkanden gick jag

för min del igenom åtskilliga av dessa anteckningar från krigsåren och kom till den uppfattningen, att de var ytterst otillfredsställande, för det första mycket ofullständiga och för det andra ibland direkt missvisande. Jag vill inte lägga någon skuld på sekreteraren för att anteckningarna blev sådana. Han hade faktiskt inte någon skyldighet att göra anteckningar. Det är ganska besvärligt att göra det, när man samtidigt skall följa med i diskussionen.

Man är nog också på det håll herr Hjalmarson representerar på det klara med att det inte är bra som det är. Det har här kommit fram tanken att man bara skulle protokollföra ledamöternas »råd» som det hette, alltså att deras slutsatser skulle tas in i protokollet men inte deras argumentation. Jag tror för min del inte att någon annan väg är framkomlig än den fullständiga uppteckningen. Anförandena mynnar ofta inte ut i någon direkt konklusion utan framför bara argument och synpunkter av olika slag. Det skulle då bli mycket vanskligt att få fram anteckningar som skulle innefatta bara ledamöternas direkta råd till regeringen. När man väl kommer fram till ståndpunkten, att de nuvarande reglerna inte är tillfredsställande, kan man således inte stanna vid något annat än den fullständiga uppteckning av diskussionen som här föreslagits.

Ledamöterna kan ju göra förbehåll när de yttrar sig. De behöver inte omedelbart föra fram en bestämd ståndpunkt eller ange något bestämt råd, utan kan mycket väl säga, att de vid den första granskningen har den eller den synen på saken, men att de reserverar sig för att de kan komma till en annan ståndpunkt när de fått tillfälle att höra debatten i nämnden eller ytterligare begrunda frågan.

Jag är fullkomligt ense med herr Hjalmarson och herr Ohlin om att det är önskvärt att i största möjliga utsträckning ge nämnden skriftligt ma-

Valuta- och penningpolitiken.

terial på förhand för att ledamöterna skall kunna vara bättre förberedda att ta ståndpunkt till de frågor som kommer upp. Jag har nog försökt göra det. Det är ju ett gammalt önskemål. Men det kan ibland ha sina vanskligheter att i en hast färdigställa skriftligt material som kan distribueras före sammanträdet. Men jag är fullt beredd att på vad mig ankommer söka i större utsträckning tillmötesgå detta önskemål.

Jag är också fullkomligt ense med herr Ohlin om att det många gånger kan vara mycket praktiskt att antingen ajournera sammanträdet för en kort stund eller också hålla ett nytt sammanträde och bordlägga ärendet. Jag har inga invändningar mot en sådan procedur. Nämndens ledamöter kan naturligtvis själva ta initiativ och föreslå en sådan anordning. De har bättre möjligheter än regeringen att bedöma, om en sådan procedur är önskvärd ur deras synpunkt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 6.

Granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 16, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

*Punkten 1.***Valuta- och penningpolitiken.**

Utskottet hade under denna punkt gjort vissa uttalanden om den ekonomiska politiken.

Reservation hade vid punkten avgivits av herrar *Ewerlöf, De Geer, Nordenson, Schmidt, Gustafson* i Göteborg och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka ansett, att utskottets utlåtande under punkten bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Sedan punkten föredragits meddelade herr talmannen, att överläggningen rörande detta ärende finge avse även bankoutskottets utlåtanden nr 17, 18 och 19.

Härefter anförde:

Herr SCHMIDT (fp): Herr talman! De förändringar som i statsfinansiellt, låne- och penningpolitiskt hänseende ägt rum under 1952 avspeglas i stort sett i följande siffror.

Statsskulden har minskat med 112 miljoner, och den tillfälliga skulden utgjorde vid årsskiftet 24 procent mot 30 procent ett år tidigare, således en gynnsam förskjutning. Däremot har i lånepolitiskt hänseende den tendens som visade sig under 1951, då riksbankens andel av statsskulden nedgick från 24 procent till 19 procent, under 1952 ändrats, i det andelen nu ökat till 21 procent. Man bör påminna sig att före kriget var praktiskt taget hela statsskulden placerad i marknaden. Ja, så när som på ett par procent var så fallet även efter kriget.

Jag förbigår valutareservens kvantitativa och kvalitativa förändringar, då jag förstått att andra reservanter avser att ägna sig åt dessa spörsmål.

Resultatet av riksbankens transaktioner under 1952 är, att de offentliga betalningsmedlen ökat med 524 miljoner mot 769 miljoner 1951 och ungefär 175 miljoner under vart och ett av åren 1950 och 1949. Även om ökningen är mindre än under 1951 — det skulle för resten bara fattas annat — så är den anmärkningsvärt hög i synnerhet med tanke på nationalinkomstens ökning dessa år, särskilt dess obetydliga ökning under 1952. En analys av ökningen ger nämligen vid handen, att den till övervägande del är att hänföra till riksbankens ökade förvärv av statspapper och minskning av statliga myndigheters checkräkning under året. Visserligen sammansätter sig ökningen

Valuta- och penningpolitiken.

av statspapper i en minskning under januari—november på 272 miljoner kronor och en kraftig ökning under december på 691 miljoner, vilken ökning man vill göra gällande varit av tillfällig natur. Detta skulle i sin tur bevisas av att riksbanken detta år minskat sitt innehav av statspapper med ett betydligt större belopp. Ser man emellertid till både statspappersaffärerna och förändringarna på statliga myndigheters checkräkning, skall man finna, att den genom *dessa transaktioner* åstadkomna minskningen av de offentliga betalningsmedlen är bra nära densamma som den under vartdera av 1952 och 1953 års första kvartal. Utvecklingen under detta års första månader får alltså närmast ses som en säsongvariation.

Kvar står att riksbanken tillskjutit marknaden likvida medel under året med över en halv miljard. Om ock tillskottet skett under en kortare period är knappast benämningen »av tillfällig natur» den rätta; fastmer är det ju så, att under året uppsamlat kreditbehov som på grund av frånvaron av en smidig räntepolitik, närmast med avseende på den långa räntan, ej på ett normalt sätt under året kunnat tillfredsställas av marknaden. Sedermera har detta behov måst tillgodoses genom riksbankens medverkan. Ökningen av de offentliga betalningsmedlen mot årets slut har i sin tur möjliggjort ökad kreditgivning i affärsbankerna under början av år 1953 och i varje fall icke lett till den kreditåtstramning man velat åstadkomma. När man bagatelliserar vad som hänt under december 1952 med att säga att läget återställts under första kvartalet 1953, glömmar man att det passerat något under tiden — den tillfälliga ökningen av betalningsmedel har möjliggjort en ökad kreditgivning.

Reservanterna vill icke förringa vad som åstadkommits och är övertygade om att riksbanksledningen med de medel man ansett sig vilja och kunna an-

vända sig av gjort allvarliga ansträngningar att få läget i sin hand. Men ett medel har riksbanken icke brukat — vi syftar nu närmast på en anpassning av den långa räntan. I reservationen till bankoutskottets utlåtande nr 16 har vi så utförligt redovisat skälen i dagens läge för en sådan räntehöjning att jag nu ej skall göra mig skyldig till upprepningar av argument. Jag vill nu bara säga att när det gäller att bedöma verkan av en viss räntehöjning på bostadsmarknaden får man inte förbise möjligheten att genom räntesubventioner påverka den årliga kapitalkostnaden för bostadsbyggandet. Från den grupp jag tillhör har förslag av denna art framlagts.

Jag skall emellertid i det efterföljande försöka sätta in frågan om räntepolitikens konsekvenser i ett vidare sammanhang. Vare det nu nog sagt att ju längre man i ett läge som dagens, där tydligen kreditmarknaden står inför alltmer ökade påfrestningar, väntar med att ta konsekvenserna av kreditåtstramningen och de försämrade statsfinanserna, desto olägligare kan en räntehöjning komma, och desto mer betungande kan den bli. Därtill riskerar man att den kan bli högre än om den sättes in i tid — det är bättre att dämpa i bäcken än i ån.

Vad jag härmed sagt avser utlåtandet nr 16, och jag går nu över till utlåtandet nr 17, närmast vad det gäller riktlinjerna för den ekonomiska politiken, vartill jag, såsom jag nyss antydde, vill knyta vissa reflexioner.

Först ett klarläggande. Målsättningen för den ekonomiska politiken är ju jämn och full sysselsättning och stabilt penningvärde, vartill nu kommer kravet på en kvantitativ och kvalitativ förstärkning av valutareserven. Vissa av målen kan också vara medel. Sålunda är på lång sikt ett bevarat penningvärde och en tillfredsställande valuta-reserv en förutsättning för full sysselsättning. Ett annat viktigt medel här-

Valuta- och penningpolitiken.

för är ett nysparande i en sådan omfattning, att det räcker till för offentliga investeringar och för att utbygga och vidmakthålla produktionsapparaten på en konkurrenskraftig nivå. Och som en röd tråd genom detta komplicerade sammanhang måste löpa en riktig penningpolitik, vilken är riksbankens huvudsakliga uppgift. Tiden och hänsynen till andra debattörer tvingar mig att här begränsa mina reflexioner till penningpolitiken och sparandet.

Utgångspunkten för dessa reflexioner är ett yttrande av utskottsmajoriteten. »Det är uppenbart att en restriktiv kreditpolitik härvid är av betydelse: en försämrad likviditet inom industrien och handeln kan antas både stimulera till större exportansträngningar och försvåra importen.»

Vad som hänt är följande. Under senare decennier har industrien blivit alltmer självfinansierande i fråga om rörelsekapital, och dess likviditet har stärkts. Å ena sidan innebär detta att industrien delvis undandrar sig en kreditåstramning, men var skulle vi å andra sidan ha stått, om exempelvis cellulosaindustrien icke kunnat finansiera lagerhållningen under den nu inträdda försäljningsstagnationen och därmed kunnat hålla sysselsättningen något så när uppe? En försvåring av importen av exempelvis råvaror kan också bli ganska fatal för industriens del och därmed för sysselsättningen.

I samband med denna utveckling i fråga om industriens självfinansiering har under de två sista decennierna, alltså under åren 1930—1949 — och jag stöder mig därvid på vissa siffror av professor Gårdlund — industriens och handels andel av den totala kreditvolymen nedgått från $\frac{1}{3}$ till $\frac{1}{6}$. Under samma period ökade industriens krediter med 50 procent men nationalinkomsten med 200 procent. Samtidigt har den procentuella andelen av vissa affärsbanksplaceringar i fråga om statspapper ökat från 6 till 13 eller

från 200 miljoner kronor till $1\frac{1}{4}$ miljard. Ser vi så på hur den långfristiga inlåningen eller det enskilda sparandet fördelar sig på affärsbanker och kapitalmarknadsinstitutioner finner vi, att affärsbankernas andel nedgått från 35 procent till 22 procent under det att kapitalmarknadsinstitutionerna ökat i motsvarande grad. — Går man tillbaka till 1915 konstaterar man, att affärsbankerna tog ännu mer av inlåningen eller nära hälften.

Lägger man så härtill att aktieemissionerna nedgått i förhållande till nationalinkomsten — under 1930-talet uppgick de till 2 å 3 procent, och under 1940-talet utgjorde de 1 procent — då börjar kanske reflexionerna göra sig själva. Industrien självfinansierar sig i större utsträckning än förr, och i brist på riskvilligt kapital tillfredsställer man nu det resterande kapitalbehovet på den medellånga och långa kapitalmarknaden och konkurrerar med stat, kommuner och bostadsproducenter. Eftersom kön på den långa marknaden är mycket betydande så ligger byggnadskreditiven onödigt länge i affärsbankerna, och kommunerna måste vidtaga provisoriska lånearrangemang i affärsbankerna. Samtidigt lånar staten i affärsbankerna till en kort ränta, som »bara» stigit från $\frac{1}{2}$ till 2 procent sedan 1946, under det att den långa räntan stigit förhållandevis föga.

På detta sätt uttunnas ett fruktbärande samarbete mellan affärsbanker och industri, framför allt när det gäller den i tillväxt varande småindustrien. Om befintlig industri av viss storleksordning finansierar sig själv är en sak för sig, men hur går det med nyskapandet inom näringslivet? Innebär ej den nu pågående utvecklingen på kreditmarknaden och fasthållandet vid olika regleringar risk för att vikingakynnet, som visat sig så framgångsrikt även i fredliga värv — exempelvis genom dristig företagsamhet i fråga om exploatering av uppfinningar och ut-

Valuta- och penningpolitiken.

vidgande av exportmarknader — så småningom dämpas?

Jag är fullt medveten om att jag fördjupat mig i ett spörsmål, som ej direkt behandlas i reservationen. Det sammanhänger dock indirekt med reservationens innehåll.

Beträffande majoritetens utlåtande och vår reservation avstår jag nu inledningsvis från vidare analys och argumentering. Jag vill emellertid särskilt framhålla svårigheten att på kapitalmarknaden tillfredsställa statens lånebehov samt risken för den indirekt likviditetsökande effekten av att staten lånar i affärsbankerna.

Till sist vill jag framhålla en sak. Utskottsmajoriteten säger att den icke är beredd att i dagens läge tillstyrka att de nuvarande ekonomiska regleringarna omedelbart avskaffas. Jag undrar då hur läget egentligen skall se ut när vi anser oss kunna göra detta, om vi i dagens läge ej är mogna att ta ett stort steg bort från regleringsekonomien och i år avveckla både byggnads- och prisregleringarna.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h): Herr talman! De av folkpartiet och högern gemensamt avgivna reservationerna till bankoutskottets utlåtande nr 16 angående granskningen av riksbankens och riksgäldskontorets förvaltning samt nr 17 rörande riktlinjerna för den ekonomiska politiken har herr Schmidt redan redogjort för. Jag kan för min del i allt väsentligt ansluta mig till de synpunkter herr Schmidt anfört, men jag skulle gärna ytterligare vilja beröra några synpunkter i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Som flertalet av de ärade kammarledamöterna torde känna till — kanske mycket bättre än jag — har högern under en följd av år framlagt motioner med krav på friare linjer i eko-

nomien och avveckling av de av världskriget föranledda kontroller, ransoneringar och regleringar som funnits kvar. Motionerna har för all del blivit hövligt och rätt välvilligt behandlade i utskottet, men de har också regelbundet blivit hövligt men bestämt avvisade av riksdagen. Utvecklingen har visserligen tvingat fram en del lättnader, men knappast på något annat område har de styrande i så hög grad handlat efter ledmotivet »skynda långsamt».

Utskottsmajoriteten säger också i det nu avgivna utlåtandet att man bör gå fram med viss försiktighet och att prövningen av regleringarnas avveckling bör föregås av omsorgsfulla överväganden och ske från fall till fall. Naturligtvis menar vi inte att man skall vara oförsiktig, men många gånger kan det vara höjden av oförsiktighet att inte vidtaga åtgärder när läget så påkallar. Dessutom är det ju inte avsikten att avskaffa det nuvarande ekonomiska systemet utan att andra åtgärder vidtas. Därvid är det ju vår mening att det skall ersättas av en ekonomisk politik, som bygger på ökad användning av generella metoder och ökad frigörelse av de produktiva krafterna.

Samma socialdemokratiska politik har så när som på ett undantag, kreditrestriktionerna, tillämpats under så starkt skiftande ekonomiska förhållanden som högkonjunkturen 1946—1948, under den mera dämpade konjunkturen 1949 och under den hektiska inflationsperioden i samband med Korea-kriget. Denna politik skall uppenbarligen tillämpas även under de ändrade konjunkturförhållanden som nu inträtt. Enligt vår mening är det ju inte så särskilt lyckade metoder, som kommer till användning, vilket vi sökt framhålla i våra motioner. Nu senast har vi utvecklat denna uppfattning i de likalydande motionerna I: 300 och II: 374 och i den till bankoutskottets utlåtande nr 17 fogade reservationen. Vi har här

Valuta- och penningpolitiken.

särskilt velat fästa uppmärksamheten på de ändrade internationella förhållandena såväl med avseende på marknadsutvecklingen som på den ekonomiska politik, som förs i världens ekonomiskt ledande länder.

En fråga, som härvid kastar sin skugga framför sig i tiden, är konvertibilitetsfrågan, vilken i sista hand bottenar i frågan om balans i betalningarna mellan hårdvalutaländerna och övriga stater, bland dem Sverige. Jag varken vill eller kan uttala mig om den sannolika tidpunkten för en mera allmän valutakonvertibilitet. Jag har emellertid observerat, att Kungl. Maj:t i proposition nr 227 angående komplettering av rikstatsförslaget uttalar, att vägen ännu torde vara lång till en allmän konvertibilitet, en uppfattning som även utskottets majoritet gör sig till tolk för. Efter vad jag kan förstå är frågan i alla fall i allra högsta grad aktuell därigenom att målmedvetna förberedelser måste göras i god tid — och faktiskt görs i flertalet västeuropeiska länder och i andra länder som vi har intima affärsförbindelser med. Detta kan knappast undgå att påverka förhållandena även hos oss. Även vi måste förbereda oss. Vi kan inte bara sitta passiva med armarna i kors och tro, att problemen löser sig av sig själva även för vår del, om andra länder lyckas ordna sin valutafråga.

Jag skall inte fördjupa mig i denna besvärliga fråga, som på sitt sätt är ett uttryck för den internationella ekonomiska politiken och därigenom obestriddligen kan påverka marknadsutvecklingen i lika hög grad som Korea-krigets utbrott på sin tid påverkade råvaruprisernas höjd. Vi har haft och har alltjämt stor nytta av den europeiska betalningsunionen, men faktum är, att vi för närvarande trots allt tvingas att i stor utsträckning köpa, inte där det är billigast utan där vi har tillgång på valutor. Som ett enda litet exempel kan jag nämna toluol. Det är en mycket

viktig utgångsråvara för den kemiska industrien. För den får vi betala 50 procent mer än vi skulle behöva om vi hade t. ex. dollar. Det betyder inte bara, att vi inte kan konkurrera med våra kemiska hel- och halvfabrikat på världsmarknaden utan också att världsmarknaden konkurrerar ut vår industri på hemmamarknaden på hithörande områden. Många liknande exempel finns. För att vi skall kunna vara med och köpa där det är billigast, vilket är nödvändigt om vi skall vara med i konkurrensen, är det utomordentligt viktigt att inte bli efter om och när övriga jämförbara länder helt eller delvis går mot valutakonvertibilitet.

Vad som just nu är påtagliga realiteter för svenskt näringsliv är att priserna på viktiga hel- och halvfabrikat antingen redan fallit starkt eller pekar nedåt, att försäljningen såväl hemma som utomlands har att kämpa i hård konkurrens, vidare att kostnaderna i produktionen är ytterst svåra att få ned, och att följaktligen lönsamheten i företagen försämras samt att riskerna för sysselsättningen ökas. Produktionen stagnerade under 1952 och gick för industriens del tillbaka med två procent. Även om utvecklingen i år är något olika inom olika näringsgrenar och industrier är så mycket klart, att man ännu inte fått någon förbättring totalt sett. Alltjämt räknar man med oförändrad produktionsvolym för detta år. För industriens del låg produktionen under januari och februari en procent under fjolårets två första månader. Jag kanske får göra en reservation för att jag inte hunnit se igenom konjunkturinstitutets meddelande, »Konjunkturläget våren 1953», som låg på bordet här i morse. Men jag tror i alla fall, att skillnaden i fråga om tendensen under året inte kan ha blivit så stor. Ett uttryck för den försämrade konkurrenskraften respektive den minskade efterfrågan är att orderingången i exempelvis verkstadsindustrien är

Valuta- och penningpolitiken.

cirka 30 procent mindre än under januari—februari förra året. På utsatta punkter i denna näringsgren har driftinskränkningar måst företas, och en viss arbetslöshet har uppstått. Järn- och metallmanufakturen har det ännu sämre ställt, och den kemiska industrien har nära nog råkat in i ett katastrofläge, kvalitetsställtillverkningen kan trots upprepade prissänkningar endast med svårighet konkurrera på världsmarknaden, och vissa delar av verkstadsindustrien har, som sagt, stora problem att brottas med just nu.

Den stagnation, som det svenska näringslivet erfar, förekommer inte överallt utomlands. Produktionen stiger i själva verket i flera andra länder, vilket bl. a. torde få tillskrivas bättre och snabbare anpassning till det ändrade marknadsläget. Även om konkurrensen gör sig kännbar litet varstans, är det framför allt exporten som får ta första stöten. Det går inte att komma ut med högre priser än dem som gäller för likvärdiga varor utomlands, och när exportorderna går ner, som de faktiskt gör på många områden, betyder det sjunkande exportintäkter längre fram.

Såvitt jag förstår, går det helt enkelt inte att komma ifrån en anpassning av kostnaderna efter förhållandena, om vi skall kunna konkurrera, och det är en sak, som alla parter i arbetslivet har intresse av. Vad företagen i själva verket gör, är ju att de konkurrerar om sysselsättningen för sina anställda — arbetare och tjänstemän — och dessa parters intressen sammanfaller alltså i hög grad med företagens.

För vårt land kan man inte komma ifrån att exporten intar en nyckelposition i vårt näringsliv, och jag vill understryka detta. Vad svensk export begär i dag är att få arbeta i fred med minsta möjliga statsingripanden och utan orimliga och onödiga pålagor. Det är ett rimligt krav, att det ekonomiska

systemet göres sådant, att det medger tillräcklig smidighet och rörlighet, så att näringslivet kan anpassa sina kostnader och priser till vad som gäller på världsmarknaden. Exporten vill och bör också, om de angivna önskemålen villfares, kunna klara sig själv, och den hoppas innerligt, att den inte skall försättas i ett sådant läge, att den behöver välsignas med subventioner, exportpremier o. d. När allt kommer omkring är det exportkraften som blir avgörande, inte bara för vad vi kan ha råd att importera, utan även för hur vi lyckas klara vårt valutaproblem.

Enighet tycks numera råda både om att valutareserven är alldeles för liten och att dess utveckling ger anledning till oro. De senaste beräkningarna går ju ut på en valutaförlust av 300 miljoner kronor i år. Det låter kanske inte så farligt, men det måste ses mot bakgrunden av att vi, trots allt vad som sagts om ändrade konjunkturer, dock alltså i stort sett har goda sådana. Men skulle det bli ett verkligt omslag till det sämre på världsmarknaden, då behöver vi en ordentlig valutareserv, om vi skall ha möjligheter att klara oss någorlunda helskinnade igenom, och det är därför som vi inte får nagga i kanten på valutareserven nu utan i stället till varje pris måste försöka arbeta på att bygga upp den. Skall någonting kunna göras åt den saken, måste det bli att söka få fram en större exportvolym till konkurrensdugliga priser.

Den hittills förda politiken tycks inte ge den inre finansiella stabiliteten i ekonomin. Som närmare utvecklats i reservationen till bankoutsköttets utlåttande nr 16, har vi den uppfattningen att bl. a. räntepolitiken måste ges en annan roll i det ekonomiska livet. I de flesta länder har man numera tillerkänt räntan uppgiften att skapa åstramning i penningförsörjningen och har därefter kompletterat med restriktioner av olika slag i mån av behov. Politiken i vårt land sätter reglering-

Valuta- och penningpolitiken.

arna i första hand på alla områden även i fråga om pengarna och krediterna. Vi är fullt med på att läget alljämt fordrar en åtstramning i kreditgivningen, men vi hävdar, att det hela skulle bli mycket smidigare och effektivare, om kreditrestriktionerna kombinerades med en rörlig ränta.

Den riktiga avvägningen efter räntabilitetssynpunkter olika investeringar emellan och även mellan offentliga och privata investeringar kan inte komma till stånd med nuvarande system. De politiska synpunkterna att av det ena eller det andra skälet få till stånd större offentliga investeringar måste bli ännu mer dominerande, när kostnaderna för dessa inte ter sig så avskräckande som de skulle göra om marknadsränta verkligen fick betalas. Detta måste leda till en i det långa loppet skadlig snedvridning.

I nuvarande läge kommer som vi alla vet hotet mot den ekonomiska och finansiella stabiliteten framför allt från det stora statliga lånebehovet. Jag tror visst, att detta kan täckas på *kreditmarknaden*, men jag finner det lika uppenbart, att *kapitalmarknadens* resurser är otillräckliga. Kreditmarknaden kan alltid ges större resurser om riksbanken ingriper och tillför den nya likviditetstillskott, men kapitalmarknaden är beroende av vad spararna är beredda att ställa till förfogande. Jag har heller inte kunnat förstå annat än att det sparande, som vi normalt har att räkna med i år, kommer att tas i anspråk på i stort sett samma sätt som t. ex. 1952, under vilket år staten inte hade något större lånebehov. Det är väl därför knappast att räkna med någon outnyttjad marginal av sparmedel, som staten kan rikta sin låneefterfrågan mot i år. Jag förstår faktiskt inte hur det skall vara möjligt att genomföra det föreliggande budgetprogrammet utan att vi riskerar en inflation, som vi alla utan undantag vill undvika.

Situationen utgör i varje fall ett myc-

ket starkt skäl för att allt göres för att uppmuntra sparandet, och det är detta som är anledningen till att jag avgivit en blank reservation till bankoutskottets utlåtande nr 18 i anledning av väckta motioner om åtgärder för främjandet av det enskilda personliga sparandet. Det råder inget tvivel om att en grundförutsättning för penningssparandet är att penningvärdet är någorlunda stabilt, men om sparandet, som nu är fallet, är otillräckligt trots att penningvärdet anses ha stabiliserats, då tycker jag slutsatsen är alldeles klar: att det fordras något mer. Svenska sparbanksföreningen har i sitt remissyttrande över de väckta motionerna särskilt framhållit hur negativt spararna reagerar inför den hårda beskattningen på sparmedel. Sparbanksföreningen pekar på att det här är fråga om psykologiska realiteter, som helt enkelt inte går att övervinna, om man inte vill gå spararna till mötes på någon punkt. Här borde det för staten, som har det största intresset av att sparandet ökar, vara angeläget att ta något slags initiativ utan dröjsmål. Jag tyckte, när jag avgav min blanka reservation, att bankoutskottet kanske var litet för matt i sitt allmänna uttalande om önskvärdheten av att åtgärder vidtogs.

Vi har från vårt håll begärt friare riktlinjer i den ekonomiska politiken, och detsamma har folkpartiet gjort. Vi anser en riktigt avpassad penningtillgång vara den första och viktigaste förutsättningen för inre stabilitet, och därvidlag får statens utgiftspolitik inte utgöra undantag. Rantepolitiken måste göras rörlig, och investeringarna måste avvägas efter räntabilitetssynpunkter i ökad grad och inte bestämmas för mycket efter politiska grunder. Vi anser på det hela taget, att regleringarna är ett hinder för en säker och naturlig stabilitet i det inre och därmed också för valutastabiliteten. Om vi å andra sidan kan få friare riktlinjer i ekonomien,

Valuta- och penningpolitiken.

såsom skisserats i de båda motionerna och i utskottsreservationen, är det vår tro, att landets naturtillgångar, vår relativt moderna och effektiva produktionsapparat, vår höga teknik och yrkesskickliga arbetskraft, vilket allt bidrar till den höga svenska produktiviteten, kommer att möjliggöra den erforderliga kostnadsanpassning, som i nuvarande läge är ofrånkomlig, utan att ens temporärt behöva försämra de reala levnadsbetingelserna. På något längre sikt skulle man även kunna hoppas på förbättringar, som däremot inte är att hoppas på vid den stagnerande produktion, som vi eljest torde bli nödsakade att räkna med.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationerna till utlåtandena nr 16 och 17. Jag kanske också får begagna tillfället att yrka bifall till den reservation som har gjorts till bankoutskottets utlåtande nr 19. Det är ju egentligen fyra praktiskt taget likalydande motioner här, och det har råkat bli två reservationer. Jag får väl nöja mig med att yrka bifall till reservationen av herr Ewerlöf m. fl. i detta sammanhang.

Om detta utlåtande är inte så mycket att säga. Det gäller fortsatt giltighet av lagen om räntereglering. Högern har ju gått emot denna lag från början. Bank- och fondinspektionen har inte ansett sig kunna biträda en förlängning. Lagrådet har varit emot lagen från början, och det anser sig inte ha anledning att inta någon annan ståndpunkt nu, utan det avstyrker också det remitterade förslaget.

Jag ber som sagt att få yrka bifall till dessa reservationer.

Herr SEVERIN i Stockholm (s): Herr talman! Som framgår av bankoutskottets utlåtande nr 16 är reservanternas eniga med utskottet ett långt stycke. Efter detta följer en reservation på tre och en halv sidor, som enligt reservan-

ternas mening bör ersätta utskottsutlåtandets två sista sidor. Går man till utlåtandet nr 17, finner man att reservanternas visserligen inte till någon del kunnat instämma i utskottets uttalande, men en noggrann genomläsning av såväl utlåtandet som reservationen avslöjar snart, att reservanternas tankegångar, beskrivningar av läget och slutsatser i stora delar sammanfaller med utskottsmajoritetens. Det är egentligen bara på en eller kanske två punkter som man kan tala om konkreta skiljaktigheter. Den ena av dessa punkter är en gammal bekant som vi har diskuterat här i kammaren under flera år men där vi alltjämt befinner oss på samma nivå, nämligen frågan om räntan. Härtill har man i år lagt yrkandet om ett omedelbart avskaffande av investeringsavgiften.

Vad som i övrigt skiljer reservationerna från utlåtandena är närmast den argumentering reservationerna innehåller för de förslag som där framlägges. När man läser den argumenteringen, får man ett starkt intryck av att reservanternas har råkat ut för en sammanblandning av sina önskemål och anförda fakta.

Över huvud taget företer reservationerna en sådan glidning i tankegången att det är rätt svårt att fastställa vad reservanternas menar. Bekymren oscillerar mellan inflation och depression på ett sådant sätt att man får intrycket att reservanternas inte riktigt vet vad det är de egentligen skall frukta. I reservationen till utlåtandet nr 16 finner reservanternas särskilt riksbankens köp av statspapper i december ytterligt betänkligt; och den punkten uppehöll sig också herr Schmidt ganska ingående vid. Han förnekade till och med att transaktionen hade en tillfällig karaktär, vilket ju dock framgått av de senare följande händelserna. Man kan betrakta vad som då skedde såsom en säsongföreteelse. Vi vet ju att belastningen alltid är mycket stor i decem-

Valuta- och penningpolitiken.

ber och att återströmningen kommer på våren. Såsom en tillfällig transaktion betecknades den också när den gjordes, vilket utskottet även har upplysts om av föredraganden från riksbanken och riksgäldskontoret. Såvitt man kan se har den heller inte medfört några avvikelser från penningpolitikens mål, nämligen en stabil prisnivå. Tendensen för såväl grosshandelsprisnivån som detaljprisnivån är snarare fallande än stigande. Målet för penningpolitiken kan ju ändå inte vara att riksbanken under inga förhållanden skall lämna försträckningar när marknaden så kan kräva. Målet för penningpolitiken är den stabila prisnivån vid full sysselsättning, och där har inga avvikelser skett.

I reservationen till utlåtande nr 17, som närmast rör penningpolitiken för den närmaste framtiden, börjar diskussionen med valutareserven, alldeles som fallet är i de motioner som i första och andra kammaren väckts i ämnet och som i denna kammare bär nr 374. Det var naturligtvis också närmast ur denna synpunkt herr Nordqvist i Karlskoga så ingående uppehöll sig vid våra valutabekymmer. Nu måste man nog säga att den frejdiga tonen i motionen nr 374 har blivit åtskilligt dämpad i reservationen, men argumentationen är i princip densamma. Det framhålles bekymrat att i vissa västerländska stater, framför allt England och Tyskland, som särskilt nämndes, göres speciella ansträngningar för att förbättra valutaställningen och övergå till konvertibla valutor. Det är möjligt att spørsmålet, när motionen skrevs, tedde sig aktuella för motionärerna än det gör för närvarande, men man har i reservationen nödgats fasthålla vid de tidigare framförda tankegångarna, och så anför man som ett argument för sina egna förslag att för detta ändamål har de nämnda länderna visserligen tillgripit importrestriktioner, men de har också i stigande grad fallit tillbaka på den klas-

siska penningpolitikens medel, d. v. s. räntehöjning. Det heter där: »Uppenbart är att i de länder, där mera anmärkningsvärda resultat nåtts, dessa senare generella medel använts med särskilt eftertryck.»

Vad är det då som skett i dessa länder som nämnes i motionen? I England har diskontot höjts, i Tyskland har det sänkts, och i båda fallen har samma verkningar uppstått. Valutaställningen har förbättrats. Det förefaller sålunda vara skäligen likgiltigt vilken av dessa åtgärder man vidtager. Kan- ske rent av även en oförändrad ränta kan medföra samma resultat, det vet man ju inte. Men är nu inte verkningarna av dessa förändringar i räntan, höjningar och sänkningar, mycket väsentligt överskattade såsom orsak till valutaställningens förbättring i de angivna länderna? Ätminstone på närmare håll ter sig bilden något anorlunda.

I en analys i *The Economist* framställes den engelska valutaställningens förbättring såsom beroende av väsentligen två faktorer: importrestriktionerna och förbättringen av termes of trade. Och, tillägger *The Economist* varnande, termes of trade kan ändra sig — det är ju en sak som även vi har vissa erfarenheter av — och om importrestriktionerna, säger tidningen vidare, kan England inte hoppas att i längden få bli ensamt. Över huvud taget menar tidningen att England inte i längden kan förbättra sin valutaställning med importrestriktioner, d. v. s. med hinder för handeln, ty om England upphör att importera lär nog därav utan vidare följa att landet också så småningom måste upphöra att exportera.

Räntehöjningen tillskrives i *The Economist*s analys av läget ingen del av förtjänsten. Den västtyska utvecklingen har åtminstone så till vida varit lik den engelska, att de västtyska termes of trade också förbättrats under år 1952, och sådant brukar avsätta valuta-

Valuta- och penningpolitiken.

reserver. Det gjorde det hos oss 1951 med en hel miljard.

I reservationen till utlåtande nr 17 finner man även en annan argumentering som jag tycker mycket lätt kan missförstås. Det anföres att årsskiftet i flera länder kännetecknas av återhämtning i konjunkturen vid stabil eller fallande prisnivå. För vårt land betonas däremot särskilt att produktionen har nedgått, och detta betonades ju också i anförandena av såväl herr Schmidt som herr Nordqvist i Karlskoga. Orderstockarna har särskilt för verkstadsindustrien blivit åtskilligt mindre. Detta ger ett intryck av att situationen i Sverige är en helt annan än i de västerländska staterna över huvud taget. Så är nu knappast fallet. Det föreligger inte en sådan radikal skillnad, och för övrigt, om denna radikala skillnad hade förelegat, om konjunkturen i vårt land hade varit sådan, att man närmast hade anledning att tala om en depression, är det då lämpligt att höja räntan och göra andra dylika restriktioner? Det brukar ju när en depression inträder viddas motsatta åtgärder. Saken är den, att läget i vårt land inte är annorlunda än i de andra länderna. I själva verket var det bara Amerikas produktion som även under december månad fortsatte att stiga. Såväl i Tyskland som i England visade produktionsnivån en nedgång under december månad alldeles som hos oss. Beträffande grosshandelsprisnivån var den mycket riktigt fallande i dessa länder, men det var den också i vårt land. Därvidlag föreligger ingen skillnad. Men detta är nu argument som framföres i reservationerna och vilkas vederhäftighet jag inte vill bestrida, men de är framlagda på ett sådant sätt att det förefaller som om man vill ge ett intryck av att förhållandena är annorlunda än de i verkligheten är.

Eljest är utskottet helt enigt med reservanterna därom, att valutareservens förändringar måste ägnas den allra

största uppmärksamhet. Det framgår ju också av utskottets utlåtande. Vi hyser visserligen — eller kanske jag skulle säga antagligen — icke samma fruktan för att England och Tyskland plötsligen skall övergå till en konvertibilisering av sina valutor. Det är i grund och botten inte mycket som tyder därpå. Utskottet antar emellertid, att därest en konvertibilisering av valutorna i övriga länder kommer att äga rum, kommer detta att ske genom en överenskommelse mellan flera länder. Det är inte sannolikt, att något av de nämnda länderna alldeles ensamt går åstad och genomför en sådan reform. Det förhåller sig över huvud taget så, att åtminstone England faktiskt inte har råd att göra detta. Englands ställning är helt enkelt inte så stark, att det skulle tåla påfrestningen av att göra pundet konvertibelt. Det är naturligtvis också därför England har gått med på att förlänga den europeiska betalningsunionen ytterligare ett år.

Vi är sålunda i utskottet mycket intresserade av valutareservens ställning. Däremot tror vi inte alls på att man kan stärka valutareserven genom att upphäva byggnadsregleringen här i landet. Det är en fullkomligt orimlig slutsats. Jag är säker på att om man upphäver byggnadsregleringen, kommer det inte att medföra det minsta spår på valutareserven. Utskottet är också enigt med reservanterna om att den svenska kostnadsnivån inte får stiga utan helst bör nedpressas. Detta är ju i sak alla människor eniga om. Det är ingenting att reservera sig emot eller opponera sig emot. Samma mening har också framförts av regeringen. Det är av dessa skäl, som utskottet också betonar, att kreditåtstramningen skall fortsätta. Men skall fortsätta med samma politik, men det är ju den politiken, som reservanterna inte är tillfredsställda med.

De fruktar för det första den statliga upplåningen. Det har ju vältaligt framhållits av herrar Schmidt och Nordqvist

Valuta- och penningpolitiken.

i Karlskoga, och i reservationen betonas, att det är angeläget, att avvägningen mellan offentliga och privata investeringar, som det heter, beaktas utifrån nödvändigheten att stärka näringslivets konkurrenskraft. Med denna vackra fras har man velat säga, att de offentliga investeringarna blivit för stora och att de privata i stället borde ha fått en större andel. För det andra vill man alltså höja räntan och avskaffa investeringsskatten.

Vad investeringarna beträffar vill jag påpeka, och det är ju en sak som vi alla känner till, att investeringsvolymen över huvud taget undergått en mycket stark stegring under efterkrigstiden jämfört med tiden före kriget. Av denna starka stegring av investeringsvolymen har det privata näringslivet tagit lejonparten. De offentliga investeringarna har stigit mycket långsammare än de privata, och det är på grund härav, som de offentliga investeringarna har blivit efter. Det var ju detta som också konstaterades av långtidsutredningen, som även kom till det resultatet, att de offentliga investeringarna inte i längden kan trängas tillbaka på detta sätt. Även inom den offentliga verksamheten finns områden, där investeringar inte kan låta vänta på sig. Vi kan inte i längden vänta med att bygga vägar, att bygga skolor, att bygga sjukhus och mycket annat, som vi på det hela taget är ense om bör byggas. Det är ju för att tillgodose dessa önskemål som de offentliga investeringarna har ansetts böra stiga på de privata investeringarnas bekostnad. Om det i ett givet läge förutsättes en viss total investeringsvolym, måste ju det ena slaget sänkas om det andra skall stiga. Vi kan då inte säga, att den andel av nationalprodukten, som de privata investeringarna beräknas få under 1953, är så förskräckande låg. Jag räknade som hastigast på den uppställning som finns i propositionen och kom till att de skulle utgöra 16,8 procent av nationalprodukten. Det är

ungefär den andel, som under normala tider togs i anspråk före kriget. Det är sålunda inte en så särskilt låg andel. Den är högre än den var 1949, då jag inte hörde att man gav uttryck åt samma jämmer.

Ett annat investeringsområde, som också för närvarande ovillkorligen måste ha stora berättigade anspråk, är bostadsbyggandet, och ändå är den andel som bostadsbyggandet för sin del får inte så särskilt stor. Faktiskt är det så, om man betraktar saken från dess reella sida, att det inte finns någon anledning klaga på den förutsatta fördelningen. Nu har för övrigt den privata investeringen benägenhet att gå ner, och man är ju inte ens säker på att den privata investeringsverksamheten utnyttjar den antagna andelen. Sedan blir det en annan sak, om marknaden kan tillgodose de lånebehov som staten beräknas ha. Här har ju reservanterna varit mycket bekymrade, och samma bekymmer har det givits uttryck åt i debatten här av herrar Schmidt och Nordqvist. Det är klart att man inte med säkerhet nu kan säga huruvida marknaden kan absorbera lånen. Men om de beräkningar som är gjorda i nationalbudgeten kommer att hålla förefinnes åtminstone de reella förutsättningarna för en sådan upplåning från statens sida eller för en investering av den omfattning som är förutsatt från statens sida; sedan är det en annan sak om det håller, eller om svårigheterna blir för stora. Men nu är det ju så, som också upplysts i utskottet från finansdepartementets sida, att budgeten är avsedd att vara till en viss grad elastisk. Det är alltså meningen, att om det skulle visa sig nödvändigt skall man kunna pruta. Man kan naturligtvis inte pruta hur mycket som helst, ty investeringarna är beroende på planer som redan är utarbetade, men inom vissa gränser skulle det kunna ske. Jag tycker i alla händelser att man kan vänta med att klaga till dess man sett något

Valuta- och penningpolitiken.

mera av utvecklingen under innevarande år. För närvarande kan man inte säga att bilden är avskräckande.

Herr talman! Jag skall även säga några ord om de två utlåtanden som ytterligare ingår i debatten. Till utskottets utlåtande nr 19 rörande fortsatt giltighet av den s. k. ränteregleringslagen har samma reservanter som återfinns under utlåtandena nr 16 och 17 fogat en blank reservation. Man vill ju ha, som det heter, en rörlig ränta, d. v. s. i dagens läge en höjd ränta. Det är givet att utskottet inte heller betraktar räntehöjningsalternativet såsom under alla förhållanden uteslutet, och så gör ju inte heller bankofullmäktige. Fullmäktige diskuterade ju för övrigt, som utskottets ledamöter i vart fall vet, under fjolåret mycket allvarligt frågan; och det visade sig då, att ingen utom högerrepresentanten var beredd att förorda den ränteförhöjning som läget ansågs kräva — således inte heller de folkpartistiska representanterna, som i det fallet blev eniga med regeringspartiernas representanter. Skillnaden från den tidpunkten och till nu är inte särskilt stor. Alldeles orörlig är ju inte heller räntan. Men vi vet ju allesammans orsaken till att räntespörsmålet för närvarande är ömtåligt; det är en sak som upprepats flera gånger om i dessa debatter. Med en höjning av den långa räntan skulle bostadshyrorna omedelbart stiga, och med en höjning av bostadshyrorna har man att vänta krav på kompensation. I vårt genomorganiserade samhälle, och under förutsättning att full sysselsättning råder kan det befaras att inflationsmaskineriet åter sättes i gång. Det är ju det spörsmålet som ligger oss emellan; det är bedömningen av denna sak som utgör hela skiljaktigheten mellan utskottets majoritet och reservanterna. Det tjänar inte mycket till att diskutera om det är riktigt att räkna med en sådan inflationsrisk på grund av en räntehöjning, den saken har vi diskuterat

mycket utan att komma till någon klarhet. Däremot måste jag säga, att kravet på investeringskattens avskaffande och räntans höjning synes mig inte alldeles rimma inbördes, ty investeringskatten eller investeringsavgiften måste i princip verka på samma sätt som en räntehöjning. Avsikten med en räntehöjning är ju att fördyra investeringarna, och det gör man också genom investeringsavgiften. Det förefaller då som en motsägelse att avskaffa investeringsavgiften och höja räntan. Så kan man naturligtvis göra och tycka att det är bättre, men på investeringarna måste det hela ha ungefär samma verkan.

Till sist, herr talman, skall jag säga några ord om sparmotionerna, som också ingår i bankoutskottets utlåtande. Jag skall inte offra många ord på motionen om inrättandet av ett sparlotteri. Utskottet har enhälligt avstyrkt densamma, då det ansett att i den mån sparandet här i landet skall stimuleras genom lotterier är detta önskemål redan tillgodosett. Vi har lotteri i samband med lönesparandet, och vi har premieobligationerna. I den mån folks spellust vill ta sig uttryck finns alltså möjligheter härtill. Jag är sålunda ense med den föregående talaren om nödvändigheten av sparandet, på den punkten föreligger ingen skillnad mellan utskottsmajoritetens och reservanternas mening, man är rörande enig om viktigen av sparande. Men trots denna enighet har ändå några utskottsledamöter antecknat en blank reservation i samband med en av sparmotionerna, nämligen den i vilken man kräver utredning och förslag om åtgärder till främjande av det enskilda sparandet. Naturligtvis kan man utreda den frågan. Man kan ju utreda ungefär vad som helst. Men detta spörsmål har ju för inte så länge sedan blivit utrett i ett par omgångar, och utskottsmajoriteten tvivlar därför på att en ny utredning skulle kunna medföra några konkreta uppslag till ett större sparande. Vi har slagit

Valuta- och penningpolitiken.

oss till ro med att om vi bara kan hålla penningvärdet stabilt, så kommer också sparandet att få en omfattning, som svarar mot sparandet före kriget. Några extra åtgärder för ett sparande därutöver har vi icke trott vara möjliga att genomföra, och under sådana förhållanden har vi ansett en utredning onödig. I och för sig kan ju en utredning, om den nu inte har någon nytta med sig, dock inte skada. Men den kostar pengar, och dem har vi ont om. Detta har också varit en av motiveringarna till utskottsmajoritetens avvisande hållning gent emot kravet i denna motion.

Herr talman! Jag ber att få inskränka mig till detta och yrkar bifall till bankoutskottets utlåtande nr 16. Jag kommer att yrka bifall till de följande utlåtandena från bankoutskottet, när de ställes under proposition.

Herr SCHMIDT (fp) kort genmäle: Herr talman! Det är ett par punkter i bankoutskottets ärade ordförandes anförande, som jag vill bemöta.

Jag trodde att jag siffermässigt hade klarlagt hur det låg till med den tillfälliga förändringen under december månad förra året, men jag har tydligen icke lyckats hundra procentigt med den saken. Man kan väl emellertid stödja sig något på vad som framhållits av vederbörande i riksbanken, vilka be-tecknar ökningen under året såsom icke tillfredsställande. Man säger där om den ogynnsamma utvecklingen i december förra året, att den delvis kan ha varit av tillfällig karaktär. Detta är enligt mitt förmenande ett ganska stort medgivande av att det kan ha varit på det sätt, som jag framställt.

Sedan nämnde utskottets ärade ordförande någonting om diskontoförändringarna i Tyskland och England. Den slutsats han därvid kom fram till tycker jag var något förbluffande, varför ett klarläggande där torde vara på sin plats. Tyskland höjde sitt diskonto ganska kraftigt, och när man en tid efter-

åt fann, att detta hade gynnsamma verkningar, kunde man åter sänka det-samma. I England har Bank of England alltid tillämpat regeln att aldrig höja diskontot mindre än med en procent och aldrig sänka det mer än en halv procent. Jag har förut berört denna sak. Jag sade i det sammanhanget, att vi får se hur detta kommer att verka, och det visade sig också senare att den gamla regeln fortfarande gällde. De fick nämligen lov att höja diskontot ytterligare med — vill jag minnas — en eller en och en halv procent.

Vad sedan frågan om de offentliga och privata investeringarna beträffar, tror jag inte att det i sak föreligger så stora meningsskiljaktigheter.

Ja, min repliktid är ute.

Herr HALL (s): Herr talman! Det är naturligtvis riktigt vad här framhållits, att frågan om vår valutasituation vid sidan av våra inre penningmarknadsfrågor är vår viktigaste och mest dominerande angelägenhet för närvarande. Även om man inte är bekymmersfri på den punkten kan man emellertid inte utan vidare instämma i en alltför stark klagolåt därvidlag.

För några dagar sedan gästades vårt land av en utländsk professor, tillika valutaexpert i sitt lands centralbank, som besökte riksbanken för att ta del av hur vederbörande där såg på läget. Vi lämnade honom då en kort redogörelse för våra valutatillgångar — som vi brukar göra när det gäller gästande utläningar — och slutade med att säga, att vår valutabehållning är alldeles för liten, och att vi helst skulle se, att den var minst dubbelt så stor. Det skulle, sade vi, skänka oss en handelspolitisk frihet, som vi nu känner att vi inte har. Denne professor sade då: »När jag ser på förhållandena i mitt eget land, kan jag inte låta bli att le, när jag hör att ni anser att över två miljarder kronor är för litet. Tänk om vi hade så mycket!» Han hade ungefär

Valuta- och penningpolitiken.

tio procent av denna behållning att röra sig med, och ändå tyckte han att hans land hade gjort stora framsteg på valutaområdet under de senaste månaderna.

Även eländet har sålunda sina variationer, och det tjänar kanske inte mycket till att vi framställer vårt läge som katastrofalt. Men även om vi anser oss ha tid på oss att fundera över vår handelsbalans, är det kanske ändå skäl i att diskussionen hålles vid liv.

Sverige har för sin del upphävt de flesta restriktionerna i handeln med utlandet, och de som återstår tillämpas nu så generöst mot importörerna, att de väl inte utgör något effektivt hinder för en stegrad import. När vi har vidgat friheten på detta sätt, har vi gjort det i förlitande på att penningmarknaden här hemma skulle hållas så stram, att importen av den anledningen måste bromsas. Det är påtagligt att så i viss mån också har skett, men jag fäster uppmärksamheten på att importen av sådana varor som bilar uppenbarligen inte alls har rönt någon nämnvärd påverkan av kreditrestriktionerna. Jag föreställer mig att själva organisationsapparaten helt enkelt inte skulle kunna svälja fler bilar än vi för närvarande importerar till Sverige, även om vi inte hade några kreditrestriktioner alls. Iakttagelsen framkallar kanske i viss mån ett tvivel på att kreditrestriktioner duger som broms för importen av varor som är så begärliga, att den stora allmänheten anstränger sig för att komma i besittning av dem.

Detta kanske kan säga dem, som varit ivrigast i att vilja upphäva handelsrestriktionerna, att man inte utan vidare skall bryta staven över den form av handelsrestriktioner, som vi tidigare tillämpat med större stränghet. Det är tänkbart att en kombination av kreditrestriktioner och direkta handelsrestriktioner skulle ge oss en bättre avvägning av importen än vi kan åstadkomma enbart genom att tillämpa kre-

ditrestriktionerna. Detta säger jag med fullt medvetande om att vi när det gäller åtskilliga av dessa varor heller inte med hänsyn till våra handelsförbindelser med utlandet har full frihet att tillämpa vilka restriktioner som helst utan i hög grad måste ta hänsyn till vad importlandet vill om det skall ta emot svenska exportvaror.

När det gäller den balans på den inre marknaden som vi alla eftersträvar har både utskottet och reservanterna konstaterat, att Sverige under 1952 har haft väsentligt större framgångar i denna strävan än tidigare. Men reservanterna har åtskilliga anmärkningar att göra, och jag skall i all korthet behandla några av dessa.

Reservanterna har några meningar som förefaller oss som sysslar med dessa ting till vardags både obegripliga och förvånande. Bland annat föreställer sig reservanterna, att man bör ha en säsongmässig minskning av likviditeten i början av året även om det inte har förekommit någon säsongmässig ökning av likviditeten. Säsongrörelserna på detta område innebär ju både öknings- och minskningar, och utan någon ökning kan man ju inte rimligen få en minskning av likviditeten utanför riksbanken, såvida man inte vill vara så restriktiv att man i ett expanderande näringsliv låter den totala kreditvolymen vara stadd i en ständig sammantrympning. Om vi skulle diskutera den saken med näringslivets män, med företrädare för industri och handel, skulle de alldeles säkert stegra sig inför detta penningpolitiska mål, och antagligen skulle de anse att det skulle innebära ett långsamt strypande av det svenska näringslivet. Det är en sak som varken de eller vi andra vill vara med om.

Jag går så över till den korta kreditgivning som bankerna skall lämna staten enligt uppgörelsen mellan bankerna och riksbanken. Att bankerna får räkna in statsobligationer i den likviditets-

Valuta- och penningpolitiken.

kvot som är förutsedd i uppgörelsen betecknas av reservanternas i utskottet såsom en ny anledning till likviditetsökning och borde alltså enligt reservanternas mening ha undvikits. Jag vill fästa uppmärksamheten på att detta är ett spörsmål som inte bara berör staten och bankerna utan som också i högsta grad berör hela räntestrukturen. Kreditrestriktionerna innebär ju bland annat att bankerna har åtagit sig att hålla en större likviditetsreserv, d. v. s. att minska sin utlåning till allmänheten i förhållande till inlåningen vid varje särskild tidpunkt.

Om bankerna icke alls får någon förräntning på denna ökade penningtillgång som de är skyldiga att hålla, är det uppenbart att räntemarginalen måste påverkas. Om nu bankerna får en mindre förräntning på sina likvida medel, är det möjligt för dem att hålla en lägre räntemarginal än om denna förräntning helt uteblir. När man i uppgörelsen mellan riksbanken och affärsbankerna rekommenderade att det skulle tillhandahållas korta statspapper som vore lämpliga för förräntning av bankernas stegrade likviditet, syftade man bl. a. till att undvika att kreditåstramningen skulle medföra en allmän höjning av räntemarginalen. Det problemet måste nog reservanternas ta sig en funderare på, om de över huvud taget skall följa de riktlinjer, som de här närmast har tänkt sig.

Det är också en annan synpunkt i reservanternas yttrande, som de som har litet längre erfarenhet kanske stegar sig en smula inför. Reservanternas säger, att kreditrestriktionerna bl. a. har försorsakat en snedvridning av räntestrukturen. Jag vet nu inte vad de menar med en sådan snedvridning. Man måste väl ha någonting att jämföra det nuvarande läget med. Det är utan vidare klart att om man jämför läget med förhållandena vid den tid under kriget, då alla räntor höll på att uniformeras till 3 procent, oberoende av ka-

raktär och oberoende av säkerhetens art, så kan man finna den spridning av räntorna, som vi nu har, vara en snedvridning. Men på sakkunnigt håll har väl i stället den räntestruktur vi hade under kriget betraktats såsom en snedvridning och en avvikelse från normala förhållanden. De kreditändamål, som på grund av kreditöverenskommelserna givits ett företräde — fastighetsinteckningar av bästa sort, statsobligationer, kommunobligationer, hypoteksobligationer — har alltid förräntats med lägsta ränta, medan man för vanliga affärskrediter — industriobligationer förlagslån o. dyl. — har fått finna sig i att betala en väsentligt högre ränta.

Under fullt fria penningmarknadsförhållanden utvecklade sig sålunda en räntestruktur, som mycket nära överensstämmer med den vi för närvarande har. Om de som säger sig sträva efter en frihet på penningmarknaden betraktar vad de tidigare ansett vara det riktiga tillståndet som en snedvridning, så måste vi nog efterlysa, vilka nya målsättningar reservanternas i en hast lyckats skapa för sina föreställningar om hur penningmarknaden skall vara inrättad. Den spridning vi nu har på de olika räntorna är enligt riksbankens mening inte större än att den rätt väl motsvarar vad som kan anses vara normalt för den svenska penningmarknaden. Skulle det däremot hos placerarna ha blivit en förändring i uppfattningarna även på längre sikt och försäkringsbolag och banker börjar anse att räntorna skall uniformeras, vara lika för alla slags säkerheter och alla slags ändamål, så har naturligtvis en ny situation inträtt, som får övervägas av riksbanken.

Men om det förhåller sig på det sättet är det ju inte alldeles givet, att det är vissa räntor som skall höjas. Det kan också tänkas att det är vissa räntor som skall sänkas för att vi skall åstadkomma den uniformering av räntorna,

Valuta- och penningpolitiken.

som man enligt reservanterna uppenbarligen eftersträvar. Det är nämligen minst lika naturligt att man sänker räntorna på industrilån som att man höjer dem på fastighetslån. Och det är alldeles klart att om man vill styra penningmarknaden med i huvudsak de medel, som vi för närvarande har, så är det ungefär lika rätt att sänka industrilåneräntan som att höja övriga räntor. Tekniskt innebär det inte större svårighet att åstadkomma någondera av dessa förändringar.

Den gamla diskussionen om det naturliga och riktiga i att ha högre ränta, en rörlig ränta o. s. v., som här går igen, förs ju med precis samma argument som tidigare. Riksdagen har så många gånger underkänt hela detta resonemang, att det egentligen inte tjänar någonting till att fortsätta det.

Jag vet inte, om reservanterna noga har studerat hur svenska folkets sparvilja reagerar inför ränteförändringar. Men det är rätt roligt att se efter. Man har i själva verket ingen annan ledning än sparbanksstatistiken, ty den visar bäst hur menige man låter sig påverkas. Jag har här en tabell framför mig, som visar hur svenska folket har förfarit med sina sparbanksinsättningar under de sista fyrtio åren. Den ger vid handen att man nästan regelmässigt reagerat på det sättet, att man sparat mest när räntan har varit lägst. När räntan har varit riktigt hög har man tagit ut pengarna ur sparbankerna.

Kan någon förklara detta? Ja, om vi ville begagna samma billiga argumentation som man från räntehöjarlägret gör skulle vi väl försöka driva denna statistik som ett slags bevisföring mot allt vad räntehöjningar heter, ty den duger faktiskt till det. Den talar nästan bara ett språk och det är att man inte skall ha höga räntor, ty då spar folk inte pengar. Men i verkligheten är det naturligtvis på ett annat sätt.

Folkets sparvilja är praktiskt taget helt oberoende av räntelägets höjd, och

därför tjänar det inte någonting till att dra in frågan om ökningen eller minskningen av sparandet i en räntedebatt. Sparandet påverkas icke av sådana ting som fluktuationer i ränteläget. Det påverkas antagligen i rätt hög grad av människornas tro på ett stabilt penningvärde, men det finns i denna statistik mycket som talar även emot det. Mitt under brinnande krig, när vårt penningvärde uppenbarligen var utsatt för sina allra största risker, sparade svenska folket mera pengar än vad det gjort någon gång förut. När kriget pågick som hetast kunde det inte gärna ha berott på att folk ansåg att riskerna för penningvärdets framtid var så små att de då gott kunde spara, utan det måste ha berott på något annat. Kanske det t. o. m. berodde på det enkla förhållandet, att det var så smått om varor att pengarna helt enkelt blev över; man kunde inte hitta något vettigt sätt att göra av med dem. När man söker efter anledningarna till att folk sparar mera eller mindre skall man i varje fall inte söka dem i räntevariationer, ty om erfarenheten lär någonting är det att dessa räntevariationer är fullständigt neutrala i förhållande till folks sparvilja.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare i nämnvärd grad förlänga denna debatt, men jag vill göra ännu ett påpekande innan jag slutar. Bankoutskottet har begärt och har också fått en skrivelse från bankofullmäktige, vilken finns fogad som bilaga till utskottets utlåtande nr 17, vari bankofullmäktige har tagit upp en fråga som säkerligen har sitt stora intresse i detta sammanhang, nämligen frågan om själva metoden att diskutera dessa angelägenheter offentligt. Fullmäktige har ansett sig kunna konstatera, att när riksdagen diskuterar penningpolitiska problem sjunker *målet* ganska lätt i bakgrunden, medan *medlen* skjuts fram såsom det väsentligaste föremålet för intresset. Bankofullmäktige utses av riksdagen

Valuta- och penningpolitiken.

och skall kanske inte mästra riksdagen, men en enskild riksdagsman som råkar tillhöra bankofullmäktige kan möjligen ha rättighet att säga, att detta är en rätt opraktisk metod. Bankofullmäktige bör ju ha friheten att välja medel. Är det så att nuvarande bankofullmäktigeledamöter inte anses äga detta omdöme får de väl ersättas med andra som förstår det bättre. Riksdagen gjorde kanske klokare i att ägna sig åt själva målsättningen. Så mycket mera har man anledning önska detta som det skulle bidra till att höja den ekonomiska allmänbildningen i landet. De diskussioner som vi nu för bidrar ofast till att förvirra människornas uppfattning men knappast till att göra den klarare.

Jag vill för min del också säga — om jag får placera mig på andra sidan gatan och se på riksdagen från riksbankens synpunkt — att vi bankofullmäktigeledamöter kunde ha åtskilliga önskemål. I dag började kammarens förhandlingar med fyra gemensamma voteringar, som alla innebar de förfärligaste nederlag för sparsamhetstanken. Det är ändå här, i denna byggnad, som man i stort sett måste bestämma den ekonomiska utvecklingen. En så oerhört viktig faktor i hela vårt ekonomiska liv som statsbudgeten har riksdagen ensam ansvaret för. Om det är så svårt att i riksdagen finna gehör för sparsamhetssynpunkter — det är lika svårt i alla politiska partier — skall man inte tro att man genom något slags direktiv åt ett riksdagens organ, centralbanken, kan bättra det karaktärsfel, som vidlåder oss när vi sitter i detta hus och beslutar. Kan inte riksdagen själv spara och sålunda lägga en grund till en bättre balans mellan konsumtion och investeringar i syfte att få det sparkapital vi har att räcka till, ja, då kan inte heller någon makt utanför riksdagen göra sådana trollkonster. Det är här i denna byggnad

som nyckeln till återställandet av vår ekonomiska hälsa finns.

Om man finner några fel på Sveriges ekonomiska politik — sådana finns naturligtvis — är det emellertid angeläget att inte överdriva dem. I stort sett är Sveriges ekonomi mycket sund. Det gäller både om de enskilda företagen, om staten och om kommunerna. Vi har väl alla det lilla felet att vi försöker att leva upp inkomsten någon timme innan den förvärvats. Det är fråga om en mindre balansrubbing, som skäliggen lätt skulle kunna övervinnas om man bara stoppade utgiftsstegringen, både inom de enskilda företagen, hos staten och kommunerna, och stannade en liten stund till dess att inkomststegringen hann ifatt. Det är fråga om oerhört små tidsintervaller för att få en idealisk balans i vårt land. Fråga är om vi inte skulle kunna åstadkomma den lilla kraftansträngning som behövs för att slippa ha bekymmer, som — det vågar jag påstå — är fullständigt onödiga med den ekonomiska styrka och sundhet som det svenska samhället har.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h) kort genmäle: Herr talman! Jag hade egentligen tänkt börja med något annat, men jag kanske får lov att i stället börja med att ge herr Hall en komplimang för andan i den sista delen av hans anförande, om önskvärdheten av sparsamhet och återhållsamhet i fråga om utgifterna här i riksdagen.

Så var det ett par andra små saker. Den ena rör frågan om sparandet, sparviljan och räntan. När svenska folket som herr Hall påpekade sparade så villigt i början av kriget, berodde det naturligtvis i viss mån på det förhållandet att det inte fanns så mycket att köpa, något som herr Hall också var inne på. Inkomsterna steg ju fort, och det rädde varubrist över hela linjen. Men samtidigt fick människorna också denna uppmuntran från statsmakternas

Valuta- och penningpolitiken.

sida: Passa på att spara under sådana här tider, när det inte finns något att köpa och pengarna är litet värda, och köp sedan efter kriget, när ni får mera för pengarna än nu! Det blev nu inte så, men dessa uttalanden kanske i alla fall var en av anledningarna till det sparande som kom till stånd.

Den andra frågan gäller den snedvridning av räntesatserna, som reservanterna har talat om. Jag skall inte ge mig in på att diskutera olika räntesatser, men i stort sett torde man kunna säga att marginalen mellan guldkantade papper och andra var mindre före kriget än den är nu. Jag tror inte att vi på den punkten har kommit till de rätta proportionerna, och mot att det nu rådande förhållandet skulle vara det rätta talar väl också de svårigheter som föreligger att placera kommunala och statliga lån just nu. Där sitter just nu ett kommunalt lån som en fullkomlig propp i utvecklingen, och ingen köper papperen. Det måste väl tyda på att det föreligger en viss snedvridning.

Till ordföranden i bankoutskottet skulle jag också vilja säga några ord. Han tillspetsade det hela genom att säga ungefär så här: Reservanterna säger, att om vi upphör med byggnadsregleringen i dag stiger valutareserven i morgon. Det var, om man skall vara snäll som sagt, något tillspetsat. Det finns olika vägar att gå. En del länder har gått den vägen, att de har sänkt importen för att få upp valutareserven. Det vill vi inte göra, dels för konsumenternas och dels för näringslivets skull. En andra väg att öka valutareserven är att öka exporten och då är frågan hur det skall gå till. Det kan vi endast göra genom att anpassa oss till kostnadsläget. Vi vill inte i första hand gå på lönerna, det är f. ö. svårt att göra detta. Vad finns det då mer att gå på? Jo, omkostnaderna! Då säger vi så här: Låt oss få bort alla onödiga, orimliga omkostnader, som inte har någon uppgift att fylla just nu, t. ex.

investeringsavgifter och liknande avgifter samt byggnadsregleringen.

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf): Herr talman! Det är med ett visst intresse man tar del av riksdagens behandling av bankoutskottets utlåtande beträffande riksbanken och även de senare utlåtandena beträffande sparandet o. s. v. Man kan kanske utan vidare fastslå att oppositionen har haft det svårare i denna sista omgång, sålunda vid behandlingen av riksbankens åtgöranden och den ekonomiska politikens handläggande över huvud taget under år 1952, än den har haft tidigare. Man märker att oppositionen inte med samma kraft har kunnat gå in för anvisningar och tillrättalägganden i sina reservationer. Det är ju räntefrågan som är den verkliga skiljelinjen och som skyftar fram. Jag vill först som sist deklarerera att jag personligen inte har någon doktrinär uppfattning beträffande räntan som vapen för att dämpa investeringarna eller räntan framför allt som stimulans för sparandet, men det förefaller som om oppositionen därvidlag skulle vara fången i en doktrinär uppfattning, att räntan skall vara det allena saliggörande, och man ställer ju gärna räntan i motsats till regleringar.

Jag vill erinra om att kravet på en räntehöjning har framställts i många år ifrån oppositionen — inte minst under behandlingen av dechargen för riksbanken och riksgäldskontoret för år 1951 hade man samma recept — trots att förhållandena har varit rätt varierande under den tid då man har förfäktat räntan som det allena saliggörande medlet. Låt oss se på vad det troligen skulle ha blivit för verkningar under de här senaste åren, om vi för ett eller ett par eller tre år sedan skulle ha tillmötesgått kravet på frisläppande av räntan.

Vad skulle följderna ha blivit? Jo, alldeles säkert kostnadsstegringar. Om vi

Valuta- och penningpolitiken.

tar en så viktig sak som livsmedelsproduktionen och livsmedelskostnaderna och håller oss till de officiella redovisningarna på detta område, nämligen jordbrukskalkylen, finner vi att en enda procents höjning av räntan på de cirka 10 miljarder kronor, som skall förräntas enligt jordbrukskalkylen, skulle skapa en automatisk höjning på jordbrukskalkylens kostnadssida med i runt tal 100 miljoner kronor per år, som i sin tur enligt vedertagna normer skulle kompenseras i form av ökade priser på livsmedel.

Det kan väl inte vara oppositionens mening, att man skall bryta de vedertagna reglerna, så att jordbrukarna utan kostnadstäckning finge bära den ökade utgift på 100 miljoner kronor som räntestegringen på en procent skulle medföra.

Om det skulle lyckas rent affärsmässigt för jordbruket att ta ut kompensations genom prishöjningar, skulle detta medföra levnadskostnadsstegringar, som i sin tur skulle utlösa krav på ökade löner. Ingen tror väl att det skulle ha gått att träffa avtal om oförändrade löner för 850 000 löntagare i detta land, om det skulle aviserats räntestegringar som med all sannolikhet skulle medföra kostnadsstegringar inte bara för jordbruket utan för hela näringslivet. Skulle räntestegringen inte medföra kostnadsstegringar inom näringslivet är de tidigare kalkylerna felaktiga.

En skiljelinje mellan partierna har som sagt varit de olika uppfattningarna om de åtgärder man vidtagit för att dämpa överkonjunkturen och hindra att vi lever över tillgångarna och för att föra oss ut ur en konjunktur, där man tävlat om arbetskraften och sålunda stimulerat fram ytterligare kostnadsstegringar genom kanske okontrollerade lönestegringar. Riksdagen har på regeringen förslag vidtagit andra åtgärder än räntehöjningar, åtgärder som har kritiserats av oppositio-

nen. Investeringsavgiften t. ex. innebär strängt taget samma sak som en räntehöjning men är mindre riskabel.

Nu har det tydligen lyckats att med de åtgärder som vidtagits, investeringsavgiften, kreditrestriktionerna o. s. v., dämpa ned konjunkturen, så att vi för närvarande har nått ett rätt lyckligt konjunkturläge och i vissa fall fått prissäskningar till stånd. Detta har ju åstadkommits utan att vi behövt riskera arbetslöshet, som så många andra länder råkat ut för. I vårt grannland Finland kan de som pläderat för höga räntor åtminstone inte klaga på att de inte blivit bönhörda. Jag är visserligen medveten om att Finland har arbetat under andra villkor än Sverige, men där har man under många år haft höga räntor och har nu stora problem med de kostnadsstegringar som de höga räntorna medfört. Samtidigt har man trots den höga räntan stor arbetslöshet att brottas med.

Herr Nordqvist var inne på dessa frågor. Om man använder generella metoder, menar han att man skulle kunna slopa alla restriktioner. Vem önskar inte att man kunde det? Jag skulle vara den förste att rösta för avskaffande av alla statliga ingripanden om man vore övertygad om att konjunkturutvecklingen med de generella metoderna inte skulle åstadkomma ogynnsamma förhållanden på vissa håll. Vi får inte glömma när man resonerar om räntans funktion som konjunktur- och investeringsdämpare att för breda sektorer inom näringslivet, framför allt exportnäringarna, har räntehöjningen inte haft den betydelse som man velat tillmäta den. Där har en räntestegring inte kunnat dämpa investeringsviljan, därför att dessa sektorer arbetar med avsevärt eget kapital, och på grund av skattetänkandet anser man sig kunna företa den eller den investeringen därför att man därigenom kan minska skatterna och indirekt få förräntning på kapitalet.

Herr Nordqvist var bland annat inne på sparandet, och föregående talare har tillräckligt belyst sparandets natur. Jag vill instämma med herr Nordqvist om att när det sparades pengar under krigets första år berodde det kanske inte bara på att det var ont om nyttigheter att förvärva utan också på stimulansen att man förespeglade människor, att om de sparade kunde de köpa billigare senare. Men det väsentliga var nog att man var fången i en minnesbild från förhållandena efter förra världskriget, då det redan efter ett par år efter krigets slut fanns tillgång på varor och priserna föll snabbt, ett prisfall som för övrigt för många var fullständigt ruinerande. Det var väl med tanke på den erfarenheten man även under de första åren av sista världskriget spekulerade i att man rätt snart efter kriget skulle kunna använda sina pengar bättre om man sparade dem.

Det har tidigare framförts den kritiken att man inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att stimulera sparandet eller för att över huvud taget få sparandet i gång. Det är rätt intressant att nu konstatera att fr. o. m. senare delen av år 1951 har det redovisningsbara sparandet, om jag så får uttrycka mig, ökat. Men det är säkert inte bara detta sparande, alltså det som redovisas av sparbanker, affärsbanker och jordbrukskassor, som under de senaste åren har ökat, utan också annat sparande, t. ex. det som sker genom människornas kapitalinsatser i egna fastigheter, kollektivhus o. s. v. Sparandet tar sig ju många vägar och det är inte alltid möjligt att kontrollera storleken av detsamma. Men man kan nog utan vidare slå fast att det har skett en ökning av sparandet, inte bara av det redovisningsmögliga sparandet, utan även av det som inte är så lätt att kontrollera, och därmed har enligt min mening udden brutits av den i varje fall tidigare rätt hårda kritiken av den ekonomiska politik som de senaste åren förts. Det är

tydligt att folk har fått större förtroende till den ekonomiska politiken än som måhända var fallet tidigare.

Vad som förmörkar bilden är ju industriens sjunkande produktion och inte minst det sämre utbytet av vår utrikeshandel, alltså den försämrade relationen mellan vad vi behöver köpa och vad vi skall sälja till utlandet. Såsom här redan sagts, var måhända situationen i det senare avseendet sämre för fem, sex månader sedan än vad den nu är — i synnerhet tycks det vara fallet beträffande trävaror. Jag kan dock inte som representant för jordbruket underlåta att erinra om den utomordentligt stora betydelse som den svenska jordbruksproduktionen i detta sammanhang har. Trots att tillgången på arbetskraft inom jordbruket undan för undan kraftigt minskats, har vi tack vare mekaniseringen och rationaliseringen över huvud taget kunnat successivt öka jordbrukets produktion, så att vårt land numera inte bara är självförsörjande i fråga om jordbruksprodukter — det var ju inte så länge sedan vi hade större eller mindre importbehov därvidlag — utan t. o. m. är exporterande när det gäller livsmedel.

Om jag här skulle ha något önskemål att anföra är det — såsom även antytts i utskottets utlåtande — att vår valutareserv bör förstärkas. Under de sju år som jag suttit i statens priskontrollnämnd har jag mycket ofta fått erfara, hurusom vi på grund av bristande tillgång på dollars snarare fått göra mycket oförmånliga inköp från utlandet. Det är därför ett mycket framträdande önskemål, som utskottet både nu och tidigare har betonat, att man inom riksbanksledning och regering metodiskt arbetar på att stärka vår valutareserv. Sverige är ju ett litet land som inte betyder så mycket i det stora sammanhanget, men det är min uppfattning — och jag tror att den delas av många här i landet — att svårigheter-na, inte bara för oss utan för Västeuro-

Valuta- och penningpolitiken.

pa över huvud taget, att komma till rätta med dollarbristen är i ganska hög grad avhängiga av den politik som USA själv för. Fortsätter USA med sin nuvarande stränga tullpolitik, blir det säkerligen rätt svårt för oss och för Väst-europa i övrigt att avhjälpa dollarbristen, som ju är den mest framträdande svagheten hos vår valuta-reserv.

Ett glädjande förhållande i detta sammanhang är dock att England, som ju är en stor köpare av svenska produkter, i synnerhet av våra skogsprodukter, har kunnat förbättra sin ekonomiska situation. Vi kan kanske ha vissa förhoppningar om att via sterlingblockets förbättrade läge så småningom lyckas uppnå den konvertibilitet, som är nödvändig om det skall kunna föras en sund ekonomisk politik.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets utlåtanden nr 16, 17, 18 och 19.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp): Herr talman! Herr Hall slutade sitt anförande med att säga att det är fullständigt onödigt att ha några bekymmer för den ekonomiska utvecklingen i vårt land. Det är klart att man kan hålla med herr Hall därom, ifall man ser saken på längre sikt. Vi har här i vårt land så utomordentligt stora förutsättningar i våra naturtillgångar, i vår väl utbyggda produktionsapparat och i vår duktiga arbetarstam, att det behövs enorma kvantiteter av dålig ekonomisk politik för att allvarligt rubba den ekonomiska utvecklingen på längre sikt. Men det som vi diskuterar i dag är ju den ekonomiska utvecklingen på kort sikt, alltså det ekonomiska läge som vi har att förvänta under den närmaste framtiden, och då är jag inte säker på att man har rätt att vara så belåten och så tillfredsställd som herr Hall var i sitt anförande.

Vi har nu fått en vårrapport från konjunkturinstitutet, som skildrar det aktuella läget inom vårt ekonomiska liv. Jag har gjort en jämförelse mellan denna konjunkturrapport och det program som för åren 1951—1955 på sin tid framlades av långtidsutredningen. Jag finner där bland annat, att långtidsutredningen räknat med en årlig produktionsökning, som givetvis inte skulle uppgå till de 4 å 5 procent man nådde under de första efterkrigsåren men dock skulle innebära en årlig produktionsökning inom industrien på 3 till 4 procent. Konjunkturrapporten bekräftar att industriproduktionen här i landet förra året minskades med 2 procent. Jag har heller inte kunnat se, att man i denna rapport kunnat lova någon ökning av industriproduktionen för innevarande år.

Långtidsutredningen hade vidare som målsättning en successiv ökning av valutareserven, så att den skulle motsvara minst en tredjedel av ett års import. Man måste ju säga, att det är ett relativt blygsamt önskemål att ha en valuta-reserv som räcker att finansiera en import under de närmaste fyra månaderna. Genom den jättevinst som vi drog i det internationella konjunktur-lotteriet år 1951 ökade valutareserven kraftigt, och vi var faktiskt på väg mot det mål som långtidsutredningen utstakat, dock utan att uppnå det. Nu kalkylerar man kallt med en minskning av valutareserven till tre hundra miljoner kronor. I statsverkspropositionen nämndes siffran cirka 450 miljoner. Konjunkturinstitutet säger i sin rapport, att den minskning som nu beräknas uppstå i valutautströmning från 450 till 300 miljoner ligger inom felmarginal och att man därför inte kan vara säker på att den kan stanna vid 300 miljoner. Det kan vara intressant att notera detta, när man hör herr Hall uttrycka sin stora belåtenhet med valutareservens nuvarande storlek.

Vidare såg långtidsutredningen ljus

Valuta- och penningpolitiken.

på verkstadsindustriens internationella konkurrenskraft. Vi vet ju att det i stället blivit så, att kostnadsläget inom industrien allvarligt hotar vår konkurrenskraft. Även om läget inte försämrats efter januari månad, är det allvarligt nog. Vi har kommit in i ett läge där det även under en väl hävdad internationell konjunktur finns betydande riskmoment också för vår ekonomi.

Nu är det inte min avsikt att på något sätt klandra dem som gjorde upp långtidsutredningens program, vilket utarbetades under alldeles speciella förutsättningar. Jag har bara velat nämna det här för att visa, att prognoserna inte höll och att vi har ett gott stycke att gå, innan vi kan förverkliga de målsättningar som nämndes i långtidsutredningen. Nu säger man kanske, att vi har sådana terms of trade, så dåliga bytesrelationer, att det inte är underligt att valutareserven minskat. Det är dock att observera, att bytesförhållandena visserligen har försämrats men att de, såsom de kalkylerats för innevarande år, dock fortfarande är gynnsammare än dem vi hade både 1949 och 1950. Jag skall alltså här inte gå in på orsakerna till att det inte var möjligt att hålla långtidsprogrammets prognoser. En av orsakerna är emellertid enligt reservanternas mening — jag säger ingalunda att det var den enda orsaken — att man inte velat komplettera de åtgärder som vidtagits i stabiliserande syfte i vårt land med en rörlig räntepolitik. Jag vill skynda mig att säga, att en rörlig ränta inte löser alla problem. Herr Jönsson i Rossbol spelade på nytt den gamla grammofonskivan om att oppositionen framställer räntan som »det allena saliggörande» medlet.

Det är en fullständigt fri uppfinning. Vi har i våra utlåtanden år efter år betonat, att man i ett läge av inflationstryck måste kombinera en rörlig räntepolitik med andra åtgärder. Vi menar emellertid att en rörlig ränta på

längre sikt är en nödvändig komplettering till riksbankens penningpolitik. Nu säger herr Jönsson i Rossbol att han ingalunda är någon principiell motståndare mot en rörlig ränta i alla lägen. Han kan mycket väl tänka sig en rörlig ränta under vissa förhållanden. Han har emellertid en sak att invända mot räntehöjningen, nämligen att den verkar kostnadsstegrande — den skulle medföra en kostnadshöjning av hundra miljoner kronor för jordbruket. Jag tror att den siffran är tilltagen litet i överkant, herr Jönsson i Rossbol. Räntehöjningen kommer i alla fall inte att verka helt och fullt det första året den varar, och det är inte meningen att räntehöjningen skall bestå för all framtid — det ingår inte i vårt program.

Herr Jönsson i Rossbol säger sålunda att en räntehöjning verkar kostnadsuppdrivande. Jag förstår inte detta resonemang. En rörlig ränta är väl under alla förhållanden en kostnadsfaktor. Det finns därför bestämt en motsättning mellan herr Jönssons principiella inställning och de betänkligheter som han framlagt. Sanningen är den, att man inte får betrakta räntehöjningen endast från kostnadssidan. Det är ett fel som så ofta gjorts i de ekonomiska resonemangen under efterkrigstiden. Vad vi här framhåller — och hela tiden framhållit — som den väsentliga åtgärden att företaga under en inflationsperiod är en kreditåtstramning. En sådan åtstramning måste följas av en anpassning av räntenivån.

Bankoutskottets ordförande, herr Severin i Stockholm, nämnde vad som förekommit inom bankofullmäktige och tyckte det var litet underligt att folkpartiet uttryckt sig så prononcerat i reservationen, eftersom folkpartiets representant i fullmäktige anslutit sig till majoritetens linje. Vi har diskuterat detta tidigare inom bankoutskottet och jag hade redan då tillfälle att påpeka, att detta referat är felaktigt. Det förvånar mig därför, att herr Severin upp-

Valuta- och penningpolitiken.

repar sitt påstående på nytt. Herr Kristensson i Osby, som sitter i bankofullmäktige, har när dessa frågor diskuterats varit mycket angelägen att betona, att vi måste ha en rörlighet i räntan.

Jag har framför mig ett utdrag ur riksbankens allmänna protokoll av den 27 oktober förra året, då man diskuterade överenskommelsen med försäkringsbolagen. Då förordade herr Kristensson i Osby att nya förhandlingar skulle upptas med kreditinstituten i syfte att ernå frivilliga överenskommelser på grundval av en viss rörlighet i räntan. Det är mellan dessa två alternativ — fastlåsandet av räntepolitiken och en rörlig räntepolitik — som diskussionen står. Jag har också ett utdrag ur riksbankens hemliga protokoll, som både ordföranden och jag haft tillfälle att läsa. Även detta bestyrker att läget är sådant.

Man kan fråga sig: Vart har den nuvarande räntepolitiken fört oss? Jo, den har — och det har påpekats i diskussionen vid flera tillfällen tidigare — åstadkommit en stelhet i vårt ekonomiska liv som tagit sig uttryck i sådana ting som ränteregleringslagen och det utarbetade men inte framlagda förslaget om lag beträffande försäkringsbolagen. Detta är verkliga varnings signaler som visar, att man i längden inte kan föra en ekonomisk politik efter de riktlinjer som utskottsmajoriteten rekommenderat.

Herr talmannen har meddelat, att vi under denna debatt även skall ta upp frågan om ränteregleringen. Finansministern har nu föreslagit att man skall förlänga denna ytterligare. Jag skall inte gå in på någon längre argumentation. Läget är i stort sett detsamma som under 1951, och jag kan hänvisa till vad jag sade under debatten då. Låt mig bara sammanfatta några avgörande argument mot denna ränteregleringslag.

Denna lag är först och främst en fullmaktslag av nytt slag som inte rätteligen hör hemma i en demokrati under

fredstid. Hela lagförslaget var dessutom — detta vitsordades av det övervägande flertalet remissinstanser — mycket dåligt utrett. Man har inte gjort sig någon riktig föreställning om hur det nya penningpolitiska vapnet skulle användas eller hur det skulle komma att verka. Lagen skulle vidare medföra en nivellering av räntesatser mot högsta tillåtna nivå och skapa stora svårigheter för näringslivet på vissa områden. Vidare skulle det bli oerhört svårt att övervaka tillämpningen av lagen så snart man kommer utanför kreditinstituten. Slutligen får riksbanken genom att kontrollera och fastställa räntemarginalerna — här kan man nämligen bestämma såväl inlånings- som utlåningsräntan — möjlighet att omdana hela kreditväsendets funktionssätt. Det hela slutar med en fullständig kreditransonering och detaljreglering. Jag har velat nämna dessa argument som en motivering till vårt klara avståndstagande mot en förlängning av denna lag, som inte behövs under nuvarande förhållanden.

Beträffande det lagförslag som på sin tid gjordes upp för försäkringsbolagen hade konjunkturinstitutets chef några mycket beaktansvärda synpunkter, som jag delvis skall referera. De kastar nämligen ett ljus över hela det problem vi i dag diskuterar, nämligen vår ekonomiska politik. Enligt konjunkturinstitutets chef föreligger det stor risk för att en tvångsreglering av föreslagen natur blir både mer långvarig och mer omfattande än man från början tänkt sig. Han säger vidare, att nuvarande ekonomiska läge ur olika synpunkter i stort sett är normalt, och samhällsekonomin är i balans. Investeringsavvägningen kan inte sägas innebära abnorma problem; de kan väntas bli av liknande slag för lång tid framöver. Risk finns dessutom för att nya inflationsimpulser uppstår i framtiden med långt större krav på penningpolitiken än under 1952.

Valuta- och penningpolitiken.

Vidare säger han: Behöver man i ett ganska normalt läge en tvångsreglering på viktiga områden av kapitalmarknaden som stöd för en restriktiv penningpolitik, då är det svårt att se hur och när skäl skall anses föreligga för en avveckling. Risk föreligger för att kapital vid en mer långvarig reglering på olika vägar överföres till andra institutioner än de »reglerade» försäkringsföretagen, varigenom man tvingas att utsträcka regleringen till nya områden.

På ett annat ställe säger han i sitt utlåtande att den nu föreslagna tvångsregleringen innebär så allvarliga perspektiv på längre sikt att en räntehöjning bör föredras.

Mot detta kan man nu säga att vi inte fick denna lagstiftning, så det var ju inte så farligt. Men förslaget utarbetades i alla fall, och det var mycket nära, som alla vet, att det skulle bli upphöjt till lag. I längden — det måste vi vara överens om — kan man inte binda sig vid ett ränteläge som på litet längre sikt inte motsvarar marknadsläget.

Om svårigheterna på lånemarknaden skall jag inte orda allt för mycket. Jag vill bara säga att december månad medförde en varningssignal, som man kanske tycker att utskottsmajoriteten tar litet för lätt på. Bankoutskottet sade i sitt memorial nr 1, som avlämnades vid riksdagens början, att utvecklingen inte varit tillfredsställande utan ogynnsam. Hela denna likviditetsökning neutraliserades ju ingalunda i januari, som man från början hade tänkt sig.

Nu frågar herr Hall om det möjligen var oppositionens mening att åstadkomma en krympning av kreditvolymen undan för undan och på det sättet långsamt strypa näringslivet. Herr Hall tror väl ändå inte att det är oppositionens avsikt att långsamt strypa näringslivet. Vi har heller inte uttalat någon kritik mot att man kan räkna med säsongföreteelser på penningmarkna-

den. Det är ju självklart att sådant måste förekomma. Vad vi däremot är rädda för är en expansion som är så stor, att den inte sedan kan neutraliseras inom den tid som är avsedd. Vi måste komma ihåg att expansionen under slutet av förra året icke neutraliserades inom den tid som från början var förutsatt, nämligen under januari månad.

Om svårigheterna på lånemarknaden säger bankoutskottets majoritet, att det i och för sig inte behöver inge några allvarliga betänkligheter om det skulle visa sig att det statliga utgiftsoverskottet icke skulle täckas genom lån på marknaden. Jag tycker att man här bör understryka orden »i och för sig». Jag antar att bankoutskottets ordförande och jag båda vill instämma i vad bankofullmäktige yttrar i den bilaga som finns till utskottets utlåtande nr 17: »Fullmäktige vilja än en gång understryka, att i ett konjunkturläge av ovan angiven art» — d. v. s. ett konjunkturläge med inflationsrisker — »skulle en finansiering av statsutgifterna genom riksbanken — annat än tillfälligt — allvarligt rubba förutsättningarna för riksbankens kreditpolitik och försvåra möjligheterna att bibehålla och förbättra den uppnådda balansen.»

Jag känner mig lugnad av herr Severins uttalande i detta sammanhang, att hela frågan om en ytterligare upplåning får vara beroende av huruvida nationalbudgeten håller och att man får vara beredd att revidera sina beräkningar. På den punkten tror jag vi kan vara överens.

Valutareserven har tidigare berörts, och jag skall inte ingå närmare på den. Jag menar bara, som jag har sagt tidigare, att minskningen av valutareserven under nuvarande ekonomiska förhållanden utgör en varningssignal som inte får negligeras. Utskottet har vid flera tillfällen påpekat, att vår valuta-reserv bör vara större och även bättre sammansatt. Utskottet är därvidlag inte

Valuta- och penningpolitiken.

lika nöjt som herr Hall tycks vara. Det är emellertid intressant att se, att sedan utskottet år efter år i utlåtande efter utlåtande betonat vikten av att valutareserven ökas, tycks man här finna sig relativt väl till rätta med denna prognos, som visar en betydande minskning av valutareserven.

Frågan om en allmän konvertibilitet får ses på litet längre sikt, men å andra sidan är vi väl överens om att konvertibilitet är ett livsvillkor för oss. Med den fördelning på olika länder som vi har i vår utrikeshandel måste vi vara bland dem som allra ivrigast eftersträvar en konvertibilitet som ger oss möjlighet t. ex. att växla pund till dollar. Det gäller då att vi verkligen är beredda att ansluta oss till ett sådant konvertibilitetsprogram när tiden är inne, och för detta krävs en icke obehaglig valutareserv.

Herr Severin tyckte det var underligt att reservanterna inte kunde instämma i utskottets utlåtande på någon enda punkt när det gällde riktlinjerna för den ekonomiska politiken utan hade gjort ett fullständigt nytt utlåtande. Det är ju, som herr Severin mycket väl förstår, rent tekniskt bevingat. Man kan antingen ta ut vissa stycken av majoritetens utlåtande och komplettera dem med andra synpunkter eller också finna det vara lika enkelt att skriva ett nytt utlåtande. Vi anser ju båda att det här finns punkter där majoriteten och reservanterna är överens.

När det gäller sparatet vill jag säga att anledningen till att jag för min del har avgivit en blank reservation är, utöver de skäl som framgår av reservationerna till de andra utlåtandena, att jag inte kan godkänna utskottets skrivning. Utskottsmajoriteten menar bl. a., att man, innan man kan vidta konkreta åtgärder för att öka det enskilda sparatet, bör avvakta resultatet av den penningvärdeundersökning som pågår. Jag är rädd att den undersökning-

en tar lång tid, och vi får nog vara beredda på att vidta åtgärder för att öka sparatet redan innan den tiden har gått ut.

Vi är överens om mycket. Vi är överens om målet: ett stabilt penningvärde med tillfredsställande valutareserv samt hög och jämn sysselsättning. Vi är väl också överens om att riksbanken bör ha frihet att välja medlen och att man inte skall binda riksbanksfullmäktige vid detaljdirektiv. Vi är numera också överens om att en stram penningpolitik skall föras i inflationsfider. I majoritetsutlåtandet förra året erkände ju bankoutskottet, att den kreditåstramning, som äntligen hade kommit, kom för sent. Vi får också hoppas, när det gäller en av de punkter där vi är oeniga, nämligen den rörliga räntan, att bankoutskottets majoritet någon gång i framtiden kommer att skriva, att den rörliga räntepolitiken kanske borde ha satts in tidigare.

Till slut, herr talman, vill jag säga att den politik, som vi rekommenderar, enligt min uppfattning skapar de bästa förutsättningarna för en välständsbefrämjande utveckling i det att den stärker konkurrenskraften, stimulerar till ökad produktion och ger möjligheter till reallönestegringar.

Med anförande av detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr SEVERIN i Stockholm (s) kort genmäle: Herr talman! Det var mycket i herr Gustafsons i Göteborg anförande som kunde kräva en replik. Jag skall emellertid begränsa mig till en enda sak, nämligen frågan om den enighet eller oenighet, som förelåg beträffande den ekonomiska politiken i fullmäktige enligt protokollet.

Det uppställdes alltså fyra alternativ. Det första var en serie åtgärder, som bland annat innefattade en räntehöjning. Det andra alternativet var hårdare regleringar, det tredje var en åter-

Valuta- och penningpolitiken.

gång till den expansiva penningpolitik, som riksbanken förde före 1952, och det fjärde var försök att i huvudsak fullfölja nuvarande politik. Det var dessa fyra alternativ, som diskuterades. Till detta yttrar nu folkpartiets representant i fullmäktige, att han förkastade alternativ 3, d. v. s. återgång till den expansiva penningpolitiken, och han ville inte förordade alternativ 1, d. v. s. en serie åtgärder som innefattade bland annat räntehöjning. Han förkastade alltså en återgång till den expansiva politiken, och han ville icke förordade en räntehöjning, men han ville dock framhålla att han i princip var anhängare av rörlig ränta. Vad betyder nu detta? En rörlig ränta kunde ju, om den skulle röra sig i den situation som förelåg, endast röra sig uppåt, ty jag föreställer mig att ingen tänkte sig alternativet av en räntesänkning. Men han kunde icke förordade en förändring av räntan uppåt, den räntehöjning som krävdes. Det återstod ju ingenting annat än det fjärde alternativet, d. v. s. ett försök att i huvudsak fullfölja den nuvarande politiken, vilket också blev fullmäktiges beslut. Det var på dessa grunder jag ansåg att man kunde säga, att folkpartiets representant i fullmäktige anslutit sig till regeringspartiernas mening. Den ende som vände sig däremot var högerrepresentanten, som förordade en rörlig ränta, d. v. s. helt enkelt en omedelbar räntehöjning, på klart språk och utan försök att gå omkring den heta gröten.

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf) kort genmäle: Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har kritiserat mitt uttryck, att det för oppositionen skulle vara det enda saliggörande medlet att få höja räntan. Jag kan medge att det är något tillspetsat, men man animeras att använda det uttrycket när man ideligen, inte bara här i riksdagen i många fall utan även och inte minst utanför riks-

dagen, får det upprepat, att alla regleringar skall slopas och ersättas med generellt verkande medel. Skall alla regleringar slopas och ersättas med generellt verkande medel, måste ju räntan bli det enda kvarstående. Nu medger herr Gustafson att man måste komplettera en räntehöjning med andra åtgärder. Då frågar jag: Fallor ändå inte de åtgärder, som accepterats av herr Gustafsons parti och även av högern, nämligen kreditrestriktionerna, under rubriken regleringar? Man kan sålunda inte i ena andedraget begära slopande av alla regleringar och i det andra acceptera kreditrestriktionerna. Jag vet inte vilken åtgärd i övrigt som herr Gustafson kan ha tänkt på, men det måste ju också bli statliga regleringar. Regleringssamhälle är ju f. ö. ett ord man använder i tid och otid i kritiken mot majoritetspartierna.

Nu kan det ju vara riktigt att en utgiftsstegring på 100 miljoner, som skulle bli resultatet av en räntehöjning på en procent enligt totalalkylen, teoretiskt inte slår igenom. Men jag vill erinra om att i praktiken kan den komma att slå igenom och kanske mera till, på grund av de starkt stegrade inköpsvärdena inte bara på fastigheter utan jämväl på inventarier och förnödenheter, som jordbruket behöver. Det har ju nu blivit helt andra prisbildningar än tidigare på detta på grund av ständiga kostnadsstegringar i produktionen. I praktiken skulle jag sålunda tro att dessa fördyringar, som oftast gäldas genom ökad skuldsättning, uppväger det förhållandet, att en hel del av i jordbruket investerat lånat kapital är räntebundet på en längre tid. Det skulle nog vara en klen tröst för t. ex. en mindre, skuldsatt bonde, att man skulle kunna säga som herr Gustafson, att det inte är meningen att en räntestegring skall bli bestående. Vad har vi för garantier för att den inte skall bli bestående i vårt land på samma sätt som den blivit, som jag nämnde, i Finland?

Valuta- och penningpolitiken.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag kan inte göra något annat än rekommendera herr Jönsson i Rosshol att gå hem till sin studerkammare och läsa de reservationer, som oppositionen avgivit till bankoutskottets utlåtanden om den ekonomiska politiken, där vi under inflationstiden klart sagt ifrån vilka åtgärder vi rekommenderade: bl. a. finanspolitiska åtgärder, en kreditåstramning och en rörlig räntepolitik. Uppgiften om att vi skulle ha sagt »bort med alla regleringar, låt räntan vara det allena saliggörande medlet», den kanske förekommer i bondeförbundets valhandböcker men i varje fall inte, herr Jönsson i Rosshol, i bankoutskottets utlåtanden.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag vill till bankoutskottets ärade ordförande säga, att då vi den 25 september i fullmäktige diskuterade dessa ting var jag av den uppfattningen, att jag inte kunde ansluta mig till alternativ 1. Detta alternativ omfattade räntestegring på minst en procent, en å en och en kvarts procent, och det var den räntehöjningen jag då inte vill ansluta mig till. Men samtidigt var jag mån om att betona, att jag i princip var för en rörlighet i räntan. Detta upprepades sedan den 27 oktober, då jag yrkade på att man skulle gå i nya förhandlingar med försäkringsbolagen på grundval av en viss rörlighet i räntan.

Herr SEVERIN i Stockholm (s) kort genmäle: Herr talman! Det var nog riktigt som herr Kristensson i Osby sade, att den höjning, som förutsattes vara nödvändig, var en procent. Jag sade i mitt första anförande, att han inte kunde ansluta sig till den räntehöjning, som förutsattes vara nödvändig. Det gällde således en procent. Hur mycket räntan skall höjas, är ju en sak som har diskuterats

här flera gånger. Jag är av den uppfattningen, att skall man över huvud taget för att dämpa en högkonjunktur göra en räntehöjning, så skall man icke försöka sig på en höjning med en fjärdedels eller en halv procent, utan då får man lov att göra en tillräcklig räntehöjning. I riksbanken ansåg man, att den minsta höjning, som kunde företas, om man skulle vinna målet, vore en procent. Det kunde herr Kristensson alltså inte förorda, men han ville dock principiellt deklarerat, att han var anhängare av en rörlig ränta. Jag skulle ha kunnat göra precis samma deklARATION i denna situation. Jag är också principiellt anhängare av en rörlig ränta, men jag vill inte förorda, att den höjes med en procent i närvarande stund.

Herr HALL (s) kort genmäle: Herr talman! När jag hörde herr Gustafsons i Göteborg referat av mitt anförande, blev jag nog ganska glad över att i kammaren föres stenografiska protokoll, så att jag slipper stå här och rätta det han sagt utan bara kan hänvisa till protokollet. Om man konstaterar, att valutabehållningen helst borde vara dubbelt så stor som den är för att ge oss full handelspolitisk rörelsefrihet, får väl inte detta anses vara ett uttryck för belåtenhet.

Till herr Kristensson i Osby vill jag bara säga, att hans avståndstagande från en räntestegring på minst en procent — när alla sakkunniga säger, att om man över huvud taget skall höja räntan, skall man höja den med en procent — måste betyda, att herr Kristensson är rädd för att tillgripa verk samma medel, även när de går i den riktning han önskar, men han är däremot med på att göra en gest, som är verkningslös, för att få skilja sig från majoriteten. Jag har aldrig i dessa räntepolitiska krumbukter sett något annat än ett försök att fly ifrån ansvaret.

Valuta- och penningpolitiken.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle: Herr talman! Det var i sitt andra anförande som bankoutskottets ärade ordförande sade, att vid behandlingen i fullmäktige hade folkpartiets representant varit mot en höjning av räntan. I det sammanhanget nämnde utskottsordföranden inte något om storleken av den höjning, som ingick i alt. I. Det var det som gav mig anledning att ta till orda.

Jag vill sedan säga, att när det gäller underhandlingarna med försäkringsbolagen, fick jag det intrycket att man med en ganska måttlig räntehöjning skulle ha kunnat uppnå en mera frivillig överenskommelse än den som ägde rum.

Herr Severin säger här, att han i princip är för en begränsad rörlighet i fråga om räntan. Jag skulle med anledning därav vilja säga, att jag finner det angeläget, att man inte bara talar om denna sak och säger, att man vill gå den vägen, utan att man också verkligen i levande livet tager steg i den riktningen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag har ingenting emot att det föres stenografiska protokoll i den här kammaren, ty det kommer att visa vad som sades i herr Halls anförande. Herr Hall refererade sitt samtal med den utländske experten, som jag förmodar var en representant för landet Danmark, så, att herr Hall sagt, att vi nog i Sverige skulle behöva ha en dubbelt så stor valutareserv, men att den utländske experten då hade yttrat någonting om att man i Danmark vore glad, om man hade tillnärmelsevis så mycket som Sverige har. Det var rädsla för att herr Hall tagit för mycket intryck av denne man och för litet ägnat sig åt studiet av långtidsutredningen och dess målsättning, som gjorde, att jag uttryckte mig på det sätt som jag gjorde. Därför är jag myc-

ket glad och tillfredsställd över att vi nu är på samma linje.

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Årets diskussion om den ekonomiska politiken äger ju rum i ett kärvare ekonomiskt klimat än under många tidigare år. Numera erkänner konjunkturinstitutet konsumtionens betydelse när det gäller att påverka avsättningen och konjunkturen, men allt vad hittills företagits och nu föreslås har syftat till att begränsa den inhemska konsumtionen. Det är betecknande att medan bruttonationalprodukten under åren 1949—52 har ökat med tolv miljarder kronor i pengar räknat, har den privata konsumtionen ökat med endast sex miljarder. Samma politik föres naturligtvis också i andra kapitalistiska länder, varigenom klyftan mellan produktionsförmåga och konsumtion förstoras. Detta måste medföra avsättningssvårigheter. Man kan inte lösa detta problem genom rustningar. Föränta staternas statsutgifter har på några år ökat så starkt, att de nu tar nästan en fjärdedel av nationalinkomsten i anspråk mot en sjundedel några år tidigare. Den frist, som man har er-nått genom en sådan ekonomisk politik, har man vunnit till priset av ännu större svårigheter senare när det gäller att begränsa och övervinna den förutsedda krisens verkningar.

Mycket tack vare devalveringen har levnadskostnaderna i vårt land efter kriget ökat med nära femtio procent. Nu beklagas mer eller mindre öppet denna valutapolitik. Gnället över de höga produktionskostnaderna och de växande avsättningssvårigheterna är inte något nytt, och det skulle väl ha förekommit ändå, men grunden härför har förstärkts genom devalveringen och inflationspolitiken.

När det nu antydes att en ny inflationsvåg kan utvecklas, ligger väl däri en antydning om att de regeringar, som har gjort sig beroende av den ameri-

Valuta- och penningpolitiken.

kanska finans- och handelspolitiken, genom nya devalveringar försöker öka förmågan att konkurrera om marknaden. Sådana manipulationer företas naturligtvis likom hos oss under ideliga bugningar för det fasta penningvärdets princip.

Statsmakternas åtgärder jämte det försämrade konjunkturläget har nu aktualiserat en ny situation: slutet på överbalanseringen och kanske en period av underbalanserad budget. Att det nu strax tilländalupna budgetåret, som startade med en miljard kronor mer i inkomster än utgifter, slutar med ett formellt underskott på 7 miljoner kronor, är ju uppseendeväckande, men eftersom en stor del av denna förändring är att tillskriva nya rustningsutgifter har anhängarna därav ingen anledning att klaga. För vår del tycker vi att detta förhållande är ett uttryck för ett ekonomiskt låtsinne. Den kreditåtstramning, som både utskottsmajoriteten och reservanterna prisar, har lett till att bankernas utlåning minskat med 325 miljoner kronor, och det är väl detta som åtminstone delvis förklarar småföretagens växande svårigheter och en inte så ringa del av den uppkomna arbetslösheten.

Vi har för vår del svårt att se något förnuft i en politik, som i en tid av försämrade konjunkturer ställer som sin uppgift att ytterligare försämra desamma. Å andra sidan anser vi naturligtvis att regeringen skall ha det vapen, som lagen om räntereglering ger, men det är en annan fråga.

Det är, herr talman, fyra utskottsutlåtanden som skall bilda underlaget för diskussionen om den ekonomiska politiken, nämligen utlåtandena om granskningen av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, det föreslagna fortsatta förbudet att inlösa sedlar mot guld, frågan om sparbankerna skall få bedriva premiesparrörelse samt regeringsförslaget om fortsatt räntereglering. Utlåtandena berör viktiga

områden av den ekonomiska politiken utan att därför täcka hela fältet. Till tre av dessa utskottsutlåtanden har högern och folkpartiet fogat gemensamma reservationer mot socialdemokraternas och bondeförbundets regeringstroga ståndpunkter. Skillnaden mellan regeringens och den borgerliga oppositionens ståndpunkter är dock inte så stor som ordrikedomen kan antyda. Oppositionens krav på en rörlig ränta förefaller mig mera vara en proformaåtgärd än ett uttryck för reella meningsskiljaktigheter visavi regeringen. Faktum är ju att även om regeringspartierna officiellt bekänner sig till den låga räntans princip har de undan för undan höjt räntan och därvid fallit undan för de krav, som rests från högerns och folkpartiets sida. I den borgerliga oppositionens reservation till utlåtandet nr 17 om sedelutgivningen utvecklas ett resonemang om löner och arbetslöshet, som avslöjar fientligheten mot löntagarnas intressen. Man vill ha, som det heter, en konsoliderings- och saneringsperiod, som ger näringslivet andrum, så att produktiviteten och effektiviteten får tillfälle att inhämta det försprång, som kostnadsutvecklingen fått, och man varnar för den fulla sysselsättning som rådde under år 1951.

Översätter man detta uttalande till vanligt språk innebär det väl lönestopp och organiserad arbetslöshet för att motverka en löneglidning uppåt. Detta resonemang skiljer sig inte från tidigare deklarationer under efterkrigsåren. Då har även regeringspartierna deltagit i desamma på ett mera öppet sätt än nu. Det har också återspeglats i den fackliga ledningens paroller.

Vi har i fjol, tror jag, återgivit bankkottets funderingar i detta ämne från år till år och påvisat hur monotont kravet på lönestopp eller återhållsamhet med lönerna har upprepats.

Under alla dessa år, då lönestopp officiellt rått, har som jag redan sagt levnadskostnaderna, d. v. s. de officiella

levnadskostnaderna, stigit med nära 50 procent. Varje år har samtidigt riksdagen och dess bankoutskott bedyrat att ett fast penningvärde är ledstjärnan för den ekonomiska politiken. Skulle man nu tro bankoutskottets majoritet har det skett en betydande reallönestegring under år 1952, men det måste då samtidigt observeras, att endast tredjedelen av de tillkämpade penninglönerna har varit ett resultat av den av riksdag och regering accepterade lönepolitiken. Två tredjedelar av löneförbättringarna under dessa efterkrigsår har i verkligheten tillförts arbetarna genom den s. k. löneglidningen, d. v. s. genom att de har struntat i statsmakternas och I.O-ledningens paroller om återhållsamhet och utnyttjat knappheten på arbetskraft för att förbättra sitt löneläge.

Det finns emellertid viktiga arbetargrupper, om vilka man inte ens kan säga att de bevarar sina reallöner från förkrigstiden. Till dessa hör livsmedelsarbetarna, som nu tvingats ut i en storlockout. Dessa arbetare har inte på samma sätt som många andra kunnat utlösa en löneglidning utan fått nöja sig i stort sett med de avtalsbundna lönerna. Ur den synpunkten utgör de kanske ett föredöme i den borgerliga oppositionens ögon; där har verkligen de så kallade företagarna erbjudits åtskilligt andrum.

Enligt LO:s beräkningar har från 1939 till 1952 genomsnittslönerna för samtliga industriarbetargrupper höjts med 89 procent men för livsmedelsarbetarna med endast 39 procent. Medan genomsnittslönerna för industriarbetarna i fjol var 3,84 kronor i timmen, var motsvarande löner för livsmedelsarbetarna endast 3,46. Om, för att framställa saken på ett annat sätt, samtliga arbetares löneläge uttryckts med siffran 100, blir den för margarinindustriens arbetare 98, för choklad- och konfektindustriens 95, för bageriindustriens 91, för slakterier och charkuterier 90, för kvarnar 88 och för fiskberednings- och

Valuta- och penningpolitiken.

konservindustrien 78. Bättre betalda livsmedelsarbetare i Stockholm har en veckolön av 165 kronor. Detta erbjuder inte en tillfredsställande försörjning för ett hårt arbete.

Det är tydligt att denna starka nedklassning av högkvalificerade arbetare motsvarar reservanternas ideal, men man kan inte hur länge som helst fortsätta en sådan politik som statsmakterna under många år uppmuntrat utan att detta får konsekvenser. Därför kan livsmedelsarbetarna inte detta år följa regeringens ekonomiska paroller. De har sålunda begärt löneförbättringar som motsvarar 10 à 12 kronor per vecka. En mindre arbetargrupp vid de andelslakterier, som regeringen inte är alldeles utan direkt inflytande över, har tvingats ut i strejk, men i gengäld har Arbetsgivareföreningen kastat ut åtta gånger så många arbetare i lockout. Det är kanske den »konsoliderings- och saneringsperiod» som reservanterna i dag begärt.

Det kan, herr talman, inte vara ovidkommande att i en diskussion om den svenska ekonomiska politiken ingå på denna konflikt, vars konsekvenser väl ingen ännu är klar över men som, efter vad man litet till mans har på känn, skall påverka både regeringens ställning, den statliga politiken och arbetarmassornas löneläge såväl nu som inför nästa årsskifte. Ingen kan nämligen med framgång göra gällande, att striden för Arbetsgivareföreningen står om de i sammanhanget futtiga tretton miljoner kronor, som ett bifall till arbetarnas krav skulle kosta. Tretton miljoner kronor är inte mer än vad den svenska försvarsmakten förbrukar under två dagar, det är mindre än två tusendelar av den svenska konsumtionen under ett helt år, det representerar knappast en procent av de genomsnittsvinster företagen redovisat under de senaste åren. Men trots detta har kapitalisterna kastat stridshandsken mot arbetarna och bidragit till att belysa re-

Valuta- och penningpolitiken.

servanternas krav på en »konsoliderings- och saneringsperiod». Tills vidare tycks konsolidering och sanering handla om att hålla nere en underbetalad och eftersatt arbetargrupp för att sedan gå till offensiv mot övriga arbetares löner.

För en tid sedan hotade regeringen att stifta en speciell lag för våra sjuksköterskor i stället för att hjälpa dem att få gehör för sina lönekrav. En strejk vid sjukhusen är, det medger jag gärna, en mycket allvarlig sak. Men är det då inte allvarligt att folket står inför hotet att avstängas från bröd på grund av lockouten? Är det inte en utmaning mot hela samhället att i lockouten dra in 200 jästarbetare, varigenom hemmen utestängs från möjligheten att själva klara brödbehovet? Kan statsmakterna stillatigande finna sig i att Arbetsgivareföreningen hänsynslöst drar in hemmen, sjukhusen, skolorna, barnhemmen och försvaret i en storkonflikt?

Årets ekonomiska debatt har som bakgrund ett förändrat ekonomiskt läge. Den svenska produktionen stagnerar, avsättningssvårigheter framträder, och den fulla sysselsättningen har avlösts av en inledd brist på arbetstillfällen. Tack vare den uppkomna arbetslösheten börjar löneglidningen gå i motsatt riktning, och i de industrier, där avtalen prolongeras, försämras lönerna och pressas ned mot den avtalsmässiga ramen, som i vissa fall ligger 50 procent under de utgående lönerna. Detta har utan varje tvivel även ett samband med den ekonomiska politik som regering och riksdag genomfört och med dagens rekommendationer. Men både reservanter och utskottsmajoritet prisar enhälligt denna politik och lovar — med vissa nyanser dem emellan — att fortsätta densamma. Det blir en fortsatt konjunkturdämpande politik, reservarbeten i stället för den utlovade fulla sysselsättningen, investeringsavgift, bilaccis och en restriktiv kreditpolitik för att minska sysselsätt-

ningen i stället för åtgärder för att främja företagsamhet och öka arbetstillfällena. För denna politik kan regeringen tydligen ännu få majoritet i riksdagen.

Regeringen har tröstat sig med att några större faror inte kan inträffa under det närmaste halvåret, och därför kan den fortsätta samma ekonomiska politik som under den tidigare toppkonjunkturen. Den stöder sig därvid på konjunkturinstitutet, som i sitt senaste aktstycke, som väl också utgör en del av underlaget för denna ekonomiska debatt, skriver bland annat följande: »Efterkrigstidens högkonjunktur har redan genom mellankommande omständigheter — devalveringarna 1949, Koreakonfliktens utbrott med åtföljande spekulationer och den ökade upprustningen — fått förlängt liv, men dessa extra stimulantier börjar nu upphöra att verka. Nya förvecklingar på storpolitikens område skulle kunna innebära ytterligare injektioner. Uteblir sådana, synes åtskilligt tala för att de expansiva faktorerna i världsekonomin kan komma att avta i styrka.»

Så långt konjunkturinstitutet. Tack vare Koreakriget och upprustningen fick sålunda konjunkturen ett tillfälligt uppsving. Blir det fred och avspänning, fruktar konjunkturinstitutet det värsta för det kapitalistiska samhället. Men borde inte detta tvinga allvarliga människor att tänka igenom vad det är för slags system, som är beroende av krig och rustningar för krig för att kunna blomstra? Kan reservanterna själva tro på sagan om en verklig sanering på hittills praktiserade linjer? Med hänsyn härtill är det komiskt, när högern, understödd av reservanterna, kräver friare linjer för det s. k. näringslivet.

Men den andra reflexionen är ändå viktigare. Vore det inte skäl i att överväga åtgärder för att neutralisera det hot mot vårt ekonomiska liv och vår sysselsättning, som nu alla ser fram

emot? Borde man inte i stället för att applådera den ökade förekomsten av arbetslösa betrakta arbetslösheten — även om den ännu inte berör mer än 50 000 människor eller något sådant — som en landsolycka och åtgärder för att avskaffa densamma som det viktigaste av allt? Enligt vår mening borde man göra detta.

I verkligheten står en väg öppen för Sverige till fortsatt ekonomisk blomstring och full sysselsättning. Vår verkstadsindustris avsättningsproblem kan lösas. Vi kan köpa varor, som nu betalas med svåråtkomliga dollars, på ett fördelaktigare sätt. Men varken utskottet eller reservanterna vågar antyda en sådan utväg. De kan emellertid inte blunda för vilken katastrof för Väst-europa som den av amerikanerna provocerade uppkomsten av två världsmarknader innebär. De vågar inte heller säga folket hela sanningen, att så länge vi skall följa den av amerikanerna dikterade och inspirerade handelspolitiken, är vi beroende av Koreakrig, devalveringar och upprustningar och lever under ett ständigt ekonomiskt krishot, precis som konjunkturinstitutet helt riktigt konstaterat.

Herr talman! Vi har icke haft möjlighet att formulera en reservation till de frågor som nu behandlas. Men om vi hade haft denna möjlighet, skulle vi i denna situation ha föreslagit konkreta åtgärder för att öka handeln i öster och söder, för att trygga full sysselsättning, för att öka konsumtionen inom landet och för att neutralisera det krishot, som kommer väster ifrån. Vi skulle då ha föreslagit, att bilaccis, investeringsavgift och kreditpärar slopas och att åtgärder vidtages mot Arbetsgivareföreningens lockout mot en underbetald arbetargrupp och mot det svenska folkets försörjning med viktiga livsmedel. Vi kommer att i andra sammanhang ställa sådana förslag, i den mån som formella möjligheter härtill erbjudes. Det är med hänsyn här-

Valuta- och penningpolitiken.

till ganska uppenbart, att vi i en del av föreliggande utskottsutlåtanden icke finner vare sig utskottsmajoritetens eller reservanternas rekommendationer antagbara.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Jag är ledsen att behöva börja med att säga några ord till bankoutskottets ordförande. Jag måste nämligen ge uttryck för indignation över att han — av vilken jag minst av allt skulle ha väntat mig något sådant — tillåtit sig att här i kammaren använda sig av ett hemligt protokoll i bankofullmäktige och ge ett uppenbart missvisande referat av densamma. Jag hoppas att kammarens protokoll av hans yttrande skall gå i tryck utan justering på den punkten. Bankoutskottets ordförandes första anförande gav nämligen det intrycket, att herr Kristensson i Osby hade motsatt sig en räntehöjning och varit överens med utskottsmajoriteten. Detta är ju, som jag sade, att ge en uppenbart vilseledande och oriktig framställning, vilket också framgick av herr Kristenssons nyss hållna anförande. Man får dock inte, därför att ett visst förslag om räntehöjning på 1—1¼ procent inte accepterats av herr Kristensson, låtsa att detta herr Kristenssons ställningstagande innebar vad herr Severin påstod att det betydde men som han säkert vid närmare eftertanke mycket väl förstår att det inte innebar. Man får inte ge kammaren och den svenska allmänheten ett intryck av att herr Kristensson intagit en helt annan ståndpunkt än han har gjort. Det går verkligen inte att säga, att det inte finns några andra alternativ, om man vill att en rörlig räntepolitik skall tillämpas, än det »alternativ 1», som tycks ha framlagts inom bankofullmäktige. Herr Severin vet lika bra som vi andra att det kan tänkas många olika alternativ för den rörliga räntepolitiken.

Jag hoppas för min del att bankoutskottets ärade ordförande, när det gäl-

Valuta- och penningpolitiken.

ler hänvisningar till sådant som finns i de hemliga protokollen, skall för framtiden iaktta en större återhållsamhet och mera vinnlägga sig om att verkligen ge ett riktigt intryck av vad som har förevarit.

Till vad herr Hall anförde skulle jag vilja foga en reflexion. Herr Hall säger att bankofullmäktige bör ha frihet att välja penningpolitiska medel, och riksdagen bör inte bekymra sig så mycket om dessa utan nöja sig med att tala om målsättningen. Nå ja, vi har ju varit tämligen överens om önskvärdheten av ett stabilt penningvärde, full sysselsättning och tillräcklig valuta-reserv, så man får väl inte fatta herr Hall alltför bokstavligt på denna punkt. Ty det skulle egentligen innebära att vi kunde nöja oss med bankofullmäktige och i stort sett skulle kunna avskaffa riksdagens bankoutskott. Det kan ju hända att herr Hall tycker att bankoutskottet är onödigt därför att han och hans kamrater sköter sig så bra i fullmäktige. Men vi andra kan väl inte gärna vara med på det.

Men även om jag inte fattar herr Hall så bokstavligt är det ju alldeles klart att herr Hall siktar på detsamma som bankofullmäktige givit uttryck åt i sin skrivelse när de sagt, att bankofullmäktige bör ha vissa riktlinjer sig förelagda för penningpolitiken, men sedan bör bankofullmäktige ha en betydande frihet att välja medlen. Jag tror nog att det går att i riksdagen vinna förståelse för en sådan linje. Men jag skulle vilja vända mig till statsrådet och chefen för finansdepartementet och fråga: Är också regeringen villig att medge bankofullmäktige denna frihet att välja de penningpolitiska medlen utan någon som helst påtryckning från regeringens sida, ifall bankofullmäktige skulle vilja t. ex. inte bara tala om en rörlig räntepolitik utan också använda en sådan? Skulle det verkligen lyckas att med utgångspunkt från bankofullmäktiges skrivelse och herr Halls här fram-

förda önskemål uppnå enighet mellan regering och riksdag om att man skall i väsentligt större utsträckning än som varit fallet under senare år medge bankofullmäktige frihet att välja de penningpolitiska medlen, så skulle dagens debatt ha givit ett vida mer betydelsefullt resultat än vad jag för min del hade vågat hoppas.

Jag måste ta upp till bemötande endast några sidor av herr Severins anförande. Både herr Schmidt, i replik, herr Gustafson i Göteborg och herr Nordqvist i Karlskoga har bemött åtskilliga saker, som jag alltså kan gå förbi.

Bankoutskottets ärade ordförande säger att reservanternas bekymmer tycks oscillera mellan ängslan för inflation och ängslan för deflation. Ja, herr Severin, vi kan väl säga att regeringen många gånger under det senaste året hade givit uttryck för samma inställning och sagt, att vi får vara vaksamma mot risker åt båda hållen. Jag tror det är klokt att här inte satsa på att det bara finns risker av *ett* slag.

Jag vill emellertid för herr Severin påpeka, att man *samtidigt* kan ha vissa risker för arbetslöshet, som brukar följa med depressiva tendenser, och en avtagande valuta-reserv, som brukar följa med expansiva tendenser, som går utöver vad som motsvarar takten i andra länder. Har man en felanpassad kostnadsnivå är det inte alls något egendomligt att man har vissa tendenser till arbetslöshet och samtidigt har en tendens till sjunkande valuta-reserv. Detta bör då föranleda överväganden rörande den ekonomiska politiken, som beaktar båda dessa omständigheter.

Enligt min mening har man kanske både i konjunkturinstitutets rapport och i utskottsmajoritetens yttrande något förenklat sammanhanget, när man till frågan, vilka investeringar vi har råd med, sagt, att så länge det finns oanvända produktiva resurser att tillgripa, bör det gå bra. Ty man får inte

förbise problemet om den yttre balansen, alltså valutareservens ställning. Det kan mycket väl tänkas att en ekonomisk politik, som leder till utnyttjande av icke använda produktionsfaktorer och därför i och för sig är önskvärd, kan medföra en sådan försvagning av valutareserven, att politiken inte kan fortsättas. Att ett sådant läge är möjligt beror naturligtvis mycket på att man kan ha en relativt för hög kostnadsnivå och därigenom en för liten konkurrensförmåga gentemot utlandet. Jag tror att innan man, som också herr Severin tycktes göra, så enkelt avfärdar problemet om vad vi samhällsekonomiskt har råd till i fråga om investeringar, skall man ta tillräcklig hänsyn till den yttre balansen och valutareservens ställning.

Jag vill där ansluta mig till vad herrar Schmidt och Gustafson i Göteborg har sagt om valutareserven. Jag tror det är oklokt att vid planeringen av vår ekonomiska politik som ett led däri räkna med en minskning av valutareserven, vilket finansministern har gjort i statsverkspropositionen och utfskottet gör allt fortfarande. Herr Severin talar om att staten ju kan låna i riksbanken. Herr Hall säger att det under vissa förutsättningar inte är så farligt och accepterar samtidigt en politik som — ehuru han inte anser det i och för sig önskvärt — kan leda till en minskning av valutareserven. Detta är ju detsamma som att inbjuda riksbanken till att medverka i finansieringen av operationer som befrämjar valutareservens minskning. Det förefaller mig vara bristande återhållsamhet.

Herr Severin säger att prisen inte har stigit och att det därför inte är så farligt med riksbankskrediter. Jag måste genmäla att verkan på prisutvecklingen kommer först så småningom. Man får verkningar på hela penning- och kapitalmarknadens likviditet och därigenom så småningom indirekt verkningar som står i strid med målet för

Valuta- och penningpolitiken.

kreditrestriktionspolitiken, och det blir också ganska direkta verkningar på betalningsbalans och valutareserv.

Återigen måste jag alltså betona vikt av att man tillräckligt beaktar valutareserven. För ett litet land som Sverige är det i en icke alltför stark världskonjunktur snarare på valutareserven än på prisenivån som de första kristeknen kan väntas avsätta sig.

Herr Hall var förtjust över att det fanns andra länder som hade sämre valutareserv. Det är ju verkligt glädjande med folk som är så förnöjsamma. Herr Hall tillade att det ju kan hända att vi får tillämpa en kombination av importrestriktioner och kreditrestriktioner, och han tycktes se med ett visst välbehag på en sådan utveckling. Med en liten erinran om den debatt, som jag för några veckor sedan hade nöjet att föra med herr statsrådet och chefen för finansdepartementet och med handelsministern, vill jag fråga den förstnämnde om det också är regeringens uppfattning att man på det sätt som herr Hall gör skall bedöma möjligheten av att tillgripa kvantitativa importrestriktioner.

Jag skall, herr talman, avstå från att säga någonting om konvertibilitetsfrågan, som ju inte är aktuell. Men jag skulle nog vilja framhålla, att vi bör ha den frågan i tankarna och inte avfärda möjligheterna till en begränsad konvertibilitet ett följande år fullt så lätt som utskottsmajoriteten gör. Även om en sådan återgång till begränsad konvertibilitet blir resultatet av en överenskommelse, spelar det stor roll om vi, när en dylik överenskommelse skall träffas, har en tillräckligt stark yttre finansiell ställning.

Jag skulle också vilja säga ett par ord om den rörliga räntepolitiken. Det är intressant att konstatera, att man på socialdemokratiskt håll så många gånger åberopar sakkunniga och säger att de sakkunniga är överens om att om en räntehöjning skall ha någon verkan,

Valuta- och penningpolitiken.

måste den vara ganska stor. Om vi nu skall börja åberopa sakkunskapen, vill jag fråga, på vilken sida experterna står i debatten mellan regeringspartierna, som sedan länge har låst den låga räntan, och oppositionen, som vill ha en begränsad rörlighet i räntepolitiken. Jag vill inte vara oartig, ty man får inte begära att de experter som regeringen har i departementen skall offentligt ge uttryck åt andra åsikter än regeringens. Men om jag bortser från dem och nöjer mig med de experter som har en friare ställning, har de såvitt jag vet utan undantag — kanske finansministern kan nämna något undantag — ansett att en rörlig räntepolitik är att föredra. Huruvida man sedan under en begränsad tid kunde behöva vidta en större eller mindre höjning, är trots allt en mindre fråga.

Majoriteten säger nu, att också den tycker att en rörlig räntepolitik är bra men att den inte vill använda en sådan för närvarande. Jag vill då ställa en enda fråga till herr Severin och herr Jönsson i Rosshol: Kan ni beskriva ett läge, någorlunda i anslutning till dagens läge, där ni anser att man skulle övergå från att bara *tala* om lämpligheten av en rörlig räntepolitik till att också *använda* den? Vilka slags förändringar i det ekonomiska läget anser ni böra inträffa för att man skall övergå från sådant till intet förbindande tal och till verklig handling i överensstämmelse med de principer man säger sig föredra? En någorlunda konkret upplysning på den punkten skulle verkligen ha tillfört denna debatt någonting som inte har framkommit vid de föregående tillfällen då vi har talat om samma tema.

Jag vill hänvisa till att Kooperativa förbundet och många andra som har erfarenhet på detta område är anhängare av en rörlig räntepolitik. När man nu säger, att en rörlig räntepolitik utan kreditrestriktioner av nuvarande typ måste innebära mycket höga räntor,

skall jag be att få nämna några exempel från Västeuropa på hur det i praktiken har förhållit sig med räntepolitiken

När jag gör det är jag väl medveten om riskerna i alla internationella jämförelser — det är ju så många faktorer som är olika i dessa länder — men det kan ändå ha ett visst intresse att se hur det har gått i ett antal västeuropeiska länder, där man har tillgripit räntehöjning och tillåtit en större frihet på kapitalmarknaden.

Då finner man för det första, att den räntehöjning som har ägt rum i jämförelse med förkrigsnivån är relativt måttlig, och för det andra finner man, att en begränsad tid efter räntehöjningspolitikens genomförande — mellan sex och aderton månader eller någonting i den stilen — börjar räntan åter få en sjunkande tendens.

Endast några siffror, herr talman. I Belgien höjdes räntan å långa statsobligationer till en nivå som låg ungefär tre kvarts procent över 1937 års nivå. Maximum uppnåddes i Belgien på ett relativt tidigt stadium — ju tidigare man genomför en sådan politik, dess lättare kanske den verkar — och sedan har det varit en sänkning av den långa räntan, räntan på statsobligationer, med ungefär 0,3 procent. Den bestående höjningen har alltså där varit en halv procent, eller kanske till och med något mindre, i förhållande till förkrigsnivån.

Så går jag till Danmark. I Danmark har man höjt räntan så att den långa räntan hade, tror jag, ett maximum av 5,4 procent. Före kriget var den ungefär 4,4 procent. Man har alltså höjt den med ungefär en procent. Det är ju inte så förfärligt länge sedan den höjningen gjordes, men där har det i alla fall redan nu skett en återgång med ungefär 0,2 procent i den långa räntan.

Så går jag till Holland. Kammaren observerar att jag tar dessa västeuro-

Valuta- och penningpolitiken.

peiska länder, som man brukar jämföra Sverige med. Holland hade före kriget en räntenivå på ungefär 3 procent. Man höjde räntan så att den långa räntan gick upp till maximalt 3,63 procent. Nu gäller detta långa statsobligationer; andra räntor stiger ju ibland något mer. Det har sedermera skett en återgång med ungefär 0,4 procent till 3,21 procent.

Låt oss nu se på Schweiz. Där var räntan före kriget ungefär $3\frac{1}{3}$ procent på statsobligationer. Där har man inte behövt höja räntan någonting efter kriget; man har kunnat bibehålla en fri kapitalmarknad i alla fall. Under de senaste åren har likväl skett en sänkning i räntenivån till $2\frac{2}{3}$ procent.

Så tar jag England, som före kriget hade $3\frac{1}{3}$ procent i ränta. Där har man höjt räntan på ett relativt sent stadium, först år 1952, till maximalt 4,43 procent. Det är alltså en höjning med ungefär en procent. Sedan har även där, trots att endast denna begränsade tid har hunnit förflyta, räntenivån gått ned med ungefär 0,2 procent.

Vad visar nu detta, herr talman? Jo, det visar att man i dessa länder — och det är ju med dem som vi närmast har anledning att jämföra Sverige — har fått en räntehöjning som i förhållande till förkrignivån är av storleksordningen en procent eller mindre och att man sedan har fått en viss återgång. Om vi skall göra en jämförelse med Sverige, skulle vi med en i tid insatt rörlig politik närmast ha kunnat vänta oss att — då vår räntenivå före kriget var något under 3 procent — en räntehöjning till ungefär 4 procent skulle ägt rum med en fri kapitalmarknad. Om den även här genomförts för ett eller ett par år sedan, skulle sedan en återgång av räntan, en sänkning av räntenivån till något under 4 procent, ha följt. *Talet om att en rörlig räntepolitik är det samma som att pressa upp räntan mycket kraftigt och mycket långvarigt vin-*

ner i varje fall intet stöd i ett studium av utvecklingen i Västeuropas med oss närmast jämförbara länder.

Jag har velat markera detta så pass kraftigt som stöd för påståendet att ett studium av en penning- och kreditpolitik utav det slag som man i andra länder har en lång erfarenhet utav — mycket längre än den man har av nuvarande svenska kreditrestriktioner — stöder den allmänna uppfattning som oppositionspartierna här företräder och icke stöder den uppfattning som herr Severin uttalat.

Sedan vill jag gärna medge att det naturligtvis — desto mera ju längre man dröjer — i vissa lägen kan hända att en räntehöjning rent tillfälligt får bli av större proportioner än som annars hade behövts, men det torde i så fall bli fråga om en kortvarig verkan utan några mycket allvarliga olägenheter.

Om vi kunde komma överens om *en* sak, nämligen att en rörlig räntepolitik icke är detsamma som en politik med permanent hög ränta, då skulle vi ha fört debatten kring dessa problem ett steg vidare, denna debatt som tidigare någon gång har förefallit att stelna i ett upprepande av gamla positioner.

Nu vill jag säga att räntehöjningen har varit något större i Frankrike; ungefär 2 procent. Sedan har det även där varit en återgång — med ungefär en procent. Men Frankrike för ett krig, och jag förmodar att vi kan vara överens om att Sveriges läge bör vara mera jämförbart med de andra västeuropeiska ländernas än med Frankrikes, vars finanspolitik har haft vissa drag som verkligen gör en jämförelse mycket svår. Jag tror därför inte att majoritetspartierna kan finna någon tröst i att studera räntepolitiken i Frankrike. Men vill herr Severin eller någon annan försöka den trösten, skall jag gärna återkomma till ämnet.

I frågan om sparandet vill jag här bara påpeka, att om sparandet är en

Valuta- och penningpolitiken.

funktion av den ekonomiska politiken, bland annat av hur man tryggar penningvärdet, är det alldeles klart att man inte har ett fixt och begränsat utrymme för samtliga investeringar, som måste fördelas på statliga, enskilda, kommunala etc. Jag nöjer mig med detta konstaterande för att i övrigt bara hänvisa till tidigare anföranden. Det är inte så, att om man med en viss politik vill ge litet mer åt den ena investeringen betyder det genast, att man *i samma mån* måste ge mindre åt den andra.

När frågan om räntans inverkan på sparandet diskuteras, erkänner jag att jag inte vågar påstå något annat än att jag tror att räntan har en viss gynnsam inverkan på sparandet, men jag tror inte att den är mycket radikal. Jag avundas herr Hall, som med sådan utomordentlig säkerhet kan slå fast, att variationer i räntan inte har någon inverkan alls på sparandet. Jag har under årens lopp läst ett ganska stort antal arbeten av författare, som ägnat årtionden av sitt liv åt att studera dessa fenomen, samla ihop erfarenheter från olika länder, och jag kan säga att herr Hall nog är den ende som känner sig så absolut säker på sin ståndpunkt. Denna rangplats skall jag inte försöka att göra honom stridig.

I fråga om den statliga investeringsvolymen gläder jag mig åt att även utskottsmajoriteten har sagt, att det är klart att man får lov att anpassa den inom ramen för de tillgängliga resurserna. Jag tror att en vaksamhet därvidlag är nödvändig, och man bör då inte bara tänka på arbetsmarknaden och på varumarknaden utan också se, som jag har sagt, på valutareserven.

Vi har ju vid ett tidigare tillfälle när det gällde den ekonomiska politiken diskuterat huruvida prisutvecklingen i Sverige har varit gynnsammare eller mindre gynnsam än på andra håll. Jag tänker inte gå närmare in på den saken i dag. Jag skulle ändå

bara vilja säga, att om man tar de västeuropeiska länderna, Belgien, Danmark, Frankrike, Italien, Holland, Portugal, Schweiz, England och Sverige — jag tar även Norge med om så önskas — finner man att näst efter Frankrike har Sverige haft den största höjningen av levnadskostnaderna, både om man utgår från 1948 och om man utgår från 1950.

Jag har här Förenta Nationernas statistik från Genève och tar dessa länder som det ligger närmast till hands att jämföra med. Det visar sig att stegringen från 1948 är i Portugal 2, i Belgien 5, i Schweiz 5, i Italien 16, i Danmark 24, i England 28, i Sverige 30 och i Frankrike 45 procent. Utgår man från 1950, vilket man ju kan göra, ehuru man inte bör ha bara 1950 som basår — jag har därför två basår — blir situationen följande: Portugal hade ingen stegring alls i levnadskostnaderna, Schweiz hade 7, Belgien 9, Danmark 16, Italien 16, England 21, Sverige 27 och Frankrike 30 procent.

Nu är det ju givet att Sverige i många avseenden haft gynnsammare förutsättningar än dessa länder, och det visar sig bl. a. däri, att nationalinkomstens reella stegring har varit relativt stor i Sverige. Men om man skulle komma och säga, herr talman, att höjningen av den reella nationalinkomsten i Sverige beror på att man har tillåtit en så stark inflation i Sverige, skall jag be att få anmäla en annan mening. Vi kan nog diskutera frågan om levnadskostnadernas utveckling utan att vidga problemet till att gälla en analys av hela vår ekonomiska utveckling.

Man kan väl av nu nämnda siffror inte dra någon annan slutsats än den, att om vi i Sverige i tid hade slagit in på en politik, mera inriktad på att försvara penningvärdet än den vi har fört, skulle resultatet ha blivit gynnsammare.

Jag har tillåtit mig att säga — jag vill upprepa det här — att om vi i dag

Valuta- och penningpolitiken.

haft en tio procent lägre levnadskostnadsnivå och en tio procent lägre nominell lönenivå och alltså, herr talman, oförändrade reallöner, skulle förutsättningarna både för arbetare och tjänstemän och för andra folkgrupper ha varit gynnsammare än vad de är. Det skulle ha varit lättare att hålla full sysselsättning. Det skulle ha varit mindre risker av olika slag, och det skulle ha varit lättare att uppnå den önskade förstärkningen av valutareserven.

Om man då säger: »Ja, men det hade icke stått i mänsklig makt att begränsa levnadskostnadernas stegring i Sverige från 1948 till 20 procent i stället för 30 procent och från 1950 till 17 procent i stället för 27 procent,» så vill jag, med allt erkännande av att internationella jämförelser inte bevisar någonting, dock säga, att de siffror som jag har nämnt i alla fall tyder på att det skulle ha varit möjligt att uppnå en begränsning av den svenska pristegringen till $\frac{2}{3}$ av vad den har varit. I det läget hade vi haft ett mycket gynnsammare läge. Att svenska folket inte i längden kan leva bättre tack vare inflation, kan väl inte upprepas för ofta.

Herr talman! Jag skall sluta med att säga, att det intryck man får när man läser majoritetens uttalande är, att den uttalar sig *för* en rörlig räntepolitik men att den inte vill använda den. Den är *för* generellt verkande medel, men den avböjer att ange på vilken punkt den i dagens läge vill ta något steg för att använda mindre regleringsbetonade metoder och i ökad utsträckning använda de generella.

Vi har på vår sida betonat, att investeringsskatten är en speciell och klumpig metod och att vi därför vill ha bort den. Vi har betonat att byggnadsregleringen kan avskaffas men att vissa begränsade åtgärder måste t. v. bibehållas för att åstadkomma en säsongutjämning i fråga om sysselsätt-

ningen. Vi har framhållit att priskontrollen kan avskaffas vid årsskiftet. Vi tror att en kreditpolitik, som tar i bruk ett sådant medel som den rörliga räntan, gör det lättare att klara problemen än vad som är fallet med en mer stel sådan politik. Enligt vår uppfattning kan den svenska penning- och kapitalmarknaden utvecklas på ett fullt naturligt sätt enbart om man tillåter en viss rörlighet i fråga om räntan. Vi tror att man i så fall kan reda sig utan sådana överenskommelser med inslag av tvång och hot som finansministern har träffat med försäkringsbolagen.

Vi tror att den allmänna attityden inom den ekonomiska politiken med hänsyn till vissa skattefrågor spelar en mycket stor roll. Det må vara hänt att räntan allena inte har så stort inflytande på sparandet, men den allmänna attityden i den ekonomiska politiken har säkerligen en väsentlig betydelse både för sparandet och för andra sidor av den ekonomiska verksamheten.

Det är den samlade verkan av en sådan friare ekonomisk politik som man bör jämföra med verkan av regeringspolitiken, och i denna friare ekonomiska politik ingår, herr Jönsson i Rossbol, den rörliga räntan som ett element *bland flera*. Man bör också, när man gör denna jämförelse, ta hänsyn till att de gynnsamma verkningarna av den mera fria ekonomiska politiken först kommer så småningom, kanske om ett eller annat år. De börjar så smått att visa sig, men de blir mera uppenbara och väsentliga först om någon tid.

Detta är emellertid inte något skäl för att låta bli att föra en sådan friare politik. Det är tvärtom ett skäl för att någon gång mer målmedvetet gå in för densamma, och det är detta som vi för vår del förordar. Att, såsom majoritetspartierna gör, bara *lala* om att man tycker om den rörliga räntan och andra generella ekonomiska metoder men inte vilja ta konsekvenserna av sitt tal, det

Valuta- och penningpolitiken.

kan man, herr Hall, kalla för att vägra ta ansvaret för sina ståndpunkter.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SEVERIN i Stockholm (s) kort genmäle: Herr talman! Jag vill ge en kort replik till herr Ohlin för att om möjligt dämpa den indignation som han i början av sitt anförande gav uttryck åt.

Jag borde naturligtvis ha känt mig förkrossad över den indignerade protest som herr Ohlin framförde. När jag inte gör det, är det beroende på att jag har ett intryck av att styrkan i indignationen stod i omvänd proportion till dess sakliga underlag. Jag sade att herr Kristensson hade angivit att han förkastade alternativ 3 och inte kunde förorda alternativ 1 men var anhängare av en rörlig ränta. Om någon har fått det felaktiga intrycket att jag menade, att herr Kristensson över huvud taget inte var anhängare av en rörlig ränta, är det fråga om en ren missuppfattning, sålunda även en missuppfattning från herr Ohlins sida.

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! Jag tror att inte bara vi inom oppositionen har anledning att vara herr Ohlin tacksamma för den värdefulla sammanfattning han här givit av betydelsen och verkningarna av en politik med rörlig ränta.

Överläggningarna i detta ärende erbjuder ju den sista möjlighet som vi under denna riksdag har att föra en mer allmän ekonomisk debatt, och det är ju ganska naturligt att några av oss vill begagna detta tillfälle för att redovisa sin syn inte bara på penningpolitiken, utan även på den ekonomiska politiken över huvud taget. Jag skall för min del be att få göra detta, och jag kanske i anslutning därtill också får ge några repliker till utskottsmajoritetens representanter.

Ett drag i den ekonomiska debatten, som nog många har observerat, är att bondeförbundarna tydligen känner en allt större bundenhet. När jag för en stund sedan hörde min ärade vän herr Jönsson i Rosshol tala här i kammaren, fick jag en ännu starkare känsla än tidigare av hur tätt bondeförbundet följer socialdemokratien i spåren — så tätt att även herr Jönsson upprepade argumentet om att man är anhängare av en rörlig ränta, ehuru man i praktiken aldrig vill använda detta medel.

När jag lyssnade till herr Jönsson i Rosshol kom jag också att tänka på att det var mycket tråkigt, att han inte fick tillfälle att sammanträffa med en meningsfrände som nyligen besökte Stockholm, nämligen den danske finansministern herr Kristensen. Han höll här i Stockholm ett föredrag, varav framgick att i botten av den danska ekonomiska politiken har legat en penningpolitik av den typ som exempelvis vi från högerpartiet sedan länge har förordat. Herr Kristensen ansåg att denna penningpolitik hade varit av väsentlig betydelse för Danmark när det gällt att bemästra kostnadsproblemet, och ändå, herr Jönsson i Rosshol, har man ju i Danmark tillgripit räntevapnet i större utsträckning än vi från vårt håll har ifrågasatt. Hur vill då herr Jönsson i Rosshol förklara, att danskarna otvivelaktigt har bättre lyckats bemästra sitt kostnadsproblem än vad vi gjort?

Bondeförbundets följsamma inställning till den socialdemokratiska politiken kontrasterar starkt med partiets attityd tidigare. Ännu för ett par år sedan deltog bondeförbundarna med liv och lust i diskussionerna om den ekonomiska politiken. De var väl inte helt och hållet överens med oss, men de hade åtskilliga intressanta och kritiska synpunkter att framföra, varmed de berikade debatten. Varför har alla dessa stämmor nu plötsligt tystnat? Bondeförbundarna kan väl inte alldeles

ha tappat andan under den socialdemokratiska omfamningen.

Från de nejder där den av glada visor starkt intresserade herr Nilson i Spånstad dväljes, när han inte är statsråd, skickar en av bondeförbundets egna hovpoeter ut mäktiga drapor. I dessa besjunges på klingande fornordiskt versmått förbundets hövitsmän, framför andra herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet, som i dessa sammanhang går under benämningen Gunnar den milde. Till det götiska versslaget hör alliteration eller s. k. bokstavsrim. I stället för att spina på »smärta» och »hjärta» använde skalderna rim av typen: »Håller i hampan, Sköld sina statsråd.» Nu har jag, herr talman, funderat ut två bokstavsrim åt poeten från Halland, som kanske kan användas i nästa ode till regeringen: »Belåtet bondeförbund, självsäker socialdemokrati.» Som signaturmelodi i nästa års valvals kommer temat säkert igen.

Vad kan då bondeförbundets belåtenhet bero på? Det synes närmast vara, att sedan de fyra tappra trädde in i regeringen har vi inte haft någon engångsinflation. Dock har herrarna ur bondeförbundet varit statsråd i snart tjugo månader. Priserna har under större delen av denna tid icke bara i vårt land utan över hela världen hållit sig i schack. I Amerika och Schweiz har effekten av bondeförbundets ansträngningar varit mest anmärkningsvärd. Där har levnadskostnaderna i rena förskräckelsen sjunkit en hel del. För Schweiz' del har denna politik möjliggjort en aktiv handelsbalans, full sysselsättning, sjunkande levnadskostnader och ökad ordertillgång även i den mekaniska industrien. USA har nått rekordartad sysselsättning, och levnadskostnaderna har på en månad sjunkit en halv procent. Att bondeförbundet känner sig tillfreds med detta resultat av sin anslutning till den socialdemokratiska politiken förvånar

inte. Det enda som verkar litet underligt är givetvis, att gåvorna fördelas så orättvist mellan oss och andra länder.

Bakom socialdemokratiens självsäkerhet tycks ligga många års maktutövning, som måste ha förändrat själva perspektivet på problemen, människorna ute i vardagslivet och inte minst riksdagen. Vi skriver i dag den 13 maj. Om maximalt 13 arbetsdagar måste riksdagen åtskiljas. Av praktiska skäl kan vi inte ta ut mer än sex arbetsplena under dessa dagar. Under denna tid skall vi, för att göra ett axplock, behandla ett förslag till kartellag, bostadsfrågan, det framlagda förslaget till obligatorisk sjukförsäkring, som rör väldiga belopp, hela problemet om den statliga priskontrollen, riktlinjerna för jordbrukets prispolitik under kommande år, skattesatsen, en rad extra skatter, principiellt viktiga frågor om samhällets expropriationsrätt och mycket, mycket mera. Naturligtvis kommer det att gå. I ett maktsamhälle går det mesta, men ingen lär väl vilja påstå att riksdagen eller allmänna opinionen under sådana arbetsförhållanden får den chans till eftertanke, som dock är väsentlig för själva det demokratiska samhällsskicket.

Kanske har regeringen skäl för sin underliga vana att förvandla det politiska arbetet till ett hektiskt vårbruk, men icke ens den omständigheten, att regleringsapparaten kanske behöver nya kullager vid varje halvårsskifte, är skäl för att folkrepresentationen skall finna sig i att bara registrera vad en nådig överhet funderar ut.

Regeringen är riksdagens främste arbetsgivare. Den är, herr finansminister och herr statsminister, skyldig riksdagen en förklaring till den orimliga arbetsanhopning, som nu tvingar oss att fungera under, jag tvekar inte att säga delvis skandalmissiga förhållanden. Anser regeringen resultatet av sin arbetsplanering tillfredsställande? Om

Valuta- och penningpolitiken.

inte, vad tänker den göra för att hindra en upprepning till ett annat år?

Det händer ibland, att företagsamma förläggare ger ut gamla böcker med nya omslag och nya titlar. Man börjar läsa dem med högt spända förväntningar, men får så småningom en växande känsla av att man känner igen hjältens repliker, hjältinnans kläder och skurkens ondska. Samma intryck ger regeringens sammanfattning nu senast av den ekonomiska politiken. Det verkar som en socialdemokratisk repetitionsövning i högre förband.

Frågan är nu bara, om detta räcker i en världskonjunktur, om vilken världsbankens chef nyligen yttrade: »Det ekonomiska läget har radikalt förändrats, ja, man kan närmast tala om ett fullständigt omslag.»

Övertygelsetroheten bör dock vara rimlig. Finansministern ville nyss »på sedvanligt sätt» förlänga prisregleringslagen. Nu förlänger han — på sedvanligt sätt — den ekonomiska politiken. Det ekonomiska klimatet i världen råtar sig emellertid bra litet efter sedvanan i kungl. finansdepartementet.

Socialdemokratisk ekonomisk politik verkar åtminstone på mig bli alltmer automatisk. Det hela fungerar på något sätt som en maskin. En ung man från Nya Zeeland, där man tydligen fortfarande tror på nationalekonomer och andra avgudar, har konstruerat en nationalekonomisk maskin, som nu är uppställd i London. Den finns avritad i det sista numret av tidskriften Ekonomisk revy. I denna maskin representeras den totala betalningsmedelsmängden av en viss kvantitet färgat vatten, som man med hjälp av en pump kan få att cirkulera i ett system av genomskinliga rör och tankar, som representerar samhället. Stigande inkomster motsvaras av en stigande vätskenivå i den stora genomskinliga tanken. Den vänstra flottören lyfts. Den är via en tråd förbunden med inkomstkatteskinvan, vilken sänks. Ett spår i denna

skiva drar ut tappen i skatteröret och ökar därmed flödet. Så enkel är denna »makro-ekonomisk dynamiska maskin», som dessutom saknar något organ för slumpen. I England kan man inte ha någon nytta av denna maskin. Där sitter ju en finansminister som enligt sin egen uppgift mera litar till människorna och deras vilja än till ekvationer, där alla termer i själva verket är obekanta. Mr Butler vill ta folket med sig »ut över restriktionernas stängsel på den nästan bortglömda men lockande väg som leder till fri strävan och större erkänsla för nedlagd möda». Jag undrar, herr talman, om inte den svenska regeringen kunde köpa denna maskin. Anslaget för stöd åt underutvecklade länder kunde ju användas. Så bleve min ärade vän herr Ohlin också glad och sammanhållningen mellan vänsterpartierna grundmurad.

I olika sammanhang, även här i riksdagen, har den tanken tittat fram ur det politiskt undermedvetna att fåren, som snällt låter ställa sig till vänster om tronen, skall behandlas mjukare än getterna, som sätter klövarna i marken och har egna uppfattningar. Regeringen kan vara faderligt mild men också översätligt hård. Den erbjuder samarbete på sina villkor, naturligtvis, men antyder repressalier. Inom högerpartiet vänder vi oss bestämt mot hela denna metod att i svensk politik införa något slags officiösa förhandlingsfavörer och förhandlingsrepressalier. Det är betänkligt nog att varje ny lag, som stiftas i syfte att stärka regeringsinflytandet över människorna, kompletteras med paragrafer, som hotar med böter och fängelse. Att därutöver regeringsmakten på egen hand skulle konstruera egna förmildrande eller försvårande omständigheter är farligt, särskilt som den tydligen tänker fortsätta med sin politik med dessa ur varje synpunkt oacceptabla s. k. frivilliga överenskommelser.

Bakom hela den kategoriska inställ-

Valuta- och penningpolitiken.

ning till dagens och morgondagens ekonomiska problem som regeringen visat i en värld, där alla andra söker nya vägar, måste ligga orubblig självtillit. I verkligheten betyder denna ett fortsatt anspråk på att med regleringar, ransoneringar, »frivilliga överenskomelser» och extra skatter få och kunna bestämma den ekonomiska utvecklingens riktning och takt. Detta är uppenbarligen regeringens verkliga intresse. De trängande reella problemen möter man med allmänna resonemang av just den art som finansministern tillgriper då våra stora gemensamma kostnadsproblem gör sig påminta. När den i kostnaderna inbakade engångsinflationen nu på ett ödesdigert sätt gör sig gällande, nöjer man sig med att uttala den förhoppning, åt vilken Dickens givit ett odödligt uttryck i sin romantiserade skildring av sin fader. Mr Micawber levde ju i den tron att trots allt »någonting skulle hända». Han dog också i den tron.

Vi har oändligt många gånger diskuterat dirigeringspolitikens möjligheter och begränsningar.

Låt mig i dag bara peka på utvecklingen mot en ökad decentralisering över hela världen och på ett måhända omedvetet sanningsord i propositionen om komplettering av riksstaten. Där heter det: »Genom utvecklingens gång *har* således budgeten för löpande budgetår *kommit* att bli jämnt balanserad från att vid tidpunkten för riksstatens fastställande ha varit överbalanserad med drygt en miljard kronor.»

Herr talman! Genom utvecklingens gång *har* stegringen av levnadskostnaderna åtminstone för en tid *kommit* att stanna från att under ett och samma år ha stigit med mer än 20 procent. Samtidigt *har* produktionsökningen *kommit* att stanna av från att regelmässigt ha rört sig om tre procent. Är detta inte kärnan i en politik som inte vill veta av några gränser för sin egen maktfullkomlighet?

Ju längre regeringspolitiken drivs, desto klarare blir det, att svenska folket i själva verket står inför ett val, inte mellan en vetenskapligt riktig och vetenskapligt oriktig politik utan inför ett val som praktiskt och påtagligt gäller både den närmaste och den mera avlägsna framtiden för var och en av oss. Människorna måste välja mellan en politik som kräver alltmer ingående bestämmanderätt över det dagliga livets otaliga avgöranden och en politik som ger människorna chansen att i större frihet och mera under eget ansvar skapa den säkerhet i tillvaron utan vilken ingen av oss kan göra sin insats till egen och allas förkovran.

I finansministerns senaste ekonomiska programförklaring heter det, att man naturligtvis även kan tänka sig att åstadkomma en förnyad överbalansering av driftbudgeten genom »åtgärder på inkomstsidan». Så säger finansministern, som med sina allmänna utgångspunkter fortfarande och trots allt tror på att man bäst avvärjer en attack mot pengarnas värde genom att plocka av människor och företag så mycket pengar som möjligt. Vad »åtgärder på inkomstsidan» betyder när herr Sköld använder orden, det vet vi. Vi vet, att han därmed menar nya och skärpta skatter, ett nytt tag för att pressa fram nya ekonomiska förpliktelser för medborgarna. Överbalanseringen tornar för en kort tid upp ett överskott i statens hushållning, det tvångssparas. Med eller mot finansministerns vilja — kanske mest mot, det skall jag gärna erkänna — stiger emellertid därpå statsutgifterna, och slutet blir bestämda anspråk på en större andel av människornas inkomster.

Vi inom högerpartiet tror inte på skatteskruvens förmåga att garantera pengarnas värde. Vi godtar inga nya skatter för det ändamålet. De extra skatter av detta slag som redan finns — investeringsavgiften, bilaccisen, elskat-

Valuta- och penningpolitiken.

ten och allt vad de heter — bör tvärtom omedelbart avvecklas.

Tillåt mig, herr talman, att här endast i förbigående säga ett ord till herr Severin i Stockholm och herr Jönsson i Rosshol med anledning av deras kritik gentemot oppositionen för dess krav på en omedelbar avveckling av investeringsavgiften. Det är icke riktigt att jämställa investeringsavgiftens införande med en räntehöjning. Det finns tre bestämda skillnader som är avgörande i detta sammanhang. För det första är investeringsavgiften stel och bunden. Den har icke den rörlighet efter skiftningarna i konjunkturläget, som räntan har. För det andra verkar investeringsavgiften delvis godtyckligt, bland annat av det skälet, att den med samma belopp drabbar investeringarna oavsett graden av deras lönsamhet. För det tredje är ju investeringsavgiften en skatt till staten, medan räntan ju är en ersättning åt spararna. Investeringsavgiften har uteslutande en negativ inverkan, den verkar återhållande på investeringarna, medan vi däremot — trots vad herr Hall säger — alltjämt är förmätna att tro, att en rörlig räntepolitik kan få gynnsamma återverkningar på sparandet. Att under nu rådande förhållanden ta företagens rationaliseringsreserver i anspråk för utpräglade konsumtionsutgifter, det är att driva en kortsynt politik. Huruvida detta är riktigt i ett läge där inflationen — enligt bankofullmäktiges uppfattning — fortfarande är det verkliga hotet mot balansen, det lämnar jag åt dem att bedöma, som eventuellt skall skriva nästa engångsinflations historia.

Inom högerpartiet nöjer vi oss emellertid inte med motståndet mot ytterligare skärpningar i det sammanlagda skattetrycket. Vi vill skapa förutsättningar för en rejäl skattesänkning för alla. Praktiskt betyder detta enligt vår uppfattning, att vi för närvarande icke har råd med en obligatorisk sjukförsäkring, som förmodligen kommer

att kosta någon miljard. Det betyder vidare en snabb avveckling av de generella subventionerna till nybyggnadsverksamhet på bostadsområdet, vilka faktiskt på samma sätt som en hög skyddstull dämpar den kostnads- och hyressänkande konkurrensen. Det betyder även en omprövning av andra statsutgifter, vilket vi tidigare understrukt. Sist men inte minst betyder det ett försök att med mera allmänna ingripanden få ner det allmännas kostnader.

Det är främst fyra omständigheter som gör att högerpartiet från sina utgångspunkter fäster avgörande vikt vid en omedelbar och ordentlig skattesänkning. För det första: endast en skattesänkning kan göra vårt skattesystem effektivt genom att förbättra den grundval, som inga straffbestämmelser kan ersätta, nämligen deklara- och skattemorale. För det andra: endast en skattesänkning kan ge den atmosfär och den ekonomiska stimulans som behövs för ökat enskilt sparande, vilket i sin tur är förutsättningen för pengarnas motståndskraft, näringslivets rationalisering och bostadsfrågans lösning. Endast ett allmänt och fritt sparande kan göra fler och fler medborgare till människor, som själva äger någonting. För det tredje: endast en skattesänkning kan i erforderlig grad få fram viljan att trots delvis ogynnsamma utgångspunkter ge sig in i en hårdnande konkurrens, vilken är ofrånkomlig för en stigande produktion. För det fjärde: en skattesänkning nu skulle markera en omsvängning i politiken från vidgad allmän till ökad enskild förfoganderätt över människornas inkomster.

Naturligtvis är det inte helt riskfritt att frige en större del av människornas och företagets inkomster. Det är dock nödvändigt. Finansministern har många gånger låtit oss förstå att han misstror folks förmåga att själva sköta sina pengar. Jag delar inte hans uppfattning på den punkten. Under alla förhållan-

Valuta- och penningpolitiken.

den hyser jag inte samma förtroende till statens förmåga att sköta pengarna som finansministern. Det skall emellertid klart sägas ifrån, att ett nödvändigt komplement till en allmän skattesänkning är en aktiv penningpolitik med en rörlig och vaksam räntepolitik.

En aktiv penningpolitik får inte sin fulla slagkraft, om inte det allmänna begränsar sina anspråk på kapital. Här kanske det må tillåtas mig att ge en replik till herr Severin i Stockholm. I varje samhälle finns det — och det måste naturligtvis finnas — kapitalanvändningar, som inte är omedelbart räntabla och där avkastningen mera består av värden, som inte kan mätas i procent. Det förhållandet, att sparmedel bör och måste användas för sådana ändamål, betyder emellertid inte att det finns obegränsat utrymme för dem. Särskilt då tillgången på sparpengar är otillräcklig och då påtagliga behov av fortsatt rationalisering av produktionsapparaten föreligger, måste återhållsamhet iakttagas. Av vikt därvidlag är att regering och riksdag inte fattar beslut, vilkas följder till en början bara syns på driftbudgeten, men efter någon tid ofrånkomligen resulterar i väldiga anspråk på sparande, på utbyggnader av de fasta inventarierna i samhället. I en motståndskraftig ekonomi måste med nödvändighet räntabilitetskravet ha tillräckligt utrymme, och i de fall detta inte kan vara vägledande måste de verkliga kapital- och räntekostnaderna helt och öppet redovisas. Detta har icke skett.

I själva verket innebär ju detta också ett personligt val. Människorna får välja mellan välfärdsanläggningarna i statens ägo och snabbare modernisering och utbyggnad av den produktionsapparat som i sista hand bestämmer deras egna inkomster och en rad mera direkt personliga ting av kapitalnatur. Det är inte utan vidare säkert, att en ny förvaltningsbyggnad är att föredraga framför t. ex. ett antal egna hem eller sportstu-

gor. Det personliga sparandet måste ha ett mål. I många fall räcker det måhända med den mera allmänna uppgiften att lägga undan reserver för sämre tider. I andra fall måste människorna ha någonting speciellt att inrikta sig på, en egen verkstad, en traktor eller varför inte, herr finansminister, en bil eller en motorcykel.

All erfarenhet visar, att moderna, väl konsoliderade företag är den bästa och mest hållbara garantien mot arbetslöshet. Det är också arbetande företag av denna art som kan tjäna ihop den förstärkta valutareserv vi behöver för att ge kronan råg i ryggen och det svenska samhället förmåga att vid en allmän avmattning av konjunkturen ute i världen driva en sysselsättningskapande politik.

Vår valutareserv beräknas i år sjunka precis lika mycket som den i stället borde öka enligt långtidsutredningens förslag. Jag tror, herr Severin, att frågan om vår valutapolitik och nödvändigheten för oss att anpassa oss efter en internationell utveckling kan få snabbare aktualitet än han tydligt tänkte sig.

Jag kan inte heller underlåta att gentemot herr Severin framhålla följande. Det är ju ändå obestriddligen så, att en penningpolitik av den typ som vi har förordat har använts just i de länder, där man nu håller på att förstärka valutareserven. Till stöd för den uppfattning, som herr Severin gjorde sig till tolk för, kan man i varje fall icke peka på utvecklingen här i Sverige, där ju valutareserven för ögonblicket befinner sig i sjunkande.

Vad det närmast gäller är att ge företagen i alla branscher de ekonomiska och finansiella förutsättningarna för att mjuka upp och operera bort den kostnadspuckel som engångsinflationen framkallade. Sker inte detta, blir vi efter i kapplöpningen. Vägen går och måste gå över fortsatt rationalisering på bred front. Medlen är avveckling

Valuta- och penningpolitiken.

av extraskatterna, återställd konsolideringsrätt, kreditåterhållsamhet med rörlig ränta i stället för kreditransonering, omedelbara åtgärder för främjande av det enskilda sparandet och företags-sparandet.

Många tecken tyder på att avtalsupp-görelserna för nästa år blir svåra att föra i hamn. Det är den ekonomiska politikens uppgift att skapa förutsättningar för uppgörelser som inte ökar riskerna för vår internationella konkurrenskraft. Enkelt uttryckt kan man väl säga, att det därvid rör sig om att åstadkomma ett ekonomiskt klimat som gör försiktiga uppgörelser självklara, att se till att så många kronor som möjligt av lönen stannar hos löntagaren och inte går till staten och att varje krona blir så mycket värd som möjligt.

Inom högerpartiet vill vi hävda de enskilda människornas ekonomiska rättigheter, deras egen rätt att bestämma och deras eget direkta ansvar. Därav följer kravet på regleringarnas avskaffande. Några av dem måste avvecklas successivt; andra kan omedelbart avföras. Det avgörande är bara att regleringsavvecklingen betraktas som en självständig åtgärd, inte som en möjlighet någon gång i framtiden. Regleringsavvecklingen är en förutsättning för en sund ekonomi, icke bara tvärtom, herr talman.

Herr JÖNSSON i Rossbol (bf) kort genmäle: Herr talman! Herr Hjalmarson beklagade att jag inte fått tillfälle att träffa min politiske meningsfrände, den danske finansministern. Jag har själv anledning att beklaga detta. Herr Hjalmarson tycks förmena, att vi inte har lyckats lika bra som danskarna med att stabilisera vår ekonomi. Herr Hjalmarson menar sålunda att danskarna har lyckats bättre, därför att de har använt de av högern rekommenderade andra metoderna. Jag skulle nämligen ha passat på att fråga den danske meningsfränden, vad han tänker vidta för

åtgärder i fortsättningen med anledning av att Danmark för närvarande enligt uppgift har 70 000 arbetslösa. Det har vi inte i Sverige, som ett resultat av de metoder vi har använt för att stabilisera ekonomin.

Sedan har nog herr Hjalmarson missuppfattat mig när han påstår att jag kritiserade högerns krav på en omedelbar avskrivning av investeringsavgiften. Jag tog inte frågan om investeringsavgiften i ett sådant sammanhang, att ett missförstånd skulle behöva uppstå. Jag gjorde en jämförelse mellan investeringsavgiften å ena sidan och räntehöjningen å den andra som metoder för inflationens dämpande och framhöll vådorna av en räntehöjning såsom prisstegrande faktor i fråga om livsmedel, arbetskostnader o. s. v. Vi har ansett det lämpligt med en investeringsavgift, eftersom den var mindre riskabel än en räntehöjning. Jag har sålunda, tvärt emot vad herr Hjalmarson tycks tro, den uppfattningen, att vi numera nått ett så pass stabilt läge att den första reglering vi verkligen kan ifrågasätta att slippa redan i år är investeringsavgiften. Av många skäl skulle den slopas före nyår, för att vi inte skall få en för stor ansamling av byggnadsobjekt omedelbart på det nya året. Den borde slopas under den senare delen av detta år redan.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Jag vill bara uttala min glädje över att vi inom oppositionen enligt vad jag förstår kommer att få ytterligare en röst, när frågan om investeringsavgiftens omedelbara avskaffande aktualiseras.

Jag vill härutöver endast fästa herr Jönssons i Rossbol uppmärksamhet på att arbetslöshetssiffrorna i Danmark befinner sig i starkt sjunkande, och de är i dag lägre än vad de var vid motsvarande period, då den socialdemokratiska regeringen satt vid makten i Danmark.

Valuta- och penningpolitiken.

Slutligen berörde herr Jönsson i Rossbol kostnadsutvecklingen i Danmark. Enligt den indexserie för kostnaden per produktionsenhet, som i detta sammanhang brukar anföras, finner man, att medan indexsiffran i Sverige nu är 139, är den i Danmark 122. Man lär inte kunna förneka att det måste finnas något samband mellan den ekonomiska politik den borgerliga danska regeringen har fört och det gynnsamma resultat, som där uppnåtts i stabiliseringshänseende.

Herr JÖNSSON i Rossbol (bf) kort genmäle: Herr talman! Jag har inte, herr Hjalmarson, yttrat mig över den kostnadsutveckling, som danskarna har, utan i mitt anförande gjorde jag ett antagande, som jag anser vara riktigt, att om vi tidigare hade haft en räntestegring, som högern i flera år begärt, skulle vi säkert ha fått en kostnadsutveckling som icke skulle ha gjort det möjligt att i år prolongera en så stor del av våra avtal som nu gjorts, och vi hade fått ytterligare lönestegringar och kostnadsstegringar som resultat.

Det är klart att man kan få anledning att ta dessa frågor under omprövning, när vi har passerat så mycket av efterkrigsförhållandena, att vi har fast mark under fötterna. Man kan med hänsyn till utvecklingen runt om i världen inte med säkerhet säga, om vi kan få behålla den stabilitet vi nu har, och det är ju därför man är angelägen att inte skynda för fort, när det gäller avskrivning av kravet på en fast ränta o. s. v. Därmed har jag svarat även herr Ohlin på hans fråga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det är ju alldeles uppenbart, att nästan allting som har med ekonomi att skaffa kan höra hemma i denna diskussion. Det kan naturligtvis också frågan om statsutgifter, skatter, budgetbalansering och allt sådant göra. Nu är det emellertid

på det sättet, att alla tidigare talare här i debatten utom herr Hjalmarson har låtit de frågorna ligga vid sidan, och det helt naturligt av praktiska skäl: för att vi inte skall flyta ut i en fullkomligt osammanhängande diskussion. Nu är det väl så, att alldeles i motsats till vad herr Hjalmarson här har sagt, får riksdagen ett tillfälle till att diskutera just den sidan av den ekonomiska politiken. Jag föreställer mig att herr Hjalmarson då kan variera sina deklamationer till uttryckssättet, så att han kan servera dem en gång till. Det vet vi ju av erfarenhet att han kan, och därför kanske vi i dag inte behöver utvidga diskussionen till att gälla dessa områden och de mera allmänna betraktelser, som herr Hjalmarson här har gjort. Jag kommer därför att följa det exempel, som givits av flertalet av de i diskussionen deltagande, när jag begränsar mig väsentligen till de frågor som berörs av de föreliggande utskottsutlåtandena.

Jag vill då säga, att det är ytterligt tillfredsställande att man i dessa utlåtanden har blivit överens åtminstone på två punkter. Den ena är, att vi nu har kommit till ett stabiliserat läge i vår ekonomi. Man kan ha större eller mindre farhågor för framtiden, men för nuet tycks man vara överens om att vi har ett stabilt läge. Den andra är, att ingen vill förneka att den ekonomiska politik, som har förts i landet, har åtminstone någon del i den förbättring som har inställt sig.

Men när jag konstaterar detta, kan jag inte låta bli att ställa den kanske litet kitsliga frågan: Hur skulle det då ha varit, om vi för ett år sedan hade följt högerns och folkpartiets rekommendationer, om vi då hade tagit oss före att underbalansera budgeten, avskaffa investeringsavgiften, börja avveckla byggnadsregleringen och ta bort priskontrollen? Det är väl ändå alldeles uppenbart, att då skulle verkan på den ekonomiska politiken ha blivit

Valuta- och penningpolitiken.

sämre, och vi skulle väl inte då ha varit där vi är. Jag vet ju att svaret på denna fråga är: Ja, men om ni hade fört den politik, som vi i oppositionen — som man brukar säga — i stället rekommenderade, då hade det gått mycket bättre. Vidare säger man: Se på de främmande länder, där vi har exempel, som visar detta. Nu är det inte lätt att jämföra utländska förhållanden med våra. Det är vi alla medvetna om. Emellertid är det ytterligt vanskligt för mig att över huvud taget uttala mig om vad som sker i andra länder, ty om jag skulle bestrida något av den skönmålning, som oppositionen i eget intresse gör, så säger man, att jag angriper regeringarna i de främmande länderna. Därför måste jag ju vara ytterligt varsam. Jag vill emellertid säga, att när jag i en tidning såg vad min danske kollega hade sagt, nämligen att för att komma till det resultat han kommit till har han tillgripit skattehöjning och nya både direkta och indirekta skatter samt genomfört tvångsparande och även importreglering, så vill jag fråga, om det var den ekonomiska politik som man ifrån oppositionens sida ville rekommendera att vi skulle föra här i Sverige. Nu vill jag inte — bränt barn skyr elden — säga något om hur den danska politiken har varit. Jag vill tillåta mig att rekommendera dem, som vill studera detta spörsmål, att ta del av den av FN:s generalsekretariat nyligen publicerade världsekonomiska rapporten, där man också har någonting att säga om den ekonomiska politiken både i Danmark och i Holland.

Vidare hänvisar man till England. Det kom ju i lördags en svensk konjunkturrapport. Tyvärr medförde vidriga omständigheter, att herr Nordqvist inte fick del av aktstycket förrän i dag. I den konjunkturrapporten finns det en redogörelse för vilka omständigheter det varit, som har skapat balans i Englands varuutbyte. Det finns bara

en enda sak som man kan tillskriva den engelska regeringen i det avseendet, nämligen importregleringen. När man tar Englands politik som förebild vill jag säga, att där har man ju en byggnadsreglering och även en direkt investeringskontroll. Man har där många andra ting som i Sverige av oppositionen skulle kallas för regleringar. Jag vill till detta knyta den reflexionen, att det är oriktigt, när man här försöker göra gällande, att regeringen och regeringspartierna skulle vara i särskild grad mer regleringsvänliga än regeringar i något annat land. I själva verket har ju många länder och även länder, där den svenska oppositionen nu känner sig ha meningsfränder i regeringarna, varit nödsakade att vidta regleringar. Det har vi också gjort, men jag vill påstå, att vi har avvecklat dessa regleringar i takt med utvecklingens krav. Att vi därvid har haft en annan mening än oppositionen behöver ju inte betyda något annat än att vi som bär ansvaret för vad som sker måste iakttä en mera försiktig attityd än de som inte behövt ta något ansvar för vad deras råd skulle leda till, om de blivit följda.

Herr Hjalmarson har fel, om han tror, att jag misstror människornas förmåga att sköta sina pengar. Jag skulle vilja säga att på den punkten är jag mera liberal till mitt tänkesätt än herr Hjalmarson, och det är väl inte så underligt. En konservativ behöver väl inte vara mer liberal än en socialdemokrat.

Nu är det klart, att det finns en invändning att göra mot vad jag har anfört, nämligen att man från oppositionens sida har krävt en rörlig ränta. När man närmare studerar uttryckssätten, ser man, att oppositionen vill ha en räntehöjning, och då menar man kanske från oppositionens sida — jag upprepar vad jag redan sagt vid ett annat tillfälle — att denna enda åtgärd skulle vara tillräcklig, eftersom oppositionen

Valuta- och penningpolitiken.

ju i övrigt anmäler sig som motståndare till praktiskt taget allt som vi från regeringens sida har gjort.

Låt mig nu ett litet tag se på den räntepolitik som reservanterna i bankoutskottet har förordat. Jag börjar med att tala om den kritik som man från reservanternas sida har riktat mot den förda räntepolitiken. Man säger, att här har åstadkommits en snedvridning av räntestrukturen. Herr Hall har varit inne på det tidigare, men jag tycker att det mycket väl kan bemötas ytterligare. Jag skall konkretisera vad man menar med detta. Man menar därmed, att här emitteras obligationer från kommunernas sida till 3,5 procents ränta. De är mycket trögsålda. Vidare emitteras obligationer av kraftverksbolagen till 3,75 procents ränta. De säljs lätt. Slutligen emitteras obligationer till 4 procents ränta av industriföretag, och de säljs också lätt. Då säger man att här har skett en sådan snedvridning av räntestrukturen, att det är nödvändigt att åstadkomma en höjning av räntan på de guldkantade papperen. Så står det i reservationen. Men nu vill jag fästa uppmärksamheten på, att när man talar om snedvridningen är det ju egentligen inte fråga om den långa räntans höjd utan det är fråga om relationen mellan å ena sidan guldkantade papper och å andra sidan kraftverkslånen och industrilånen. Man kan ju säga att det förhåller sig väl så, att räntesatserna på de guldkantade papperen är för låg i förhållande till de räntesatser, som gäller för kraftverkslån och industrilån. Men, ärade kammarledamöter, det är här fråga om en marginal på en kvarts procent, och var ligger jämviktsläget? Det är alltså en mycket liten sak man här talar om. Reservanterna för sin del säger att det finns endast två sätt att komma ur detta läge: det ena är att höja räntan på de guldkantade papperen, och det andra är att skapa en kreditexpansion, som leder till inflation. Då säger jag: Det är väl ändå ett litet

för magert register, ärade reservanter! Det finns väl också en tredje möjlighet, som herr Hall var inne på. Det är ju nämligen så, att dessa räntesatser har inte kommit till genom någon automatik, utan de ingår i de överenskommelser, som riksbanken träffat med försäkringsbolagen, och då finns den möjlighet som herr Hall pekat på, nämligen att man sänker räntan på kraftverkslånen och industrilånen och skapar den rätta relationen.

Det finns faktiskt också en fjärde möjlighet, nämligen att man närmare preciserar överenskommelsen mellan riksbanken och försäkringsbolagen för att klara denna fråga.

Vad vi här talat om är alltså en mycket mindre sak än vad reservanterna vill göra den till. De vill göra detta till någonting som så att säga är avgörande för hela läget på kapitalmarknaden, vilket det inte är.

Vidare säger reservanterna å ena sidan: Är det nu möjligt för staten att med de finansieringsmetoder som användes skaffa de pengar, som behövs för de offentliga investeringarna? Det är en fråga reservanterna ställer. Men samtidigt har de en underlig föreställning om att de nuvarande finansieringsmetoderna skulle skapa kreditexpansion. I det avseendet har de i första hand i tankarna att affärsbankernas likviditet ökas genom de nuvarande finansieringsmetoderna. Affärsbankerna får mera pengar till sitt förfogande, som de kan använda. Detta är visserligen sant, men de får inte förfoga över dem för utlåning, ty överenskommelsen med riksbanken går ju ut på just att de likvida beloppen inte får användas till utlåning. Det kan då icke skapas en kreditexpansion på denna väg, såvida inte bankerna bryter mot överenskommelsen, men att det skulle bli på det sättet har vi inte tänkt oss från regeringens eller riksbankens sida.

Som läget nu är går resurserna på kapitalmarknaden givetvis i främsta

Valuta- och penningpolitiken.

rummet till bostadsbyggandet, till kommunerna, till kraftverksbyggen och till industrien. De likvida medel som samlas upp i affärsbankerna, går till statsverket i form av en kortfristig utlåning från affärsbankerna till statsverket, och med dessa medel ombesörjer staten sina investeringar.

Det är alltså på denna punkt som man har dessa mycket motstridiga ståndpunkter. Å ena sidan frågar man: Kommer dessa pengar att räcka till? Å andra sidan frågar man: Kommer inte detta att leda till en sådan expansion att det kommer att skapa inflation? Man kan naturligtvis ställa denna sista fråga, men i det fallet kommer svaret ju att helt bero på det allmänna. Så länge icke det allmänna tar i anspråk dessa medel i större utsträckning än att våra reella resurser, framför allt vår arbetskraft, räcker till för de uppgifter som uppställs, lär det icke bli någon inflation. Nu vet jag att herr Ohlin här förde ett resonemang om att man kan komma i denna situation ändå. Jag kan nu inte riktigt förstå hur detta skulle kunna ske på annat sätt än genom åtgärder, som verkar uttömmande på valutareserven, att vi alltså delvis försörjer oss genom att ta i anspråk det som ligger i valutareserven. Detta är en fråga, som jag skall komma till litet längre fram. Jag vill med detta bara ha sagt att jag tycker inte att den kritik, som man här ifrån reservanternas sida riktat mot de nuvarande finansieringsmetoderna, egentligen är bärande.

Vad vill då reservanternas själva? Jo, som jag förut sade vill de ha en räntehöjning för att åstadkomma en åtstramning. Denna räntestegring skulle då gälla de långa pengarna, det vill säga obligationer och inteckningslån. Det är de pengarna, som nu går till kommunerna och till husbyggande bl. a. Det är alltså där man vill ha en marknadsränta — som herr Nordqvist uttryckte sig. Där skall man låta räntan stiga. Men vad betyder en marknadsränta? Ja, det kan

väl inte betyda något annat än att man låter räntan på de långa papperen stiga så högt, att de som har pengar finner det vara mest lönande att placera dem i dessa långa papper. Pengarna går med andra ord över på andra sidan, och på det sättet får man naturligtvis pengar för de offentliga investeringarna. Men detta måste ju betyda att det allmänna, kommunerna, bostadsbyggande o. s. v., får bära kostnaderna. Man skapar alltså en kostnadsstegring på bostadsbyggandets område.

»Nej», säger herr Schmidt, »det behövs vi inte göra, ty den olägenheten kan vi få bort genom att subventionera.» Herr Nordqvist sade nyss, att högern och folkpartiet i stort sett var eniga om här förevarande reservation, och jag undrar bara, om ni är eniga även på den punkten, att återverkningarna på bostadsbyggandet av den höjning av den långa räntan som eftersträvas, skall subventioneras bort? Det är mycket viktigt att få veta, om det verkligen finns en enig opposition på denna punkt, eller om reservationen bara är en töckenslöja, som man använder sig av för att skapa intryck av enighet.

Detta om det läge som skulle uppkomma. Men, ärade kammarledamöter, vad blir resultatet av en sådan åtgärd? Jo, det blir att affärsbankerna tömms på pengar. De som har pengar insatta — stiftelser, enskilda och vem det nu kan vara — tar då ut pengarna och köper obligationer, och affärsbankernas likviditet går så småningom ned till noll. Detta innebär i sin tur, att det enskilda näringslivet får mindre möjligheter än nu att låna. Oppositionen vill å ena sidan, att de enskilda investeringarna skall få en större del av de tillgängliga resurserna — vilket måste betyda, att de offentliga investeringarna får mindre — och samtidigt förordar man en politik, som i verkligheten leder till en åtstramning av de enskilda investeringarna. Det är inte alls otänkbart, att en del medlemmar av folkpartiet inte pre-

cis har någonting emot detta, även om man nu stämmer in i den allmänna kören att de enskilda investeringarna måste befrämjas litet mer än vad nu är fallet. Det är ju alltid bra att ställa sig välvillig, men jag undrar om denna uppfattning ingår i den lära, som herr Hjalmarson med så stor emfas förde fram här för en liten stund sedan.

Vidare har det här anförts, att man inte enbart skall tänka på kostnadssidan, men det kan jag faktiskt inte låta bli att göra, eftersom jag vet att en räntestegring kommer att medföra kostnadstegringar. Hur stora dessa blir och hur lång varaktighet de får är naturligtvis ytterligt svårt att uttala sig om. Jag måste emellertid säga, att herr Ohlin framställde saken litet för lättvindigt, när han försökte förklara för oss hur den långa räntan hade stigit i sådana västeuropeiska länder, där man haft en rörlig ränta på de långa pengarna. Jag har inte brytt mig om att kontrollera hans siffror — de är alldeles säkert riktiga — men jag vill fästa uppmärksamheten på att herr Ohlin jämförde med förkrigsräntan, och sedan försökte han räkna fram den räntestegring som skett fram till i dag. Men den saken är ju alldeles ovidkommande för frågan om räntestegringens kostnadshöjande effekt, ty det är ju den räntestegring som sker i verkligheten som är avgörande. Jag är rädd för att herr Ohlin får öka på sina siffror, om han i stället räknar med den stegring, som verkligen har skett nu efter kriget.

Vidare vet vi väl alla, att en räntestegring betyder höjda hyror. Herr Schmidt talade för subventionering i nybyggda hus, och jag vet inte, om herr Schmidt inte i sin välvilja vill utsträcka subventionerna till att omfatta också hyrorna i de hus, som redan finnes. En stegring på en procent torde också komma att höja jordbrukets kostnader med åtminstone 100 miljoner kronor. Vi skall kanske subventionera bort dem också? Och när vi sedan lagt tillsammans alla

Valuta- och penningpolitiken.

subventioner för husbygge, hyror och jordbruksprodukter, så skall vi kanske använda pengarna för att sänka skatterna?

Jag skall inte ge mig in i någon diskussion om vad som hänt i utlandet, men jag vill i detta sammanhang ånyo konstatera att av i de utredningar som gjorts på olika håll och vilkas resultat föreligger i konjunkturrapporten är det till fullo styrkt, att räntestegringen i England i vart fall inte haft någon inverkan på landets yttre handelsbalans. Man vill här alltså från oppositionens sida höja våra kostnader, medan vi samtidigt får höra igen de gamla klagomålen över att regeringen fört en politik, som har lett till att vi fått onormalt höga kostnader i vårt land, kostnader som gör det omöjligt för oss att kunna konkurrera och som nu därför hindrar oss att exportera och som enligt vad man kan förstå leder till att vår valuta-reserv minskas. Jag skall inte spilla många ord på denna sak, men jag vet varför herr Ohlin håller på med detta och säger, att om vi haft tio procent lägre löner och tio procent lägre priser än nu skulle vi haft det mycket bättre. Ja det kan ju hända att vi kan säga, att hela samhället haft det bättre, men Sveriges löntagare och Sveriges jordbrukare skulle haft det sämre. Det är väl ingen tvekan om att det då hade blivit en helt annan inkomstfördelning. Det är nämligen inte så att bara man sänker tio procent på det ena och tio procent på det andra får vi balans, ty så är det i verkligheten inte. Herr Ohlin får räkna om sitt matematiska exempel igen; det duger inte att bara komma med sådana där slagord.

Jag vill för min del gärna säga att vi har ett högt kostnadsläge, men jag vill inte säga att vi har ett kostnadsläge vilket, som man här vill göra gällande, är högre än alla andra länders och som gör det omöjligt för oss att exportera. Jag medger att det ligger så högt att vi inte vill ha det högre. Det är självklart

Valuta- och penningpolitiken.

att man skall göra vad man kan för att övervinna de svårigheter som finns på grund av vårt kostnadsläge. Det finns svårigheter, jag säger ingenting annat, men jag vill fästa uppmärksamheten på att i remissdebatten sade jag, att det finns förutsättning för en avtrubning. Jag nämnde då att nu hade våra kostnader stannat, men att det hade de inte gjort i andra länder; de fortsätter där. Nu är det så att i konjunkturrapporten meddelas, att vårt läge inte försämrats, ja, jag tror jag vågar gå en bit längre och säga, att vårt läge i verkligheten förbättrats, och att det har skett inte minst på grund därav att vi nu befinner oss i ett läge där vår utrikeshandels villkor håller på att förbättras därför att våra exportpriser är ganska stabiliserade, under det att importpriserna fortfarande befinner sig i sjunkande. Jag vill understryka att man skall göra vad man kan för att åstadkomma bättre villkor för vår export och för att neutralisera vårt kostnadsläge. Jag vill emellertid bara ännu en gång framhålla, att det är tydligt att i England har räntan inte haft någon inverkan i detta avseende, så det är enbart överord när man säger, att med en räntehöjning skulle man kunna åstadkomma en förbättring här. Därvidlag tror jag, herr Ohlin, att det är precis samma sak med herr Ohlins ställning till frågan om räntans inverkan på sparandet. Herr Ohlin visste inte — det var klokt sagt. Om jag fattade honom rätt hade han efter läsningen av många verk i motsats till herr Hall kommit till den uppfattningen, att man visste inte så särdeles mycket om räntans betydelse. Det tror jag att herr Ohlin har rätt i. Om nu herr Hall sagt, att man vet att räntan inte har någon betydelse har nog herr Hall gjort sig skyldig till en överdrift. Ty det är nog så att ingen människa vet något särskilt på den punkten. Jag för min del vill säga, att om man tror att en räntestegring skulle verka befordrande på den svenska exporten är man i precis

samma belägenhet. Man vet ingenting om det.

Samtidigt som jag framhåller, att det finns svårigheter i och med vårt höga kostnadsläge, vill jag understryka att man inte skall överdriva kostnadernas betydelse. Det är nämligen i dag nästan hopplöst att kunna avgöra om våra kostnader har något inflytande på vår exportförmåga. Herr Nordqvist anförde emellertid en del exempel i det avseendet. Jag skall inte ta upp dem alla utan bara ett, kanske det värsta, nämligen järn- och metallmanufakturen.

Det är alldeles riktigt att det inom den mekaniska verkstadsindustrien är järn- och metallmanufakturen som har det svårast både på hemmamarknaden och på exportmarknaden. Men om man tror att detta beror på att vi icke kan exportera till konkurrenskraftiga priser tar man fel. Regeringen hade nyligen en genomgång av denna fråga med representanter för branschen, och vi fann att det viktigaste hindret för vår export på detta område låg i de valutatsvårigheter som länderna i Främre Orienten är utsatta för, Egypten, Pakistan, Indien o. s. v. Vi säljer fortfarande våra varor dit till goda priser, men de är kvoterade så att vi endast får sälja en mindre del av vad vi normalt har sålt. Det är faktiskt så på de flesta områdena, att köparländernas valutatsvårigheter utgör större hinder för vår export än vårt kostnadsläge.

När det nu är på det sättet skulle jag vilja rikta en uppmaning till oppositionen: Överdriv nu icke i partinit denna fråga! Ge inte utlandet den föreställningen, att vi icke är i stånd att konkurrera och att vi är dömda till undergång. Vi skall inte uppamma en spekulation mot oss själva, särskilt i detta fall, när det inte finns så mycket underlag för den.

Det har också sagts här, att hopkrympningen av orderstockarna är ett tecken på den svenska metallindustriens svaga ställning, och man har hänfört

vår bristande förmåga att sälja också till det förhållandet. Nu vill jag med hänvisning till konjunkturrapporten säga, att det ju icke i och för sig är säkert att de krympande orderstockarna utgör något bevis för våra svårigheter att sälja. De är kanske ett bevis för att vi har kommit över från en säljarens till en köparens marknad. Så länge vi hade en säljarens marknad fick köparna ställa sig i kö med sina order för att säkra leverans åt sig själva. När vi har kommit över i en köparens marknad behöver han icke ställa sig i kö. Han vet ändå att han i rimlig tid får vad han vill ha. Det kan därför mycket väl hända att de krympande orderstockarna skapar bättre möjligheter för vår exportförmåga därigenom att vi kan sälja med kortare leveranstid, vilket också är ett moment i konkurrensen som man inte får blunda för.

Jag vill fästa uppmärksamheten på hur liten roll kostnadsfrågan spelar. I Tyskland har man av många anledningar — inte bara eller väsentligen på grund av den ekonomiska politiken — ett lägre kostnadsläge än vi; det får man i ett land där tio procent av arbetarna permanent är arbetslösa. Där sjunker emellertid orderstockarna lika mycket som här. Jag tycker alltså att man inte skall överdriva betydelsen av dessa tecken.

Jag kommer så över till frågan om valutareserven. Jag vill börja med att säga, som jag redan har varit inne på, att det väl ändå inte är vår ekonomiska politik som har kastat om vår bytesbalans det senaste året och att det väl inte heller är den ekonomiska politiken som har varit utslagsgivande för det ändrade läget i andra länder. Av avgörande betydelse är därvidlag terms of trade, förhållandet mellan export- och importpriser. Under tiden 1950—1951 steg våra exportpriser starkt, under det att importpriserna icke alls ökade i samma takt. Vi hade under den tiden en förbättring av terms of trade på 22 pro-

Valuta- och penningpolitiken.

cent, vilket ledde till att valutareserven växte med mellan en och två miljarder kronor. Under samma tid sjönk terms of trade i Danmark med 12 procent och i Storbritannien med 11 procent, vilket föranledde att valutaläget i dessa båda länder försämrades katastrofalt.

Sedan har vi kommit fram till en ny period. Mellan 1951 och 1952 har våra terms of trade sjunkit med 6 procent, medan de i Danmark har stigit med 8 procent och i Storbritannien med 7 procent. I de utredningar som har gjorts om den engelska utvecklingen har det angivits, att ungefär hälften av hela förbättringen i det engelska valutaläget hänförs sig till terms of trade. Det är alldeles uppenbart att samma förhållande har gjort sig gällande i Danmark, och den sakta skeende försämring av vår valutareserv som pågår är ett uttryck för samma sak, nämligen att vi från en period med gynnsamma terms of trade kommit över till en period med ogynnsamma.

Det är klart att vår valutareserv inte är stor. Jag skulle vara den siste att skryta med det, och jag understryker livligt, att det är av betydelse att kunna få den ökad. Jag vill emellertid säga till herr Ohlin att det är väl ändå inte så, att vi har planerat för en sänkt valutareserv. Det är väl i stället så, att när vi ser att våra terms of trade har försämrats, så får vi räkna med att så länge det inte blivit någon ändring därvidlag har vi i nuvarande strama läge i världen, med de valutasvårigheter alla andra länder dras med, små möjligheter att skapa en ändring. Men det håller dock, såvitt man nu kan se, sakta på att inträda en förbättring av våra terms of trade. Det är den omständigheten som har gjort, att vi nu på våren kan ange den valutaförlust vi kan göra till bara 300 miljoner i stället för de 425 miljoner, som vi räknade med vid årsskiftet. Det är väl inte i och för sig osannolikt att utvecklingen steg för steg kan gå dithän, att det blir en ut-

Valuta- och penningpolitiken.

jämning. Jag tror i alla fall att det blir det, ty det sker nästan alltid en utjämning, om man har det inre ekonomiska läget i balans, och det är vad vi för närvarande har.

Jag skall inte gå så djupt in på frågan om konvertibiliteten. Det är riktigt som här har sagts, att frågan om en konvertibilitet ännu ligger i fjärran. Den europeiska betalningsunionen kommer att äga bestånd åtminstone fem kvartal till, och hur det går därefter vet vi inte. Men det är klart att det skulle vara synnerligen gynnsamt för världshandeln och därmed också för Sveriges handel, om man kunde få långt fler valutor konvertibla mot varandra än vad man nu har. Detta är i Sveriges intresse, det understryker jag.

Man ställer sig helt naturligt skeptisk till huruvida det är möjligt att få en konvertibilitet mellan de europeiska valutorna och dollarn, när man vet, att underskottet i dag är 2 miljarder dollar. De som har räknat på dessa saker — vad de nu haft för utgångspunkter vet väl ingen — har kommit fram till att om man släppte restriktionerna för de amerikanska varorna i Europa skulle det betyda ett deficit på 4 miljarder. Det är klart att man med kännedom om det stora underskottet ställer sig skeptisk till frågan, hur denna väldiga klyfta skall kunna överbryggas. Men det är ett intresse för Sverige, och vi skall naturligtvis för vår del, eftersom vi är anhängare av en fri utrikeshandel, medverka så långt vi kan. Vi skall också förbereda oss, efter måttet av våra krafter, för att kunna komma in i denna konvertibilitet på ett sätt som gör, att vi kan ha nytta av det.

Jag skulle emellertid också vilja säga: Låt oss inte överdriva våra svårigheter. Det är ju, som här förut har sagts, så att problemet inte kommer att lösas annat än på en bredare bas med ett flertal länder. Efter överläggningar måste man komma till ett *modus vivendi*, som gör att saken är genomförbar,

och eftersom vi ingalunda står sämst bland dem som kan komma med, bör man väl inte a priori säga, att det skall bli värre för oss än för andra. Det bör väl tvärtom kunna gå bättre. Jag skall sluta mitt anförande nu — det är bara ett par reflexioner till som jag vill göra.

Herr Ohlin ställde den frågan till mig, om också regeringen tillåter riksbanken att välja sina medel. Herr Ohlin vet ju lika bra som jag, att regeringen inte har befogenhet att föreskriva riksbanken några regler. Det finns bara en makt som kan göra det, och det är riksdagen. Därför har riksbanken inte behövt vända sig till regeringen och fråga, om riksbanken får lov att välja sina medel.

Herr Ohlin frågade också om riksbanken kunde få slippa påtryckningar. Herr Ohlin kan inte vara så världsfrånvarande att han inte förstår, att en ekonomisk politik måste vara ett och odelbart. Regeringen kan inte föra en politik och riksbanken en annan, affärsbankerna en tredje och försäkringsbolagen en fjärde. Det är nödvändigt att komma överens om en gemensam linje; åtminstone är det alldeles nödvändigt att regeringen och riksbanken kommer överens. Men vi möts på jämlik bas, och vi får därför resonera oss fram till en ståndpunkt. Det finns intet annat att göra, och när herr Ohlin sätter upp ett skeptiskt ansikte skulle jag vilja fråga honom, vad han har för särskilda maktmedel att kväsa riksbanksfullmäktige. Jag har inga sådana, och jag behöver inga sådana, ty vi är i alla fall, herr Ohlin, både vi som sitter i regeringen och vi som sitter i riksbanken, så pass förnuftiga människor, att vi kan resonera oss fram till en ståndpunkt utan att den ene skall underordna sig och den andre skall överordna sig.

Jag skulle vilja säga om den ekonomiska politiken i stort detta, att det i den närmaste framtiden, under sommaren, av vissa orsaker finns risk för en översysselsättning. Trots allt vad

Valuta- och penningpolitiken.

vi här talar om svårigheter inom det ekonomiska livet är det i själva verket så, att vi har en mycket god konjunktur. Under en god konjunktur blir det alltid påfrestningar på sysselsättningen under den gynnsammaste delen av året. Därför är det också nödvändigt att vi nu under sommaren ger akt härpå. Vi kan inte säga: Det är huvudsaken att man har en hygglig statistisk sysselsättning enligt årsmedeltal. Det är nog så, att man måste se till att man inte får översysselsättning någon del av året om man inte skall få fram inflationistiska tendenser, och därför gäller det att se upp; det är vi fullt medvetna om. Av det skälet måste vi iakttaga en moderation i fråga om de offentliga investeringarna nu under sommaren. Vi kan inte släppa fram allt som man skulle vilja ha gjort. Som jag redan har påpekat har vi räknat med att det skulle finnas en viss flexibilitet i dessa investeringar. Jag skulle för min del vilja tillägga: Det skulle väl vara tämligen verklighetsfrämmande att just i den situationen upphäva investeringsavgiften och taga bort den broms, som den onekligen kommer att vara för de närmaste månaderna. Det är just nu den har sin säkra verkan, och den behövs för att vi skall kunna komma hyggligt över denna sommar.

På något längre sikt är det klart att tecknen närmast tyder på att det skall komma att bli en något mindre uppdriven takt i det ekonomiska livet världen över. I överensstämmelse med den mening, som jag uttalade den gång riksdagen beslöt investeringsavgiften, skall den upphöra när tiden har gått ut, och då skall det inte komma någon annan i stället. Den kommer då också att försvinna vid den tidpunkt, som är den mest lämpliga.

Jag vill säga, att det nog nu inte är någon lämplig tid för ekonomisk nedrustning. Vi måste vara på vår vakt åt båda håll, som herr Ohlin för sin del uttryckte sig. Det är också min mening,

och jag tror att i den vakthållningen är den strama kreditpolitiken och den balanserade budgeten ett par hörnstenar, som icke kan undvaras.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Finansministern måtte vara mycket obekant med de förhållanden, under vilka vi för närvarande arbetar i riksdagen. Det är, herr finansminister, inte på det sättet att vi kommer att få något ytterligare tillfälle att i ett sammanhang diskutera den ekonomiska politiken. Vill finansministern i blixtbelysning ha läget för dagen, vill jag endast fästa hans uppmärksamhet på att skattefrågan måste tas upp redan på fredag i bevillningsutskottet, trots att tre dagar då återstår till motionstidens utgång. Sådan är situationen.

Finansministern undrade om vi från vårt håll vill godkänna den politik, som har drivits i Danmark. Det är den skillnaden emellan den danska och den svenska politiken, att den danska politiken har utformats som en kompromiss mellan regeringen och den socialdemokratiska oppositionen. I Danmark har det varit naturligt att gå kompromissvägen, och därför kan också finansministern räkna in en del poäng i den danska politiken som är speciellt tilltalande från hans utgångspunkt. Man har t. ex. haft en överbalansering också i Danmark men inte alls av den omfattning som man har haft i Sverige.

Finansministerns fråga till oss aktualiserar emellertid alldeles naturligt en motfråga: Vill finansministern i fortsättningen vara med om att utforma en ekonomisk politik på samma sätt som har skett i Danmark i verkligt samarbete mellan regeringen och oppositionen, där man verkligen försöker att kompromissa sig fram och där man inte bara från regeringssidan säger, att så skall vi ha det och icke vill på någon punkt gå oppositionen till mötes? Skulle finansministern t. ex. vilja med

Valuta- och penningpolitiken.

oss diskutera frågan om en skattesänkning, där vi som utgångspunkt kunde ta situationen i Danmark? Enligt internationella regleringsbanken i Basel är skattetrycket i Danmark cirka 25 procent av nationalinkomsten, medan det däremot i Sverige är cirka 35 procent.

Finansministern frågade: Hur skulle det ha gått om man hade följt oppositionens alternativ i fjol, d. v. s. tagit bort extraskatterna och regleringarna och underbalanserat budgeten? Det senare, herr finansminister, var ju en nyhet. Vi har aldrig velat underbalansera budgeten utan har full budgetmässig täckning för vår ställning i skattefrågan.

Finansministern säger att vårt enda alternativ har varit den rörliga räntan, men, herr finansminister, man kan väl inte i riksdagsdebatt efter riksdagsdebatt hålla på att punkt efter punkt redogöra för alla de konkreta alternativ, som under riksdagens gång har ställts till regeringens politik. Låt mig göra en kort sammanfattning. Vi vill lösa intresse motsättningarna i samhälls-ekonomien genom prisbildning i sunda konkurrensförhållanden i stället för genom regleringar. Vi vill ha en penningpolitik med rörlig ränta, d. v. s. den linje som man även från löntagarsidan i andra länder i växande utsträckning börjar omfatta, emedan man har kommit underfund med att den utgör ett stöd för löntagarnas reella levnadsstandard. Vi vill ha en begränsning av statsutgifterna, bl. a. genom avveckling av den osunda subventionspolitiken. Vi vill ha en kraftig stimulans åt det enskilda sparandet. Vi vill ha skattesänkning för att öka produktionen o. s. v. och därigenom åstadkomma, enligt vår uppfattning, en större nettoökning av det totala sparandet än vad som är möjligt efter regeringens linje. Det är det som är det väsentliga.

Vad har regeringen gjort för att bemästra kostnadsproblemet? Hade man följt vårt alternativ i fjol skulle man

enligt vår uppfattning ha kommit längre i lösningen av denna stora centrala samhällsekonomiska fråga. Finansministern säger att kostnadsstegringen har stannat av. Ja, men den väsentliga frågan är hur vi skall bära oss åt för att få ner kostnaderna. Jag kan inte se att finansministern har lämnat något bidrag till lösandet av detta problem. Tvärtom är det ju så, att man har all anledning befara att den statliga utgiftspolitiken kommer att verka kostnadsstegrande, bl. a. via investeringsbudgeten, och även därför att man har fördröjt en kostnadsänkning som borde ha varit möjlig bl. a. när det gäller bostadspolitiken.

Herr finansminister! Skyddet för den enskilde är en huvudlinje i all modern konservatism. Där företräder vi en helt annan linje än socialismen. Finansministern sade att han inte misstror människornas förmåga att själva sköta sina pengar. Tror herr finansministern att vi kan uppfatta krisskatterna, regleringarna och tvångssparandet som uttryck för förtroende för människornas förmåga att sköta sina pengar, och tror herr finansministern att vi kan fatta vad herr finansministern anförde i sin egen valbroschyr år 1950 om nödvändigheten av att ordna sparandet på kollektiv väg i stället för individuell som ett uttryck för förtroende till människornas förmåga?

Till sist, herr talman, skall jag be att bara få göra herr finansministern en fråga. Finansministern säger att han vill få bort regleringarna. Hur vill finansministern i dagens läge motivera bibehållandet av priskontrollen?

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Finansministerns redogörelse för den ekonomiska politik som han sade att oppositionen — högern och folkpartiet — ville att vi skulle ha fört för ett år sedan var ju uppenbart oriktig. Han talade om att vi redan då ville helt avveckla byggnadsregleringen och

Valuta- och penningpolitiken.

priskontrollen. Det befriar mig från att polemisera mot det felaktiga referatet.

Herr Sköld säger att det inte kan bli någon kreditexpansion hos affärsbankerna även om man nu använder den angivna finansieringsmetoden i riksbanken, eftersom de skall göra sig mer likvida och inte får låna ut pengarna. Men herr finansministern vet ju lika väl som jag att affärsbankerna kan låna ut pengar och ändå göra sig mer likvida, nämligen genom att köpa kortfristiga statspapper, d. v. s. låna till staten. Det är därför alldeles fel att säga att affärsbankerna inte kan låna ut pengarna. De kan mycket väl — och det är det som i viss mån har skett — bli mera likvida när de ökar sitt innehav av skattkamarväxlar och kortfristiga statspapper. Att sedan överenskommelsen på likviditetspunkten ändå kan ha en viss mission att fylla vill jag visst inte förneka.

Finansministern säger vidare att utrikeshandelns villkor och därmed bytesbalansens utveckling är beroende av bytesförhållandet mellan import- och exportvaror och att det är det som är det avgörande. Ja, herr finansminister, det är klart att det inverkar, och det gör det i hög grad. Men det befriar inte ett lands ekonomisk-politiska ledning från att ta hänsyn till de förhållanden som råder, så att man, även om det blir en ogynnsam förskjutning av bytesförhållandet, ändå förmår på lång sikt hålla den valutareserv som vi behöver. Man får inte vid en minskning av reserven säga så här: Ja, det berodde på att bytesförhållandet blev sämre, och det kan vi inte göra någonting åt. Nog vill väl ändå finansministern erkänna att man genom att påverka kostnadsnivån och den totala efterfrågevolymen etc. kan påverka betalningsbalansen i hög grad — under de förhållanden med avseende på import- och exportpriser som är rådande och som man väl i stort sett får lov att acceptera som givna av världsmarknadsförhållandena.

Men när herr Sköld säger att det allmänna får se till att man inte investerar för mycket skulle jag vilja fråga: Vill herr finansministern ställa upp som mål för den ekonomiska politiken i allmänhet, och investeringspolitiken i synnerhet, att man icke skall acceptera en minskning av valutareserven såsom något naturligt, utan verkligen anstränga sig för att i stället, låt mig säga under de närmaste tolv månaderna, uppnå en ökning av valutareserven? Ett sådant tillägg till de direktiv som förut har givits skulle, förmodar jag, icke vara utan praktisk betydelse.

Beträffande kapitalmarknadsproblemen vill jag bara betona, att *en* sak är den ränta som förekommer på kapitalmarknaden, en annan sak är vad som betalas t. ex. för bostadskrediter, där ju regeringen i rätt hög grad använder vissa slag av subventioner. I vilken utsträckning vi är med på detta, det får vi diskutera när bostadspolitiken kommer upp i kammaren, väl redan i nästa vecka.

Beträffande detta att oppositionens politik skulle leda till en åtstramning just för den enskilda investeringen, vill jag säga, att utrymmet för denna beror väl, herr finansminister, i väsentlig mån på hur de statliga investeringarna utvecklas. Just regeringen, som talar om ett visst givet utrymme, kan väl ändå inte bestrida att vad som är tillgängligt för enskilda investeringar i någon mån beror på hur mycket staten tar i anspråk.

Som kommentar till vad jag sade om räntan på olika håll i utlandet säger herr Sköld att jag jämför med förkrigsräntan och att detta är någonting alldeles ovidkommande. Nej, herr finansminister, det är högst relevant. Man kan visserligen aldrig *bevisa* någonting med siffror från andra håll, men nog gör dessa siffror sannolikt att obligationsräntan icke behöver stiga mycket kraftigt och varaktigt ifall man använder en i stort sett fri kapital-

Valuta- och penningpolitiken.

marknad, som en del av dessa länder har gjort. Materialet visar alltså, att teorien om att det skulle bli mycket stora och långvariga räntehöjningar inte vinner stöd av erfarenheten.

Herr Sköld ville inte spilla många ord på tanken att vi skulle ha det bättre, om kostnads- och lönenivån hade varit 10 procent lägre. Han sade att för Sveriges arbetare och löntagare skulle en sådan lägre nivå ha inneburit ett *sämre* läge, då inkomstfördelningen i så fall skulle ha varit en annan. Jag kan inte fatta vad finansministern menade med detta. Skulle Sveriges arbetare och löntagare eller jordbrukare — eller vilka det nu var som finansministern nämnde — ha det sämre, om deras realinkomst varit oförändrad och sysselsättningsmöjligheterna bättre? Nej, de skulle ha det bättre, och att även andra folkgrupper då skulle ha det bättre kan väl inte vara något skadligt för löntagarna.

Finansministern säger att regeringen inte är regleringsvänlig. Men man bör väl då inte bara *tala* om ränterörlighet samtidigt som man bibehåller regleringarna på kapitalmarknaden, utan man bör väl även ta några steg för att visa allvaret med uppsåtet. Och när finansministern i detta sammanhang också säger, att en konservativ inte behöver vara mer liberal än en socialdemokrat, så får jag det intrycket, att finansministern vill konkurrera med herr Hjalmarson om vem som är mest liberal. Jag ber herrarna vara hjärtligt välkomna i den liberala kretsen.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle: Herr talman! När finansministern granskade reservationerna, där vi ju bl. a. säger att det finns två saker att välja mellan — antingen måste man anpassa räntan efter vad som erfordras för att nå jämvikt på marknaden, eller också måste man föra en expansiv kreditpolitik — gjorde finansministern den invändningen, att det

också fanns helt andra alternativ med hänsyn till vår kreditpolitik och räntans struktur. Man kunde ju, sade finansministern, sänka räntesatsen på kraftverkslån och industrilån för att på det sättet få ett annat läge. Om jag inte minns fel, var finansministern i sin proposition om ränteregleringen på det klara med att man icke kan ha en räntesats som på längre sikt inte motsvarar marknadens läge. Jag måste säga att propåen om räntesänkning för kraftverks- och industrilån inte riktigt harmonierar med det uttalandet.

Faktum är ju att genom den räntepolitik som förts har vi hamnat i ett regleringssambälle. Jag erinrar än en gång om att när professor Lundberg i höstas rekommenderade en räntehöjning, sade han att om vi i nuvarande läge, när vi har relativ balans i vår ekonomi, måste tänka på tvångsåtgärder, så kunde han inte förstå, när vi skulle kunna undvara sådana.

När det gäller frågan om den rörliga räntan kan det kanske ha ett visst intresse att taga del av vad Internationella handelskammarens subkommitté för penningpolitiken nyligen yttrat därom. Den säger: »Det finns i varje fall tecken som tyda på att man håller på att överge den farliga vanföreställningen att ett lands inre ekonomiska politik kan utformas utan hänsyn till dess verkan på den yttre betalningsbalansen!» I fortsättningen heter det: »Samma utveckling har lett till den övertygelsen, att åtgärder på det penningpolitiska området, innefattande även en rörlig räntepolitik, spela en betydande roll i varje program som syftar till ekonomisk återhämtning.»

I detta sammanhang vill jag framhålla att vi ju inte gärna kan skylla på terms of trade när det gäller svårigheterna att uppnå långtidsutredningens syftsmål i fråga om valutareserven, eftersom vi för närvarande har bättre terms of trade än fallet var 1949 och 1950.

Valuta- och penningpolitiken.

Till slut vill jag säga att då ju även finansministern i princip inte är motståndare till en rörlig ränta, måste det innebära att också han anser att det kan finnas lägen, när räntans effekt på kostnaderna inte bara neutraliseras vid en räntehöjning utan där också de gynnsamma följderna av densamma klart väger över.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill börja med vad herr Gustafson här sagt. Herr Gustafson tycktes ha den uppfattningen att någon av de olika räntesatser som nu finns för guldkantade obligationer, kraftverks- eller industrilån inte representerar marknadens läge. Jag vill fästa herr Gustafsons uppmärksamhet på att dessa tre räntesatser tillkommit efter den överenskomst som träffats med försäkringsbolagen, och jag antar att man då ansåg att alla tre representerade marknadens läge. Skillnaden dem emellan är ju inte heller större än att det bara behövs en liten justering hit eller dit för att skapa jämvikt. Men man får ha klart för sig att om marknadens läge när det gäller räntan på långa lån just nu ligger inom denna marginal, sammanhänger det med de finansieringsmetoder som tillämpas. Om vi skulle gå den väg reservanterna anvisar och lägga över det allmännas upplåning på den långa sidan, skulle den ränta som motsvarade marknadens läge bli en helt annan än nu.

Till herr Hjalmarson vill jag säga att han kan ha rätt i att vi inte här kommer att ånyo diskutera frågan om penningpolitiken samtidigt med frågan om skatterna. Det är möjligt att herr Hjalmarson känner ett behov av att få ta upp allt detta i ett sammanhang, och det kan ju på sitt sätt vara bra för oss att så sker. Men av praktiska skäl är vi som tvingas gå in lite mera på en detaljdiskussion nödsakade att dela på problemet. Att skattefrågan tas upp

först på fredagen, tre dagar före motionstidens utgång, kan vara beklagligt, men vi har alla varit med om att låta den kompletterade budgeten komma så sent som möjligt på värriksdagen för att vi skall vara så mycket som möjligt å jour med det verkliga läget. Man kan inte vinna två ting fullt ut, utan det måste alltid bli en kompromiss.

Så kommer jag in på herr Hjalmarsons internationella jämförelser. För det första säger han att den danska ekonomiska politiken är resultatet av en kompromiss. Det är den naturligtvis, eftersom det inte finns någon parlamentarisk majoritet i danska riksdagen. Men jag tror inte att herr Hjalmarson far med sanning när han säger, att skatteskörpningen, den nya indirekta skatten, den nya direkta skatten och tvångssparandet är poäng man kan räkna de danska socialdemokraterna till godo. Åtminstone när det gäller tvångssparandet stred socialdemokraterna hårt emot. Jag vet inte om herr Hjalmarson observerat, att om jag misstror den enskilda människans förmåga att ta hand om sina pengar, gör tydligen den danske finansministern det också.

Sedan frågar herr Hjalmarson om vi vill gå över till den danska metoden. Det tror jag inte vi vill. Det gör man inte när man har en parlamentarisk majoritet. Jag tror inte det är någon mening för herr Attlee att komma till Sir Winston och framställa samma propos som herr Hjalmarson här gjorde. Det skulle säkert inte bli några kompromisser. Det är väl naturligt, att när en regering får bära ansvaret för vad som sker, så får regeringen också själv utforma den ståndpunkt som blir regeringens.

Herr Hjalmarson talar sedan om hur bra det skulle ha varit här i landet om vi följt högerens recept, och därpå kom han med hela raden av dessa overifierade antaganden. Men ingen vågar väl säga att om man gör så eller så, när

Valuta- och penningpolitiken.

man det syfte som förslagsställaren avsett.

Herr Hjalmarson frågade också hur jag kunde motivera att vi fortfarande hade kvar priskontroll. I en tid när vi har ett högt kostnadsläge är det viktigt att vi eftersträvar att hålla priserna så låga som möjligt, och jag tror inte vi kan säga, att det inte fortfarande finns områden där denna verksamhet från priskontrollens sida är nödvändig.

Herr Ohlin påstod att jag hade sagt att oppositionen i fjol helt ville avveckla byggnadsregleringen. Det sade jag inte. Jag sade att oppositionen ville börja att undan för undan avveckla byggnadsregleringen, och det var väl överensstämmande med verkligheten.

Sedan kommer herr Ohlin in på frågan om inte de nuvarande finansieringsmetoderna skulle kunna leda till en kreditexpansion. Det är klart — det sade jag redan i mitt första anförande — att om inlåningsöverskottet i affärsbankerna via korta papper lånas till staten och om staten använder dessa pengar, skulle vi kunna komma att överskrida våra resurser och skapa en skadlig kreditexpansion. Men vi får väl ändå utgå ifrån att man inte skall göra så från statens sida. Det blir väl också en annan sak om staten tar hand om medlen än om de skulle stå till förfogande i de allmänna kreditanstalterna.

Herr Ohlin säger vidare, att den omständigheten att våra terms of trade har försämrats inte skall hindra oss från att göra vad vi kan för att få balans. Nej, det är klart, och det menade jag inte heller. Jag ville bara visa att de anklagelser som riktats mot oss var oriktiga. De gick ju ut på att vår ekonomiska politik icke hade förhindrat den försämring som hade inträtt. Jag kunde visa att den berodde på försämringen av våra terms of trade. Herr Ohlin menar väl inte att det skulle vara möjligt att starta en ekonomisk politik, som på kort sikt eliminerade

den förändring som på detta sätt inträder. Det alternativ som oppositionen har pekat på, nämligen räntehöjning, har t. ex. i England inte visat sig ha någon betydelse för valutareserven.

Så frågar herr Ohlin om jag för min del ville inta en avvisande ståndpunkt till en sänkning av valutareserven. Jag vill gå honom till mötes så till vida, att nog skall jag bjuda allt det motstånd jag kan mot en försämring av vår valutareserv som beror på att vi skapar en konjunktur inom landet som inte står i överensstämmelse med en naturlig balans.

Jag kommer så över till en intressant fråga, som jag förut var inne på. Vilken ställning har egentligen oppositionen till de offentliga investeringarna? Detta får man aldrig riktigt klart för sig. Jag vet ju vad herr Ohlin kommer att säga. Det är dock så att man från oppositionens sida beklagar sig över att den enskilda företagsamheten inte får ett ökat utrymme för investeringar. När man talar om de statliga investeringarna får man lätt det intrycket att man från oppositionens sida anser att dessa egentligen är för stora. Går man emellertid till riksdagens protokoll och tar del av de enskilda besluten, då frågar man sig på vilka punkter det är som oppositionen velat begränsa de offentliga investeringarna. Det är i alla fall så att det är riksdagen som beslutar hur stor den offentliga investeringsverksamheten skall vara både när det gäller bostäder och förvaltningsbyggnader. Jag har inte kunnat räkna ut det. Jag vet visserligen att högern har en liten vrå bland bergen när det gäller bostäderna — vi kommer snart fram till det — men jag har inte kunnat upptäcka att folkpartiet försökt minska på de offentliga investeringarna.

Men så kommer herr Ohlin med en liten brasklapp, där han säger: Ja, hur mycket subventioner till bostadsändamål vi vill vara med om, det skall vi

Valuta- och penningpolitiken.

tala om när vi kommer fram till bostadsfrågan. Då kanske det inte blir så mycket med herr Schmidts frikostiga löfte, att vi skulle få lov att subventionera bort den räntestegring som skulle drabba bostadsbygget.

Till sist opponerar jag mig emot att herr Ohlin så enkelt säger, att om vi hade 10 procent lägre priser och 10 procent lägre löner så skulle alla ha det bättre. Det är icke i överensstämmelse med god matematik att tro, att man kan nå ett jämviktsläge genom en sänkning med 10 procent på bägge ställena. Jag ber herr Ohlin att räkna ut vilket procenttal 10 procent i sänkta löner skulle motsvaras av i sänkta priser för att inte reallönen skall minskas. Det är detta problem jag vill att herr Ohlin skall ägna sig åt i stället för att bara tala om 10 procent här och 10 procent där. Resultatet blir kanske någonting helt annat när herr Ohlin räknat på det. När han räknat ut detta skall vi börja diskutera. Ännu så länge är detta ingenting annat än löst utkastade siffror.

Herr Ohlin säger att vi borde visa vilja att komma fram till en rörlig ränta. Jag har alltid sagt att jag för min del inte är någon doktrinär anhängare av en bunden ränta. Jag kan mycket väl tänka mig en rörlig ränta. Jag har varit i den situationen att jag tvingats att ta ståndpunkt till denna fråga utifrån konkreta situationer, och det får förlåtas mig om jag säger att jag ännu inte har sett den konkreta situation, där jag vågat rekommendera en rörlig ränta. Mer kan jag inte säga i dag.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle: Herr talman! Jag skall be att få svara på finansministerns sista fråga till oss beträffande investeringarna.

Låt oss undanta försvaret, där vi är överens. Låt oss undanta vägväsendet, som icke belastar kapitalmarknaden. I övrigt har vi angivit en målsättning

men inte gjort en detaljprecisering. För att göra en detaljprecisering krävs två villkor. För det första måste vi få en översyn, samordning och angelägenhetsgradering av de olika offentliga investeringarna. Detta begärde vi, herr finansminister, för tre år sedan. Varför har vi inte fått en sådan översyn? För det andra måste vi ha en kontroll över de automatiska utgiftsstegringarna. Detta begärde vi 1950. Varför har vi inte fått en sådan redan tidigare?

Det viktigaste nu måste vara att icke fatta beslut som binder oss för investeringar, som ingen kan överblicka. Jag skall ta två aktuella exempel. Först tar jag skolreformen. Från vårt håll har begärts en precisering av investeringsbehoven. En sådan har varit omöjlig att få fram. För det andra nämner jag sjukförsäkringen. Regeringen vill här binda oss för en politik, som måste medföra stora investeringsbehov. Man vill inte ens höra på önskemålet att vi skall få mera tid för en närmare prövning.

Låt mig också här erinra finansministern om följande. Under överläggningarna kring den nya kapitalbudgeten har det framgått, att regeringen har en marginal för begränsningar i ett åtstramat läge. Detta gäller begränsningar redan i år. Jag har frågat finansministern var dessa begränsningar skall sättas in. Finansministern har svarat att man inte kan säga det förrän omedelbart innan begränsningen skall ske. Bl. a. måste man ta hänsyn till utvecklingen på olika orter och i olika delar av landet. Jag har godtagit finansministerns svar. Men nu säger finansministern att oppositionen måste detaljprecisera — inte bara för den närmaste tiden utan även på längre sikt. Detta är väl ändå att ha anspråk, som man inte ställer på sig själv. Men, herr finansminister, ge oss utanför regeringen ett departement, så skall vi hjälpa till att klara upp även den saken!

Valuta- och penningpolitiken.

Till sist vill jag bara säga till finansministern att jag förstod på hans inlägg att han betraktade sir Winston som ett stort föredöme. Jag vill då bara säga, att om finansministern vill komma i sällskap med honom så lär han inte undgå att även komma i sällskap med mr Butler, vilket kanske inte blir lika trevligt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Finansministerns uttalande, att det vore meningslöst att kompromissa, var verkligen upplysande. Det utmärker sig för större uppriktighet än det uttalande som från regeringsbanken gjordes i frågan för några år sedan.

Vad bytesförhållandet beträffar är det väl klart, att en förändring härvidlag inte tar bort ansvaret från den ekonomiska politiken och ansvaret för valutareservens utveckling på *långre sikt*, herr finansminister. Herr finansminister sade: »på kort sikt», men, herr finansminister, det var väl för att slippa undan att vi diskuterar en ekonomisk politik, vars verkningar till stor del först inträder så småningom, delvis först om ett eller annat år? Den är emellertid lika viktig i alla fall.

Sedan vill jag med glädje hälsa finansministerns deklaration rörande sambandet mellan de offentliga investeringarna och hänsynen till valutareserven. — Finansministern säger, att riksdagen själv bestämmer hur stora de offentliga investeringarna skall vara. Jag skall be att få deklarerera, att riksdagen enligt min uppfattning icke givit några sådana direktiv som skulle hindrat finansministern, om det befines lämpligt efter dagens deklaration, att hellre välja en viss begränsning även i de offentliga investeringarna än att acceptera en inflationsbetonad utveckling och en sjunkande valutareserv. Jag skall i varje fall frånsäga mig ansvaret för att ha hindrat finansministern att föra en sådan politik.

Vad herr Schmidts uttalande beträff-

far vill jag säga, att om finansministern läser protokollet kommer han att finna, att han i yttrandet inlagt mer än vad som där verkligen sades. Men detta blir väl klart vid den debatt som kommer i nästa vecka.

Vad frågan om de 10 procenten angår skall jag be att få återkomma i ett annat sammanhang. Det finns inte alls någon svårighet, herr finansminister, att tänka sig en utveckling sedan 1950 där såväl levnadskostnaderna som lönerna stigit 10 procent mindre under de sista tre åren än vad som blev fallet. Att detta skulle ha varit omöjligt återstår för finansministern att bevisa.

Finansministern säger, att regeringen icke har någon befogenhet att föreskriva riksbanken vad den skall göra; han säger, att han inte har någon makt över riksbanken. Men finansministern har ju något inflytande över riksdagsmajoriteten, och denna har använt sitt inflytande över riksbanken! Får jag tolka finansministerns yttrande så, att han sluter upp kring den meningen att riksdagsmajoriteten inte skall ge riksbanken några närmare direktiv och att finansministern efter detta kommer att förhandla med riksbanken på fullständigt jämställd fot? Alla vet att så hittills inte varit förhållandet.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf): Herr talman! Det är ju tämligen otacksamt att komma upp i talarstolen efter ett meningsutbyte som detta. Jag skall emellertid i alla fall göra några reflexioner.

Jag vill först säga det, att debatten till en början var mycket stillsam så länge företrädarna ifrån utskottet uppträdde i denna talarstol. Det vitsordades, både ifrån utskottsmajoritet och opposition, att det inte var så mycket som skilde mellan de olika uppfattningarna. I stort sett var man överens. Det var bara i fråga om den rörliga räntan, regleringar o. s. v. som delade meningar rådde.

Valuta- och penningpolitiken.

Det har ju blivit annat ljud i skällan sedan oppositionsledarna Ohlin och Hjalmarson kom upp i talarstolen. Herr Hjalmarson var nog älskvärd att påminna bondeförbundet om att det fanns. Vi är nog tacksamma mot herr Hjalmarson för detta. Att han sedan gör citat ifrån en »drapa» angående olika personer inom bondeförbundet, det är en gammal känd kvickhet ifrån herr Hjalmarson. Jag skulle emellertid vilja säga till herr Hjalmarson, att detta ändå inte är en revyförställning utan en debatt i riksdagen om allvarliga ting. Jag undrar egentligen om det lyfter upp debatten att göra sådana inlägg, som herr Hjalmarson ibland har för sed att göra.

Herr Hjalmarson ondgjorde sig också över att bondeförbundet tidigare varit med oppositionen, högern och folkpartiet, och kritiserat regeringen i vissa lägen. Han undrade, varför vi nu blivit så följsamma. Jag skulle vilja säga herr Hjalmarson, när han frågar varför vår stämma har tystnat, att när det gäller räntepolitiken kan jag från min riksdagstid inte minnas att vi någonsin haft annan uppfattning än den vi nu företräder. Jag tror emellertid inte, att vi någonsin varit följsamma när herr Hjalmarson gjort sina propåer, t. ex. om att stryka stödet åt mindre företagare på landsbygden, hyreslagen och subventionerna. I de styckena har vi inte alls ändrat uppfattning. Jag tror det vore riktigt om både herr Hjalmarson och herr Ohlin kunde instämma med företrädarna för utskottets majoritet när de säger, att det i stort sett inte råder någon större skillnad mellan reservanter och utskottsmajoriteten.

Herr Hjalmarson frågar, varför vi inte kan lära utav den danske finansministern. Den frågan har blivit besvarad såväl av herr Jönsson i Rossbol som av finansministern, varför jag inte skall säga så mycket om den. Jag vill bara säga, att när herr Hjalmarson talar om att produktionsenheten i Dan-

mark och Sverige är 39, resp. 22, så glömmmer herr Hjalmarson helt och hållet att det är 20—25 procent mindre löner i Danmark än i Sverige, och det måste väl i rimlighetens namn ovillkorligen inverka på produktionsenheten.

Nu sägs det — och det har varit den stora saken — att det skall vara en rörlig ränta, och om vi kunde få en rörlig ränta skulle det hela ändra sig till det bättre. Det har här påpekats av flera talare, att om vi skall ha en ändring av räntan är det naturligtvis förutsatt att det skall vara en väsentligt högre ränta. Detta har reservanterna sökt komma ifrån, särskilt folkpartiets representanter, och de säger att det naturligtvis inte skall vara en mycket högre ränta utan bara en rörlig ränta.

Herr Ohlin frågade finansministern vad hans experter säger när det gäller fast eller rörlig ränta. Jag uppfattade inte om finansministern svarade på detta utan uppfattade honom så att han aldrig varit med om att ta ställning till en rörlig ränta, utan han har ansett att det skall vara en fast ränta. Jag skulle vilja returnera frågan till herr Ohlin och fråga vad de små låntagarna, t. ex. de som bygger egna hem och de som skall köpa jordbruk, säger om fast eller rörlig ränta. Är det någon som tror att de som vill starta ett litet företag, bygga eget hem eller köpa ett jordbruk är så över sig förtjusta om ränteläget när de köper denna fastighet eller bygger detta hus kanske är 3—3,5 procent men de vet med sig att riksdagen sedan inför en rörlig ränta, så att den så småningom blir både 4 och 5 procent? Är det någon som tror att detta skulle befämja företagsamheten i landet? Jag kan inte förstå annat än att det skulle dämpa den i mycket stor utsträckning.

Under remissdebatten hade jag en polemik med herr Hæggbloom. Herr Hæggbloom gjorde gällande, att denna låga ränta skulle vara till nackdel för dem som köpte jordbruk, alltså nytillkomna jordbrukare, på så sätt att de

Valuta- och penningpolitiken.

skulle få en ökad skuldbörda. Jag polemiserade emot herr Hæggbloom och påminde om det läge vi hade på tjugotalet, när vi hade ett officiellt diskonto på 6—7 procent och affärsbankerna tog ända till 10—11 procent. Jag sade, att den som varit med om det läget med all säkerhet inte vill ha det tillbaka utan är mycket rädd för att det skall komma igen. Då försökte nämligen statsmakterna bekämpa inflationen med den höga räntan. Jag nämnde att jag själv hade varit med på den tiden och att det var flera än jag som var mycket rädda för detta. Jag sade också att under detta skede många jordbrukare fick gå från sina jordbruk. I mitt anförande då erkänner jag att ett ord föll bort, jag menade att de flesta nytillträdande jordbrukare fick gå från sina gårdar.

Detta har herr Hæggbloom i sina kommentarer i Medborgaren och på annat sätt gjort sig mycket lustig över och ansett att jag inte kände till läget. Han höll ett anförande i remissdebatten, som jag tycker är värt att upprepa. Han säger där: »När herr Pettersson i Dahl under 1920-talet hade nackdelen av en hög ränta, hade han samtidigt en fördel som nutida jordbrukare inte åtnjuter, nämligen att värdet på hans gård inte steg och stabiliserade sig på en så hög nivå som nu skett. Efter förra kriget kom det en konjunktur, som gjorde gårdarna dyra, men denna konjunktur försvann snart, och de nya jordbrukare, som då tillträdde sina gårdar, fick inte samma skuldbörda med sig ut i livet som de nya jordbrukarna nu får.»

Har man den uppfattningen av ränteläget, som herr Hæggbloom här har och som väl delas av högern, enligt vad jag kan tänka mig efter de anföranden som herr Hjalmarson hållit här i dag, så förstår jag mycket väl högerns inställning. Man skulle alltså mena, att om vi har en hög ränta som pressar ned priserna, och värdena sjunker på fastig-

heter, skulle det vara till förmån för fastighetsägarna. Jag kan inte förstå annat än att det är att fullständigt ställa saken på huvudet. Om kostnaderna stiger och inkomsterna minskar och fastighetsvärdet sjunker, kan det inte bli någonting annat än katastrof. Om värdena stiger finns ju ändå möjligheten att i sista stund låna upp det kapital, som man behöver.

Nu har herr Hjalmarson sagt, och det är väl högerns linje, att vi inte har råd med sjukförsäkring och subventioner och att man endast kan rekommendera skattesänkningar. Det skulle bli en annan atmosfär, och det skulle bidra till bostadsfrågans lösning etc. Men kan det verkligen tänkas att läget då skulle bli bra? Vill vi faktiskt detta? Ta bort alla statliga regleringar och har vi möjlighet att sänka skatterna?

Jag kanske får påminna om den skattedebatt vi hade föregående år ungefär vid denna tid, då det sades att vi hade så god råd att sänka skatterna när budgetöverskottet uppgick till en miljard. Det är kanske för tidigt att ta upp en debatt om skatterna nu när det kommer ett förslag till kammaren om någon vecka, men det kan väl inte skada att påminna om att det för närvarande inte finns några pengar kvar av det överskottet. Den budget, som finansministern nu har presenterat för nästa budgetår, går ungefär jämnt ihop. Här har det tydligen inte varit och är inte rum för några skattesänkningar.

Herr Ohlin har sagt, att om vi hade 10 procent lägre löner och 9 procent lägre levnadskostnader, hade situationen för oss varit en annan. Finansministern har svarat på detta, så jag har ingen anledning att gå in på uttalandet. Jag skulle ändå vilja fråga vad följderna skulle bli av en politik som går ut på att hastigt få ner priserna. Hur skulle det återverka på företagsamheten; skulle det finnas någon som vågade företa sig någonting? Erfarenheten tyder på att depressioner med fallande

Riksbankens sedelutgivning m. m.

priser verkar deprimerande på all företagsamhet. Nu har det inträtt en stabilisering och priserna har börjat sjunka. Det skall vi vara tacksamma för.

När herr Hjalmarson talar om var bondeförbundet nu står och var det har stått tidigare, bör det väl i rimlighetens namn inte vara obekant för herr Hjalmarson, att läget nu är ett annat än det var 1951. Det råder inte samma förhållanden nu, två år efter det koalitionen ingicks, som under tiden dessförinnan. Jag tror inte det går att säga emot att koalitionen har medverkat till denna stabilisering.

Det talas vid alla möjliga tillfällen om att läget i utlandet är bättre än här, men det är väl ändå så att vi har det ganska bra i vårt land, och jag tycker vi skall vara tacksamma för det. Jag undrar om de som driver dessa jämförelser så hårt mellan Sverige och andra länder egentligen vill byta boplatz.

Det har också sagts att den rörliga räntan skulle vara så förmånlig. Det har emellertid framhållits vid flera tillfällen, och jag skall kanske inte upprepa det, att en räntehöjning omedelbart inverkar på levnadskostnaderna. En räntehöjning med en procent ökar jordbrukets kostnader med ungefär 100 miljoner. Hur går det ihop med högerens inställning, att vi inte har råd till några subventioner? Herr Schmidt har sagt att vi skall klara de ökade bostadskostnaderna genom subventioner på bostäder, men herr Hjalmarson säger som huvudman för högerpartiet, att vi inte har råd med subventioner.

Herr Ohlin har hänvisat till den debatt han hade med handelsministern för en tid sedan om behovet av att vidtaga extra åtgärder på grund av konkurrensen utifrån. När man läser herr Ohlins inlägg i den debatten och hör hans anföranden i kammaren i dag, kan man omöjligen få någon annan uppfattning än att han är på glid från sin frihandelsvänliga uppfattning till tulllinjen.

Det har också sagts, att man inte vill ha någon skärpning av importregleringen. Riksdagen får inte bli överraskad när det om någon vecka kommer ett ärende från jordbruksutskottet, där utskottet har föreslagit ändringar i den kungl. propositionen angående reglering av handeln med fisk. Till grund härför ligger en motion av folkpartisten herr Utbult om utökning av importregleringen med en mängd olika fiskslag.

Herr Hjalmarson och herr Ohlin borde väl kunna erkänna, att när det gäller egna förmåner och egna intressen är också högern och folkpartiet intresserade av att medverka till importreglering och ökade restriktioner.

Ja, herr talman, detta var litet strödda synpunkter. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande i punkten 1 dels ock på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och godkände kammaren utskottets berörda yttrande.

Punkten lades härefter till handlingarna.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 17, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, dels ock väckta motioner angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Rätt för sparbankerna att bedriva premiesparrörelse m. m.

I en den 20 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 181, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

I sammanhang med förevarande ärende hade utskottet behandlat två likalydande, till bankoutskottet hänvisade motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 300 av herr *Ewerlöf m. fl.* och den andra inom andra kammaren under nr 374 av herr *Hjalmarson m. fl.* I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av riktlinjerna för den ekonomiska politiken måtte uttala, att utvecklingen inom och utom vårt land nödvändiggjorde en omprövning av den hittills förda ekonomiska politiken i riktning mot friare linjer, vilket förutsatte avveckling av kvarstående regleringar och extraskatter, anlitande av mera generellt verkande medel samt begränsning av statsutgifterna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte 1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 181; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i motiveringen anfört i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken; 3) anse de likalydande motionerna I: 300 och II: 374 besvarade genom vad utskottet i motiveringen anfört och under punkt 2) hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf, De Geer, Nordenson, Schmidt, Gustafson* i Göteborg och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte 1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 181; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reser-

vanterna i motiveringen anfört i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken; 3) anse de likalydande motionerna I: 300 och II: 374 besvarade genom vad reservanterna ovan under punkt 2) hemställt.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **SEVERIN** i Stockholm (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **SCHMIDT** (fp): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **NORDQVIST** i Karlskoga (h): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Rätt för sparbankerna att bedriva premiesparrörelse m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 18, i anledning av dels väckta motioner om rätt för sparbankerna att bedriva premiesparrörelse, dels ock väckt motion om åtgärder för främjande av det enskilda personliga sparandet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NILSSON** i Göingegården (h): Herr talman! Bankoutskottet har i sitt utlåtande nr 18 avstyrkt en motion av herr Håstad och mig där vi hemställt, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om en skyndsamt utredning rörande möjligheterna att främja det enskilda personliga sparandet. Utskottets skrivning får väl betraktas

Rätt för sparbankerna att bedriva premiesparrörelse m. m.

såsom ganska välvillig. Det förefaller, som om även utskottet anser en utredning behövlig — någon gång i framtiden. Men inte nu.

Efter den långa ekonomiska debatten i dag skall jag inte nu på något sätt fördjupa mig i frågan om sparandets betydelse. Alla talare har ju deciderat uttalat sitt intresse för sparandet och betonar hur nödvändigt det är att vi får till stånd ett ökat sparande. Liksom många talare före mig i dag har jag den bestämda uppfattningen, att vad som egentligen skulle krävas vore en radikal omläggning av den nuvarande ekonomiska politiken för att över huvud taget få ett sparande till stånd. Det måste också tillskapas ett sparvänligare klimat här i landet. En kreditpolitik med rörlig ränta, en omläggning av skattesystemet, som gör sparande lönsamt, och ett borttagande av hindren för även mera angelägna rationaliseringar, som till resultat skulle få en ökning av produktionen i landet, vore enligt min mening i hög grad angelägna åtgärder. Då emellertid regeringen envist synes vägra att företa en sådan omläggning, borde det vara dess skyldighet att ägna sparandet särskild uppmärksamhet. Frågan om åtgärder för att premiera sparandet har tidigare varit uppe här i riksdagen, senast vid fjolårets riksdag liksom även vid 1951 års höstriksdag. Från oppositionens sida framlades då konkreta förslag. Bland argumenten mot de då framlagda förslagen finner man att det framhölls, att någon utredning, som kunde anses till fyllest, inte hade förekommit. Slutsatsen därav borde väl vara att de dåvarande motståndarna till förslagen i dag skulle ha varit med om en utredning.

Finansministern har vid flera tillfällen uttalat sig i denna fråga. Det var väl också på hans initiativ som dåvarande expeditionschefen Klackenbergs gjorde vissa utredningar inom finansdepartementet. Något resultat av herr Skölds överväganden i form av förslag i riksdagen

har vi emellertid inte fått se. Måhända har finansministern påverkats till att inta en passiv ställning av det förhållandet, att det under år 1952 kunde konstateras en inte obetydlig ökning av penningssparandet. Denna gynnsamma utveckling tycks emellertid nu vara förbi. Inom 84 av de största sparbankerna, postsparbanken, jordbrukskassorna och affärsbankernas sparkassor kunde vi för de fyra första månaderna i fjol registrera en ökning av insättningarna på 461 miljoner kronor. I år har insättningsökningen under motsvarande tid nedgått till 395 miljoner. Det är också att märka, att denna nedgång förekommer inom var och en av de nämnda fyra formerna av sparinstitut. Dessa siffror ger, tycker jag, en allvarlig tankeställare om att frågan om det enskilda sparandet bör ägnas all möjlig uppmärksamhet.

Bankoutskottet har emellertid ansett, att man inte bör överväga att tillsätta en särskild utredning förrän sparbanks-sakkunniga slutfört sitt uppdrag. Jag har studerat riksdagsberättelsen för att se vad den utredningen sysslar med och har funnit, att den under sin snart femåriga tillvaro haft en del sammanträden och avgivit en del remissyttranden. Jag har också tittat på direktiven och funnit att de sakkunniga skall göra en utredning rörande sparbankernas organisation och verksamhet och därvid ta upp frågan om ändringar i sparbankslagen. Jag förutsätter att det är angelägna saker som utredningen sysslar med. Men jag kan inte tänka mig att den kan komma med förslag om generella åtgärder för främjande av sparandet av den natur vi syftar till i vår motion.

Utskottet har också pekat på 1951 års penningvärdeundersökning. Och visst är det angeläget att den utredningen inom rimlig tid kommer med något resultat, helst om den kan ge en bruksanvisning för statsmakterna som gör det möjligt att på ett bättre sätt än hittills bevara

Fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.

penningvärdet. Ett fast penningvärde får väl betraktas som den främsta förutsättningen för att sparviljan skall kunna stimuleras. Men jag har den uppfattningen att vi får vänta ännu många år innan den utredningen har gjort sitt. Och jag tycker knappast att vi har råd att bara låta tiden gå.

Slutligen har bankoutskottet pekat på behovet av sådana statistiska specialundersökningar inom olika ämbetsverk som konjunkturinstitutet och 1951 års penningvärdeundersökning ställde krav på vid remissyttrande 1952. Jag känner inte till om några sådana speciella undersökningar kommit till stånd. I vart fall borde det väl vara en lämplig anordning att dylika speciella undersökningar samordnades. Och detta hade kunnat ske om det tillsatts en särskild utredning. De instanser, från vilka utskottet inhämtat yttrande i frågan, har också i stort sett uttalat sig positivt till förslaget om utredning angående konkreta åtgärder att främja det personliga sparandet. Inte minst näringslivets stora tongivande organisationer har varit överens om att en sådan utredning vore värdefull i akt och mening att få klarhet beträffande alla olika möjligheter till ett ökat sparande.

Det förefaller mig, herr talman, som om de skäl mot en utredning bankoutskottet i sitt betänkande anfört bara vore de obotfärdigas förhinder. Då emellertid reservanterna i bankoutskottet inte lagt fram något eget yrkande, har jag bara för min del velat deklarerat min ståndpunkt. Något yrkande avser inte heller jag att ställa.

Herr SEVERIN i Stockholm (s): Herr talman! Med hänvisning till vad som tidigare under debatten har sagts ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp): Herr talman! Jag kommer inte att ta upp någon ny debatt i denna fråga. Jag

vill bara säga till den föregående ärade talaren att det här tydligen uppstått något missförstånd. Meningen var att denna motion skulle debatteras i samband med diskussionen om den ekonomiska politiken i övrigt, och jag vill därför nöja mig med att hänvisa till dels vad jag sagt under den tidigare debatten och dels vad som angives i oppositionens gemensamma reservation i denna fråga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 8 april 1953 dagtecknad proposition, nr 219, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, jämlikt 87 § regeringsformen, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 458 av herr *Ohlon m. fl.* och nr 459 av herr *Ewerlöf m. fl.* samt inom andra kammaren nr 581 av herr *Ohlin m. fl.* och nr 582 av herr *Hjalmarsen m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 458, I: 459,

Fortsatt giltighet av lagen om rätteglering m. m.

II: 581 och II: 582, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ewerlöf, Nordenson och Nordqvist* i Karlskoga, vilka ansett att utskottet, med bifall till motionerna I: 459 och II: 582, bort hemställa, att riksdagen måtte avslå propositionen;

2) av herrar *De Geer, Schmidt och Gustafson* i Göteborg, vilka ansett att utskottet, med bifall till motionerna I: 458 och II: 581, bort hemställa, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NORDQVIST** i Karlskoga (h): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Ewerlöf* m. fl. avgivna reservationen.

Herr **SCHMIDT** (fp): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *De Geer* m. fl. avgivna reservationen.

Herr **SEVERIN** i Stockholm (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Schmidt* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner *Nej*, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr *Schmidt* begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

På därå av herr talmannen framställd proposition blev härefter utskottets motivering av kammaren godkänd.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 5.03 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 13 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörligt tillägg under år 1953 på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 184 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 27 mars 1953, föreslagit riksdagen besluta, att på tjänste- och familjepensionernas grundbelopp skulle under år 1953 utgå rörligt tillägg enligt de grunder, som i propositionen angivits.

Det i propositionen framlagda förslaget innebar, att på det rörliga tillägget på tjänstepensionerna — vilket liksom under föregående år för närvarande beräknades efter 53 procent — skulle för den som uppnått 67 års ålder från och med den 1 maj 1953 göras avdrag med, för oavkortad pension, omkring 280 kronor för år. Det nuvarande avdraget på 792 kronor skulle sålunda höjas till omkring 1 070 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ahlberg m. fl.* (I: 456) och den andra inom andra kammaren av herr *von Seth m. fl.* (II: 565) hade hemställts, att riksdagen måtte bifalla ifrågakvarande proposition med den ändringen att

nedläggning av rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner till statstjänstemän m. fl. under år 1953 icke skulle ske i andra fall eller i annan mån än som erfordrades för att sammanlagda tjänste- och folkpensionen icke skulle överstiga $\frac{2}{3}$ av tjänstens nuvarande slutlön i ortsgrupp 2 ävensom att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att frågan om vilka grunder i övrigt som borde gälla rörligt tillägg på tjänste- och folkpension för statstjänstemän m. fl. måtte upptagas till behandling i så god tid att frågan kunde föreläggas 1954 års riksdag samt att de ytterligare tillägg, som därvid visade sig motiverade, borde gälla retroaktivt från och med den 1 maj 1953.

I en inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* väckt motion (II: 566), hade hemställts, att riksdagen måtte bifalla propositionen med den ändringen, att endast 45 kronor skulle frånräknas tjänstepensionen.

Utskottet hemställde

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 456 och II: 565 samt II: 566, förstnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att på tjänste- och familjepensionernas grundbelopp skulle under år 1953 utgå rörligt tillägg enligt de grunder, som av departementschefen angivits;

II. att motionerna I: 456 och II: 565, i vad de avsågo skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 151 och II: 193 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av fröken *Andersson*, herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Ky-*

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

ling, vilka ansett att utskottet i punkten I bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 456 och II: 565, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 566, besluta, att på tjänste- och familjepensionernas grundbelopp skulle under år 1953 utgå rörligt tillägg enligt de grunder, som av departementschefen och reservanterna angivits;

2) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Malmberg* i Skövde, fröken *Elmén*, herr *Nihlfors* och fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottet i punkten II bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 456 och II: 565, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1954 års riksdag om en definitiv och tillfredsställande lösning av frågan om samordning av tjänste- och folkpension.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **NELANDER** (fp): Herr talman! Samordningen av tjänste- och folkpensionen och den därmed förenade reduceringen har bland statens nuvarande och förutvarande befattningshavare åstadkommit åtskillig irritation. Till en del — och kanske då i synnerhet bland de pensionerade — beror detta väl på att tillräckligt klagörande upplysningar om reduktionens innebörd inte har lämnats av statsmakterna, men främst bottnar nog misstämningen i den ändrade attityd, som regeringen synes ha intagit till begreppet tjänstepension.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 184 på sid. 12 finns ett utdrag ur departementspromemorian, vilket jag ber att få citera:

»Om tjänstepensionen av *sociala skäl* bestämts till en viss nivå trots att tjänstemännen själva beräknades lämna bidrag, som täckte endast en del av kostnaderna, måste uppenbarligen vid en folkpensionshöjning fråga uppkomma, huruvida staten bör lämna oför-

ändrat socialbidrag till tjänstepensionerna, så att skillnaden mellan den tidigare tjänstepensionsnivån och folkpensionsnivån bevaras, eller om inte socialbidraget snarare, så som betingats av önskemålet att kunna upprätthålla skälig standard, bör minskas i den mån denna standard kan upprätthållas på annat sätt.»

Det bör nog fastslås, att talet om att tjänstepensionen »av sociala skäl bestämts till en viss nivå» och att det kan ifrågasättas, »huruvida staten bör lämna oförändrat socialbidrag till tjänstepensionen», är helt felaktigt.

Av gammalt har tjänstepensionen betraktats som intjänad lön. Den har sin grund i tjänstemannens arbete och kan i viss mån jämsställas med avlöning. Bådadera regleras genom avtal och kan inte betraktas som en social förmån.

I avlöningsbestämmelserna heter det, att »innehavare av tjänst äger på grund av sin anställning rätt till avlöningsförmåner ... enligt de grunder, som stadgas ... , ävensom pensionsrätt i den mån så följer av gällande tjänste- och familjepensionsbestämmelser».

Ett gammalt ordstäv säger, att statens kaka är liten men säker. Det säkra har i sig bland annat innefattat den garanterade statspensionen. Denna betalas av tjänstemannen dels genom hans arbete och dels genom pensionsavgifterna, vilka numera utgöres av skillnaden mellan brutto- och nettolön. Om någon av kammarens ärade ledamöter menar, att man därmed tagit bort pensionsavgifterna, ber jag få hänvisa till sid. 13 i departementspromemorian, där man erkänner, att »införandet av nettolönsystem icke i och för sig medför anledning att anse, att pensionskostnaderna till mindre del täckes genom bidrag från de anställda än vid en form av bruttolön».

Att de erlagda pensionsavgifterna oftast inte täcker tjänstepensionen är nog riktigt, men det är väl vid alla pensionskassor så, att arbetsgivaren

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

alltid svarar för en del av pensionskostnaden. I departementspromemorian erkännes det till och med, att det är teoretiskt möjligt att för yngre tjänstemän »full täckning uppkommer genom deras bidrag, om pensionsnivån om 30 till 50 år inte skulle överstiga den nuvarande».

Principen om tjänstepensionens oantastbarhet understrykes av åtskilliga remissinstanser, bland annat telegraf-, vattenfalls- och generalpoststyrelserna. Den senare skriver sålunda: »Enligt generalpoststyrelsens uppfattning är pensionen lika väl som avlöningen en förmån, som utgår på grund av anställningen och som alltså ingår i den ersättning, vilken tjänsteman äger åtnjuta för utfört arbete...»

Statskontoret anför bland annat i avslutning till förut citerade departementspromemoria: »Statskontoret vill för sin del betona, att ett dylikt betraktelsesätt står i direkt strid mot den uppfattning om pensionens karaktär, som numera blivit vedertagen, nämligen den att pensionen utgör en förmån, vilken på samma sätt som lönen följer med anställningen.»

Departementschefen själv slutligen anförde i propositionen nr 193/1949: »Själva utgångspunkten för detta resonemang, nämligen att den under tjänstetiden utgående lönen skulle varit högre, om pensionsrätt ej tillförsäkrats tjänstemännen, synes kunna godtagas.»

Vad sedan folkpensionen beträffar, så är denna ju avsedd för alla medborgare. Den folkpensionsavgift, som nu utdebiteras på skattsedlarna, är genom årets riksdagsbeslut fastställd till 1,8 procent eller så nära det försäkringstekniskt motiverade procenttalet 1,75 som möjligt. Till en början var statstjänarna undantagna från folkpensionen; nu får de liksom de flesta andra i längden själva betala sin folkpension. Under dessa förhållanden är det enligt min mening oriktigt att i samband med folkpensionen göra avdrag

för tjänstepensionen. Jag anser, att en sammanblandning av dessa två icke borde ske.

Nu möter jag naturligtvis åtminstone två invändningar. Den första är väl denna: Organisationerna har ju gått med på en samordning enligt dessa principer. Och det är riktigt. Men man kan tillägga: härtill nödda och tvungna. Förhandlingarna rörde samtidigt procenttalet för det rörliga tillägget, vilket man törhända eljest inte fått fastställt till fjolårstalets 53. Och när samordningen 1946 kom till — den betraktades då av tjänstemännen som ett provisorium — uttalades från organisationshåll, att man därmed inte erkände riktigheten av det avsteg från principen om pensionens oantastbarhet, som minskningen av tjänstepensionen finge anses utgöra. Härtill kan läggas, att några underhandlingar med statspensionärernas förening inte synes ha ägt rum.

Den andra invändningen blir förmodligen: Frågan om samordningen skall ju även utredas av 1951 års pensionsutredning. Även detta är riktigt. I direktiven har klart utsagts, att frågan om samordningen skall tas upp som en av de första etapperna i utredningens arbete, något som tydligen inte skett. Utredningen uttalar för egen del i sitt remissvar, att vare sig man vidtager åtgärder eller inte har man tagit en viss ståndpunkt också i samordningsfrågan. Själv förmenar jag, att man binder sig mera genom att göra det nu ifrågasatta avdraget än om man inte gör detsamma.

Vi som står bakom motion 566 anser, att det belopp av kronor 45, varmed tjänstepensionerna enligt departementspromemorian till följd av det rörliga tillägget blivit reellt ökade, nu bör avdragas men att i övrigt ingen ändring bör göras; detta i avvaktan på 1951 års pensionsutredning.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till motion 566.

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

Häri instämde herr *Nordkvist* i Kalmar (fp).

Herr *NIHLFORS* (fp): Herr talman! Jag skall med några ord beröra en reservation som föreligger vid det utskottsutlåtande kammaren nu har att ta ställning till. Jag syftar på reservationen av herr *Ohlon* m. fl.

Vi reserverar oss till samma slutsats i själva sakfrågan som utskottsmajoriteten, nämligen att Kungl. Maj:ts förslag bör accepteras. Vi har dessutom ansett oss kunna komma fram till ett speciellt yrkande, syftande till att 1951 års pensionsutredning skall forcera sitt arbete, så att ett definitivt förslag till lösning av detta speciella problem kan föreläggas 1954 års riksdag.

Nu skulle det kanske ankomma på mig, som förste talare i kväll för ett accepterande av den föreliggande propositionen i själva sakfrågan, att närmare utreda varpå hela förslaget går ut, men jag anser att det i första hand tillkommer utskottets talesman att göra det. Jag förutsätter att frågan, som ju har diskuterats sedan länge och även finns redovisad i utskottsutlåtandet, är känd för kammarens ledamöter.

Jag vill emellertid säga — och däri instämmer jag med herr *Nelander* — att den reella och den tekniska samordningen mellan tjänste- och folkpension otvivelaktigt har vållat en mycket stark irritation under de år som gått. Det var inte heller så att organisationerna på sin tid utan knot accepterade den del av samordningen som kallas för den reella samordningen och består i att man minskat tjänstepensionen med ett belopp, som motsvarar 200 kronors folkpension. Man accepterade, det måste naturligtvis konstateras, år 1946 från organisationernas sida dock denna lösning, och det föreliggande förslaget bygger ju på att man icke nu skall gå ifrån det, som man då överenskom och som riksdagen beslöt 1947.

Utvecklingen har emellertid blivit

den, att det förskott på folkpensionen, som blir en följd av själva den tekniska samordningens struktur, genom att därpå läggs ett rörligt tillägg, kommer att öka rätt väsentligt, under det att det avdrag, som göres vid uppnådd folkpensionsålder, är fixerat till 792 kronor. Det är mot bakgrunden av den utvecklingen som man får se hela detta förslag, som syftar till att rätta till den situation som sålunda har uppstått. Det har ju faktiskt, som även herr *Nelander* berörde, blivit en direkt fördel av samordningen, en vinst så att säga.

Reservanterna under reservation nr 2 har ansett, att mot bakgrunden av vad som har förekommit kan man inte gärna, eftersom det nu föreliggande förslaget måste anses endast såsom en kompromiss för i år, gå ifrån den grund, varpå hela samordningen har byggts sedan den beslöts 1947. Det är naturligtvis inte från reservanternas sida här fråga om något principiellt ställningstagande till exempelvis i frågan om pensionens oantastbarhet e. d., men vi har från reservanternas sida ansett att här är det så besvärliga problem som behöver utredas, inte bara vad gäller den av mig nyss nämnda principen utan även många andra frågor som berör det statliga pensioneringssystemet, att det finns anledning att vänta ett år på att få fram en lösning. Då får man ta ställning till frågan i dess helhet.

Det kan erinras om, jag tror att herr *Nelander* också gjorde det, att 1951 års riksdag i anledning av en motion från folkpartihåll uttalade i samband med att man erinrade om att 1951 års pensionsutredning tillsatts strax dessförinnan, att denna utredning borde som en av sina första arbetsuppgifter ta om hand frågan om samordning mellan folkpension och tjänstepension. Nu vet vi alla att utredningen i fråga har sysslat med andra ting. Jag vill inte göra gällande att dessa andra ting har varit mindre viktiga, men man kan inte heller påstå, att riksdagens begäran om en för-

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

tursrätt för denna frågas lösning har effektuerats. Det är därför en besvärlig situation, som utredningen har kommit i, då den har blivit så brännande aktuell just i år.

Det är mot denna bakgrund som vi reservanter har ansett, att riksdagen bör kräva att ett utredningsförslag framläggs snarast möjligt, så att riksdagen nästa år kan taga ställning till frågan.

Man kan mycket väl tänka sig att utredningen får en förstärkning av sitt kansli; det skulle kanske vara till fördel ur snabbhetssynpunkt.

En fråga, som också irriterat och som vi reservanter särskilt har pekat på såsom någonting som borde kunna rättas till, är frågan om den bristande informationen till pensionärerna. Under alla år har man ju varit irriterad över det resultat, som man tror att samordningen har lett till. Man har sett att man vid uppnådd folkpensionsålder har fått ett avdrag på 792 kronor, men man har inte förstätt varför, eller också har man missuppfattat det hela. Både kommunikationsverken och statskontoret har givetvis möjligheter genom sina register att nå pensionstagarna och också ge dem erforderlig information.

Man kan nog säga, att sådan information har tjänstemannaorganisationerna gett i sina tidskrifter när samordningsfrågan senast, år 1947, var aktuell. Men den informationen har väl varit en engångshistoria för organisationerna, som ju för övrigt vanligen inte i sig innesluter pensionärer. Jag anser alltså att man bör kunna även nu och snarast möjligt ordna med någon lättfattlig information i den här saken. Jag måste dock betona, att det naturligtvis inte är så lätt att på ett enkelt sätt förklara hela den situation som har uppstått och varför nu riksdagen kommer, som jag antar, att fatta ett beslut i enlighet med propositionen.

Jag beklagar också — jag instämmer även där med herr Nelander — att man inte ansett sig böra från civildeparte-

mentets sida kalla de pensionerades riksförbund till överläggningar. Därtill finns givetvis inte någon formell skyldighet, eftersom förhandlingsrätt inte föreligger mellan statsverket och detta förbund. Jag tror dock att det hade varit till nytta för hela sakfrågans behandling och för den efterföljande diskussionen om att man på ett tidigt stadium haft en sådan kontakt och diskussion.

Det är många problem, som 1951 års utredning skall ta hänsyn till i detta sammanhang. Jag vill bara peka på en omständighet som inte finns omnämnd i reservationen, nämligen att vi sedan 1947 fått en ändring i själva systemet med pensionsåldrarna. Nu kan en befattningshavare stå kvar ett visst antal år utöver pensionsåldern. Det är olika antal år för olika pensionsåldrar.

Det innebär att de befattningshavare som har de högsta pensionsåldrarna och som står kvar i tjänst — de kanske har anmanats av statsverket att stå kvar i tjänst ett år eller mera — strängt taget ju inte har någon nytta av den tekniska samordningen. Det är någonting som man måste beakta vid den fortsatta utredningen.

Jag skall sedan något beröra, eftersom jag tycker det finns anledning till det, den reservation nr 1, som har avgivits av fröken Andersson m. fl. och som ansluter sig ganska nära till en motion som har väckts av herr Ahlberg m. fl. Den motionen syftar ju till att någon nedsättning av pensionstillägget icke skall göras i annan mån än om den sammanlagda tjänste- och folkpensionen skulle överstiga två tredjedelar av den nuvarande slutlönen i ortsgrupp 2. Jag vill beröra denna reservation därför att den ju vill lösa ett problem som särskilt herr Ahlberg men även hans medmotionärer i tidigare sammanhang i år har velat ha utredning om. Jag syftar på en motion i första kammaren med nr 152, där man just har tagit upp frågan om hur man lämpligen

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

skall kunna anpassa pensionerna för befattningshavare som har avgått ur tjänst och lämnat befattningar som sedermera har lyfts upp i högre lönegrad på grund av tjänsteförteckningsrevisionen. Motionärerna har ansett att 1951 års pensionsutredning borde få i uppdrag att utreda denna fråga för att komma med ett förslag, som skulle kunna föranleda en ändring i det nuvarande förhållandet, vilket innebär att pension utgår på den innehavda tjänstens tidigare och inte på dess nuvarande grad.

Det märkliga är som sagt, att reservanterna från högern nu utan vidare vill så att säga hoppa ifrån sitt förslag från januari om utredning och lösa hela detta, såsom jag tror, mycket besvärliga problem på en enda gång.

En annan omständighet, som säkerligen kan komma att förvilliga många statspensionärer, som är folkpensionärer, är just detta förslag om att de sammanlagda pensionsförmånerna inte bör få överstiga två tredjedelar av nuvarande slutlön i ortsrupp 2.

I reservationen nr 1 har det i detta sammanhang förts in ett uttalande, att det självfallet förutsattes att, därest efter tillämpning av reduktionsregeln totalförmånerna ändock skulle överstiga nämnda två tredjedelar, någon ytterligare reduktion icke skall ifrågakomma. Den brasklappen fanns faktiskt inte i motionen, och det gör ju kanske att läget är något bättre än det läge motionärerna hade kunnat komma att försätta sig i om inte reservanterna hade skjutit in den satsen. Om man gör en undersökning av vad resultatet blir av ett bifall till reservationen nr 1, som väl av reservanterna anses vara ett försök att stödja statspensionärerna, finner man att den endast har inverkan — och en mycket väsentlig inverkan — på grupper av befattningshavare i de allra högsta lönegraderna.

För en vanlig låglönegrupp som stationskarlarna visar det sig att pension plus folkpension från och med den 1

maj 1953 utgör 75 procent av 2-ortslönen, om man räknar med den gamla befattningen i nionde lönegraden. Det procenttalet sjunker till 72 procent om man i stället räknar med att befattningen som stationskarl nu har flyttats upp till tionde lönegraden. Den pensionen ligger alltså över den av högern satta maximigränsen, $\frac{2}{3}$ eller 66,67 procent. Och så blir resultatet hela vägen ända till dess man kommer upp till en kategori som exempelvis läroverksadjunkterna, som i vissa fall har fått en höjning från 26 till 29 lönegraden. Där blir det en sänkning av procenttalet till 62, om man utgår ifrån att man skall räkna pensionen på den nuvarande befattningen. Likadant är det beträffande byråcheferna.

Det finns alltså ganska många anmärkningar att göra mot detta förslag, vars upphovsmän har velat göra gällande, att det är fråga om ett försök att tillvarata intressena för de statspensionärer, som har folkpension.

Det är också enligt min uppfattning principiellt felaktigt att koppla samman folkpensionsavdraget med frågan om de äldre pensionernas anpassning till tjänsteförteckningsrevisionens resultat. Det har ju också, som jag nämnde förut, motionsvis föreslagits en utredning från samma håll i riksdagen.

Herr talman! Vi reservanter har, såsom jag framhållit, vad gäller själva frågan om en minskning av det rörliga tillägget, kommit till samma slutsats som propositionen, men vi har ansett att ärendets föregående behandling behövde något klarläggas genom ett utförligare uttalande från riksdagens sida än vad utskottsmajoriteten har funnit erforderligt.

Det är sålunda enligt min uppfattning viktigt, att hela samordningsproblemet snart kommer under omprövning, och jag vill därför hemställa till kammaren att bifalla reservationen nr 2, vars kläm går ut på begäran om förslag från 1951

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

års utredning i så god tid, att 1954 års riksdag kan ta ställning till frågan.

Herr KYLING (h): Herr talman! Jag kan börja mitt anförande med att instämma med de två föregående talarna i den kritik som de har riktat mot det föreliggande förslaget. Jag behöver inte mer än understryka att den mycket starka irritation som råder bland statspensionärerna har spritt sig till de kommunala pensionstagarna och därifrån även till pensionärerna inom den privata sektorn. Man känner nämligen till att den privata sektorns arbetsgivare lika väl som de kommunala arbetsgivarna gärna följer efter staten när det gäller sådant som kan vara till nackdel för pensionärerna.

Jag skall inte här gå in på den överenskommelse som träffades år 1946. Jag var visserligen inte då medlem av tjänstemännens förhandlingsdelegation, men jag hade dock tillfälle att ganska ingående följa förhandlingarna, och det är, herr talman, ingen efterklokhet från min sida, om jag i dag i andra kammaren framför den synpunkten, att den nuvarande samordningen mellan ålderspension och folkpension inte är den riktiga. Redan vid tidpunkten för dessa förhandlingar ansåg jag att man borde göra en strikt uppdelning mellan dessa båda slag av pensioner, så att statspensionärerna liksom alla andra grupper i samhället skulle få sin folkpension utan behovsprövning. Jag var medveten om att den dagen kanske skulle komma, då statspensionärerna inte kunde riktigt avgöra, om de hade förlorat eller vunnit på detta, men å andra sidan måste det alltid verka irriterande för statspensionärerna att personer med stora inkomster får sin fulla folkpension utan behovsprövning, medan de själva måste vidkännas en reducering av folkpensionen.

Nu skall jag vara den förste att erkänna att organisationerna år 1946 nog

var i den besvärliga situationen, att de mer eller mindre tvingades att gå in för evalvering av folkpensionen och en samordning. Det gjordes då en försäkringsteknisk uträkning av beloppet — jag behöver inte gå in därpå, eftersom de två föregående talarna har klargjort hur denna utredning skedde — men sedan dess har det ju inträffat en hel del, som i vissa avseenden utan tvekan är till statspensionärernas förmån men som i andra avseenden måste sägas vara till deras nackdel. Förmånen för statspensionärerna är närmast den, att man för den evalverade delen av folkpensionen vid ifrågavarande tidpunkt, uträknad till 792 kronor, har fått tillgodogöra sig motsvarande dyrtidstillägg som för den övriga delen av ålderspensionen. Därigenom har den evalverade delen av folkpensionen stigit till högre belopp än 792 kronor.

Men det kommer också nackdelar in i bilden. Sedan år 1947 har vi här i riksdagen gjort vissa ändringar av pensionsåldern. Det finns numera en rörlig pensionsålder, med rätt för den anställde, som enligt pensionsreglementet tidigare skulle gå i pension vid 60 års ålder, att kvarstanna till 63 år, medan den som skulle pensioneras som 63-åring har rätt att kvarstå till 65 års ålder och den som hade pensionsåldern 65 år på egen önskan kan kvarstå till 66 år, varefter det i de flesta fall ges ett nådeår. Men om det är så, att en försäkringsteknisk utredning har kommit fram till ett belopp av 792 kronor i evalverad folkpension för det fall att pensionsåldern var 60, 63 och 65 år — och för övrigt ännu lägre — så bör väl, herr talman, denna evalverade folkpension utgå med ett annat försäkringstekniskt uträknat belopp, när pensionsåldern har höjts.

Det är därför som man är lite tveksam, om fördelarna eller nackdelarna av det nuvarande systemet är störst. Kvar står emellertid att det råder en

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

mycket stark irritation inom statspensionärernas skara.

Jag vill härefter, herr talman, med några ord beröra en annan fråga som jag anser bör tagas upp i detta sammanhang. Statspensionärerna fick genom tidningarna besked om att de skulle få behålla endast en bråkdel av det nya folkpensionsbeloppet på 350 kronor. Det måste kännas ganska bittert för dessa statspensionärer att inte på något sätt ha blivit underkunniga om detta tidigare. Jag är väl medveten om att regeringen inte har någon skyldighet att inbjuda statspensionärerna till förhandlingar. Dessa har inte någon förhandlingsrätt. Men det hade ändå varit till stor nytta, om regeringen och då närmast statsrådet Lingman hade tagit kontakt med statspensionärernas organisation. En hel del begrepp kanske hade klarnat under sådana förhandlingar eller låt oss kalla dem underhandlingar.

Redan under riksdagen 1945 påtalades det i en motion, att 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt helt hade glömt bort förhandlingsrätten för våra pensionärer. Andra lagutskottet som behandlade den motionen 1945 uttalade sig enhälligt för att Kungl. Maj:t skulle låta göra en utredning och återkomma till riksdagen för att ge även pensionärerna förhandlingsrätt.

I höstas interPELLERADE jag socialministern för att efterhöra, när denna utredning skulle komma till stånd, och fick då ett svar som varken sade ja eller nej. I år motionerade vi med begäran om att dessa pensionärer skulle få förhandlingsrätt. Vi tänkte då inte minst på pensionärerna inom den fria sektorn av arbetsmarknaden. Nu har det sagts mig att andra lagutskottet inte tänker behandla motionen förrän under hösten. Man får se om riksdagen då står fast vid det beslut som fattades 1945. Det skulle vara tråkigt om vi skulle behöva uppleva ett tioårsjubi-

leum när det gäller att vänta på besked i en fråga som riksdagen fattat beslut i.

Det som är viktigast för mig i mitt anförande, herr talman, är inte att tala mig varm för någon reservation eller något sådant. Jag kommer att klargöra reservationen, som jag själv skrivit under och också yrka bifall till den. Men det viktigaste för mig i sammanhanget är faktiskt att försöka få 1951 års utredning intresserad för att verkligen bena upp dessa problem. Jag tror att den enda riktiga lösningen är, att vi får en uppdelning av pensionerna i en ålderspension, utgående vid den tid då pensionsåldern inträder, och en folkpension, som utgår med fullt belopp utan behovsprövning även för dessa personer.

Den som i statsutskottet haft tillfälle att något titta på de många protestskrivelser som kommit från statspensionärernas organisationer förstår att det finns en ganska komprimerad bitterhet bland dessa människor. Det gäller naturligtvis att försöka bevisa huruvida de har fått lida skada av detta förfaringsätt.

Jag skall sedan med några ord vidröra det som herr Nihlfors talade om. Han nöjde sig inte med att tala för sin egen reservation utan passade också på att tala mot den reservation som jag undertecknat. Det har han naturligtvis full rätt till, det fattas bara annat. Men jag undrar om inte herr Nihlfors i sitt resonemang försökte bevisa något mer än han i själva verket kunde bevisa. De pensionärer som har den högre pensionen får naturligtvis en större del av de 350 kronorna, om man följer reservation nummer 1. Orsaken till att den här ifrågavarande motionen avlämnades — jag har inte själv varit med om att väcka den men har däremot varit med om reservationen — är att de statspensionärer som inträtt i pensionsåldern de senaste åren inte kunnat få sin pension uträknad efter

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

tjänstens nuvarande lönegrad därför att tjänsterevisionen tillkom senare.

Det föreligger här en motion under skriven av representanter för olika partier i denna kammare med begäran om att äldre statspensionärer skall få sin pension ordnad så, att de får tillgodoräkna sig två tredjedelar av den lön de skulle fått om de fortfarande varit innehavare av sin tjänst, som tjänsteförteckningsrevisionen nu lyft upp en eller två lönegrader. Då har motionärerna här menat, att man provisoriskt detta år kunde lösa frågan så, att pensionärerna, när de inte kan få de två tredjedelarna av den nya lönen, i gengäld skulle kunna få del av denna folkpension.

Sedan säger herr Nihlfors, om jag fattade honom rätt, att den förmånen kommer bara de högre löntagarna till del. Han tog som exempel en stationskarl och gjorde den reflexionen, att denne inte skulle få någon fördel, om denna reservation skulle gå igenom. Jag förstår inte hur herr Nihlfors resonerar i det fallet. Om en stationskarl får en lönelöftning genom tjänsterevisionens försorg på låt oss säga en lönegrad — detta innebär 360 kronor — så kommer två tredjedelar av denna lönegrad — d. v. s. 240 kronor — att utgå såsom höjd pension. Den höjda pensionen skulle ju komma att tas av denna folkpension, som man nu undanhåller de statspensionerade. Jag kan därför inte finna annat än att alla som varit med om denna lönelöftning genom tjänsterevisionens försorg skulle få del även av en förbättrad folkpension.

Dessutom vill jag givetvis meddela, att reservationen inte på något sätt har tagit ställning till huruvida detta skulle bli en permanent historia. Det säges nämligen tydligt i reservationen, att man för år 1953 bör förfara på ett sådant sätt. Sedan menar vi som skrivit under reservationen och de som

motionerat i saken, att 1951 års pensionssakkunniga skall lösa denna fråga.

Jag vill, herr talman, ännu en gång understryka att det för mig är viktigast att nu närmast få en positiv lösning av de problem jag här diskuterat, att få en positiv lösning från 1951 års pensionssakkunniga. Jag skulle vilja hemställa till civilministern att han i dag inför kammaren — jag utgår ifrån att civilministern kommer att hålla ett anförande — skall meddela hur han ser på dessa problem. Säger civilministern klart ifrån att en samordning måste åstadkommas även för framtiden, då har detta uttalande åtminstone klarat begreppet hur regeringen ser på detta. Själv tycker jag att det skulle vara mycket lyckligt, om 1951 års pensionssakkunniga förutsättningslöst fick gå till verket. Jag har sedan den önskan, att vi skall få en skilsmässa i fråga om denna samordnade pension, så att vi får en ålderspension och en folkpension. Denna folkpension skall utgå efter precis samma principer som dem för vilka alla andra människor får pension.

Nu vet jag, herr talman, att det är många som resonera så, att det är värdefullare att få en evalverad folkpension, utgående redan vid 63 års ålder, om man då är pensionerad, än att få en lägre ålderspension som 63-åring samt få den högre pensionen, nämligen folkpensionen, ograverad vid 67 års ålder. På den punkten har jag en annan uppfattning och kanske även en annan erfarenhet. Inom det verksamhetsfält, där jag är sysselsatt, har de anställda också fått en evalverad folkpension som 60—65-åringar. Det har emellertid visat sig att dessa pensionärer är vid full vigör och fortfarande utomordentligt dugliga att fortsätta sitt arbete under åtskilliga år.

Jag skulle här vilja komma med en liten parentes, herr talman. Tror inte riksdagen att vi snart nog får diskutera huruvida vi har råd att pensionera

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

folk så tidigt som vi gör. En 63-åring nuförtiden är nämligen vid bättre vigör än en 63-åring för 20 till 30 år sedan. Detta problem kommer vi att få brottas med i allt större utsträckning ju fler folkpensionärerna blir här i landet. Av den anledningen menar jag, att det finns många problem här som behöver utredas. Jag skulle tro att ju längre vi kommer fram i tiden, desto närmare kommer vi också en samordning, inte av folkpensionerna utan av pensionsåldrarna. De kommer att närma sig varandra mer och mer.

Med vad jag här framfört har jag velat understryka behovet av att vi får denna utredning så snart som möjligt, och jag hoppas att den skall framvisa klara synpunkter i pensionsfrågan för framtiden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är betitlad nr 1 och avgiven av fröken Andersson m. fl.

I detta anförande, varunder herr talman övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fröken *Wetterström* (h) och herr *Hagård* (h).

Herr *NIHLFORS* (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag är lika angelägen som herr *Kyling* att dessa frågor kommer att bli ordentligt belysta i den utredning som pågår, och jag vill än en gång bestyrka att jag till stor del är inne på samma linje som han var i sitt allmänna resonemang — vilket ju också i viss mån anknöt till vad jag tidigare sagt. Beträffande mitt inlägg om reservationen nr 1 ville jag emellertid ha fram en förklaring till vad motionärerna och reservanterna menat med denna reservation, ty någon uttalad mening framlades varken i den avdelning av statsutskottet, som behandlade frågan, eller i statsutskottet in pleno. Jag vidhåller fortfarande, herr talman, att det är en reservation, som endast skulle gynna de befattningshavare som befinner sig i de högsta lönegraderna.

I en replik kan jag inte gå in på någon bevisning i detta fall — jag hoppas att en sådan hinner komma fram i debatten. Herr *Kyling* säger, att det finns massor av problem att utreda, men hur kan han då göra gällande att man tills vidare skall räkna pensionen i procent av den *nuvarande* lönen, då man från delvis samma motionärers sida i januari krävt en utredning om just detta problem. Den utredningen har ju ännu inte genomförts. Man kan alltså näppeligen föra in en sådan nyhet i diskussionen vid den föreliggande frågans behandling.

Herr *LINDHOLM* (s): Herr talman! Sedan kammarens ledamöter har lyssnat till de klarläggande anföranden som hållits i denna fråga av de föregående talarna, skulle det kanske vara överflödigt att jag yttrar mig. Det är emellertid tyvärr på det viset, att i de klarlägganden som här lämnats, har man ändock utelämnat för frågans riktiga bedömning väsentliga punkter. Man talar här stort om den irritation som förekommit. Jag förstår, att det måste bli en mycket stark irritation bland tjänstemännen i denna fråga, om upplysningsverksamheten bland tjänstemännen bedrivs på det sätt som exempelvis herr *Kyling* i dag gav oss ett skolexempel på. Hade det inte varit lämpligare att de, som vid den aktuella tidpunkten satt i tjänstemannaorganisationernas ledning, i stället hade fört fram vad som var grundtanken och den bärande principen i samordningen emellan tjänste- och folkpensionerna?

Det var ju på det sättet, då man diskuterade spörsmålet om de nya folkpensionerna, som innebar en höjning till 800 respektive 1 000 kronor om året, att man ifrån tjänstemannaorganisationernas sida framförde vissa synpunkter på dessa spörsmål. I denna diskussion kom man ju till det resultatet att det skulle verka en smula olämpligt för statstjänstemännen att först sluta sin an-

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

ställning hos staten och få den pension som de i enlighet med tjänstereglamentets bestämmelser skulle ha och sedan, när de uppnådde folkpensionsåldern, få en betydande förstärkning. Man menade — med all rätt — att det var under åren strax efter anställningstidens slut som påfrestningarna var störst. Man hade kanske i vissa fall barn i skolåldern vilket alltså var betungande för familjens ekonomi. Det är möjligt, att man i den diskussionen också influerades av det gamla skattesystemets verkningar. Det var vid den tidpunkten man gick över till källskattesystemet. Förre var det ju alltid så, att det första pensionsåret rätt hårt tyngdes av att man fick bära skattebördan för föregående års inkomst. Den skulle betalas på den reducerade inkomst man hade som pensionär.

Vid detta tillfälle träffades en uppgörelse med tjänstemannaorganisationerna att till statstjänstemännen utbetala folkpensionen i förskott. Det är att märka, att ingen av de föregående talarna med något större eftertryck pekat på just det förhållandet, utan man har i stället talat om irritationen. Vad innebär då detta? Jo, man gjorde en försäkringsteknisk utredning om vilket belopp som tjänstemännen skulle ha av sin folkpension och hur mycket pensionen skulle reduceras med då vederbörande uppnådde 67 års ålder för att avvägningen skulle bli riktig försäkringstekniskt sett. En uppgörelse träffades mellan representanter för staten och tjänstemännen på den punkten, vilken uppgörelse har hållits ifrån statens sida. När man ger människor en förmån är de naturligtvis tacksamma för den i det ögonblick de får den, men de har i regel ganska svårt att minnas utgångspunkterna. Det är klart att om man nu driver den sortens upplysningsverksamhet, som vi fått skol exempel på i dag, har de, när de uppnår 67 års ålder och eller när folkpensionsåldern inträder, litet svårt att förstå att de skall få sin pension reducerad,

emedan de fått sin folkpension i förskott.

Det har tidigare väckts motioner i denna fråga. Bland motionärerna befann sig då herr Nihlfors som — jag kommer inte ihåg om det var vid 1951 eller 1952 års riksdag — aktualiserade detta spörsmål. Man ville då ha en översyn över hela detta problemkomplex. Det har också gjorts en översyn för att se hur detta verkar.

Då man träffade uppgörelsen hade statstjänarna ett rörligt tillägg på 6 procent, och det var från de utgångspunkterna som man försäkringstekniskt kom fram till summan 792 kronor. Därefter har inträffat dels den förändringen att indextalet höjts från 6 till 53 procent, dels att folkpensionen har undergått vissa andra justeringar. Om statsmakterna strikt skulle ha tillämpat uppgörelsen såsom den då träffades, skulle avdraget i dag icke ha varit 792 kronor utan i stället 1 143 kronor. Då hade man baserat beräkningarna på den försäkringstekniska grundvalen på samma sätt som då denna uppgörelse ursprungligen träffades.

Nu skall ju genom det beslut riksdagen tidigare fattat folkpensionerna undergå ytterligare en förhöjning. Det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, innebär ju, att avdraget höjes från 792 till 1 070 kronor. Skulle man hela tiden bygga på de rent försäkringstekniska beräkningarna, skulle man väl komma någonstans mellan 1 400 och 1 500 kronor i stället för till de 1 070 som här redan bestämts. Även enligt detta förslag, som ju ligger på riksdagens bord, får statstjänstemännen sålunda en större favör än den som tidigare godtagits vid förhandlingsöverenskommelsen. Det sista är också resultatet av en förhandling mellan representanter för staten och tjänstemännens organisationer.

Nu har man i den diskussion som här förs krävt att 1951 års pensionsutredning skall bryta ut denna fråga ur

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

det problemkomplex som utredningen brottas med. Jag vågar säga att den tanken såsom den har framförts ingalunda är realistisk, ty samordningen av folkpension och tjänstepension är inte ett så enkelt problem att man bara kan bryta ut det. Det har samband med en hel serie av problem som 1951 års pensionsutredning för närvarande arbetar med, och det vore oriktigt att bryta ut frågan ur dess rätta sammanhang och specialbehandla den vid sidan av hela det problemkomplex som pensionsutredningen har fått sig förelagt.

Herr Kyling har i dag förordat en annan giv när det gäller lösandet av denna fråga för att på det viset få bort irritationen. Han vill att det skall utgå en tjänstepension och att därutöver full folkpension skall utgå efter inträdd pensionsålder. Man kan naturligtvis resonera om ett sådant förslag i de överväganden som skall ske på detta område, men då måste jag säga, även om det kanske låter illa för herr Nelander, att man väl ändå får lägga också sociala synpunkter på frågan. För de högre tjänstemannaskikten, som får betydande tjänstepensioner, spelar folkpensionen ingen större roll, men för de lägre tjänstemännen, i 8—10 lönegraden, blir skillnaden mellan full lön och pension ganska betydande, om vederbörande avgår vid 60 års ålder. Det föreligger ju bara en rätt för tjänstemännen, herr Kyling, att stanna till 63 års ålder — det är ingen skyldighet numera — och därför är herr Kylings beräkning om de negativt verkande krafterna fullständigt felaktig. De som går vid 60 års ålder skulle alltså få vidkännas ett kraftigare avbrott än de nu får. Ur social synpunkt finns det anledning att beakta även den frågan och inte bara, som herr Kyling tydligen har gjort, tänka på de högst avlönade tjänstemännen i statsförvaltningen.

Herr talman! Det skulle kanske finnas ytterligare ett och annat att tillägga till det som har anförts. Jag måste rent

personligt säga, att jag när jag lyssnade till de inlägg som gjordes tidigare fick en stark känsla av att det kanske inte så mycket var själva saken det gällde som fastmer en ädel tävlan att fria till tjänstemännen.

Jag ber, herr talman, att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KYLING (h) kort gemmäle: Herr talman! Det har varit intressant att lyssna till herr Lindholms anförande. Helt säkert satt herr Lindholm och förberedde sitt långa anförande under den tid då herr Nelander, herr Nihlfors och jag stod i talarstolen, ty vi var inne just på de problem som vi enligt vad herr Lindholm försökte meddela kammaren inte hade talat någonting om.

På en punkt är jag inte riktigt säker på vart herr Lindholm syftar med sitt resonemang. Syftar herr Lindholm till att pensionen inte längre skall anses vara intjänt lön, eller syftar herr Lindholm till att pensionen för statstjänstemän icke skall vara oantastbar, så säg detta i kammaren så att det kommer in i kammarens protokoll. Det är ganska viktiga saker vi här berör. Vi måste ha klart för oss att tjänstemännen nu betalar en folkpensionsavgift. Jag är väl medveten om att den avgiften inte helt täcker den folkpension de en gång skall få, men det är väl ganska naturligt att de vill ha sin folkpension när de har varit med om att betala folkpensionsavgift.

Jag meddelade här i kammaren vid ett par tillfällen under mitt förra anförande, att det finns både fördelar och nackdelar för tjänstemännen med detta system. Jag redovisar inte uteslutande nackdelarna utan också fördelarna.

Eftersom jag bara har en replik, vill jag helt kort säga, herr talman, att jag tycker det sista som herr Lindholm sade är ovärdigt. Om jag står här i kammaren och talar för statspensionärerna, skall inte herr Lindholm be-

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

trakta det som en ädel kamp för att värva röster. Det är inte för den sakens skull som vi är valda till förtroendemän, herr Lindholm, utan vi är valda till förtroendemän för att bevaka olika intressen. När herr Lindholm talar sig varm för att det system som nu råder är bättre än det jag vill rekommendera, undrar jag vem det är som är ute på farliga vägar.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Kyling inledde sitt inlägg med att tala om att det system som nu tillämpas är till nackdel för tjänstemännen. Att han sedermera även pekade på att ett och annat kan vara till fördel är riktigt, men å andra sidan ville herr Kyling med hela sitt inlägg ge intryck av att statsmakterna på något sätt otillbörligt berövat tjänstemännen en rätt, som de ägt.

Sedan ville herr Kyling att jag skulle svara på två frågor, för det första om pensionen var intjänad lön eller icke, och vidare beträffande pensionens oantastlighet. Ja, herr talman, detta är två slagord som man har rört sig med rätt mycket under de senaste åren i diskussionen om pensionerna. Men, herr Kyling, om pensionen enbart är intjänad lön måste det betyda att man inte kan få pension på slutlönen utan att man måste räkna pensionen även på biträdestiden, på hela karriären. Man måste ge pension på den lön vederbörande haft vid olika speciella tillfällen och därefter göra en sammanställning, ty man har inte haft samma lön under hela sin tjänstetid, herr Kyling. Den pension som utgår är alltså större än den skulle bli därest man byggde på det enkla betraktelsesätt, som herr Kyling gjort sig skyldig till.

När herr Kyling sedan frågar om jag vill erkänna att pensionen är oantastlig, måste jag erkänna att jag och praktiskt taget alla i detta hus gång på gång har varit med om att antasta pensionen, ty varje gång vi har höjt det rör-

liga tillägget på utgående pension har vi antastat den. Vi har förändrat den pension, som tjänstemannen fick vid det tillfälle han lämnade tjänsten. Där sker alltså ett ständigt fortgående antastande av pensionen. Herr Kyling har här rört sig med slagord, vilkas konsekvenser han icke har genomtänkt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Då jag lyssnade till den förste talaren i denna debatt, herr Nelander, var jag rätt intresserad av att höra till vilka slutsatser han skulle komma. Hans uppläggning av frågan, som väl skulle gå i klarläggande riktning, blev för mig rätt svår att förstå, därför att han blandade in en del saker, som inte hade mycket med själva samordningen att göra. Han uppehöll sig ganska utförligt vid ett uttryck, som utredningsmännen hade använt, nämligen »bidrag av sociala skäl». Dessa har påpekat, att där de inbetalade avgifterna försäkringsmässigt inte täcker pensionsbeloppen utan dessa utgår med högre belopp, måste det vara på grund av sociala skäl man ansett detta vara riktigt. Man använder alltså uttrycket i ett helt annat sammanhang än vad herr Nelander åsyftar. Herr Nelanders motivering gick ut på att inget avdrag borde göras, men han slutade med att yrka bifall till sin motion, enligt vilken man ändå skulle göra ett avdrag.

Efter detta kom herr Nihlfors och ansåg att han efter herr Nelanders klarläggande anförande inte behövde närmare gå in på motiveringen, och därefter kom herr Kyling och återopade de två tidigare klarläggande anförandena och ansåg det vara onödigt att närmare gå in på själva sakfrågan. Det är kanske tillåtet för mig också att hänvisa till de tre klarläggande anförandena, och därför kan jag avkorta mitt anförande genom att inte närmare gå in på dessa omständigheter som ligger bakom propositionernas förslag, utan

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

Jag skall nöja mig med att utöver dessa tre klarläggande anföranden hänvisa till den fullständiga utredning, som har gjorts i frågan inom departementet.

Att frågan kom upp i detta sammanhang berodde, vill jag erinra om, på att det i folkpensionspropositionen sades att man skulle taga upp till övervägande vilka återverkningar de höjda folkpensionerna skulle ha för tjänstepensionen. Detta lämnades utan erinran av riksdagen, och därför ansåg jag det nödvändigt att taga upp denna fråga till närmare undersökning. Det visade sig då, som herr Lindholm har redogjort för, att de försäkringsmatematiska beräkningar, som verkställdes 1946, hade slagit fel på det sättet att statspensionerna utgår med belopp som är 350 kronor större än den skulle ha varit om man hade följt samma beräkningsgrunder som 1946.

Jag vet mycket väl att det här råder oklarhet ute bland pensionärerna. Jag hoppas att den skall skingras efter vad som sagts här i dag, men man är inte riktigt på det klara med orsaken till att det sker en reducering vid 67-årsåldern, trots att det har lämnats många uppgifter och upplysningar därom, inte minst från organisationernas sida. Jag var själv med vid förhandlingarna 1946 och vet att man bland organisationerna betraktade det som en god lösning med hänsyn till de förhållanden som rådde vid det tillfället. Men jag är också medveten om att vi måste göra en översyn av metoden för denna sammankoppling, och detta är anledningen till att uppdraget har lämnats till 1951 års pensionsutredning.

Nu begär man här i reservationen nr 2, att utredningen skall få åläggande att taga upp denna fråga med förtursrätt, och man har åberopat hur angeläget det är för pensionärerna att få detta uppkärat. Ja, jag har haft överläggningar med pensionärernas riksförbund, men det är inte denna fråga man vill ha löst i första omgången, utan det

är andra frågor som man vill ge förtursrätt. Då är frågan: Skall man ta hänsyn till vad pensionärerna anser, eller skall man ta större hänsyn till anförandena här i riksdagen? Det blir givetvis en avvägningsfråga. Nu är det inte så lätt att avskilja ett visst avsnitt av pensionsproblemen och säga, att man skall ta det ena först och det andra sedan, utan de olika pensionsfrågorna hänger samman, så att man måste arbeta med flera problem samtidigt. Den första etappen, som utredningen har arbetat med, avsåg, hur man skulle kunna bereda pensionsrätt för grupper, som ännu inte har någon pensionsrätt. Det har man tagit i första etappen, och den frågan ligger nu hos riksdagen och kommer att behandlas endera dagen.

Jag skall inte gå in på allt som sagts här. Herr Kyling talade om den irritation, som råder bland statspensionärerna, och sade att den håller på att sprida sig till pensionärer även inom den enskilda marknaden. Det skulle ju vara av intresse om herr Kyling i detta sammanhang hade kunnat lämna upplysningar om på vilket sätt man där samordnar pensionsförmånerna och i vilken omfattning rörligt tillägg utgår på pensionerna inom den enskilda marknaden. Det bör ju tas med för fullständighetens skull, om man skall få bilden fullt klar. Jag har kännedom om att man på många håll helt drar in de små pensioner som utgår eller i varje fall begränsar dem mycket kraftigt, när folkpensionen börjar utgå.

Herr Kyling frågade, om jag skulle kunna avge en deklARATION, hur jag ser på samordningen, hur det skall ordnas i fortsättningen. Ja, herr Kyling, jag har tillsatt en utredning, som skall undersöka den här frågan, och hade frågan varit så enkel, att jag hade kunnat säga, hur det skulle ordnas, hade jag inte brytt mig om att tillsätta utredningen. Men eftersom jag har ansett, att den frågan var så komplicerad, att jag tillsatt en kommitté för att under-

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

söka den, är det också klart, att jag inte kan svara på herr Kyllings fråga nu, utan utredningen måste först få arbeta och framlägga sitt förslag. Men det blir inte till 1954 års riksdag, det skall vi vara fullt på det klara med. Det är ett alltför invecklat problem.

Herr Kylling yrkade bifall till reservationen nr 1. Som herr Nihlfors har varit inne på, berör den reservationen två frågor. Den bygger ju på en motion av herr Ahlberg m. fl., och i den reservationen går man även in för betydande pensionsförbättringar för vissa pensionärer. Reservanterna utgår nämligen inte från att pensionen skulle motsvara lönen vid pensionstillfället utan från den nuvarande lönen i ortsgrupp 2. Detta innebär, för att ta ett exempel, att pensionsunderlaget för en redan pensionsavgången stationskarl skall höjas från 12 löneklassen till 13 löneklassen eller med 239 kronor per år. För en byråchef skulle pensionen höjas från 36 till 40 löneklassen eller med 2 056 kronor per år. Utöver att detta är en helt ny princip, som aldrig tidigare tillämpats, skulle sådana pensionsjusteringar i samband med varje ändring i tjänsteförteckningen medföra så stora svårigheter, att de knappast kunde bemästras. Det skulle nämligen innebära, att man i efterhand skall pröva, huruvida en tjänsteman, som avgått ur tjänst för sex, sju år sedan, nu skulle ha erhållit en sedermera uppflyttad tjänst. Man kan säga, att det skulle vara möjligt endast då en hel grupp höjes, som exempelvis då stationskarlarna flyttats upp från 9 till 10 lönegraden eller småskollärarna från 13 till 15 lönegraden. Emellertid är det vissa stationskarlar, som inte har flyttats från 9 till 10 lönegraden utan från 9 till 11 eller högre lönegrad, och då skulle man undersöka, om pensionären skulle haft möjligheter att få en sådan tjänst. Emellertid är det ett fåtal hela grupper som har flyttats upp. Alla de andra tjänsterna skall tillsättas

efter ledigförklarande, och skulle man tillämpa det ifrågasatta systemet för pensionärerna, måste man ju förfara på motsvarande sätt med dem. Jag vet inte hur man skulle kunna ledigförklara tjänster för pensionärer, som har avgått för fyra, fem, sex eller sju år sedan. Vi skulle ställas inför praktiska svårigheter, som jag inte vet, om motionärerna har tänkt på. Om man flyttar upp en gammal pensionär i högre pensionsklass, kan man fråga sig om de andra skulle ha möjlighet att klaga över detta och anföra besvär. Vi skulle råka in i mycket besvärliga situationer. Det är den ena sidan av reservationen.

I den andra frågan — och det är den som är den mest aktuella för dagen — måste yrkandet emellertid bedömas mot bakgrunden av vad man gör i fråga om anpassningen till det nuvarande löneläget. Man bör därvid, som herr Nihlfors erinrade om, beakta att de sammanlagda pensionsförmånerna för närvarande motsvarar så pass högt procenttal av nu utgående lön, att det erfordras uppflyttningar med två å tre lönegrader för att pensionen skall så att säga komma ned till en nivå som motsvarar $\frac{2}{3}$ av lönen. Detta kanske närmare kan exemplifieras.

Enligt reservanternas yrkande skulle exempelvis en pensionerad stationskarl, som efter pensionsavgången befordrats eller flyttats upp en lönegrad, utfå en pensionsförbättring, som jag tidigare nämnde på 239 kronor, men han skulle därvid få vidkännas avdraget på 277 kronor, därför att den nya pensionen kommer att ligga över $\frac{2}{3}$ av lönen. Byråchefen, som skulle erhålla pensionsförbättring på 2 056 kronor per år, skulle däremot befrias från avdraget på 277 kronor. Som ett ytterligare exempel på vad reservanternas förslag innebär kan jag nämna, att om en tjänsteman åtnjuter pension enligt lönegrad 15 men får denna omräknad till lönegrad 17 med en pensionsförbättring på ungefär 900

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

kronor, får han fortfarande vidkännas avdrag på 277 kronor. Men om han höjes ytterligare till 19 lönegraden med en ytterligare pensionsförbättring på 918 kronor per år, befrias han från avdrag. Det är innehållet i reservationen nr 1, och det förefaller mig som om det skulle bli ännu svårare att gå ut till pensionärerna och förklara rättvisan i detta än att förklara den nuvarande samordningen.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! Sedan jag begärde ordet har herr Lindholm och nu senast herr statsrådet yttrat sig, och jag skulle i allt väsentligt kunna instämma i vad de har sagt, men jag kan ändå inte underlåta att ytterligare säga några ord. Jag måste säga att när jag hörde dessa tre statstjänstemän, herrar Nelander, Nihlfors och Kyling, undrade jag verkligen vad som kunde ligga bakom att de på detta sätt ville framföra önskemål från statstjänstemännen, som ändå befinner sig i en så förmånlig ställning i detta hänseende. Det är inte tu tal om att denna övergångsordning, där de får 792 kronor av folkpensionen från början vid sin avgång, är en betydande fördel enbart detta, och beloppet var ändå vid införandet beräknat efter 6 procent. Men genom tilläggets höjning till nu gällande 53 procent har de fått en förmån av ytterligare omkring 350 kronor i pensionstillägg utöver vad andra människor i detta land får. Att sedan komma och klaga över att det föreligger nackdelar, som skall rättas till! Jag är verkligen förvånad över att något sådant kan förekomma i denna riksdag. När man nu vädjar till 1951 års pensionskommitté att den skall behjerta de synpunkter, som herr Kyling framförde, vill jag uttala den önskan till denna kommitté, att man försöker åstadkomma en sådan avvägning att det blir litet rättvisa också mot andra medborgare i samhället. Vi skall komma ihåg att det stora flertalet har inte den

na tjänstepension, som i allmänhet svarar mot två tredjedelar av lönen, utan de får nöja sig med ålderspensionen, som utgör endast en liten del av detta belopp.

När herr Kyling säger att statstjänstemännen får erlægga sin ålderspensionsavgift är detta något aldeles självklart. Det är ju en solidaritetsåtgärd, som alla medborgare i detta samhälle måste vara med om. Det är många som betalar avgifter i detta avseende, som de inte får ett öres kompensation för. Det är alltså här fråga om en solidarisk avgift för att klara pensionsfrågan bättre för alla andra. Jag tycker att denna 1951 års pensionsutredning bör syfta till att ge dessa statstjänstemän två tredjedelar av deras lön i pension. Sedan bör folkpension inte tillkomma statstjänstemännen, utan vi bör i stället syfta till att alla människor i detta samhälle skall få två tredjedelar av sin lön i ålderspension. Kommer vi dithän blir alla likställda med tjänstemännen, och då kan vi alla vara nöjda.

Jag hemställer alltså till denna kommitté att den försöker att ordna denna fråga på detta sätt, ty kommer tjänstemännen i fortsättningen att uppträda likadant som hittills kommer det att föranleda en sådan reaktion här i riksdagen, att om pensionsutredningen framlägger ett förslag i stil med vad herr Kyling här talat för, då kan utredningen emotse ett bakslag. Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr KYLING (h) kort genmäle: Herr talman! Herr Rubbestad och jag brukar ju ha våra små överläggningar här i kammaren, ty vi arbetar på något olika våglängder. Det förvånar mig något att herr Rubbestad ville göra gällande att statstjänstemännen — och nu inräknar herr Rubbestad även mig bland statstjänstemännen; till tröst för herr Rubbestad kan jag nämna att jag inte längre är statstjänsteman — inte skulle få tala

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

för statstjänstemännens sak. Är det någon ny praxis som herr Rubbestad infört, så att exempelvis jordbrukare inte får tala för jordbrukarna? Då skulle jag vilja vara med och höra när herr Rubbestad kommer att hålla sitt stora anförande angående jordbrukspriserna. Jag tror inte att vi är valda som jordbrukare eller statstjänstemän, utan vi är valda för att tala för de olika grupper i samhället, som det är erforderligt att föra talan för.

När det gäller herr Rubbestads solidaritetsprincip blev jag ännu mer förvånad, ty solidariteten sträckte sig så långt, att statstjänstemännen skulle få vara med och betala avgifterna, men den sträckte sig inte så långt att statstjänstemännen skulle äga rätt att få ut någonting av vad de har varit med och betalat in tidigare.

Nu har jag här tidigare i dag ganska klart velat göra gällande, att detta är en sak som bör utredas. Jag tror att vi i fortsättningen inte får någon som helst reda i problemet, utan att irritationen bara kommer att kvarbli om vi inte får en uppdelning härvidlag. Det är den jag närmast talat om, och, herr Rubbestad, om uppdelningen blir genomförd så att det blir en ålderspension som vederbörande har rätt till, anser då herr Rubbestad att statstjänstemännen även i fortsättningen inte skall ha rätt att få sin folkpension, detta ehuru herr Rubbestad varit med om att besluta att den skall utgå utan behovsprövning?

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Rubbestad visade sig just nu vara den verkliga snabbutredaren i denna fråga. Han skisserade mycket hastigt och lustigt ihop en bild av hur han vill ha det för framtiden. Jag vill säga att om herr Rubbestad talar som bondeförbundets representant och måhända som kandidat till civilministerposten någon gång måste jag förutskicka, att den verkliga oron kom-

mer att uppstå på den offentliga arbetsmarknaden, ty vi statstjänstemän vill nog inte, att pensionsproblemen skall lösas så underligt som herr Rubbestad här gör med dessa svåra problem.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle: Herr talman! Med anledning av herr Nihlfors' replik vill jag bara lugna herr Nihlfors med att säga, att faran för att jag skulle bli civilminister behöver han inte hysa någon oro för. Jag kommer inte att acceptera den befattningen även om jag skulle bli erbjuden densamma.

Sedan vill säga herr Kyling, att jag mycket väl förstår att han talar å statstjänstemännens vägnar. Det har han full rätt till, men det är sättet på vilket han framför sina synpunkter som jag reagerar mot. När jag förfäktar jordbrukarnas intressen är jag i min fulla rätt, och jag försöker alltid att hävda att jordbrukarna skall få likställighet med andra grupper i samhället. Jag sträcker mig emellertid aldrig längre, och det är där skillnaden går mellan herr Kyling och mig.

Herr KYLING (h) kort genmäle: Herr talman! Jag tror att herr Rubbestad och jag kommer att finna varandra helt i denna fråga. Det är ingenting annat jag begär, herr Rubbestad, än att jag frågar: Om lantbrukarna betalar sin avgift för folkpensionen och får folkpension utan behovsprövning, menar då herr Rubbestad, att om statstjänstemännen betalar sin folkpensionsavgift, inte också de skall få sin folkpension? Menar herr Rubbestad allvar med talet om jämställdhet, då är vi fullständigt överens.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle: Herr talman. Tjänstemännen betalar inte ett öre för sin ordinarie pension, som utgår med två tredjedelar av lönen. Det tycker jag är en så stor för-

Rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

del, att den uppväger den lilla slant de får erlægga i folkpensionsavgift.

Herr KYLING (h) kort genmäle: Herr talman! Jag skall inte fresta kammarens tålamod länge, men jag vill ändå säga några ord till herr Rubbestad. Talet om att statstjänstemännen inte betalar något för sin ordinarie pension är alldeles felaktigt. De har nämligen en nettolön, och den är satt till ett belopp, som svarar mot bruttolönen minus avgiften för pensioneringen. Mellanskillnaden går sålunda till pension, och tjänstemännen betalar därför i själva verket en avgift för tjänstepensioneringen. Det är emellertid inte den saken vi här diskuterar, utan det är avgiften för folkpensioneringen, och det var ju roligt att höra av herr Rubbestad att alla skall bli delaktiga av folkpensionen, inte bara herr Rubbestad själv.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Kyling säger, att tjänstemännen uppbär en nettolön, och att man kan säga att de har en bruttolön, om man lägger till den summa, som beräknas utgå i pensionsavgift. Det är bara det, att när tjänstemännens talesmän här i kammaren gör jämförelser mellan sina löner och lönerna på den öppna marknaden, så glömmer de bort detta nettolönesystem.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! När herr Kyling framhåller, att de stora avgifterna i det nya lönesystemet medfört en sänkning av tjänstemännens löner, så är detta alldeles felaktigt. Det systemet genomfördes nämligen 1947, och i stället för en sänkning av de då utgående lönerna fick de en betydande höjning.

Herr SENANDER (k): Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten

på att statstjänstemännen när det gäller folkpensionen befinner sig i en sämre ställning än andra medborgargrupper. Det är nämligen ett faktum, som man inte kan komma ifrån, att t. ex. en kommunalanställd tjänsteman inte behöver vidkännas något avdrag på folkpensionen. Han får både pension som kommunalanställd och full folkpension. Samma är förhållandet med de privatanställda och, varför inte, jordbrukare med betydande inkomster — kanske kommer herr Rubbestad själv att räknas till dem — de får också full pension efter fyllda 67 år. Jag ber kammaren uppmärksamma, att statstjänarna i detta fall är satta i en undantagsställning gentemot andra grupper.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande punkten I, nämligen på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till motionen II: 566 av herr Nelander m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kyling begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) anmärkta propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I i utskottets förevarande utlåtande nr 117, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Avlöningar vid universitetet i Lund.

ning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten I.

I avseende å punkten II gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nihlfors begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten II i utskottets förevarande utlåtande nr 117, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nihlfors begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 66 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

På därå framställd proposition biföll kammaren härefter utskottets i punkten III gjorda hemställan.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat utrikesutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående tyska utlandsskulder; samt

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland under-tecknad överenskommelse rörande till-lägg till konventionen den 29 januari 1926 angående fredligt avgörande av tvister.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 3.

Avlöningar vid universitetet i Lund.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid universitetet i Lund jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 83, föreslagit riksdagen att dels be-myndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anført, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54 dels ock till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 9 395 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén m. fl.* (I: 56) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson* i Bogla m. fl. (II: 62), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att anslag för personligt, icke tidsbe-

Avlöningar vid universitetet i Lund.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

gränsat forskarstipendium för docenten Olof Herbert Olsson vid Lunds universitet skulle anvisas i överensstämmelse med universitetskanslerns förslag fr. o. m. budgetåret 1953/54.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 56 och II: 62, I: 232 och II: 263 samt I: 6 och II: 15,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 395 000 kronor.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Arrhén*, *Malmborg* i Skövde, *Rubbestad*, *Svensson* i Ljungskile, *Widén*, *Hoppe*, *Kyling* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 56 och II: 62 ävensom med avslag å motionerna I: 232 och II: 263 samt I: 6 och II: 15,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen och reservanterna anfört;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 416 000 kronor.

Fröken *VINGE* (fp): Herr talman! Till detta utskottsutlåtande finns fogad en reservation, i vilken yrkas bifall till de motioner, som i båda kamrarna väckts av representanter för samtliga demokratiska partier och som går ut på ett yrkande om anslag till ett personligt forskarstipendium för docenten i teologisk etik Olof Herbert Olsson. Denne har haft docentstipendium i sex år och ett extra forskarstipendium i ett år. Han kan nu inte få något mer stipendium, såvida icke riksdagen bifaller denna reservation. Motionerna såväl som reservationerna framställer ett förslag, som sammanfaller med universitetskanslerns, vilket i sin tur vilar på en av större akademiska konsistoriet tillstyrkt framställning från teologiska fakulteten. Fakulteten säger, att docent Olsson ådagalagt en utmärkt forskarbegåvning och intar en framstående ställning inom sin vetenskap samt att det otvivelaktigt skulle vara av intresse för universitetet att han finge möjlighet att fortsätta sina betydelsefulla forskningar, vilka gäller dels luthersk teologi och dels hela reformationstidens teologi. Om dessa arbeten kunde fullföljas, säger fakulteten, vore det ett livsverk, som skulle ge oss en ny och mera ingående kännedom om tankeströmningarna under denna ytterst betydelsefulla period i Europas andliga liv.

Frågan har vidare beaktats av representanter för studenterna, som vid uppvaktning inför teologiska fakulteten uttalat önskemål om att docent Olsson skulle få fortsätta den föreläsningsserie, som han hållit under förra hösten och i vilken han på ett synnerligen instruktivt sätt belyst kyrkans ställning i det moderna samhället, icke minst i industrimiljö.

För ett bifall till framställningen behövs ett anslag på 14 000 kronor jämte

Avlöningar vid universitetet i Lund.

rörligt tillägg på 7 000 kronor eller sammanlagt 21 000 kronor. Det är emellertid att märka, att anslaget sannolikt endast skulle behöva utgå under ett fåtal år. Konsistoriet säger nämligen, att docent Olssons ställning inom sin vetenskap är sådan, att han sannolikt kommer att bli innehavare av en professur inom de närmaste åren.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr GUSTAFSSON i Bogla (s): Herr talman! Det är inte min avsikt att hålla något längre anförande. Jag skall emellertid be att få säga några ord, eftersom jag varit med om att underteckna en motion, vilken, som fröken Vinge framhöll, väckts av flera av kammarens ledamöter tillhörande de olika demokratiska partierna men även företrädande kyrkliga och frikyrkliga intressen — det är således en samlingsmotion i särskild mening.

Jag kan i allt väsentligt instämma i fröken Vinges anförande. Jag vill emellertid tillägga, att jag från trovärdigt och sakkunnigt håll flera gånger fått dokumenterat, att docent Olsson är en mycket självständig och kunnig forskare och därtill en man med framstående kunskap om det moderna samhället, som strävar efter att för sina lärjungar, som går på hans föreläsningar, klargöra den kristna etikens ställning i det nuvarande moderna samhället. Jag anser därför, att det är mycket angeläget att docent Olsson får fortsätta denna gärning, som är av stort intresse för studenterna. Jag beklagar, att ecklesiastikministern inte har ansett sig kunna följa universitetskanslerns förslag.

Jag ber dessutom att med ett par ord få ansluta mig till det framförda förslaget om inrättande av en preceptor i sociologi i stället för den nuvarande befattningen som biträdande lärare vid Lunds universitet. Jag gör det så mycket mera som jag är över-

tygad om att det är ett livsvillkor för den vetenskapliga forskningen, att de som sysslar med samhällsforskning får en fastare ställning vid universitetet. Dessutom anser jag att det är orättvist, att Lunds universitet i detta avseende skall vara sämre ställt än t. ex. Uppsala universitet.

Jag vet, att första kammaren visat sig mycket reaktionär på denna punkt, men jag har ändå inte kunnat underlåta att understryka, att det för vårt samhälle och för universitetet är ett livsviktigt intresse att docent Olsson får fortsätta sin vetenskapliga forskning och sin undervisning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Jag vill säga några ord i anslutning till herr Gustafssons i Bogla anförande, först och främst om frågan om sociologi vid Lunds universitet. När ecklesiastikministern nu befinner sig här i kammaren, vill jag ställa den frågan till honom: Vad finns det för anledning till att Lunds universitet icke skall ha en fast lärarbefattning i sociologisk forskning? Om man läser det socialdemokratiska kulturprogrammet, undertecknat bl. a. av statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet Ragnar Edelman, visar det sig, att man i detta delvis mycket intressanta betänkande framhåller, att sociologien är av väsentlig betydelse för vårt samhälle. Vi har nykterhetsproblemet, vi har trivselproblemet — förhållandet mellan företagare och anställda — och vi har frågan om landsbygdens avfolkning. Åtskilliga av dessa problem diskuteras och utredes inom sociologiska institutionen vid Lunds universitet. Och denna institution förestås av en person, som åratals har saknat en fast lärarbefattning — medan man vid Uppsala universitet har en professur och det i Stockholm är fråga om att inrätta en sådan. De svenska statsmakterna anser

inte ens att man, trots att det gäller ett ämne, som i det socialdemokratiska kulturprogrammet framhålles vara av vital betydelse, skall ge sociologien i Lund ett preceptorat. Statsutskottet avfärdar för övrigt denna fråga utan någon som helst motivering.

Jag brukar inte använda några starka ord, när jag står i denna talarstol, men jag anser att denna fråga är ett typiskt exempel på en oklok kulturpolitik. Det gäller ett ämne, som står i centrum för åtskillig central samhällsdebatt, ett ämne som rör våra vitala samhällsproblem. Jag frågar: När tänker departementschefen över huvud taget föreslå en fast ordinarie lärarbefattning i detta ämne? Det är med djupt beklagande som jag finner att statsutskottet bara med några få rader, utan en närmare motivering, avfärdar hela detta problemkomplex. Vad skulle det inte betyda för det svenska samhället, om vi fick en forskning på detta område!

Jag vill sedan bara i anslutning till vad de två föregående talarna anfört ha sagt, att när det gäller docent Herbert Olssons forskarstipendium, så har ju universitetskanslern föreslagit en forskardocentur för docent Herbert Olsson. Detta avstyrkes också utan motivering av statsutskottet. Jag tycker man måste säga att universitetskanslern, med den översikt han har över dessa problem, väl är ganska objektiv i bedömningen av förhållandena.

Man frågar sig: Vad skall en forskare prestera av utomordentliga arbeten? När det gäller lutherdomen och när det gäller den kristna etiken är ju Herbert Olsson en utomordentligt framstående forskare. Nog har väl de svenska statsmakterna råd att belöna en sådan prestation på ett område som, vilket i verkligt hög grad är fallet när det gäller Herbert Olssons forskning, är av vital betydelse för teologisk debatt.

Över huvud taget är detta utlåtande enastående i sin magerhet. Det finns

Avlöningar vid universitetet i Lund.

inte en motivering på någon punkt, och man vet inte vilka skäl som gjort att utskottet gått emot det framförda förslaget. När det gäller frågan om en professor i ekonomisk historia är situationen i viss mån densamma, men det kommer nog efterföljande talare att taga upp.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till reservationen.

Herr NETZÉN (s): Herr talman! När statsutskottet i år avstyrkt motionerna I: 6 och II: 15, med hemställan om att innehavaren av preceptorsbefattningen i ekonomisk historia skulle utan ansökan utnännas till professor i ämnet, så är ingenting att erinra däremot med hänsyn till det nya läge frågan har kommit i, sedan motionerna väcktes. Att jag ändå som en av motionärerna har tagit mig friheten att begära ordet beror närmast på att det synes mig vara ett par ting, som det är angeläget att stryka under, för att inte denna fråga skall passera mera obemärkt än den förtjänar.

Vid 1951 års riksdag, när samma förslag framfördes av i stort sett samma motionärer, tillät jag mig för min del beteckna vad som har utspelats kring denna fråga vid Lunds universitet alltsedan 1947 såsom ett regelrätt sabotage mot statsmakternas uttryckliga beslut och intentioner, som avsågs gälla från 1947 — det var alltså för sex år sedan. Statsutskottet påtalade vid 1951 års riksdag att handläggningen av detta ärende i Lund »tagit så lång tid i anspråk, vilket föranlett vissa svårigheter och omgångar för de studerande».

Det var vad man kunde säga för två år sedan. I allt väsentligt har de svårigheterna och de omgångarna för de studerande i Lund även gällt under den tid som gått sedan frågan den gången föranledde riksdagen att formulera en mycket allvarlig reprimand till dem det vederbör vid Lunds universitet. I det nu föreliggande utlåtandet från

Avlöningar vid universitetet i Lund.

statsutskottet har man glädjande nog skärpt tonen högst avsevärt. Man säger nu, att man finner vad som har skett inte bara »beklagligt» utan »synnerligen beklagligt» och vidare att därigenom inte endast »vissa» utan t. o. m. »stora svårigheter» beretts de studerande.

Naturligtvis är motionärerna — och som jag är övertygad om dessutom även de studerande det här gäller — mycket tacksamma för att statsutskottet på detta sätt har skärpt tonen. Möjligen hade tacksamheten hos både motionärerna och de studerande varit ännu större, därest statsutskottet i ännu tydligare ordalag velat göra klart för dem som ideligen har förhalat denna fråga, att man inte utan vidare kan nonchalera de statsmakternas beslut, som har avsett en helt annan utveckling än den som uppmuntrats vid Lunds universitet. Jag tvekar inte att säga, att det måste anses ytterligt anmärkningsvärt att fullkomligt ovidkommande hänsyn på detta sätt skall mäka vältra stenar i vägen för ett riksdagsbeslut, som inte tilltalat vissa av de universitetsmyndigheterna närstående, som tydligen givit sig själva fortsatta möjligheter till det sabotage i detta avseende, som för ett par år sedan påtalades här i kammaren. Det förtjänar därför, herr talman, att strykas under ännu en gång och måhända i kraftigare ordalag än tidigare, att både statsutskottet och riksdagen verkligen menar allvar med sina upprepade reprimander.

Det förutsättes av statsutskottet att regeringen kommer att följa utvecklingen i fortsättningen med uppmärksamhet, som det heter, och vill beakta det ökade behovet av företrädare för ämnet i professors ställning. Det är väl det minsta man vill hoppas. Jag förstår, rent personligt sagt, inte att riksdagen skall behöva finna sig i att beslut av dess instanser, såsom här skett, skall kunna år efter år förhalas, år efter år nonchaleras och endast leda till den

gradvisa skärpning av de anmärkning- ar, som riksdagen är föranlåten att ge.

Det synes mig som om riksdagens auktoritet i detta sammanhang verkligen står på spel. Det är önskvärt att man från regeringens sida tar de initiativ, som fordras för att tillmötesgå avsikten vid beslutet år 1947, då preceptoratet i ekonomisk historia inrättades, nämligen att det snarast möjligt skulle förvandlas till professur i ämnet. Trots de utomordentliga svårigheter som de studerande i detta ämne av olika anledningar har mött, har tillströmningen av nya anmälningar oavbrutet ökat. Det kan inte vara riktigt att missförhållandena får fortgå. Det är för att ytterligare understryka den saken, herr talman, som jag tagit mig friheten att föra dessa synpunkter på tal.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Sedan nu företrädare för samtliga de tre motioner, som här är väckta, haft ordet vill jag bara konstatera, att det här är frågan om inte bara en utan flera tjänster, som skulle antingen nyskapas eller väsentligt flyttas upp i löneställning. Det är ju därför, hur behjärtansvärda dessa angelägenheter i och för sig kan vara, inte så egendomligt att man vid handläggningen av dessa ärenden har fått se jämväl på de ekonomiska förhållandena. Det kan naturligtvis sägas att det sammanlagt ändå inte är fråga om så stora ökningar, men det är dock ökningar, som sedda tillsammans med en mängd andra önskemål som vi har haft att handlägga i departementet icke har kunnat helt negligeras.

Om man ser på våra universitet och högskolor har vi inbördes mellan dessa sökt att skapa så stor rättvisa som vi har kunnat. Vi har gjort utökningar både här och där, och Lunds universitet har härvidlag heller ingalunda blivit lottlöst. Men vi har, som sagt, inte

Avlöningar vid universitetet i Lund.

ansett oss för närvarande kunna gå med på dessa utökningar. När herr Braconier frågar vad anledningen härtill är, så har jag därmed givit svaret. Men när han vidare frågar när jag tänker inrätta denna befattning, måste jag säga ungefär som jag sade härom dagen i kammaren i en liknande debatt, att turen kommer sägerligen också till detta ändamål. Det föreföll inte mig som om herr Braconier var missbelåten med att det i stället var en annan lärostol i detta ämne, som i år efter förslag från ecklesiastikdepartementet kommer att gå före.

Vad speciellt beträffar den siste ärade talarens utläggningar måste jag erkänna, att jag inte riktigt förstår honom. Han talade om svårigheter som hade varit förhanden vid utnyttjandet av undervisningen i ekonomisk historia i Lund sedan 1947. Men vi har ju ändå genom ett Kungl. Maj:ts beslut under fjolåret reglerat förhållandena härvidlag så att detta ämne fått en starkare ställning. Jag har inte hört talas om några missförhållanden sedan dess. Jag kan inte heller i utskottsutlåtandet utläsa att den studieplan, som man där talar om att man hade dröjt med att få fram, ännu inte skulle vara fastställd. Är det så att detta inte är fallet — om herr Netzén eller någon annan kan upplysa mig om det — är jag givetvis villig att undersöka saken och göra vad jag kan för att påskynda fastställandet. Men jag har inte hört någonting sådant, och jag tror inte att det ligger så illa till. Herr Netzén sade det heller inte direkt i sitt anförande.

Med dessa få ord, herr talman, anser jag mig någorlunda ha förklarat min inställning till dessa frågor.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för hans svar. Statsrådet gjorde gällande att det här är fråga

om utgiftsökningar, och det är klart att detta är en avvägningsfråga. Men om det skall bedrivas sociologisk forskning vid ett universitet och särskilt om det gäller en forskare, som i ett decennium har haft en massa elever, är det bland annat av rättviseskäl man kan kräva att vederbörande skall få en ordinarie befattning.

Som det nu är kan han i princip när som helst avsättas och har ingen pension eller familjepension. Om man högt skattar den sociologiska forskningen, som det socialdemokratiska kulturbetänkandet med all rätt gör, är det rimligt att Lunds universitet åtminstone får en ordinarie lärare i detta ämne, som man anser vara av central betydelse. Om statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vore av den uppfattningen, att detta ämne är av mindre betydelse, kunde jag förstå det resonemang som förs. Men denna fråga om preceptur i sociologi är av universitetskanslern upptagen i tredje rummet i hans petita, vilket visar vilken vikt universitetskanslern fäster vid denna fråga. Det är sålunda inte någonting som bara vissa motionärer har kommit med, utan det gäller ett ämne som är av central betydelse. Då säger statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet bara att vi i nuvarande stund inte har pengar.

Därvid kan man fråga sig hur de elever i framtiden kommer att resonera, som vill studera sociologi. De säger sig kanske att de får studera i Uppsala, där man har en professur, eller i Stockholm, där man har en fast, ordinarie befattning, som skall göras till professur. När det gäller Lunds universitet anser man, trots att den sociologiska institutionen där har gjort utomordentligt värdefulla undersökningar i frågan om trivselproblemen, i frågan om landsbygdens avfolkning, som ju ändå är ett vitalt problem för hela landsbygden, och i en rad andra frågor, som torde intressera

Avlöningar vid universitetet i Lund.

oss alla, att man inte har råd att ge ett par tusen kronor för att skapa en ordinarie tjänst. Det är detta jag har betecknat som en oklok politik, en politik på kort sikt.

Sverige står ju i främsta rummet när det gäller forskning, och dess insatser har internationell betydelse och har skaffat vårt land anseende. När man nu vidare är överens om betydelsen av detta ämne, är det häpnadsväckande att man behandlat frågan på det sätt som skett.

Herr NETZÉN (s) kort genmäle: Herr talman! Ecklesiastikministern säger att han inte riktigt förstår de synpunkter som har anförts beträffande förhållningen av åtgärder i samband med ämnet ekonomisk historia.

Jag vet inte om jag förs föreslå att ecklesiastikministern tittar litet noggrannare i statsutskottets här behandlade utlåtande. Där anför, visserligen i korta ordalag, men — synes det mig — ganska tydligt, att de missförhållanden har förekommit som ecklesiastikministern säger sig inte känna till. Utskottet säger, att man vill understryka att man i anslutning till vad utskottet i sitt utlåtande 186/1951 tidigare framhållit finner det synnerligen beklagligt att frågan om vederbörlig alternativ studieplan för historia med särskilt betonande av ekonomisk historia vid Lunds universitet handlagts på ett sätt som medfört bland annat betydande tidsutdräkt, varigenom stora svårigheter och omgångar uppkommit för de studerande. Likaså har det i motionen — och det har från ingens sida bestritts — framförts en hel rad exempel på andra svårigheter.

Jag skall inte ta upp den mycket mer komplicerade frågan om examinationsrätten och vilket öde den rönte, när man från Lunds universitetsmyndigheters sida förklarade att saken var »ordnad» efter statsutskottets tidigare uttalande och när man strax

efteråt vid sammanträde frantog preceptorn i ämnet ekonomisk historia den examensrätt som hade tillerkänts honom, eller ålagts honom, av statsmakterna.

Jag tycker att detta räcker som belägg för att det har rätt utomordentligt stora missförhållanden och utomordentligt stora svårigheter för de studerande i ämnet ekonomisk historia.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Jag kan fortfarande inte förstå annat än att såväl den ärade motionären som utskottet talar om förfluten tid. Jag har ännu inte kommit till klarhet om att icke den önskvärda studieplanen skulle vara fastställd nu och ha trätt i kraft.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag fatta mig mycket kort, även om jag därigenom skulle ådra mig herr Braconiers anmärkning att vara lika kortfattad som statsutskottets utlåtande.

Jag vill inte bestrida att de skäl som har förebragts av motionärerna för de tjänster som här har ifrågasatts kan vara riktiga, men man kan också anlägga andra synpunkter på frågan.

Den punkt vi nu behandlar är utbruten ur 8:de huvudtiteln och då är det kanske skäl att påpeka, att vi har haft till behandling, i anledning av denna huvudtitel, omkring sjuttio motioner. Av dem har en stor del innehållit begäran om nya tjänster. Det finns då anledning att i detta sammanhang påpeka, att anslagen på denna punkt, således till Lunds universitet, har höjts med 1 400 000 kronor, en ganska avsevärd anslagsökning. På sid. 2 i detta utlåtande kan man dessutom se att åtskilliga tjänster kommer att inrättas vid universitetet under det år som kommer. Avdelningen och utskottet har inför denna kraftiga eko-

Avlöningar vid universitetet i Lund.

nomiska expansion inte gärna velat gå utanför Kungl. Maj:ts förslag utan anser att Kungl. Maj:t senare får avvåga de ytterligare behov som kan föreligga. Jag tror också att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet kommer att följa dessa frågor.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NETZÉN (s) kort genmäle: Herr talman! Jag vill oförbehållsamt erkänna att ecklesiastikministern har rätt i att när det har talats om förhållningspolitik, så har man inte kunnat undgå att tala om förfluten tid. Det vill jag inte heller sticka under stol med. Jag har talat om sex år av ideliga förhållningar. Jag har inte tyckt mig finna någon absolut garanti för att inte den särpräglade konsistoriepolitik som bedrivits i Lund även i fortsättningen kan bereda svårigheter även på andra plan än när det gäller studiehundledning och examinationsrätt.

Jag ber emellertid att få citera statsutskottets betänkande beträffande det som är det kvarstående önskemålet och inte gäller förfluten tid eller innebär anmärkningar mot vad som tidigare har skett. I sista meningen av utlåtandet säger nämligen utskottet att det förutsätter, »att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område och därvid beaktar det ökade behov av företrädare för ämnet i professors ställning, som det växande intresset från de studerandes sida och andra omständigheter kan göra påkallat».

Motionärerna har, även om de accepterat statsutskottets kläm i föreliggande utlåtande, fortfarande kvar sin uppfattning att de svårigheter som hittills beretts de studerande i ämnet ekonomisk historia inte låter sig definitivt avlägsna förrän man förvandlar precepturen till en professur så att dessa studerande även i andra stycken än här varit på tal får sina intressen tillgodo-

sedda på ett med andra studerande jämförbart sätt.

Herr HOPPE (s): Herr talman! Jag vill göra kammarens ärade ledamöter uppmärksamma på att det råder fullkomlig endräkt bland alla verkligt sakkunniga i fråga om uppskattningen av docent Herbert Ohlssons vetenskapliga begåvning. Lika enhällig är de verkligt sakkunnigas önskan att ge honom möjlighet att bli knuten till universitetet och där få fortsätta sin forskargärning.

När professuren i det ämne, som är docent Ohlssons, var ledig fick han från samtliga sakkunniga de amplaste vitsord om sin kompetens och placerades av universitetsmyndigheterna i första rummet när det gällde denna professur. Kungl. Maj:t utnämnde emellertid en annan.

De som särskilt representerar sakkunskapen är teologiska fakulteten, akademiska konsistoriet och kanslern. Kanslern kommer med en hel del önskingar, som ecklesiastikministern tyvärr inte kunnat tillgodose. Men vi har från bästa källa inhämtat, att frågan om docent Ohlssons forskardocentur kan karakteriseras som en kanslerns alldeles särskilda hjärteangelägenhet, och inte är vilket önskemål som helst bland alla dem som han här fört fram.

Jag har, herr talman, inte förutsättningar att bedöma hans vetenskapliga kvalifikationer. Men det är vitsordat av dem som känner till detta, att denne man är en utomordentlig vetenskaplig begåvning och att hans begåvning på särskilt sätt pekar hän mot vetenskaplig forskning. Han är på ett alldeles särskilt sätt skapad för att bli placerad på en akademisk lärostol.

Avdelningens ordförande, herr Johansson i Mysinge, höll ett mycket moderat anförande utan några energiska försök att gå illa åt reservanterna. Han konstaterade bara nyktert att vi fått så mycket genom ecklesiastikministern och att vi inte kunde få allt som var

Avlöningar vid universitetet i Lund.

önskvärt. Jag tror att han har rätt när han säger, att universitetet fått vara med om en upprustning på flera punkter och att vi måste vara tacksamma för detta. Men vi får inte utan vidare lämna allt i Kungl. Maj:ts händer. Riksdagen och statsutskottet skall väl ha sin fria prövningsrätt. En hel del av oss har kommit till den uppfattningen att det vore riktigast att ge Herbert Ohlsson denna docentur.

Jag har, herr talman, det intrycket att vårt folk inte har så gott om vetenskapliga begåvningar av hög klass att vi har rätt att rata en sådan kraft som Herbert Ohlsson. När jag lyssnade till ecklesiastikministern kunde jag inte heller finna, att han hade så mycket att invända mot reservanternas förslag. Jag tror knappast att jag tar fel, om jag säger att ecklesiastikministern, känd för sitt varma intresse både för kyrka och teologi och därtill skåning, inte skulle bli så bedrövad om riksdagen följde reservanterna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är avgiven av fröken Andersson m. fl.

Herr **BLIDFORS** (s): Herr talman! Det är riktigt som ecklesiastikministern för en stund sedan sade att utskottets befattning med studieplanerna hänför sig till förfluten tid. Dessa studieplaner fastställdes emellertid så sent som den 13 mars 1951 och då hade preceptorn varit i verksamhet sedan 1947. Statsutskottet påtalade i ett utlåtande till riksdagen i november 1951 krånglet beträffande hans verksamhet, men detta bekymrade inte universitetsmyndigheterna i Lund, utan de vidhöll sina inskränkningar i preceptorerna examinationsrätt. Ekonomisk-historiska föreningen i Lund hade hos Kungl. Maj:t överklagat beslutet, men denna skrivelse, som remitterades till Lund, blev liggande där i 20 månader. Så småningom återkom den till Kungl. Maj:t och i mars 1952 — på den punkten har

ecklesiastikministern här alldeles riktigt refererat saken — återgav Kungl. Maj:t preceptorn hans obeskurta examinationsrätt.

Det är alltså mot bakgrunden av universitetsmyndigheternas fasthållande av sin gamla linje som tillrättavisningen i utskottets utlåtande bör ses.

Jag vill, herr talman, också säga några ord med anledning av vad herr Braconier här yttrat om sociologien. Jag kan helt instämma med herr Braconier och hans medmotionärer då det gäller behovet av en fast lärartjänst i sociologi vid Lunds universitet. Jag vill vidare vitsorda de i motionen lämnade uppgifterna om det stora antal studenter som läser detta ämne. Men till skillnad från motionärerna är jag inte övertygad om att det är klokast att nu först inrätta ett preceptorat — det är ju därtill motionen syftar. Det är ont om kvalificerade lärarkrafter på detta ämnesområde och blir preceptoratet besatt med någon som inte är professorskompetent, stannar han naturligtvis kvar på sin tjänst, och så får inte universitetet inom rimlig tid någon professur i ämnet.

Jag kan alltså inte se saken på annat sätt än att inrättandet av ett preceptorat skulle fördröja en lösning av frågan om en professur. Det är därför, herr talman, som jag på denna punkt inte kan biträda motionärernas önskan, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **EDENMAN** (s): Herr talman! Efter den senaste talarens redogörelse för hur det ligger till med ämnet ekonomisk historia i Lund vill jag inskränka mig till att närmast i anledning av herr Netzéns anförande göra den kommentaren, att till den akademiska friheten hör också den oförytterliga rättigheten att förhålla vissa frågor. Det är vad som här skett, och för ecklesiastikministern har det inte funnits något annat att göra än att tillse att frågan

Avlöningar vid universitetet i Lund.

varje gång den varit i departementet omedelbart har blivit löst, på sätt som jag föreställer mig att den ärade motionären i varje fall bör uppskatta.

Nu har det utfärdats bestämmelser som borde tillförsäkra läraren i ekonomisk historia i Lund alla möjligheter att verka, trots att det endast är fråga om ett preceptorat i ämnet. Om det ändå inte går, är det inte mycket att göra åt saken, då den ju, såsom herr Netzén själv uttryckte sig, ligger på konsistorieplanet. Men jag tror att den opinionsyttring som kommit fram i riksdagen är nyttig i och för sig.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, när herr Braconier berörde det socialdemokratiska kulturprogrammet och i samband därmed även omnämnde min medverkan. Det är riktigt att jag anser att sociologien inte bara är en ny och modern vetenskap, utan också en ytterligt viktig sådan, och jag har faktiskt efter fattig förmåga sökt bidra till att denna vetenskapsgren skulle få de resurser som kunde mobiliseras. Jag har också bl. a. genom statens samhällsvetenskapliga forskningsråd fått se hur undervisningen i detta ämne har vuxit fram på olika håll. Men när nu herr Braconier tar upp saken, jag skulle vilja säga rent personligt ur lundasynpunkt, och närmast utgår från den där verkssamme lärarens uppfattning, vill jag begagna tillfället att säga följande.

Det är ju här fråga om ett nytt ämne som endast har några år på nacken, och vi kan inte vid varje tillfälle inrätta professurer och andra fasta lärartjänster, när det endast är *en* person som kan komma i fråga för tjänsten. Vi riskerar då att få en ung generation av forskare, beträffande vilka vi ingalunda har några garantier för att de är de lämpligaste men som kommer att sitta på sina lärostolar i kanske 20, 25 eller 30 år.

Vi hade tur när det gällde Uppsala, det vill jag påstå, men alla vet, att professor Segerstedt var ensam sökande.

Jag är övertygad om att vi kommer att ha lika stor tur när det gäller att besätta lärarbefattningen i sociologi vid Stockholms högskola. Jag tror emellertid, att det bara blir en sökande. Det går inte att på detta sätt besätta en professur eller preceptorat vid varje högskola i ett nytt ämne, när man aldrig får någon konkurrens.

Jag är angelägen att framhålla, att det ingalunda föreligger någon speciell motvilja mot Lund — jag tycker att den nuvarande ecklesiastikministern borde vara en garanti häremot — eller den där arbetande biträdande läraren. Men jag tycker att det är rimligt — och jag tror att jag härvid kan åberopa åtskillig expertis — att söka invänta en tidpunkt då det finns några yngre docenter som kan konkurrera om denna preceptorat. Det blir annars fullkomligt odrägliga förhållanden, särskilt som vi vet, att det redan i Uppsala, Stockholm och Lund framträtt yngre forskare av hög valör. Jag tror därför, att herr Braconier inte behöver vänta så länge, förrän man kan ledigförklara en preceptorat i varje fall i Lund och få fler än en sökande.

Med dessa ord har jag framlagt de allmänna principiella synpunkter på denna fråga, som jag tycker är värdefulla att få med i denna diskussion. Att bygga upp ett nytt ämne får inte tillgå på det sättet att en professur inrättas för att en docent skall försörjas.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Jag vill bara säga, att den nuvarande docenten har förklarats professorskompetent i Danmark och där i ett tiotal år upprätthållit en lärarbefattning. Han har av sina lärjungar i hög grad ansetts lämplig som lärare. Men oberoende av detta måste jag ställa frågan: När anser herr Edenman att en fast lärarbefattning i sociologi skall inrättas vid Lunds universitet?

Herr EDENMAN (s): Herr talman! Eftersom jag kan tala helt utan ansvar,

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

hoppas jag att det kan ske nästa år, ty då kan förmodligen två docenter från Stockholm och även en från Uppsala — Lund hinner väl inte få fram någon — vara med i konkurrensen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Vinge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 65 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1953/54 till bi-

drag till anordnande av skolmältider m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av gymnasier vid de högre allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 145 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1953, föreslagit riksdagen att fatta vissa närmare angivna beslut angående organisationen av de högre allmänna läroverkens gymnasier m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 429) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 538) hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 145 måtte uttala, att kristendomsämnets ställning i gymnasietstäm- och kursplaner icke borde försvagas.

I en inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* väckt motion (II: 534) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att av skolöverstyrelsen föreslagen reduktion av antalet lärotimmar i ämnet kristendomskunskap icke skulle äga rum.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 428 och II: 537, fatta vissa av utskottet under punkterna 1—12 angivna beslut angående organisationen av de högre allmänna läroverkens gymnasier m. m.;

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

B. att motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen II: 535 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 430 och II: 533 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att motionen II: 536 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Arrhén*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg* i *Skövde*, *Rubbestad*, *Svensson* i *Ljungskile*, *Widén* och *Kyling*, vilka ansett, att utskottet i punkten B bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp): Herr talman! Omorganisationen av gymnasier vid de högre allmänna läroverken är en fråga av allra största intresse. Mer än många andra berör den vårt folks framtid. Jag skall här bara beröra den del av statsutskottets utlåtande som behandlar det spörsmål till vilket en reservation är fogad, nämligen reduktionen av kristendomsämnets utrymme på reallinjens timplan. Jag har flera gånger i denna kammare sagt något i denna fråga, och jag står även med på en motion i det berörda ämnet.

Jag konstaterar med glädje att såväl utskottet som reservanternas är överens om att kristendomsämnet bör ges en god plats när det gäller orienteringen i kunskapens värld och att ämnet dessutom har särskilda uppgifter och möjligheter att verka personlighetsutvecklande och karaktärsdanande. Det är tacknämligt att detta sagts av både utskottsmajoriteten och reservanternas, och det är från detta ståndpunktstagande jag vill säga några ord. I debatten har

för övrigt, mig veterligt, riksdagen aldrig sagt något annat, även om enskilda ledamöter hävdat andra åsikter. Ändå har kristendomsämnet mer än något annat ämne på skolans schema steg för steg trängts tillbaka under de gångna åren.

Det fanns en tid i vårt land, då kristendoms-kunskap ansågs vara det viktigaste ämnet. Så är det inte nu. Det har man bara att kort och gott konstatera. Vi är alla överens om att skolan skall ge en saklig och objektiv framställning av kristendomens tros- och sedelära och ge kunskap om dess största gestalt. Ser man på utvecklingen under de senaste decennierna är det inte underligt om det råder en stor oro bland kristendoms-lärarna i läroverken och bland stora skaror ute i landet. Ämnet har oupphörligt fått stryka på foten. Detta har emellertid endast skett så småningom, och man har reagerat ganska matt många gånger.

Både före och efter den stora skolreformen år 1905 lästes kristendom tre timmar i de lägre klasserna i realskolan. I den övriga realskolan och i hela gymnasiet lästes två timmar i veckan. Reformen 1928 gjorde kristendomen till ett tvåtimmars ämne i hela realskolan och alla gymnasieringar. Redan 1933 ströks likväl en timme i högsta ringen på såväl det treåriga som på det fyraåriga gymnasiet. Samtidigt slopades kristendomsämnet som förhørsämne i studentexamen. Förändringarna innebar ett radikalt ingrepp i ämnets ställning i den högre skolan.

Genom ett kungligt brev 1950 skar man bort ytterligare en timme. Denna gång drabbades tredje klassen av den femåriga realskolan och andra klassen av den fyraåriga realskolan.

Under studietiden fram till studentexamen har ämnet alltså två gånger blivit ett entimmesämne med alla de pedagogiska svårigheter, som är förknippade därmed. En timme i veckan betraktas inom lärarkretsar som ett oting och sä-

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

ges omöjliggöra en effektiv undervisning. Lovdagar, skrivningar och idrottslov kan, om det vill sig illa, göra att det kan bli ända till tre veckor mellan tvenne lektioner.

Jag har, herr talman, bara velat ge denna ganska knapphändiga snabbskiss av hurdan kristendomsämnets ställning varit, hur det fått maka åt sig under årens lopp och nu är i fara att mista ytterligare en timma, denna gång på reallinjens näst högsta ring.

Jag har förut i denna kammare erinrat om det uttalande, som 1946 års skolkommision gjorde angående kristendomsämnet. Man säger följande: »Det bör mer än de flesta andra ämnen kunna vara instrumentet för den personlighetsdanning, som måste vara skolans väsentligaste uppgift.» Kungl. Maj:t och riksdagen accepterade denna grundsyn. Kommissionen fortsatte: »Undervisningen i detta ämne bör ge eleverna möjlighet att på grund av sakliga upplysningar och gedigen kunskap i religionens värld, på grund av insikt om frågornas allvar och livsavgörande betydelse och på grund av egna erfarenheter och egen läggning bygga upp en egen livsåskådning.» Menar man allvar med detta tal så kan vägen till förverkligandet inte vara att nu minska timantalet på den gymnasielinje det är fråga om, den linje som säkerligen kommer att dra till sig det största antalet elever.

Det kan ha sitt intresse att lägga märke till hurusom de tekniska fackskolorna framsynt nog har varnat för en skolutbildning, som främst ger fackkunskaper men ger den unge föga möjligheter att i livet självständigt orientera sig, stödd på en i skolan murad grund av insikter och bildning i livsåskådningsfrågor. En framstående naturvetare sade för inte så länge sedan, att kanske dock kristendomen til syvende og sidst var skolans viktigaste ämne, enär det ville hjälpa oss att komma till rätta med människan. De rent tekniska

problemen var, syntes det honom, långt lättare att komma till rätta med och bemästra än de rent mänskliga.

Här bör väl sägas att till sist är det här som i alla andra sammanhang: personen-läraren är det allra viktigaste. Men även den bäste lärare måste ha rimlig tid till sitt förfogande. Det kan inte vara rätt att kristendoms läraren skall utföra sin gärning så till den grad hörnträngd som han måste bli, om man ytterligare tar bort en timme. Ett bibehållet timantal är skäligt. Mig synes att kristendomsämnet är av den art att det bör få samma utrymme på gymnasiet samtliga linjer.

Det västerländska kulturarvet med dess fasta förankring i respekten för människovärde, humanitet och kärlek har sin groningsgrund i evangeliet. Det skadar inte ungdomen att i skolan av kunniga lärare få veta detta. Att viktiga bidrag kommit även från den grekiska odlingen ändrar härvidlag ingenting. Kristendomsämnets plats på skolans schema hör inte, som jag ser det, till tim- och kursplanernas många detaljfrågor, och jag ville gärna att riksdagen här i skrivelse till Kungl. Maj:t gav sin mening till känna efter den linjen. Jag tror, herr talman, att många med mig hoppas på att departementschefen som en god stigfinnare skall finna möjligheter till bevarande av kristendomsämnets timantal.

Jag har den uppfattningen att många av riksdagens ledamöter, som för egen del inte vill engagera sig personligt religiöst, likväl är fullt och fast övertygade om kristendomens positiva och grundläggande värde för vårt folk. Samma grundsyn har säkerligen den överväldigande majoriteten av vårt folk i alla myndighetsåldrar. Frågan har inte bara den allra största betydelse för den enskilda människan, utan den har i allra högsta grad, som jag ser det, en socialt och allmänt kulturell sida. Det är inte minst här som jag tycker att vi skulle kunna mötas på bred basis

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

oavsett kyrkotillhörighet eller graden av trosförmåga och annat sådant.

Har vi lärt oss att uppskatta vår andliga hemvist i en kristendomsgrundad humanitetskultur, om jag så får uttrycka det, och fasar vi inför de demonstrerade proven på en konsekvent materialistisk och helt avhumaniserad människodisciplin, då tycker jag att vi borde kunna enas om att värna om åtminstone den blygsamma plats som kristendomsämnet ännu har i våra allmänna skolor. Låt oss därför få behålla den timme som nu står i farozonen. Jag har den fasta övertygelsen att Kungl. Maj:t med god vilja skall kunna finna en väg till detta. Jag hoppas att så skall ske vare sig utskottets förslag eller reservation vinner riksdagens bifall.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationen och hoppas på en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Häri instämde herrar *Kristensson* i Osby (fp) och *Löfgren* (fp).

Herr NELANDER (fp): Herr talman! Jag ber som motionär att få anknyta till föregående talares inlägg om kristendomsämnets ställning i gymnasieplanen. Det är utan tvivel riktigt vad som här sagts, att kristendomsundervisningen i läroverken under 1900-talet har seglat i motvind. Det är inga radikala ingrepp som gjorts, men ämnets andel i skoltiden har blivit allt mindre. Enligt skolöverstyrelsens nya och ändrade förslag rör det sig som sagt om indragning av en kristendomstimme i reallinjens näst högsta ring.

Vi som motionerat i denna sak och som representerar samtliga de fyra demokratiska partierna förmenar, att näst högsta ringen borde få två timmar i stället för en och att det sammanlagda timantalet för t. ex. treårslinjen, vilken torde vara den vanligaste, således skulle vara fem timmar eller detsamma som på latin- och allmänna linjen. Nu säger man, att det här bara gäller en timme på en linje. Härtill vill jag i korthet

svara för det första att reallinjen för närvarande har majoriteten av eleverna, för det andra att ett entimmesämne, som kristendom här skulle få bli i två ringar i följd, ofta faller bort på grund av skrivningar och lovdagar. Det kan åtskilliga gånger bli både två och tre veckor mellan lektionerna, och i stället för 30—35 möjliga på ett läsår blir det kanske inte mer än 20. För det tredje torde på reallinjen kristendomsämnet vara av största vikt, eftersom dessa elever i sin fortsatta utbildning inte kommer i beröring därmed.

Man kan förvisso helt instämma i Svenska ekumeniska nämndens remissyttrande om det ödesdigra i »att för blivande tekniker, naturvetenskapsmän och läkare inskränka undervisningen i ett ämne som alldeles särskilt är ägnat att fostra till respekt för människovärdet och till ansvar för medmänniskornas bästa. Eleverna på reallinjen har behov av en kristet humanistisk allmänorientering, fullt jämbördig med den som meddelas på gymnasiets övriga linjer.»

Återstår då frågan, varifrån den extra timmen skall tagas. Det blir naturligtvis överstyrelsens och departementets sak att avgöra, men nog tycker man att reservantens i skolöverstyrelsen linje att ta bort timmen från engelskan borde vara framkomlig. När engelskan 1948 gjordes till begynnelsespråk, ökades dess totala timantal för realskolan och gymnasiet från 21 till 27 veckotimmar. Överstyrelsen föreslår nu en reducering med en veckotimme, men även om ytterligare en timme skulle tagas bort, får engelskan ändå totalt fyra timmar mer än 1948. Och studiemålet för engelskan är enligt överstyrelsen samma resultat som 1948.

Det har redan erinrats om 1946 års skolkommissions uttalande, att personlighetsdanningen skall vara skolans väsentligaste uppgift och att kristendomsämnet bättre än de flesta bör lämpa sig härför.

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

Att undervisningen skall vara objektiv och saklig är ju helt naturligt och behöver väl inte särskilt poängteras. Detta är förutsättningen för att undervisningen skall mötas med förtroende från kristna av olika uppfattningar såväl som från dem som är mera obestämda i sin religiösa tro. Protesterna mot en försämring av kristendomsämnets ställning har ju också kommit från både folkkyrkligt och frikyrkligt håll, vilket visar att man hyser förtroende för objektiviteten i undervisningen.

Jag vill därjämte erinra om att inte mindre än 28 kollegier vid läroverk uttalat sig mot ett minskat timantal för kristendomsämnet liksom 30 ämneskonferenser i kristendomskunskap i läroverk, där kollegiet inte gjort något uttalande i frågan. Kristendomsundervisningen är inte en sekt- eller en parti-fråga — det är en hela folkets angelägenhet och kan bli en kraftkälla för vårt folks andliga och moraliska liv.

Med hänvisning till de anförda synpunkterna vill jag vädja till ecklesiastikministern att när timplanen för gymnasiet skall fastställas kristendomsämnets ställning inte må försvagas utan ges samma timtal på reallinjen som på övriga linjer.

Herr talman! Jag uppskattar utskottets välvilliga skrivning i frågan, men då reservationen därjämte föreslår en skrivelse till Kungl. Maj:t, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Rimmerfors*.

Herr HAMRIN (fp): Herr talman! Vi har i dag i åtskilliga timmar diskuterat den ekonomiska politiken, och det har jag ingenting att invända emot. Det synes mig emellertid riktigt och rimligt att vi avskiljer någon liten stund för att diskutera också de problem som så att säga hör hemma på de inre linjerna, för att inte säga de allra innersta linjerna.

Jag skall villigt medge att skolfrågorna, generellt taget, alltmer har ten-

derat att bli så komplicerade och invecklade i den fåkunnige lekmannens ögon, att man med yttersta tveksamhet ger sig in på en diskussion rörande detaljspörsmålen på det området. I statsutskottets utlåtande nr 109 och i den därtill fogade reservationen anmäler sig emellertid ett problem, där man som icke skolexpert tycker sig ha både rättighet och skyldighet att säga sin mening.

Jag skall inte gå in på en beskrivning — det har redan förut gjorts — av de allt hårdare och snävare villkor som under årens lopp har tillmätts kristendomsämnet i vårt skolsystem. Tendensen har varit — det kan vi ändå inte komma ifrån — entydigt klar så till vida, att ämnet tyvärr har blivit föremål för ett gradvis strypande. Det har varit en tendens att nyttja ämnet som en sorts regulator när man har velat skapa utrymme för andra i och för sig angelägna ämnen på schemat.

Det tycks mig som om någonting av den djupare symboliken i denna, som jag ser det, tragiska utveckling ligger i det steg som på sin tid togs då kristendomsämnet ströks från den centrala plats det hade på schemat såsom ett förhörsämne i studentexamen. Däri låg faktiskt någonting av en demonstration och en utmaning, som ingen som hyser intresse för statsmakternas gåranden och låtanden på detta område någonsin har kunnat glömma.

Låt mig få säga, herr talman, att jag inte har någon åstundan att i onödan skärpa motsättningarna eller att gräva dikena djupare än de behöver vara. Jag har till och med den uppfattningen, att det i denna tid i synnerhet är angeläget att vi håller samman i både det ena och det andra stycket, och jag anser att man skall visa respekt för en ärlig övertygelse, även om den icke sammanfaller med ens egen. Allt detta är från mina utgångspunkter självklart, men det förefaller å andra sidan som om det vore en oförlätlig försummelse, något av ett svek från min sida, om

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

jag inte begagnade tillfället att säga min mening och uttala en deciderad ståndpunkt i den fråga som här avhandlas.

Man kan ju i alla fall inte komma ifrån, att det finns vissa kontroversiella punkter i det ärende, som nu är föremål för behandling, att man faktiskt nalkas en punkt, där spåren liksom delar sig och där det verkligen gäller att förr eller senare välja sida. Har man den uppfattningen och det är ju också tydligen glädjande nog utskottets mening liksom det på sin tid var skolkommisionens mening att kristendomsämnet bevisligen erbjuder, som det heter, särskilda möjligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsdanande arbete, så måste slutsatsen, som jag ser det, logiskt bli, att kristendomsämnets plats i timplanen inte görs till en avvägningsfråga vilken som helst. Då måste i stället resonemanget, tyckes det mig, på ett bindande sätt leda fram just till detta som av motionärerna och reservanterna med sådant allvar och sådant eftertryck hävdas, nämligen att varje ytterligare försök att strypa ämnet bestämt avvisas. Det gör ett nedslående intryck, att man inte klart och tydligt och utan reservationer har velat vara med om att slå fast detta i utskottet.

Jag vet, herr talman, ingen i detta ögonblick som bättre framhållit vad saken gäller än den kände folkbildningsentusiasten och rektorn Alf Ahlberg i en streckare i Svenska Dagbladet för den 15 mars i år. Han har från allmänna synpunkter — och jag understryker att det är från allmänna synpunkter — skildrat det fullkomligt orimliga i en situation, där kristendomskunskapen på något sätt skulle ställas på undantag, ransoneras till ytterlighet, strypas. Vår egen svenska diktning, säger han med allt fog, som liksom allt andligt skapande i vår kultur söker sin främsta inspirationskälla i bibeln och i bibelns värld, ris-

kerar faktiskt att bli fullkomligt obegriplig för en generation av svenskar som inte fått denna förtrogenhet med de centrala kristna värdena och med bibelns värld, helt enkelt därför att man inte längre förstår dess språk. Alf Ahlberg har också ett ord att säga till dem som menar, att kristendomsundervisningen utgör otillbörlig propaganda. Härvid yttrar han något som jag tycker förtjänar att införlivas med kammarens protokoll. Hur skall, frågar Alf Ahlberg, uppfostran över huvud taget gå till utan någon form av påverkan? Jag citerar: »Naturligtvis står det varje människa fritt att tycka, att Ofvandahl är en större diktare än Fröding, men den lärare i litteratur, som uppehölle sig lika mycket vid båda skulle med rätta anses oduglig. Han gör ett urval, baserat på vissa värderingar, vilkas giltighet naturligtvis inte kan bevisas. Den som undervisar i religion och därvid företrädesvis uppehåller sig vid kristendomen och försöker få sina elever att förstå den, driver naturligtvis propaganda i alldeles samma mening. Det kan inte hjälpas. Men den som vill, att vår uppfostran skall ske i demokratisk anda, måste för det första för egen del acceptera de värden, varpå demokratien bygger, för det andra försöka få sina lärjungar att förstå och acceptera dessa värden.» Så långt Alf Ahlberg. Det är alltså just de kristna värdena som här åsyftas.

Jag har, herr talman, velat framföra dess synpunkter här, därför att jag anser att den svenska riksdagen är vårt främsta forum för opinionsbildning och opinionsyttringar av detta slag.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den till statsutskottets utlåtande nr 109 fogade reservationen.

Fröken VINGE (fp): Herr talman! De som till äventyrs känner till mitt intresse för kristendomsundervisningen är nog ganska överraskade över att

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

finna mitt namn inte bland reservanterna utan under utskottets utlåtande. Förklaringen är ju den, att utskottsutlåtandet bygger på en kompromiss, som vi kommit fram till i andra avdelningen, en kompromiss, som jag inte ansåg mig böra springa ifrån, när sedan ett yrkande om bifall till motionerna framställdes i statsutskottets plenum. Jag vet att det förhåller sig likadant med flera av mina kamrater i andra avdelningen. Skiljelinjen mellan reservanterna och utskottsmajoriteten går alltså inte alls på samma ställe som skiljelinjen mellan dem som har en positiv och dem som har en negativ inställning till skolans kristendomsundervisning.

Men reservanterna tycks ha förbiset att om man skall öka kristendomsundervisningen med en veckotimme på realgymnasiet, vilket det är fråga om i ett par ringar, måste man ta ställning till frågan från vilket ämne denna veckotimme skall tas. Det är visserligen, som herr Hamrin sade, inte en avvägningsfråga vilken som helst, men vi kan inte komma ifrån att det är ett problem, som vi på något sätt måste taga ställning till. För att kunna ta ställning till den frågan måste man ha en pedagogisk erfarenhet, som man inte kan begära, att riksdagens ledamöter skall ha. Den frågan måste överlämnas till Kungl. Maj:t.

Jag vill säga att jag för min del i likhet med herr Nelander har tänkt speciellt på undervisningen i levande språk. Jag vet, att detta stöter på patrull på många håll, men jag vill påpeka, att diskussionen uteslutande gäller realgymnasiet, där språkstudierna ovillkorligen måste ha en annan målsättning än i latینگymnasiet, där bland annat de blivande filologerna går, och på den allmänna linjen, där de går som sedan skall ut i kommersiell verksamhet. Jag är emellertid för litet sakkunnig för att kunna yttra mig om innehållet i undervisningen och om vilka språkkunskaper som våra gym-

nasister för närvarande har och följaktligen också för att våga ta bestämd ställning i den här frågan.

Jag vill beträffande kristendomsundervisningens betydelse säga, att jag delar flertalet av de synpunkter som reservanterna framfört. Jag delar de allvarliga bekymmer som man hyser inför detta förslag att ytterligare minska kristendomsundervisningen på realgymnasiet. Jag är medveten om att det är en särskild olägenhet, att kristendomen blir ett 1-timmesämne. Jag skulle vidare vilja stryka under en sak i detta hänseende, nämligen att om jag inte misstar mig skulle denna reduktion speciellt gå ut över undervisningen i kyrkohistoria. Det är alltså den undervisning som skulle hjälpa eleverna att få en historisk syn på bland annat både det egna samfundets och andra samfunds lärosatser och som skulle kunna hjälpa dem till att vinna en på självständigt tänkande grundad övertygelse och anlägga ett ekumeniskt betraktelsesätt.

Jag anser det vore olyckligt, om kristendomsundervisningen reducerades i enlighet med detta förslag. Men, herr talman, vare sig riksdagen följer utskottets eller reservanternas mening, kommer Kungl. Maj:t att få pröva denna fråga. Med kännedom om den nuvarande ecklesiastikministerns inställning är jag övertygad om att denna prövning kommer att ske i positiv anda.

Jag vågar därför ta på mitt ansvar att rekommendera kammarens ledamöter att rösta för utskottets förslag, vilket jag härmed yrkar bifall till.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Det är betecknande för den hets och det jäkt, under vilken riksdagen i sitt slutskede arbetar, att en av de mest betydelsefulla frågor som vi har att behandla när det gäller vårt undervisningsväsende, nämligen hela den nya gymnasieorganisationen med en helt ny linje, som innebär i viss mån en revolu-

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

tion av undervisningsväsendet, skall avgöras vid en sådan timme att alla de talare som uppträder måste känna sig förpliktade att ytterst kortfattat behandla dessa väsentliga spörsmål. Det kastar väl kanske något ljus över hur litet kompetent den svenska riksdagen är att yttra sig i dessa oerhört viktiga kulturfrågor. De kommer bort för de stora ekonomiska problemen, och över huvud taget kan man ju säga att man inte vågar föra en utförlig debatt i dessa frågor för att inte förrycka hela arbetsordningen. Jag vill emellertid ändå ställa den frågan till kammarledamöterna om det inte är en befängd ordning, att vi skall befinna oss i denna situation när vi skall införa en helt ny gymnasieorganisation. Man kan ju inte annat än beklaga ecklesiastikministern, som också måste föra debatten under dessa förhållanden. Det är under sådana omständigheter ingen idé att gå in på de centrala problemen.

Jag är säker på att ecklesiastikministern vid den studentriksdag, som på måndag sammanträder i Lund, får höra åtskilliga kritiska synpunkter på den nya gymnasieorganisationen. Det stora program, som vid studentriksdagen kommer att läggas fram när det gäller utbildningsfrågorna, upptar ju alla dessa studentproblem: frågan om man kan förkorta studietiden fram till studentexamen med ett år, frågan vad som behöver göras för att förbättra språkundervisningen över huvud taget för att vi skall kunna hävda oss som en kulturnation, etc.

När det gäller kristendomsundervisnings ställning kan jag ansluta mig till vad herr Hamrin anfört. Jag hörde ett anförande av herr Göransson i första kammaren, där han mycket riktigt och skickligt framhöll ett faktum, som jag gärna vill understryka, nämligen att kristendomen är förutsättningen för en stor del av den litteraturdebatt som föres, den debatt som föres inom konsten o. s. v. Detta gäller även för de män-

niskor, som ställer sig kritiska mot kristendomen. Man förbiser lätt att det förhåller sig på detta sätt oberoende av vilken inställning man har till de etiska värden, som kristendomen representerar.

Det skulle ha varit intressant att ta upp de tankegångar, som herr Hardy Göransson framförde i sitt enligt min mening lysande anförande i första kammaren. Nu har herr Hamrin berört Alf Ahlbergs mycket intressanta artikel.

Jag skulle tro att om de människor, som av vissa frihetsskäl opponerar sig mot att kristendomsundervisningen över huvud finns och anser undervisningen vara en dirigering av själarna, började fundera över varför staten fått en så oerhörd makt i de totalitära länderna och där mäktat bli ett medel för behärskande av över huvud taget all livsvilja och på det sättet utöva ett tyranni, som inte är någon civilisation värdigt, skulle de ställa frågan: Hade det varit människor, som varit uppfyllda av bergspredikans krav, hade de väl måst reagera mot att orätt vederfares andra människor? Vad betyder inte en äkta kristendom just för värdandet av de humanitära värden, som också varit ledstjärnan för den socialdemokratiska arbetarrörelsen i alla tider? Jag tror att också de människor, som i sitt nit att vara fritänkare för en kampanj mot kristendomen, förbiser att de undergräver grundvalarna för något som är väsentligt för hela kulturlivet. Kan man bygga upp kulturländer på andra etiska normer? Man har ställt frågan många gånger i debatterna, men man har aldrig fått något svar på den.

Jag skulle tro att de som för en kampanj mot kristendomen i alla fall skulle betänka de etiska principer, som finns i denna kristendom.

Det må tillåtas mig att säga endast några ord om en annan fråga, som jag dock anser vara av väsentlig betydelse för den nya gymnasieorganisationen.

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

Det är studiet av samhällsproblemen. Vi vet ju alla, att samhällsproblemen under de senaste åren blivit utomordentligt komplicerade, och vi känner också till den snabba och starka expansion, som samhällsvetenskaperna har undergått. Jag tror inte, att man kan få fram ett verkligt levande intresse för studier i samhällsvetenskap vid våra gymnasier, utan att samhällsläran — som det föreslagits av några motionärer — blir ett självständigt ämne. Det är otänkbart att samhällsläran i framtiden skall åka snålskjuts på historieundervisningens bekostnad. Vi måste ha speciella lärare i samhällslära, och jag tror att det är en angelägen uppgift för den nya gymnasieorganisationen att hävda samhällslärans betydelse.

Herr talman! Med dessa ord vill jag ge min anslutning till den till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för ecklesiastikpedartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Regeringen har ännu inte haft tillfälle att behandla tim- och kursplanerna för det nya gymnasiet, och den borde givetvis heller inte ta någon definitiv ståndpunkt förrän riksdagen har fattat beslut i organisationsfrågan. Det har emellertid ur mina synpunkter varit mycket tacknämligt att i förevarande utskottsutlåtande såväl som i den till detsamma fogade reservationen läsa, att ingen ifrågasätter annat än att Kungl. Maj:t här skall ha fria händer att göra den avvägning, som oavvisligen måste ske. Jag finner det också tacknämligt — i varje fall har jag läst såväl utskottsutlåtandet som reservationen på det sättet, och ingenting har hittills framkommit i debatten, som tyder på att jag därvidlag skulle ha fel — att skillnaden mellan reservationens och utskottsmajoritetens uppfattningar i själva verket inte är så särskilt stor.

Vad beträffar min personliga mening i denna viktiga fråga, så har jag vid åtskilliga tillfällen offentligt gjort sådana uttalanden, att ingen torde tveka om mina önsknings härvidlag, och jag har av flera talares debattinlägg förstått, att den saken också har uppmärksamats. Jag kan tillägga, att jag givetvis står fast vid de uttalanden i detta sammanhang, som gjorts i 1946 års skolkommission och som delvis har citerats här. Det är min bestämda uppfattning, att statsmakterna också vill göra allvar av dessa uttalanden.

Vidare har jag med tillfredsställelse konstaterat, att allmänna opinionen på denna punkt har varit synnerligen vaken. I över ett års tid har denna fråga nu diskuterats på det sättet, att skolöverstyrelsen först skickat ut ett preliminärt förslag på remiss, vilket upptagit ett mindre timantal för kristendomsundervisning än det slutgiltiga. I vad mån skolöverstyrelsen därvidlag kan ha tagit intryck av den allmänna debatten, vilken bland annat tagit sig uttryck i framställningar antingen till ecklesiastikdepartementet eller till skolöverstyrelsen — i det förra fallet har de befordrats till överstyrelsen — undandrar sig mitt bedömande, men jag har med tillfredsställelse konstaterat, att det sista förslaget är bättre än det första, sett ur de synpunkter, som jag vill lägga på denna sak. Jag kan sålunda utan tvekan ansluta mig till uttalandet i reservationen om att de synpunkter som framförts i motionen är beaktansvärda.

Men å andra sidan är det givetvis riktigt som utskottsmajoriteten skriver, att även om detta inte är — som herr Hamrin uttryckte det — en avvägningsfråga vilken som helst, så måste den ändå till sist bli en avvägningsfråga mellan å ena sidan kristendomskunskapen och å andra sidan andra ämnen. Det måste, som utskottsmajoriteten skriver, bli ett annat ämne — vilket givetvis ur vissa personers synpunkter har större värde

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

och ur andras synpunkter mindre värde — som då får ett minskat timantal.

Det är naturligtvis önskvärt att inte skapa större olikheter mellan de olika gymnasielinjerna än vad de för de olika linjerna karakteristiska ämnena betingar. Den synpunkten talar givetvis också för att kristendomskunskap icke bör tillmätas ett annat timantal på reallinjen än på de andra. Det har också i många fall omvittnats, att ett entimmasämne ger betydligt sämre resultat än som motsvarar hälften av ett tvåtimmarsämne, men därvidlag kan man ju göra vissa utjämnningar genom att tillämpa koncentrationsläsning i stället för att ha samma timantal under hela läsåret. Vi saknar givetvis i regeringen icke kännedom om att reduktion av kristendomskunskapen tidigare har skett, och jag kan försäkra kammaren, att vilket av båda förslagen som kammaren än ansluter sig till, så kommer regeringen att mycket ingående pröva denna sak.

Herr DAHLÉN (fp): Herr talman! Vad frågan om kristendomsundervisningen beträffar tror jag mig kunna instämma med ecklesiastikministern, när han säger att det förefaller att inte vara så stor skillnad mellan utskottets skrivning och reservanternas. De av kammarens ledamöter som möjligen känner min inställning till här förevarande fråga förstår, att det inte är bristande intresse för kristendomsundervisningen som gör, att jag säger att utskottsmajoritetens skrivning är nästan lika tillfredsställande som reservanternas. Jag tycker det är tillfredsställande att utskottet har sagt så mycket positivt som det gjort.

Sedan kan jag också instämma i vad herr Braconier sade om det beklagliga i att riksdagen under sådana här former skall behöva diskutera sådana stora kulturfrågor som gymnasierreformen.

Det är inte särskilt lämpligt att det förefinnes så stora disproportioner mellan de olika ämnesområdena, men det

är ingenting att göra åt den saken. Jag skall nu bara ta upp ett enda frågsmål, som gäller samhällslärens ställning vid läroverken, och det gör jag i egenskap av motionär.

I motionen har föreslagits att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära att den av skolkommissionen förutsatta prövningen av samhällsläran som självständigt ämne vid läroverken snarast möjligt måtte komma till stånd. Jag kan redan nu säga, att även på denna punkt är jag ganska tillfredsställd med statsutskottets uttalande. Det finns, som herr Braconier också antydde, ett uppenbart behov av att samhällsläran får en bättre och mera självständig ställning vid våra läroverk. Demokratien är sådan att den inte fungerar väl om det inte finns stora kunskaper hos en så stor del av allmänheten som möjligt om det samhälle som vi lever i. En artikel i Morgon-Tidningen i går tyckte jag påvisade detta på ett ganska bra sätt.

Nu frågar man sig alltså: Hur skall det bli möjligt att ge samhällsläran en bättre ställning på skolschemat än som nu är fallet? Den frågan har bollats fram och tillbaka under flera år. Skolkommissionen förutsatte närmast att samhällsläran borde bli ett självständigt ämne på schemat, men även att universitetsberedningen finge syssla vidare med den frågan. Universitetsberedningen uttalade sig också mycket välvilligt men menade att den fortsatta prövningen av skolkommissionens resultat finge väl till slut avgöra hur det skulle bli i detta fall. Tillspetsat skulle man alltså kunna säga, att diskussionen rör sig kring frågan om gymnasiet utformning eller frågan om lärarutbildningen skulle vara avgörande för samhällslärens ställning. Detta har ingen vågat ta ställning till, men någon måste ju ta denna ställning. Skolöverstyrelsen låter i sin utredning om det nya gymnasiet saken passera och håller fortfarande på att ämnet skall heta historia med sam-

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

hällslära utan självständig ställning för samhällsläran. Propositionen uttalar sig egentligen inte alls om frågan.

Jag måste säga att det vore mycket beklagligt om den allmänna linje på gymnasiet, som vi skall få, inte skulle få en bättre undervisning i samhällslära än vad nu är ifrågasatt; speciellt gäller detta den sociala grenen av denna linje. Det är uppenbart att något måste göras på denna punkt, och det vi motionärer önskar är att riksdagen här skulle säga, så att man kunde ta detta till utgångspunkt för det fortsatta övervägandet.

Det är viktigt att samhällsläran blir ett eget ämne, som får en självständig ställning. Men det viktigaste är givetvis att lärarutbildningen blir sådan, att de, som skall undervisa, verkligen har resurser för att inför eleverna tolka det nuvarande samhällets problematik. För min del måste jag säga att jag inte tycker, att den nuvarande historielärarytbildningen ger tillräcklig anknytning till det moderna samhället. Den utbildningen är lagd på historisk forskning. Vad man behöver är en undervisning i samhällslära plus nationalekonomi, socialpolitik, sociologi, och det har normalt en historielärare inte i sin examen. Det är på hög tid att en förändring sker, ty majoriteten av historielärarna kommer i alla fall att under lång tid bestå av personer, som inte har någon specialutbildning för att kunna undervisa i samhällslära. Jag vill inom parentes betona att jag självfallet har den uppfattningen, att historielärarna gör en utomordentlig insats på det område, som de är specialutbildade för, men det är inte den saken vi diskuterar här, utan det är deras utbildning på annat område det nu är fråga om.

Sveriges förenade studentkårer lär ha fått sig för yttrande tillställt preliminärt förslag om ändring i examensstadgan, som bl. a. skulle innebära att historia plus statskunskap och eventuellt

en kurs i nationalekonomi eller en kurs i historia plus nationalekonomi med kurs i statskunskap samt dessutom i båda fallen ett annat läroämne skulle vara lämplig lärarutbildningskombination. Jag skall inte yttra mig närmare i den saken, men att det är ett steg i rätt riktning är uppenbart; om det är tillfredsställande har jag ingen möjlighet att bedöma.

Såvitt jag kan förstå säger statsutskottet nu, att frågan icke bör vara avgjord med vad skolöverstyrelsen uttalat i sin utredning. Utskottet förutsätter tydligen, att frågan måste tagas upp igen, sedan de försök man nu håller på med har fullföljts. Detta är ur motionärernas synpunkt mycket tillfredsställande. Om någon institution i samhället måste vara intresserad av en tillfredsställande utbildning i samhällskunskap är det ju riksdagen. Jag hoppas därför, att riksdagen bifaller statsutskottets utlåtande, vilket väl i så fall måste tolkas så, att utskottet och riksdagen anser att frågan om samhällslärens ställning och om utbildning för dem som skall undervisa däri icke är slutgiltigt löst med vad som hittills framkommit. Något nytt måste först inträffa.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EDENMAN (s): Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord om samhällslärens ställning i det nya gymnasiet. Jag tänker alltså inte delta i den kristendomsdebatt som inledde diskussionen men vill ändå göra några randanmärkningar till ett par talare.

När man lyssnade till herr Braconier, fick man det intrycket, att vi här bevittnar ett generalangrepp mot kristendomen från hedniskt håll. Så är ju ingalunda förhållandet. Det är ju här fråga om skolöverstyrelsens förslag till det nya gymnasiet, som nu föreligger i form av en proposition. Det borde vara

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

överflödigt men är kanske nödvändigt att erinra om att skolöverstyrelsen står praktiskt taget enhällig bakom förslaget, och den är ju icke känd för några rabulistiska åsikter ifråga om kristendomen. Förslaget har dessutom remitterats till samtliga rektorsämbeten, såväl vid läroverk som vid folkskoleseminarier, och tolv olika ämneslärarföreningar, målsmännens riksförbund, universitetskanslern och samtliga fakulteter vid universitet och högskolor har yttrat sig över detsamma. Skolöverstyrelsen har vidare mottagit en otalig mängd skrivelser och uppaktningar från olika håll. Det är ingalunda så att här riktas något dråpslag mot kristendomen, utan det är närmast en schemateknisk fråga som vi diskuterar, nämligen frågan om minskning av kristendomsundervisningen med en timme i veckan i realgymnasiet.

Det har vidare framhållits, närmast av herr Hamrin, att kristendomen ständigt får maka åt sig och alltid nyttjas som en regulator. Jag vill i all stillhet erinra om att detta gäller alla de gamla ämnen, som lever kvar från den gamla skolan, på grund av att vi lever i ett annat samhälle och i en annan tid. Även modersmålet har fått maka åt sig och får göra det i det förslag, som ligger på riksdagens bord. Man behöver inte gå så långt tillbaka i tiden för att finna att 50, 60 eller kanske 70 procent av all skolundervisning var kristendomsundervisning. I begynnelsen var det ingenting annat än kristendomsundervisning, och denna inskränktes i den svenska folkskolan till en enda bok, nämligen Luthers katekes. Det är självklart, att man ur den aspekten kan säga, att kristendomen fått maka åt sig, men det gäller som sagt alla gamla ämnen, därför att så många nya ämnen trängt sig fram.

Det vore intressant, inte minst för ecklesiastikministern, som har den ytterligt delikata uppgiften att ta ställning i denna fråga, att få någon vägled-

ning. Det ställdes i första kammaren många frågor med begäran om någon anvisning från dem, som yrkade på en förstärkt ställning för kristendomsämnet, och fröken Vinge har ju också erinrat om detta komplicerade problem. När man lyssnar på debatten, måste man få det intrycket, att de som talar för detta är oerhört måna om att inte stöta sig med representanter för någon enda ämnesgrupp.

Jag skall ta ett exempel. Den ring det framförallt gäller är tredje realringen. Där får kristendomsundervisningen en timme mindre än tidigare — det var förut två timmar i veckan och blir nu en timme. Modersmålet minskar från fem till fyra timmar. Det har tillkommit fyra timmar franska, som skall bli obligatoriskt ämne på gymnasiet. Filosofien har ökat med två timmar och fysiken med en timme. Det är i och för sig ganska otäckt att slutresultatet är en nettoökning på inte mindre än fem veckotimmar. Jag skulle för min del vilja säga, att om det är någon invändning man vill rikta mot skolöverstyrelsens förslag så är det, att det är för många schemabundna undervisningstimmar. Kunde man minska antalet veckotimmar, vore det en pedagogisk reform. Det är emellertid inte så mycket att välja på. Är det franskan, filosofien eller något annat ämne, som skall släppa till en timme? Något enda uppslag borde väl ändå Sveriges riksdag kunna ge i denna fråga. Skolöverstyrelsen har gått bet på det; den står praktiskt taget enhällig bakom förslaget.

Det är mot bakgrunden av denna ämnesträngsel som jag, liksom herr Dahlén, vill säga något om samhällsläran, ifråga om denna får man väl — tyvärr — konstatera, att hur man än konstruerar det — historia *med* samhällslära eller historia *och* samhällslära eller i form av två självständiga ämnen — måste man nog finna sig i att dessa bägge ämnen icke kan räkna med ett ökat timantal utöver vad som angivits i detta förslag.

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

På den allmänna linjen är detta det största ämnet. Om jag inte missminner mig, omfattar det i sista ringen fem timmar i veckan. Det kan endast jämföras med modersmålet och har över huvud taget fått ett mycket högt timantal. Jag skall emellertid senare återkomma till samhällslärens ställning.

Det har dessutom hänt en del på området, som kanske borde omnämnas. Från och med hösten — det är väl detta som utskottet avser när det erinrar om den försöksverksamhet som pågår — kommer för realskolan att gälla, att historien som ämne upphör i näst sista klassen, alltså i 4^s i den femåriga realskolan; i 5^s läses uteslutande samhällslära, och ämnet historia kommer alltså inte att existera i realskolans avslutningsklass.

När man ser på de olika kursplanerna måste man, även om man som jag har det största intresse för detta ämne, säga att skolöverstyrelsen har gjort vad den kunnat för att inom nuvarande system söka tillmötesgå olika krav just från håll, där man yrkar på mer undervisning i samhällslära. Man har lagt om de metodiska anvisningarna, och över huvud taget är det en samhällsvetenskaplig aspekt på hela historieundervisningen. Man märker även hur t. ex i sista ringen på den allmänna linjen praktiskt taget samtliga kursmoment sysslar med samhällslära. Det skulle ta för lång tid att läsa upp allt, men jag kan försäkra kammaren att 90 procent av kursen är samhällslära i fjärde ringen.

Men det är inte nog, säger många. Jag skulle kanske också vilja se en annan lösning. Herr Dahlén har bland annat erinrat om att inte alla de nuvarande historielärarna är kompetenta att svara för en utvidgad undervisning i samhällslära, och det är riktigt. Det krävs ingenting annat av en lärare i historia med samhällslära än akademiska betyg i historia, och därmed står vi inför ett faktum, som för en tid framåt omöjliggör

varje tanke på att annat än i försöksform ha samhällslära som självständigt ämne.

Det går inte att utan vidare, som man har framfört från olika håll, använda personer med statsvetenskaplig examen. Det går inte bland annat av det skälet, att man inte kan kombinera heltidstjänster i ett enda ämne. Man kan alltså inte försörja dessa människor, om de uteslutande skall syssla med samhällslära på den allmänna linjen, utan man måste söka sig fram på andra vägar.

Herr Dahlén var inne på frågan vad samhällslära är för någonting, om man skall uttrycka det i akademiska ämnen. Är det statskunskap? Är det nationalekonomi? Är det sociologi, som vi diskuterade för en stund sedan? Det är åtskilliga juridiska discipliner som bör komma med, det är kulturgeografi och det är företagsekonomi. Det är omöjligt att ordna en lärarutbildning på det sättet att man för kompetens i ett enda skolämne, i detta fall samhällslära, tvingas ta en hel examen.

Jag tror att den praktiska och enda framkomliga vägen är att knyta samhällsläran till historia eller geografi, vare sig det blir självständigt ämne eller inte, och bygga upp en akademisk undervisning förslagsvis kring ämnet statskunskap och därtill lägga olika kurser i nationalekonomi och sociologi. Jag skulle, herr talman, vilja helt ansluta mig till utskottets skrivning på denna punkt. Tiden är väl nu inne att i första hand se till att de historielärare vi redan har får någon form av fortbildning för att kunna fylla i varje fall rimliga krav på kompetens när det gäller samhällsläran och att de blivande lärarna i historia med samhällslära får en gedignare utbildning. Då kommer omedelbart i blickfältet att man får ändra examensstadgan och kräva mer än historia för kompetens till historielärare, såsom sker i andra dubbelämnena. Liksom man kräver nordiska språk och litteraturhistoria för under-

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

visning i modersmålet är det inte orimligt att för kompetens i historia med samhällslära kräva ytterligare ett ämne.

Till sist får vi väl också hoppas att den försöksverksamhet på gymnasiet, som det är meningen att sätta i gång, skall visa om det finns möjligheter att t. ex. på den allmänna linjen få samhällslära som ett alldeles självständigt ämne.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter, och jag har hittills inte kunnat upptäcka några delade meningar i sakfrågan.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle: Herr talman! Jag vill bara till herr Edenman säga, att det är alldeles riktigt att skolöverstyrelsen inte företräder någon kristendomsfientlig linje. Det sade jag inte heller. Vad jag sade var ju att de krafter, som angriper kristendomen, angriper därmed humanitära ideal, som de egentligen själva förfäktar. Denna kulturfråga är alltså av väsentlig art. De människor, som reagerar mot kristendomen, står i grunden på etiska ideal, som har sin anslutning i den kristna livssfären. Det är ganska angeläget att även ur kultursynpunkt framhålla detta. Kristendomen har ju sin kulturbetydelse oberoende av vilken religion människorna har.

När det sedan gäller samhällslära vill jag bara säga — och det var herr Edenman också inne på — att det är ju orimligt att tänka sig, att historielärarna i allmänhet skall kunna undervisa i samhällslära. Vi har i detta land inte en enda professur i modern historia. Det har varit förslag om att vi skulle få det. En stor del av historikerna koncentrerar sina intressen till längesedan förflutna århundraden. Vi har ingen professur i ekonomisk historia vid Lunds universitet, som vi nys diskuterat. Vi har över huvud taget i detta land inte någon möjlighet att få en sådan undervisning i samhällslära

som också herr Edenman önskar. Jag tror det är utomordentligt angeläget — och jag tror att denna fråga kommer att diskuteras på studentriksdagen — att vi gör samhällslära till ett självständigt ämne för att eleverna skall få den undervisning, som de behöver.

Herr HAMRIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag lyssnade med mycket stor tillfredsställelse till ecklesiastikministerns deklaration här nyss. Den sammanfaller till sitt syfte helt och fullt med en annan deklaration, som statsrådet gjorde någon gång i somras, vill jag minnas, vid en stor kongress nära Jönköping, där orden föll på det här sättet: »Vi står i begrepp att provisoriskt omorganisera våra gymnasier så att vi får tre linjer i stället för två. I samband därmed har det ifrågasatts en inskränkning av kristendomsundervisningen på realgymnasiet. Jag hoppas emellertid att det skall visa sig möjligt att ej göra någon åtskillnad beträffande kristendomen mellan de tre linjerna och att nuvarande timantal sålunda skall kunna bibehållas.» Jag finner som sagt överensstämmelse mellan detta uttalande och det som vi har kunnat lyssna till i dag. Emellertid kan jag inte med bästa vilja i världen ge till känna samma tillfredsställelse efter att ha lyssnat till herr Edenman. Jag skall nöja mig med att bara säga följande.

Enligt herr Edenman skulle den oständigheten att kristendomsämnet succesivt fått maka åt sig bero på att det skall klassificeras, som han sade, i en grupp av gamla ämnen. Jag skall tillåta mig att bara ställa den frågan: När, herr Edenman, skall vi kunna räkna med att kristendomsämnet skall anses så gammalt, att det skall få maka åt sig i så hög grad att det skall helt försvinna?

Herr KYLING (h): Herr talman! Jag skall lova talmannen att inte hålla nå-

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

got längre anförande vid denna sena timme. Jag skall bara ta upp ett par problem, som varit uppe i diskussionen i dag.

Jag står nämligen själv med som under-tecknare av reservationen. Man kan ju fråga sig, varför en reservation skall behöva avgas, när även utskottsmajoriteten, som det har sagts här, varit så positiv i sina bedömanden. Ja, det är väl närmast frågan om avvägningen, som har oroat en hel del. När herr Edenman här talade om att man föreslår minska ned kristendomsundervisningen med en timme, så är det ju ganska naturligt att samtidigt också tala om, vilket herr Edenman mycket riktigt gjorde, att den förut har varit två timmar. Man föreslår alltså minska ned timantalet med hälften.

Vad som har oroat är närmast att av de tre linjerna till studentexamen skall latinlinjen och den allmänna linjen få vidmakthålla samma timantal under det att reallinjen skall minska ned sitt timantal i kristendom. Det är detta som har föranlett reservanterna att säga, att när man skall gå till en avvägning bör denna ske mellan andra ämnen och sålunda lämna kristendomsämnet utanför den direkta farozonen.

Herr Edenman säger visserligen att ingen i dag har nämnt vilket ämne man då skulle kunna ta av. Men två av talarna, herr Edenman, har åtminstone varit inne på tanken att det exempelvis skulle kunna tas av engelskan.

Jag vågar knappast, herr talman, komma med förslag angående vilket ämne man skall ta av. Jag har nämligen en gång suttit med i kursplanedlegationen och varit något slags expert i skolkommisionen. Vid ett par tillfällen har jag där faktiskt framfört vissa ämnen där man skulle kunna nedskära kursplanerna, men det har alltid varit någon som blivit starkt irriterad. Just nu kommer jag ihåg att jag en gång ställdes inför exakt sam-

ma fråga som av herr Edenman nu: I vilket ämne vill herr Kyling anse att man kan skära ned kunskapsmättet? Jag sade då utan att tänka så mycket på det: »Jag kan inte finna det vara av nöden påkallat att en pojke eller flicka i realskolans fjärde klass skall anses vara obildad om han eller hon exempelvis inte vet var snigelns inälvor ligger, om de ligger i bakre delen av snigelns kropp eller var de än ligger.» Jag tog detta som ett exempel. Men, herr talman, det befanns vara en zoolog med som lyssnade till detta. Jag skall tala om för kammarens ledamöter att jag fick en lektion i behovet av att ungdomarna skulle kunna detta. När den lektionen var slut var jag nästan övertygad om att om barnen inte visste var snigelns inälvor ligger skulle demokratin i svenskt samhällsliv snart vara ett minne blott.

Ja, på det sättet är det, och därför är det inte någon idé att vi här i kammaren ställer problem eller frågeställningar om vilka ämnen som skall nedskäras för att möjliggöra ett bibehållande av kristendomsämnet. Det är här i dag icke fråga om krav på ökat antal timmar för kristendomsundervisningen utan närmast ett krav om bibehållen rätt för kristendomsämnet att även på reallinjen få samma proportionerliga andel i undervisningstiden som det fått på latinlinjen och den allmänna linjen.

Jag vill till sist bara säga, herr talman, att jag en gång i tiden har varit lärare, och när jag uttalar mig ganska kategoriskt, gör jag det därför att min erfarenhet säger mig att kristendomsämnet, rätt bedrivet, i svensk skola har en ytterligt stor uppgift att fylla. Jag vill vädja till ecklesiastikministern, som även — det vill jag säga — har visat en mycket positiv inställning till dessa ting, att prövningen, när den en gång kommer att ske, göres så positiv som möjligt till kristendomsämnets bi-

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

behållande vid det timantal som det har på de övriga linjerna.

Med detta, herr talman, skall jag be att för min del få yrka bifall till den reservation, som finns fogad till detta utskottsutlåtande.

Herr RUBBESTAD (bf): Herr talman! Då också jag har låtit anteckna mig för reservationen vill jag säga några ord. Jag skall inte uppta tiden länge. Här är redan så mycket sagt. Av flera talare har kristendomens stora betydelse framhållits, och i allt väsentligt kan jag ansluta mig till de synpunkter i det hänseendet som har framförts av herr Hamrin.

Jag blev glad när jag hörde hur positivt inställd ecklesiastikministern tycks vara, och jag hoppas att han med det intresset, om det skulle vara så olyckligt att utskottets skrivning går igenom, ändå kan lyckas få det därhän att kristendomsämnet bibehålls vid sitt nuvarande timantal.

Jag menar att det säkerligen finns flera ämnen som inte har samma värde för undervisningen som just kristendomen; herr Edenman nämnde några. Jag tror att man kan få olika ämnen att välja bort — en timme kanske av engelska eller en av franska eller något sådant — och jag vill säga att jag sätter kristendomskunskapen högre än samhällsläran, som föreslås utökad. Nog finns det att välja på när det gäller att få bort en timme för att kristendomsundervisningen skall kunna bibehållas vid sin nuvarande omfattning. Det är utav alla betygat vilken stor karaktärsdanande betydelse kristendomsämnet har. Vi bör väl alla vara medvetna om att det för människan viktigaste är att bilda karaktären, även om kunskaperna i andra ämnen kanske i vissa fall inte är alldeles till fyllest på alla punkter såsom man skulle önska.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Jag skall också bli så kort som över huvud taget är möjligt, detta av olika anledningar. En är den att det inte finns så många nya synpunkter att komma med på det här området.

Jag vill instämma i vad herr Bracquier sade om svårigheterna för oss här i riksdagen att få tid att diskutera viktiga frågor, i detta fall stora kulturfrågor. Det förslag som här föreligger är ju både stort, betydelsefullt och komplicerat, särskilt för oss lekmän, allra helst som det berör områden som är nya och där erfarenheter saknas.

Förslaget som föreligger till behandling innebär ett direkt fullföljande på ett par väsentliga områden av 1950 års principbeslut om den stora skolreformen. Här gäller det således inrättandet av fem nya försöksgymnasier med direkt anknytning till den nioåriga enhetsskolan, och vidare är det fråga om inrättande av en ny linje — den allmänna linjen — på gymnasiet vid sidan om de gamla latin- och reallinjerna.

Det är helt naturligt att avdelningen, när den har behandlat den föreliggande propositionen, också har fått behandla en del motioner i anslutning till densamma. Inte mindre än tre av dessa berör dock inte direkt det förslag, som har framlagts av Kungl. Maj:t, utan anknyter till de särskilda läroämnenas ställning på timplanen.

Vid behandlingen av propositionen och motionerna kunde avdelningen efter långa och ingående diskussioner, där meningarna här och där var rätt skiljaktiga, dock komma fram till ett enhälligt utlåtande. Det förslag som här föreligger är alltså en regelrätt kompromiss.

Denna enhällighet, som vi sålunda hade på avdelningen, höll emellertid inte vid utskottsbehandlingen, där det dock endast var på en enda punkt, nämligen frågan om kristendomsundervisningens ställning i gymnasiet, som

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

meningarna gick isär och föranledde reservation.

Reservanterna hävdar ju, som vi har hört här förut i dag, att det förslag som utskottet presterar på denna punkt inte är till fyllest för de önskemål som de företräder. Jag vågar dock hävda den uppfattningen, att det förslag som föreligger från utskottets sida är tillräckligt för departementschefen som vägledning i positiv riktning.

Hos företrädarna för de olika meningsriktningar som har varit representerade i avdelningen har nog syftemålet innerst inne varit att undgå en upprivande debatt i denna fråga, en debatt som enligt vad vi anser knappast i någon högre grad skulle gynna kristendomsundervisningen. Jag tror, att om utskottsförslaget hade fått gå utan diskussioner hade Kungl. Maj:t i alla fall fått fullt tillräcklig upplysning om vad avdelningen och utskottet har velat.

Skiljaktigheterna mellan utskottets och reservanternas linje är inte större än att departementschefen med god vilja kan utläsa vad som avses, och jag förutsätter på goda grunder att departementschefen har en sådan god vilja. Det har ju för övrigt departementschefen själv här i dag uttalat, och det har också från reservanternas sida uttalats förtroende för denna departementschefens goda vilja.

Jag frågar mig då, vad i all världen det är vi tvistar om. Vi har inom utskottet ställt oss bakom skolkommissionens uttalande om kristendomsämnet personlighetsfostrande och karaktärsdanande betydelse som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss läste upp. Det föreföll oss dock i avdelningen att på detta schematänkiska område, där regeringen har avgörandet och lekmän har svårt att bedöma de praktiska konsekvenserna, vara omöjligt att ta ställning. Som också framgår av utskottets utlåtande har det framförts åtskilliga önskemål i olika

riktningar från olika motionärer. Man har önskat starkare ställning för matematiken på latinlinjen, för kristendomsundervisningen, för franskan och som vi nu här hört för samhällslära o. s. v., o. s. v. Såsom nyss herr Kyling får jag konstatera, att de ärade motionärerna ingalunda har underlättat avdelningens prövning genom att ge oss någon anvisning eller något gott råd för hur man skall kunna tillgodose deras synpunkter. Ingen har visat var det ökade timantalet skall tagas och vilket ämne som skall beskåras. Skulle vi till äventyrs försökt oss på en sådan avvägning, skulle säkerligen, såsom herr Kyling klart redogjort för, de specialister företrädande de olika ämnesgrupper, som råkat ut för en nedskärning, här i kammaren eller annorstädes stå upp till våldsamt protest.

Vi har således här en mycket svår avvägningsfråga, och det har vi inte kunnat undgå att konstatera i utlåtandet. Men vi har också sagt, att utskottet förutsätter att frågan skall bli föremål för allsidig och noggrann prövning av Kungl. Maj:t. Alla skäl talar alltså för att efter de undersökningar, som endast Kungl. Maj:t kan göra, Kungl. Maj:t kommer att avväga och avgöra dessa frågor. Att Kungl. Maj:t tar all den hänsyn till de framställda önskemålen som är möjlig, tar jag sålunda för givet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BLIDFORS (s): Herr talman! Jag beklagar att jag måste ta kammarens uppmärksamhet i anspråk en liten stund. Jag gör det inte minst därför att jag här företräder en ståndpunkt som inte sammanfaller med någon ståndpunkt som någon av de tidigare talarna, om jag bortser från herr Edelman, har givit uttryck åt.

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

Skolöverstyrelsen har som redan sagts skickat ut ett preliminärt förslag till bedömning till universiteten, fackhögskolorna och läroverken. Förslaget innebar sänkning av antalet kristendomstimmar på reallinjen från fem till tre timmar. Men det var också fråga om en sänkning av exempelvis modersmålet och historia med samhällslära. Reallinjen är, som vi alla känner till, i första hand avsedd för dem som önskar utbildning av teknisk-matematisk eller naturvetenskaplig art. Förslaget att minska kristendomstimmaras antal mötte mycket kritik från läroverken och religiösa organisationer men också instämmanden — och de har inte kommit fram i debatten. Jag kan peka på universitets- och högskolemyndigheter och till och med Målsmännens riksförbund.

En betydelsefull sak bör emellertid observeras i detta sammanhang. Ämnet filosofi var tidigare frivilligt och lästes endast av ett fåtal. Nu har det gjorts obligatoriskt med tre veckotimmar sammanlagt på gymnasiet. Ämnet stöder ju i mycket hög grad kristendomsundervisningen. Förändringen av detta ämnes ställning har alltså också indirekt stärkt kristendomsämnet.

I sitt slutgiltiga förslag har skolöverstyrelsen sökt tillmötesgå kritiken och, som redan framhållits, lagt till en timme. Men den timmen har skolöverstyrelsen måst taga från historia med samhällslära. Detta beklagar jag för min del djupt, men reservanterna och motionärerna är ändå inte nöjda utan rekommenderar en ytterligare förstärkning. Den skulle då, såvitt jag förstår, gå ut över de humanistiska ämnena, ty det kan väl inte bli tal om att ännu mer än som skett minska timmarna för reallinjens karaktärsämnen. Det är enligt mitt sätt att se att driva över en del av ungdomarna från reallinjen till de tekniska gymnasierna. Hur går det då, herr Rubbestad och övriga talare, med deras kristendomsundervisning?

Då får de ju inga kristendomstimmar alls.

Herr Nelander har t. ex. sagt, att den behövliga timmen skulle kunna tas från engelskan. Men engelskan har redan reducerats. Från franskan har nägot annan föreslagit. Jag erinrar om herr Håstads motion om förstärkning av franskan. Det här går ju inte ihop.

Kanske det också kan vara på sin plats att erinra om att ungdomarna under hela sin skoltid från småskolan upp till studentexamen på reallinjen får mellan 800 och 900 schematimmar kristendom. Skulle de inte få de mellan 30 och 40 timmar till, som motionärerna yrkar på, talar herr Braconier om kulturfara. Det är väl att skjuta över målet.

Från här anförda synpunkter hade jag helst sett, att skolöverstyrelsens ursprungliga förslag hade fått stå fast och att historia med samhällslära hade kunnat få behålla det föreslagna timantalet. Jag var mycket tveksam, om jag skulle ställa mig bakom utskottets, såsom jag tyckte, för positiva skrivning, men jag gjorde det i alla fall, sedan man tagit med påpekandet om att det hela var en avvägningsfråga. Det är just denna passus som reservanterna vill ha bort. De vill ge kristendomsämnet en så dominant ställning, att någon avvägning inte får ske mellan detta och övriga ämnen. Denna inställning vittnar ju inte, herr talman, om någon större lust att söka förstå andra människors synpunkter på kristendomsämnet och dess ställning på schemat.

Då skolkommissionen har kommit på tal i denna debatt, vill jag helt kort erinra om den reservation som var knuten till dess betänkande och som just gällde kristendomsämnet.

Nu utgör ju utskottets förslag till skrivning, såsom herr Johansson i Mysinge redan framhållit, en kompromiss mellan de olika synpunkterna, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Omorganisation av gymnasier vid högre allmänna läroverken m. m.

Herr NORRBY (fp): Herr talman! Jag skall inte själv ta någon ställning i denna debatt, då alla redan vet på vilken sida jag står. Däremot vill jag uttala min personliga tacksamhet för den välvilliga skrivning som utskottet enligt min uppfattning har presenterat, och jag vill också uttrycka min glädje över den hovsamma ton som som har präglat denna debatt — man kunde ju befara att andra tongångar skulle ha kommit fram.

Statsrådet har här sagt, att han är glad över den vakna opinion som finns när det gäller kristendomsundervisningen. Jag skall därför tillåta mig att återge några ord av en opinionsfaktor i vårt land som kallar sig Tjugofjärde Allmänna kyrkliga mötet, till vars deltagare jag själv hör. Mötets ombuds-församling, som omfattar omkring 3 000 valda ombud från Sveriges kyrkoförsamlingar, beslöt vid sammanträde den 12 maj 1953 enhälligt att göra följande uttalande: »Tjugofjärde Allmänna kyrkliga mötet riktar en inträngande vädjan om hänsynstagande till den starka och växande opinionen mot ett försvagande av kristendomsundervisningen. Främst gäller detta just nu förslaget till minskning av antalet timmar i det nya gymnasiet.»

Efter den deklARATION, varmed statsrådet här tidigare har glatt oss, som håller på kristendomen, är jag övertygad om att också Tjugofjärde Allmänna kyrkliga mötets opinionsyttring på denna punkt skall vinna gehör i hans hjärta.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s): Herr talman! Man blir, när det gäller att diskutera en omläggning av den högre skolundervisningen, något förvånad att finna att ansträngningarna går ut på att öka antalet undervisningstimmar. Det största bekymret bereder väl i alla fall, inte minst på reallinjen, den oer-

hörda trängseln av ämnen. De, som inte har sinne för detta utan som t. o. m. hesiterar inför att ta bort en kristendomstimme, har inte någon kännedom om hur det hela ter sig för gymnasisterna på reallinjen, som ju har fem skrivningsämnen. Det är en oerhörd skillnad mellan detta och att ha två eller tre skrivningsämnen, såsom fallet är på latinlinjen och allmänna linjen. Det går inte att jämföra arbetsbördan för dessa båda grupper av gymnasister.

Det är väl inte heller rimligt att beskära ett sådant ämne som engelskan, när reallinjen redan är så svältfödd i fråga om språkundervisning och när man på de utbildningslinjer, för vilka ungdomarna på realgymnasiet förbereder sig, är i så stort behov av att ordentligt behärska engelska. Det är här fråga om ungdomar som skall fortsätta vid tekniska högskolor, studera medicin, utbilda sig till veterinärer eller ge sig in på andra studier, för vilka det krävs goda kunskaper i engelska för att över huvud taget komma någon vart. De måste därför ha stor förtrogenhet med engelskan, och det finns ingen möjlighet att man åstadkommer en förbättring av utbildningen genom att för gymnasiets del stryka undervisningstimmar i engelska.

Folk blir så ofta lyriska när det gäller kristendomsämnet och talar om kristendomens grundläggande betydelse för vår kultur och kristendomsundervisningens uppgift ur fostrande synpunkt. Jag undrar, om man egentligen har klart för sig vad man menar med detta. Jag har haft tillfälle att följa rätt många skolungdomar i deras arbete och dagligen sett deras läxor, och jag måste säga, att jag inte alls har blivit imponerad vare sig av de kunskaper de inhämtar i ämnet kristendom eller av den s. k. fostrande inverkan som kristendomsundervisningen har. Och om det nu är så, att det kunskapsmässiga skulle bli så besku-

Omorganisation av gymnasierna vid högre allmänna läroverken m. m.

ret genom borttagandet av en timmes kristendomsundervisning i realgymnasiet, borde man naturligtvis inte ett ögonblick tänka sig att beskära just undervisningen i kyrkohistoria.

Jag tycker att när man här talar om att det behövs en timme eller två timmar mer för kristendomsämnet, borde man också ange vad undervisningen på dessa timmar skall innehålla. Vill man att ungdomarna på realgymnasiet skall få mera undervisning i religionshistoria eller kyrkohistoria, eller är det fråga om några andaktsövningar? Ingen har uttalat sig om det, utan man har bara allmänt talat om kristendomsämnets fostrande inverkan. Det är emellertid ett kvacksalveri att tala om betydelsen av en eller två timmar, när man inte vet vad dessa timmar skall innehålla. Vid varje skolreform, vid varje ändring av skolschemat måste man ha blicken öppen för att arbetsdagens längd inte helt enkelt avskär unga människor från allt det som ligger utanför schemat men som räknas till kulturen. Om de skall hålla kontakt med föreningsrörelsen, med familjen och med andra människor, kan man inte lassa på schemat den ena timmen efter den andra. Jag tror, att skolungdomen klarar sig bättre om man skär bort en eller annan timme. Den, som i likhet med mig har sett vad denna kristendomsstimme innebär, är inte tveksam om möjligheten att ta bort en timme på reallinjen utan att gymnasiesterna därigenom får mindre andel av kulturen. Däremot måste man väl absolut hålla på att engelskan får behålla det utrymme på schemat som den nu har — och kanske också att för språken över huvud taget bereds ännu större utrymme — för att skolungdomen senare skall kunna tillgodogöra sig undervisningen vid universiteten.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan

med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 109, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fru Eriksson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 66 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen;

Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående depåverksamheten till stöd för blinda hantverkare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1953/54;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt inrikes lufttrafik;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom; och

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till C. A. V. Hagström m. fl.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.

Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h): Herr talman! Jag beklagar livligt att jag vid denna sena timme nödgas ta kammarens tid i anspråk några ögonblick, men som kommunalman kan jag inte låta bli att innan klubban faller i detta ärende säga några ord inför kammaren.

Riksdagsbehandlingen av denna fråga kommer säkerligen att i hög grad

uppmärksammas av kommunalmännen ute i både land och stad. Den allmänna inställningen i kommunerna är för närvarande den, att det rör sig mycket snabbt på polisväsendets område. Här har ju kommunerna tidigare varit huvudmän. Genom riksdagsbeslut håller dock polisväsendet undan för undan på att i det väsentliga bli en statlig uppgift. Det sköra band, som tidigare funnits emellan landskommunerna och polisväsendet, håller undan för undan på att brista, och man väntar nu i kommunerna på att steget skall tas fullt ut till ett förstatligande av hela polisväsendet.

Då man läser Kungl. Maj:ts proposition i detta ärende liksom utskottets utlåtande finner man framför allt, att Kungl. Maj:t för sin del inte vill vara med om ett förstatligande. Ärendet har ju tidigare varit uppe i riksdagen, och även då har man varit betänksam. Det är ju flera orsaker som bidragit till att man nu ute i kommunerna anser att det vore klokast med ett helt förstatligande. Motorismen och befolkningens rörlighet är ju förhållanden, som för sin del bidragit till att problemet om ordningens upprätthållande har förändrats. Uppbördsreformen har även gjort det liksom bestämmänderätten i sin helhet över polisväsendet. Allt detta har åstadkommit att inte bara landskommunerna utan även köpingarna och städerna är inställda på att det vore klokast med ett förstatligande. Polisens arbete är ju numera också i mycket hög grad undandraget kommunernas insyn. Personalbehovet har ju också under de sista åren varit föremål för ingripanden från den lokala statliga polisledningens sida, framför allt från landsfogde och länsstyrelse. I vissa kommuner har man böjt sig för dessa påbud, i andra har man opponerat sig. Det stora antal besvär i sådana frågor, som för närvarande och sedan länge vilar i inrikesdepartementet, väntar också på avgörande.

Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.

Jag hade, herr talman, för min del hoppats att herr statsrådet vid detta tillfälle i samband med behandlingen av propositionen skulle ha besvarat en fråga i detta ärende, som jag tillåtit mig att ställa till honom. Jag hoppas emellertid att jag senare innan riksdagen slutar skall få ett svar på min fråga i det fallet.

När man trots storkommunernas tillkomst och önskvärdheten av att öka kommunernas självbestämmanderätt gör en sådan framställning, som nu har gjorts från kommunförbundens sida, nämligen ett statligt avlöningsreglemente då det gäller polispersonalens löner, säger man sig att detta är väl ganska egendomligt. Men man har faktiskt ute i kommunerna funnit, att det nuvarande systemet i längden är ohållbart. Enligt uppgift i propositionen skall också riksdagen få ta ställning i denna fråga vid höstriksdagen.

När man från kommunerna själva på detta sätt ber att få slippa ifrån den hittillsvarande bestämmanderätten i polislönefrågor, gör man detta i medvetande om att det i praktiken inte längre finns något reellt utrymme för ett verkligt kommunalt inflytande. Ätminstone på landskommunalt håll kommer man att betrakta det statliga avlöningsreglementet som ett första steg till ett rent förstatligande. Det är givetvis riksdagen som avgör arbetsfördelningen emellan staten och kommunerna, och kommunerna har att finna sig i vad riksdagen härvidlag beslutar, men nog hör vi här i riksdagen i sådana fall ta hänsyn till den faktiska utvecklingen. Varje kommunalt initierad vet, att det i praktiken är på upphållningen med utövandet av det kommunala självstyret inom polisväsendet. Det kommunala medinflytandet blir ytterligare uttunnat sedan riksdagen i dag, som givetvis är att vänta, godkänner det föreliggande utskottsutlåtandet. Möjligheten att tvångsvis förordna om bildandet av kommunalförbund ut-

sträcker, trots att riksdagen så sent som i fjol förklarade sig inse bristerna i det nuvarande kommunalförbundsintitutet och begärde en utredning, som nu är i gång. I verkligheten kommer ju kommunernas medverkan i fortsättningen att bli huvudsakligen av ekonomiskt slag. Men både kostnadsfördelningen och arbetsfördelningen blir enligt min uppfattning ur kommunala synpunkter med den nuvarande uppläggnings, eller efter den uppläggnings, som blir följderna av att riksdagen i dag har godtagit Kungl. Maj:ts förslag i detta ärende, mycket irrationella.

En kommunal uppgift kan handhas på olika sätt. Endast den som är okunnig om kommunalförvaltningens arbetsätt kan leva i tron, att det kommunala polisväsendets standard automatiskt skall bli höjt genom dessa nu föreslagna ändringar av polislagstiftningen. Man kommer i kommunerna att göra det man blir ålagd eller det man vet att man absolut inte kommer ifrån. För polisväsendet är en kommunal förankring av detta slag också enligt min uppfattning av mycket tvivelaktigt värde.

Under debatten om polisväsendets förstatligande har det talats mycket om att det ur allmändemokratiska synpunkter skulle vara till stor fördel för ett polisväsen att det samtidigt förblir ett kommunalt polisväsen. Detta är, skulle jag vilja säga, en blandning av talesätt och ett önsketänkande. Nog är det ett mycket svagt halmstrå man hänger sig fast vid, då man tror, att polisväsendet på något sätt skall bli mera demokratiskt endast därför att en del av den obefordrade personalen tillsätts av kommunerna, som sedan inte har ett dugg att säga till om. Tillsättningen är ju för övrigt inte heller den absolut fri för kommunerna.

Den organisation, som här föreslås, måste enligt min mening betecknas som någon sorts kompromiss för att inte säga en nödlösning. Det samarbete mellan städer och köpingar å ena sidan

Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.

och landskommuner å den andra, som man avser att framtvinga, kommer säkerligen i praktiken att leda till en mängd olika komplikationer. För en kommunalman kan förslaget över huvud taget inte framstå som någonting annat än ett dåligt provosorium, och det hela blir varken hackat eller malet.

Herr talman! Jag vill till sist bara säga, att jag hoppas att det här föreliggande förslaget från Kungl. Maj:t, som av utskottet också har godkänts i dess helhet, inte kommer att bli det slutgiltiga beslutet i detta ärende utan att frågan om huvudmannaskapet för polisväsendet kommer att inom kort tagas upp till en förnyad omprövning, där man verkligen överväger om man inte till sist, i likhet med vad kommunalmännen anser, bör låta helt förstatliga polisväsendet.

Häruti instämde herrar *Ahlsten* (fp), *Hedqvist* (s) och *Svensson* i Kroks-
torp (h).

Herr **JACOBSON** i Vilhelmina (s):
Herr talman! Jag skulle med hänsyn till den sena timmen kunna nöja mig med att instämma med herr Nilsson i Göingegården, om jag inte sedan många år varit speciellt intresserad för polisväsendet och även på sin tid motionerat i ärendet. Jag dristar mig alltså att ta kammarens tid i anspråk för några minuter.

Jag vill framhålla, att man blir rätt förbryllad när man läser föreliggande utskottsutlåtande. Jag har nämligen litet svårt att förstå vad utskottet egentligen menar. Utskottet säger att goda skäl talar för motionärernas åsikt, att det nu framlagda förslaget i fråga om ett förstatligande av polisväsendet icke kan betraktas som en slutgiltig lösning och att frågan därom icke kan anses vara avförd. I samma andedrag hemställer emellertid utskottet om bifall till departementschefens förslag, att polisverksamheten såsom hittills skall vara en kommunal uppgift.

Välviljan ökas ytterligare då utskottet finner att goda skäl talar för båda utvägarna.

Lika obestämt är utskottet också i fråga om huvudmannaskapet. Utskottet anser det vara angeläget att frågan härom icke hålles svävande, samtidigt som utskottet hävdar att därmed inte är sagt att frågan kan anses löst.

I ett avseende förtjänar det föreliggande förslaget erkännande från de aktiva kommunalmännens sida. Jag syftar härvid, herr talman, på principförslaget om att ett bindande statligt avlöningsreglemente skall införas för den kommunala polispersonalen, varom bl. a. Svenska landskommunernas förbund gjort framställning till Kungl. Maj:t. Jag beklagar att utskottet icke velat intaga en mera positiv ställning till ett förstatligande av polisväsendet än som kommit till synes i utskottsutlåtandet, men jag hoppas i likhet med herr Nilsson i Göingegården, att frågan på nytt kommer upp på riksdagens bord. Sker det inte genom ett initiativ från regeringens sida, står ju den möjligheten till buds, att vi motionsvis återkommer till saken.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr **PETTERSON** i Degerfors (s):
Herr talman! Jag har inte för avsikt att uppta någon längre debatt med utskottet, även om det kunde vara befogat. Anledningen till att utskottet är enhälligt är faktiskt, att jag under den tid då frågan var föremål för behandling av det sammansatta utskottet låg på lasarett. I annat fall tror jag inte att jag hade kunnat biträda den uppfattning som det sammansatta utskottet har förelagt kamrarna.

I förslaget finns det åtskilliga punkter för vilka man kan sätta ett frågetecken i kanten. Ingen kan förneka, att ansvaret för ordningens upprätthållande är en klart statlig uppgift, och staten har också i författningsväg tillförsäkrat sig ett sådant inflytande över polis-

Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.

väsendet, att kommunernas medbestämmanderätt fått en alltmer formell karaktär. Både stadskommunerna och landskommunerna börjar numera också komma till den uppfattningen, att de polisiära uppgifterna i landet bör handhas av staten. I det gemensamma yttrandet från de båda kommunförbunden säges det också ifrån, att denna uppfattning icke strider mot utan tvärtom rimmar väl med kommunförbundens strävan att kommunerna skall utöva största möjliga inflytande i fråga om uppgifter som med fördel kan handhas av dem, men att uppgifter, där det kommunala inflytandet av olika skäl måste bli obetydligt eller obefintligt, bör handhas av staten.

I de avlämnade motionerna, nr 401 i första kammaren av herr Anderberg m. fl. och nr 505 i andra kammaren av herr Ahlsten m. fl., har hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 168 måtte uttala sig för fortsatta överväganden om ett förstatligande helt eller delvis av polisväsendet och hos Kungl. Maj:t anhålla om ett förslag i frågan till nästa års riksdag.

Det är naturligt att den nya förordningen bör prövas innan frågan om ett förstatligande tages upp, men när man läser utskottets utlåtande i anledning av motionerna får man en känsla av att utskottet genom sin skrivning har bundit sig på denna punkt på ett sätt som icke var nödvändigt. I det fallet kan jag instämma med herr Jacobson i Vilhelmina. Utskottet säger: »Det synes även av olika skäl vara angeläget att frågan om huvudmannaskapet icke hålls svävande, utan att det nu avgöres huru därmed skall förhålla sig under en åtminstone icke alltför kort tid framåt.»

Utskottet ger också motionärerna ett litet ben när det säger: »Därmed är dock icke sagt att denna fråga kan anses löst en gång för alla.» Jag skulle då vilja fråga: När brukar vi över hu-

vud taget lösa frågorna en gång för alla? Tyvärr eller kanske dess bättre är det ju så att tiden rider så fort, att de beslut som vi fattar måste göras om, och jag utgår ifrån att även denna fråga i en rätt snar framtid kommer att bli föremål för förnyad prövning.

Jag har ju det tvivelaktiga nöjet att tillhöra 1953 års polislöneutredning och det första man kom underfund med — även om vi inte enligt vårt uppdrag skall utreda den saken — var, att om vi över huvud taget skulle kunna få någon ordning inte bara på polislönerna här i landet utan även på organisationen och arbetsuppgifterna, måste det ske en omorganisation så att det första man kom underfund med — staten blir huvudman. Detta är vi, i varje fall jag, redan på det klara med, även om vi inte kommer att lägga fram något förslag därom, ty det ingår inte i denna vår uppgift. Genom de undersökningar vi har gjort av arbetsuppgifterna inte bara med ledning av infordrade uppgifter utan också på ort och ställe kom vi ganska snart underfund med att om man skall få någon ordning på polisväsendet, måste staten svara för huvudmannaskapet.

Jag skall inte ställa något yrkande i detta fall. Jag är av den uppfattningen att vi behöver pröva den nya polisordningen, och det är kanske mycket möjligt att förslaget om ett statligt lönereglemente kan förbättra läget, men jag vill endast säga, herr talman, att tiden rider fort. Det är lika bra att riksdagen och Kungl. Maj:t redan från början har klart för sig och är inställda på att frågan inom kort kommer att aktualiseras av kommunerna. Jag tror också att jag kan säga att även polispersonalen numera är av den uppfattningen, att staten bör övertaga huvudmannaskapet.

Herr talman! Jag har inget yrkande; jag har bara velat lämna denna deklARATION.

Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.

I detta yttrande instämde herrar *Lundqvist* (s), *Jansson* i Kalix (s), *Wiklund* (s) och *Gavelin* (s).

Herr RYLANDER (fp): Herr talman! Jag vill erinra om att denna fråga sedan länge varit föremål för utredning. År 1944 avgav 1939 års polisutredning ett betänkande med förslag att polisväsendet skulle förstatligas och därvid organiseras efter samma principer som de statliga verken. Det förslaget utsattes emellertid i remissbehandlingen för stark kritik. Bland dem som mycket bestämt avstyrkte ett förstatligande var då Stadsförbundet. Därefter blev det ytterligare en, mera begränsad utredning, som verkställdes av landsfogden Enhörning år 1947, angående en central polisinspektion. Den utredningen föranledde inte heller någon lagstiftning.

Sedan tillkallades år 1948 en ny polisutredning, 1948 års utredning. Den avgav i april 1951 ett betänkande. I detta framlades två alternativa förslag, av vilka det ena innebar vissa reformer inom en i princip bibehållen kommunal polisorganisation och det andra avsåg ett förstatligande. Utredningen förordade närmast det första alternativet, alltså bibehållande av en kommunal organisation. Flertalet av de då hörda myndigheterna och organisationerna ansåg, att polisväsendet liksom hittills borde stå under kommunalt huvudmannaskap. Bland dem som även denna gång mycket bestämt opponerade sig mot ett förstatligande var Stadsförbundet.

Jag kan inte finna annat än att Kungl. Maj:t nu har dragit en riktig slutsats av detta väldiga utredningsmaterial, då Kungl. Maj:t har ansett, att man skulle kunna överväga om inte de allvarligaste bristerna i den nuvarande polisorganisationen kunde botas och de viktigaste reformkraven tillgodoses utan en genomgripande nyordning av organisationen.

Det är otvivelaktigt så som inrikesministern har sagt, att goda skäl tala för bägge lösningarna. Jag skall vid denna sena timme inte trötta kammaren med att gå in på de olika skäl som har anförts. Dem finner ju ledamöterna av kammaren lätt på sid. 16 och 17 i utskottsutlåtandet, där inrikesministern har räknat upp fördelar och nackdelar beträffande båda lösningarna. Under nuvarande förhållanden synes det mig i varje fall inte lämpligt att man direkt går in för ett förstatligande. Jag vill bara erinra om en sak, som man otvivelaktigt brukar fästa ett visst avseende vid, nämligen kostnaderna. Det kommer att kosta åtskilliga slantar att nu förstatliga polisväsendet.

Man har här sagt att utskottsutlåtandet inte skulle vara alldeles klart. Jag vill dock bestämt tillbakavisa vad herr Jacobson i Vilhelmina sade, nämligen att utskottet skulle ha sagt att goda skäl talar för motionärernas ståndpunkt och sedan att goda skäl talar för bägge utvägarna. Utskottet säger bara att goda skäl talar för båda utvägarna men att det nu är lämpligast att tills vidare kvarbli vid det kommunala huvudmannaskapet och detta under en inte alltför kort framtid. Jag vill då direkt varna för att tro att det här är tal om ett rent provisorium. Man måste räkna med att under en ganska avsevärd tid ha denna lösning av frågan, men därmed är ju inte sagt att man skall ha den för alltid.

Det är så sant som det är sagt, att ingen lag är evig. Utskottet har sagt: »Sedan erfarenheter av den nya lagstiftningen vunnits, kunna förhållandena påkalla, att frågan om huvudmannaskapet ånyo prövas.» Man har inom utskottet ansett, att denna nya lag och framför allt den enhetlighet i fråga om lönesättning o. d. som kan bli följden av den, kan ha stor betydelse för frågans lösning i framtiden.

Bakom utskottets enhälliga utlåtande döljer sig dock naturligen olika åsik-

Ändring i lagen om polismyndigheten i riket, m. m.

ter om hur frågan bör lösas. Det finns de som anser, att man för framtiden bör ha ett kommunalt huvudmannaskap och en viss anknytning till kommunerna, och det finns de som anser, att lösningen är ett förstatligande inom en icke alltför avlägsen framtid. Om någon skulle vara intresserad av att höra vad jag själv anser, måste jag säga, att jag har en viss förkärlek för att bibehålla det kommunala huvudmannaskapet, mest ur allmänt demokratiska synpunkter. Jag tror inte, att det kommunala inflytandet någonsin har varit eller kommer att bli så ringa, som man här vill göra gällande. Man kan nu under hand få fram och sedan få beaktade åtskilliga synpunkter från kommunalt håll, men den möjligheten försvinner helt och hållet vid ett förstatligande.

Jag är övertygad om att det kommer att bli åtskilliga andra anspråk på det ena och det andra, om man går in för ett förstatligande, men jag vill därmed visst inte säga, att jag alltid kommer att tänka på det sättet. Det kan komma att uppstå en sådan situation, att man måste ta steget fullt ut och införa ett stort polisverk, vilket dock förvisso kommer att ha sina vådor.

Jag tycker nog inte, att det är riktigt att som ett skäl för förstatligande anföra uppbördsreformen, d. v. s. den omständigheten att staten har övertagit kostnaderna för restindrivningen. Detta är i och för sig icke något skäl för ett förstatligande.

Herr talman! Jag skall inte heller bli långgrandig utan ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JACOBSON i Vilhelmina (s): Herr talman! Utskottets ärade ordförande erinrade om att Stadsförbundet, när 1948 års polisutredning var ute på remiss, avstyrkte ett förstatligande av polismyndigheten. Han borde då också ha erinrat om att Svenska landskommunernas förbund enhälligt tillstyrkte det samma.

Vad sedan angår kostnaderna för polismyndighetens förstatligande vill jag fråga herr Rylander: Är det lämpligare att vältra över kostnaderna på kommunerna? För min del anser jag, att så stora kostnader under de sista åren har lagts på kommunerna, att det endast skulle vara rättvist om dessa nu kunde komma litet lindrigare undan.

Herr Rylander sade, att utskottsutlåtandet är klart. Jag kan inte inse klarheten i ett uttalande som säger, att goda skäl talar för båda utvägarna. Det sägs visserligen »under nuvarande förhållanden», men man blir i alla fall litet förbryllad och vet knappast vad som menas med det.

Herr JANSSON i Kalix (s): Herr talman! Utskottets ordförande tycks inte ha följt med den praktiska kommunalpolitiken så noga, att döma av det anförande han nyss höll. Det är ju så, att kommunförbunden i dag gemensamt har intagit en helt annan ståndpunkt än den Stadsförbundet hade den gång det yttrade sig. Vad kan vara anledningen till detta annat än de erfarenheter man har gjort sedan dess? Det är nämligen ingen nåd att stilla bedja om att få en sådan polisorganisation, som vi för närvarande har för landsbygdens vidkommande. Kommunerna har inte medbestämmanderätt ens i fråga om den organisatoriska anordningen av våra poliskårer. Sammansättningen av dessa sker ofta genom diktat från länsstyrelsen. Huruvida denna har fullmakt att göra det är en annan sak. Så sker emellertid rätt ofta, och det har åstadkommit en rad besvär i departementet. Länsstyrelsen har dessutom att besluta inte bara om organisationen av polismyndigheten på landsbygden utan även om lönesättningen, och det blir givetvis litet påfrestande för kommunalmännen att bestämma en lönesättning, som i förväg fastställts av länsstyrelsen. Det luck-

Ändring i lagen om polisväsendet i riket, m. m.

rar upp förståelsen för det demokratiska i att ha ett kommunalt polisväsende. Vi kan nog inte vara så säkra på att kommunalmännen i riksdagen kommer att vänta så lång tid, som utskottets ärade ordförande tycks förutsätta, innan de tar upp denna fråga igen.

Det har sagts tidigare i dag, och det vill jag understryka, att om en kungl. proposition dröjer alltför länge sedan erfarenheter vunnits, så kan frågan komma fram motionsvägen. Man skall aldrig vara kategorisk i sina omdömen, även om man sitter som utskottsordförande och bedömer saker och ting ur utskottets synpunkt. Riksdagen följer ju dess bättre inte alltid de linjer, som utstakas av utskotten, och om man ser på utskottets sammansättning, måste man i detta fall beklaga, att landskommunerna varit företrädade där i så ringa utsträckning som fallet varit. Utskottets skrivning hade kanske sett litet annorlunda ut, om landskommunerna hade haft större inflytande vid utskottets dom i denna sak.

Det var från dessa utgångspunkter och med hänsyn till de svävande talesätt utskottets ärade ordförande använde sig av som jag tog till orda. Jag ber om ursäkt för att jag tog ordet så sent på kvällen, men jag har velat ge en föreställning om hur vi sett på denna fråga vid de diskussioner vi fört inom Landskommunernas förbund och med statsrådet och statsmakterna i övrigt.

I detta anförande instämde herr Larsson i Julita (s).

Herr RYLANDER (fp): Herr talman! Jag vet inte i vad mån jag har hängivit mig åt svävande talesätt. Jag har ingen anledning att göra det, eftersom jag erkänt att olika riktningar varit företrädade i utskottet. Där har även funnits representanter för Landskommunernas förbund, som fått göra sitt inflytande gällande vid utformningen av utskottets utlåtande. Den mening som

börjar med »Sedan erfarenheter» har just tillkommit på initiativ från det hållet, och deras önskan i det fallet har understötts av mig.

Man får väl i alla fall säga, att när Landskommunernas förbund två gånger mycket energiskt har intagit en motsatt ståndpunkt, senaste gången så sent som 1951, och sedan ändrar sig — och det är alldeles riktigt som herr Jansson i Kalix sade, att förbundet nu har ändrat sig — så kan ju detta till äventyrs bero på att man genom den nuvarande polislagens olämplighet har kommit i en ohållbar situation, vilken kan bemästras om lagen ändras. Jag säger inte att det blir på det sättet, men det kan ju tänkas, och då är det väl rimligt att man försöker gå den vägen, i synnerhet som man inte har fått någon väg klart utstakad tidigare genom de remisser som gjorts.

Jag har inte ens för egen del bestämt mig för framtiden, utan jag kan mycket väl tänka mig en utveckling i annan riktning än den nu förutsedda. Jag vill heller inte säga, att vi skall vänta någon längre tid. Jag har endast velat varna för att tro, att detta är ett provisorium — som någon talare sade i första kammaren — ty det vet jag att man i departementet icke avsett att det skulle vara. Jag tror heller inte att man kan göra de erfarenheter det här är tal om, om man inte får relativt lång tid på sig. Tiden rider fort, och åren går. Man skall inte tro, att man kan nå resultat på kort tid. Någon viss tidrymd kan jag emellertid inte fastställa. Det är möjligt att chefen för inrikesdepartementet kan göra det. I varje fall kan han tala om huruvida man i departementet siktar på någon viss tidpunkt härvidlag.

Jag bestrider att jag varit kategorisk i mina uttalanden. Jag har ingen anledning att vara det. Jag har intet annat syfte för egen del — och det har säkerligen inte utskottet heller — än att vi nu omsider skall få en lösning av denna fråga, som håller någon tid, och sedan

vinna en definitiv, rimlig lösning på problemet om polisväsendets ordnande i vårt land.

Herr LUNDQVIST (s): Herr talman! Då jag instämt i vad herr Petterson i Degerfors anfört hade det kanske varit onödigt av mig att fortsätta debatten. Jag vill emellertid understryka att städernas yttranden väl var beroende på de olika erfarenheter man hade haft. I den stad där jag har min verksamhet, nämligen Trollhättan, var vi redan tidigare då vi avgav vårt yttrande av den uppfattningen, att det var nödvändigt att förstatliga polisväsendet. Vi hade nämligen gjort den erfarenheten att vi visserligen fick betala för polisen men hade icke något inflytande över tillsättandet av dess befattningshavare. Vi skall vidare erinra oss att man den gången då städerna avgav sina yttranden hade en känsla av vad som skett litet längre söderut, när nazismen behärskade den tyska statspolisen. Det var kanske räddhågen för vad som där skett som gjorde att städerna intog den ställning de i vissa fall gjorde. Jag har i vart fall samma uppfattning i frågan som tidigare framförts här i dag, nämligen att vi bör, och det snart, pröva om frågan igen; det är min uppfattning.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till polisväsendet för budgetåret 1953/54 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 9.

Ändring i förordningen om varuskatt.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp): Herr talman! Som motionär är jag tillfredsställd med bevillningsutskottets beslut angående justering av varuskatteförordningen för en lägre skatt på munvatten. Jag är också ense med utskottet om att frågan om borttagande av skatt på tandvårdsmedel bör underställas 1952 års kommitté för indirekta skatter. Tandvårdsfrågan i vårt land är ett betydelsefullt samhällsproblem som bör ägnas den största uppmärksamhet. Det är därför jag tagit mig friheten att här i kammaren i all korthet framföra några synpunkter på frågan.

Varje år uppgår kostnaderna för tandvård i landet till cirka 175 miljoner kronor, av vilka cirka 155 miljoner kronor åtgår för den enskilda tandvården och cirka 22 miljoner för folktandvården. Den största delen av dessa kostnader är direkt orsakad av tandröta. Nödvändigheten av att motverka tandröta genom riktig tandhygien är numera allmänt erkänd. Enligt senaste amerikanska undersökningar har man kunnat nedbringa tandrötefrekvensen i vissa fall enligt uppgift upp till 60 procent genom riktig tandhygien.

Bristande munvård gör sig särskilt gällande bland skolbarn. Lokala myndigheter har tidigare inriktat sina ansträngningar på att förbjuda snaskätandet i skolorna. Jag tror att man får pröva andra vägar för att bekämpa tandrötan. I Mora har helt nyligen beslutats inköp av 900 tandborstar för gra-

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

tis utdelning bland skolbarnen. Den uppfattningen gör sig numera alltmer gällande, att det brister i fråga om tandborstningen bland skolbarnen. I Arvika har, för att nu ta ett exempel, skoltandvården kommit i en kris, detta enligt tidningsuppgifter som jag har här framför mig. Skoltandvården klarar bara de fyra första klasserna, vilket innebär en eftersläpning av fyra år.

Förbrukningen av munhygieniska medel är i Sverige per individ och år endast hälften av förbrukningen i Danmark och en fjärdedel av den amerikanska. De indirekta skatterna på tandvårdsmedel är självfallet ägnade att avsevärt minska dessa medels användning bland de lägre inkomstgrupperna och de barnrika familjerna. Tandvårdsmedel är enligt min mening ingen lyxvara, och beskattningen av dessa produkter är en missriktad åtgärd ur samhällsekonomisk synpunkt.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredros vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om ökad rättvisa i skatteavvägningen mellan olika folkgrupper, m. m.;

nr 43, i anledning av väckt motion om tillsättande av särskild tjänsteman i prövningsnämnderna med uppgift att tillvarataga de skattskyldigas intressen; och

nr 44, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till anvisningarna till 3 § kommunalskattelagen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11.

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

Föredros bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av väckta

motioner angående viss ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 169 av herr *Spärd* samt II: 370 av herrar *Sjölin* och *Edström* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att s. k. processkraft, i huvudsak använd inom den elektrokemiska och elektrotermiska industrien, icke skall drabbas av skatt på elektrisk kraft enligt samma förordning samt att vederbörande utskott måtte utarbeta här för erforderlig författningstext».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 169 av herr *Spärd* samt II: 370 av herrar *Sjölin* och *Edström* angående viss ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz*, *Velander*, *Söderquist*, *Kristensson* i *Osby*, *Sjölin*, *Kollberg* och *Nilsson* i *Svalöv*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 374) om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordningen).

1 §.

Den som — — — skatten restitueras.

Elskatt skall icke utgå för elektrisk kraft som

a) framställs och förbrukas inom Gotlands län,

b) nyttiggöres inom rörelse för produktion eller distribution av elektrisk kraft,

c) nyttiggöres för produktion och allmän distribution genom ledningsnät av gas eller för allmän distribution av vatten, eller

d) användes såsom s. k. process-

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

kraft för elektrotermiska och elektrokemiska ändamål.

Vid tillämpningen — — — av kraften.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖLIN (fp): Herr talman! Bevillningsutskottets majoritet har i år liksom i fjol yrkat avslag på motion om att elskatt ej skall uttagas för s. k. processkraft. Bland de skäl som utskottet anför mot förslaget är att »det av motionärerna använda begreppet processkraft icke synes fylla lagtekniska krav på en entydig begreppsbestämning». Utskottet torde härvid stödja sig på majoriteten inom elskattenämnden, som anför att »avgränsningen av begreppet processkraft icke är så enkel som motionärerna synas föreställa sig». På grund av den erfarenhet som motionärerna har om hithörande ting kan jag nog våga påståendet, att dessa farhågor är mycket överdrivna. Till en början kan sägas, att den elenergi som användes inom den elektrotermiska och elektrokemiska industrien och icke kan ersättas av annan energi måste anses vara en råvara som är helt nödvändig för ifrågavarande processer. Det är alltså här utan tvekan fråga om processkraft.

Det finns naturligtvis också tillverkningar där inte elenergien är absolut nödvändig för processen utan där man i stället kan använda t. ex. fossilt bränsle. Men när elenergien ger en bättre produkt, en högre kvalitet till lägre pris, borde det vara självklart att använda elenergi.

Elenergien kan sägas vara en inhemsk naturtillgång, som väl borde komma i fråga före importerade bränslen, detta kanske inte minst med hänsyn till vår

ansträngda valutareserv. Förra året hörde vi visserligen tongångar som tydde på att till och med finansministern var av den meningen, att man fick finna sig i utvecklingshämmande åtgärder. Det är emellertid en rent rationaliseringsfientlig uppfattning, som under inga förhållanden kan accepteras, allra minst numera när konkurrensen som alla vet har hårdnat så oroväckande som nu verkligen är fallet. Jag skulle tro att det är sådana fall där elkraft inte är absolut nödvändig som elskattenämnden åsyftat när den sagt, att avgränsningen av begreppet processkraft icke är så enkel.

För min del är jag övertygad om att det vid tillämpningen av den föreslagna lagen skulle gå mycket bra att klara gränssfallen. Det kan för övrigt ifrågasättas om det inte skulle vara enklare och rimligast att låta elskatten gälla endast drivkraft — om elskatt över huvud taget skall uttagas i fortsättningen. Det var väl också närmast det som åsyftades när skatten på sin tid infördes. När emellertid motionärerna endast föreslår befrielse från elskatt för processkraft, som användes inom den elektrotermiska och elektrokemiska industrien, beror detta på att det just är inom dessa industrier som skattens elakartade verkningar i allmänhet är mest påtagliga.

Jag vill inte underlåta att påpeka, att i dessa industrier cirka 90 procent av den totala elkraftförbrukningen går till processkraft under det att endast 10 procent går till drivkraft.

Det har vid olika tillfällen framhållits, att kraftkostnaderna i förhållande till produktens kostnader är exceptionellt höga för ifrågavarande tillverkningar. Elskattenämnden erkänner också detta när den framhåller, att »det förhåller sig otvivelaktigt så att kraftkostnaden i förhållande till övriga produktionskostnader är hög inom den elektrotermiska och elektrokemiska industrien». Men elskattenämndens maj-

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

ritet anser ändå, att »även om konkurrensen avsevärt skärpts efter elskattens införande, torde vinstmarginalen likväl i allmänhet icke ha krympt så, att elskatt icke skulle kunna rymmas därinom».

Det är antagligen på denna förmodan som utskottet stöder sitt uttalande, att »avsättningsförhållandena inom den elektrotermiska och elektrokemiska industrien torde icke för närvarande generellt vara sådana, att elskatten — i den mån övervältring ej kan ske — icke kan rymmas inom vinstmarginalerna».

Varken elskattenämnden eller utskottet underbygger sina förmodanden med några som helst sakuppgifter. Kemikontoret har emellertid i skrivelse till utskottet lämnat en del uppgifter som inte alls ger stöd åt den av utskottet hävdade uppfattningen.

Beträffande kvävegödselmedel räknar man med att den utländska konkurrensen kommer att pressa ned priserna väsentligt under den nuvarande nivån, så att det icke längre blir möjligt att övervältra elskatten på konsumenterna.

För kalciumkarbid sjönk exportvärdet från 4,6 miljoner år 1951 till 1 miljon 1952.

Priset på natronlut har sjunkit med mellan 10 och 22 procent, beroende på i vilken form den saluföres.

En av tillverkarna av trikloretylen har ansökt om befrielse från elskatt med åberopande av att bolagets hela rörelse under tredje kvartalet 1952 visat under-skott.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om den mördande konkurrens, som tillverkarna av vätesuperoxid för närvarande är utsatta för, ett förhållande som bevillningsutskottets ledamöter är väl bekanta med. Mot ett tidigare normalt pris av 2 kronor 75 öre per kilo behärskas marknaden nu av ett dumpingpris på 1 krona 30 öre per kilo. Att då ytterligare motverka konkurrensförmågan genom att öka för-

lusten med att uttaga elskatt, motsvarande cirka 1 procent av försäljningspriset, synes inte rimligt.

Det är kanske inte underligt, om en företagare som utsättes för sådant känner sig illa behandlad. Att bolaget dessutom belastats med en investeringsavgift på 230 000 kronor för anläggningar, avsedda att främja rationalisering och därmed konkurrensförmågan, gör inte situationen behagligare.

På ferrolegeringar har priset uppgått till mellan 5 och 30 procent. En av tillverkarna har meddelat att försäljningsvärdet, som 1952 uppgick till cirka 42 miljoner kronor, i år väntas nedgå till 30 miljoner kronor till följd av priset och minskad avsättning inte minst på exportmarknaden. Produktionsminskningen torde kunna väntas bli än större än den nämnda nedgången i det beräknade försäljningsvärdet, enär bolagets lager av ferrolegeringar under fjolåret ökat med cirka 4 miljoner kronor. Situationen är så allvarlig, att man överväger att helt nedlägga ett av de verk, där tillverkning hittills bedrivits.

Den utländska konkurrensen gör sig alltmer kännbar för de svenska tillverkarna. Som exempel kan nämnas att ferromangan affiné offereras ungefär 10 procent billigare cif Antwerpen av tyska och franska leverantörer än vad svenska tillverkare kan erbjuda fob Göteborg. Samma är förhållandet med kiselmetall. Utländska konkurrenter offererar ett pris, som är 10 procent lägre än det svenska priset.

Som ett ytterligare exempel på avsättningssvårigheterna kan nämnas, att ett företag den 1 april i år hade ett lager av ferrolegeringar, som var 50 procent större än vid samma tid 1952.

Det må vara nog med exempel för att belysa att situationen inte alls är så gynnsam som utskottet vill göra gällande.

Det är beklämmande att taga del av majoritetens i elskattenämnden mening, att endast i andra hand bör avseende

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

fästas vid förändringar i marknadsläget. I första hand skall avseende nämligen fästas vid om kostnaden för elkraften i förhållande till övriga produktionskostnader är exceptionellt hög. Endast i så fall synes en skattelättnad motiverad, säger elskattenämnden.

Nämnden har förut konstaterat, att elkraftskostnaden i förhållande till övrig produktionskostnad verkligen är hög. Men nu måste den vara exceptionellt hög för att elskattenämndens majoritet skall kunna taga hänsyn till den. Jag skulle vilja fråga: Vem skall avgöra om den är exceptionellt hög eller bara hög? Alla sakkunniga anser i varje fall att den verkligen är exceptionellt hög redan nu.

Elskattenämnden tar ju inte ens hänsyn till den sakkunskap som finns inom nämnden. De svåra konkurrensförhållandena med utlandet har tydligen för elskattenämnden en mycket underordnad betydelse; detta trots att de kanske för närvarande är det största problemet inom näringslivet.

I en reservation till elskattenämndens utlåtande har den sakkunniga minoriteten understött förslaget om att elskatt inte skall utgå för processkraft. Elskattenämndens majoritet liksom kontrollstyrelsen har däremot avstyrkt motionerna. De har hänvisat till den möjlighet som finns att dispensvägen vinna den skattelindring, som kan vara motiverad. Man åberopar särskilt det beslut, som Kungl. Maj:t förra året vid denna tid fattade efter framställning från en del industrier om befrielse från elskatt. Därvid fastställdes, att beskattningsvärdet, som förut enligt kontrollstyrelsens beslut varit 1,5 öre per kWh, skulle sänkas till 1 öre, varigenom skatten minskades från 0,15 öre till 0,1 öre per kWh.

Man får inte förvåna sig över att den berörda industrien inte anser sig kunna förlita sig på några från kontrollstyrelsen emanerande uttalanden, då man vet att kontrollstyrelsen mycket hårdnackat

kämpat mot den sänkning, som Kungl. Maj:t medgav förra året. Skatten utgår alltså numera med 1/10 öre per kWh. Detta förefaller inte vara så särdeles mycket, men när man vet vilka stora energinängder det här gäller kommer saken i ett helt annat läge.

Ställer man elskatten i relation till den ordinarie statsskatten får man en god uppfattning om vad elskatten betyder. Det är sannerligen inga bagateller. I ett fall utgick elskatten för 1952 med 290 000 kronor. Om nedsättningen gällt från 1 januari skulle skatten ha utgjort 260 000 kronor. Inkomstskatten för 1952 beräknas till 218 000 kronor. Elskatten är sålunda 120 procent av den ordinarie inkomstskatten. Den sammanlagda skatten till staten för 1952 skulle alltså bli 478 000 kronor. Den vinst, vår inkomstskatt skall utgå, skulle enligt de anförda siffrorna vara 545 000 kronor. Summan av inkomstskatt och elskatt uppgår alltså till nära 90 procent av den vinst som beskattas.

Skulle man för ett ögonblick anta att någon elskatt inte utgått utan att vinsten i stället i motsvarande mån ökat, skulle totala skatten ha uppgått till 322 000 kronor. Nu tas i stället ut 478 000 kronor, d. v. s. nära 50 procent mera än normalt. Det innebär sålunda att statsskatten för nämnda fall är 60 procent i stället för 40 procent.

Jag skulle ha frågat finansministern om han varit här, men jag ber i stället att få rikta frågan till bevillningsutskottets ordförande, om han anser det vara rimligt att för en del företag på omvägar höja statsskatten på det sätt som detta exempel visar.

Med kännedom om de noggranna överväganden, som föregick beslutet om att höja inkomstskatten från 32 till 40 procent, verkar det rent fantastiskt att man nu utan att så mycket som blinka låter skatten i verkligheten höjas, inte med 25 procent utan med nära nog 100 procent räknat efter den skattesats som gällde före 1947. Man måste

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

finna det helt naturligt att de företag, som blir utsatta för dylik skattebelastning måste anse att elskatten är i högsta grad orättvis.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Herr EDSTRÖM (h): Herr talman! När vi fick elskatten på sin tid 1951 fördes en långvarig och livlig diskussion här i kammaren. Samtliga borgerliga partier var på den tiden helt eniga mot regeringsförslaget, och som säkerligen herr talmannen minns var det med lotens hjälp som skatteförslaget bifölls. När skatten förra året begränsades till att icke omfatta hushållsförbrukning, var styrkeförhållandet mellan regering och opposition något förskjutet. Men då gjordes från vårt håll med kraft gällande att elskatten inte var befogad utan borde helt avvecklas. Utvecklingen sedan i fjol har inte givit oss anledning till någon annan uppfattning. Vi är alltså principiellt motståndare till denna elskatt, oaktat dess omfattning ju har blivit något mindre sedan hushållsförbrukning undantagits från skatteplikt. Snarare skulle man väl kunna säga, att det argument som av regeringen anförts som stöd för införande av elskatt helt har mist sin styrka genom den utveckling, som det ekonomiska livet har tagit under senare tid.

Uttryckligen har på sin tid i riksdagen angivits såsom motiv för elskatten, och även för ett flertal liknande skatter, att vi behöver överbalansera budgeten för att därmed söka dämpa överkonjunkturen. Skatten avsågs sålunda vara tillfällig. Jag vill påpeka att det alltid har sagts, att den skulle vara tillfällig och att den så till vida bara skulle tillgodose ett visst ändamål. Nu är överkonjunkturen borta. Då skulle väl skatten logiskt sett falla bort. Det är den situationen, herr talman, vi har kommit in i just nu. Konjunkturen har svängt och vi har i dag hört finans-

ministern tala så värtaligt om köparens marknad och våra försämrade terms of trade och att vi nu kämpar för vår existens inom exportindustrien. Under sådana förhållanden bör det väl också göras lättare för industrien genom att ta bort elskatten.

Trots att starka skäl talar för att hela elskatten bör tas bort, har reservanterna endast begärt en jämkning av elskatten så till vida att processkraft, som huvudsakligen används, som vi har fått höra, inom den elektrokemiska och elektrotermiska industrien, skulle helt undantas från skatten. Denna jämkning är föranledd av att processkraften intar en särställning när det gäller industrikraft. Vi har hört hur herr Sjölin så värtaligt har beskrivit den särställning, som denna kraft har inom den elektrokemiska och elektrotermiska industrien och hur felaktigt den blir beskattad på grund av det stora kraftbelopp som där används.

Det väsentliga är att den elektriska kraften i detta fall inte är någon drivkraft utan ingår som en integrerande del i själva tillverkningsprocessen. Därför är det, såsom det har påpekats flera gånger, så att processkraften mera har karaktären av en råvara, en råvara som är nödvändig för att just denna industri skall kunna framställa sin produkt. Det är just begreppet råvara, som jag vill framhålla särskilt starkt nu, när vi diskuterar detta problem. Mot att den har blivit kallad processkraft anmärker utskottet att begreppet inte fyller några tekniska krav på entydig begränsning. Men det är av underordnad betydelse. Jag har för min del, herr talman, som elektroingenjör förstått det från första början, och jag är övertygad om att ingen i denna kammare eller i utskottet inte vet vad saken gäller när vi talar om processkraft. Men håller vi fast vid att processkraften är en råvara, talar alla skäl för att elskatten för processkraft bör falla bort.

Vilka råvaror är egentligen belagda

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

med särskild skatt? Man kan lika gärna ta vattnet, som används inom den elektrokemiska industrien parallellt med processkraften, och lägga skatt på vattnet till exempel vid framställning av kvävesalpeter. Det är precis samma sak. Det har samma kostnadsfördyrande inverkan. Elskatten är egentligen en omsättningskatt, som punktvis blir lagd på industrien. Den fördyring, som uppkommer på grund av elskatten, är högst betydande. Vi fick höra siffrorna av herr Sjölin.

Finansministern synes ha insett det orimliga i att ha den här skatten i dess ursprungliga form, det hörde vi ju i fjol, när han i första kammaren talade om att beskattningsvärdet skulle minskas just för processkraften med tillämpning av tredje och femte paragrafen i elskatteförordningen. Det är naturligtvis ett steg i rätt riktning, men då frågar jag varför man inte skall ta steget fullt ut. Är det lämpligt att Kungl. Maj:t i varje enskilt fall skall pröva huruvida sådana förutsättningar föreligger, att dispens skall ges? Ur administrationssynpunkt och likformighets-synpunkt borde ett fullständigt slopande av skatten vara det riktiga och eftersträvansvärda, just därför att regeringen också har accepterat vår uppfattning att processkraften intar en absolut särställning i detta skattesammanhang.

Med dessa ord vill jag för min del biträda det redan gjorda yrkandet om bifall till reservationen, herr talman.

Herr KÄRRLANDER (s): Herr talman! Jag skall inte försöka ta upp någon diskussion med de två föregående talarerna angående begreppet processkraft. Jag tror inte att det är nödvändigt så här dags. Om man från deras sida har försökt göra gällande att oklarheten på denna punkt skulle ha varit ett av huvudmotiven för bevillningsutskottets avstyrkande, är det naturligtvis inte riktigt. Nej, det har varit andra motiv,

bland annat det att Kungl. Maj:t numera, såsom också de föregående talarna har sagt, har beviljat en nedsättning av denna skatt, så att den nu utgör 0,1 öre per kilowattimme, och dessutom att man inom elskattenämnden anser att denna skatt, även sedan konkurrensen nu har hårdnat, ryms inom vinstmarginalen.

Då säger herr Sjölin att det är majoriteten inom elskattenämnden, den del av elskattenämnden som inte representerar någon sakkunskap, som anser detta. Det är bara den del av elskattenämnden som har samma uppfattning som herr Sjölin som representerar sakkunskapen, de andra vet ingenting om frågan.

Ytterligare ett skäl har varit att ett fullständigt borttagande av denna skatt skulle bli synnerligen orättvist; i elskattenämndens utredning på det här området har man till bevillningsutskottet sänt över en skrivelse, varav det tydligt framgår att det finns en rad andra industrier, andra branscher, där elskatten drabbar lika hårt och till och med hårdare. Om man då skulle begränsa ett borttagande av elskatten till bara den s. k. processkraften skulle ju andra industrier komma i ett betydligt sämre läge, och det har givetvis utskottet inte ansett det föreliggande några skäl för.

Det är alltså dessa skäl, herr talman, som har gjort att utskottet har avstyrkt motionerna. Man har ansett att denna skatt för närvarande inte utgör en hårdare belastning för denna industri än för en hel del andra industrier, som har lika hög belastning av denna elskatt.

Jag skall inte förlänga debatten ytterligare. Jag vill bara säga till herr Sjölin, att när han anger ett skatteexempel, där elskatten är 290 000 kronor och inkomstskatten är beräknad till 218 000 kronor, kan man inte dra några paralleller. Det exempel som herr Sjölin drar upp säger inte någonting alls, ef-

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

tersom det är en lång väg att komma fram till en nettobeskattning på ett bolags vinst och jämföra den med en indirekt bruttobeskattning. Ett sådant exempel har ingen som helst beviskraft.

Herr Edström förklarade att den här skatten ju skulle vara tillfällig, därför att den tillkom i ett alldeles särskilt syfte, nämligen när vi skulle överbalansera budgeten för att åstadkomma en stabilitet i vår samhällsekonomi. Nu har vi fått denna samhällsekonomiska stabilitet, och då behövs skatten inte längre, menar man. Men inom det parti som herr Edström representerar var man ju emot denna skatt även innan vi hade nått denna stabilitet.

Herr talman! Så här dags skall jag nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖLIN (fp): Herr talman! Jag måste konstatera att herr Kärrlander på varje punkt endast intar en undvikande position och inte har sökt ingå i något som helst svaromål på de anmärkningar som jag hade att framställa emot det här föreliggande utlåtandet.

Han vill inte ens försöka att klargöra varför det skall vara så svårt att definiera begreppet processkraft.

Han nöjer sig också med att konstatera att det bör vara tillräckligt med att Kungl. Maj:t har beviljat en nedsättning till 0,1 öre per kilowattimme. Han menar förmodligen med detta att företagen har dispensvägen att gå om de vill ha en skattelindring. Men man måste väl ändå säga att det är betydligt förmånligare för alla parter att ha en klar linje, så att man vet vad man har att rätta sig efter och slipper ligga i en så omfattande korrespondens med kontrollstyrelsen och Kungl. Maj:t som man fick göra innan nedsättningen beviljades förra våren vid den här tiden. Då blev det luntor av handlingar utan att kontrollstyrelsen övergav sin position. Kontrollstyrelsen krävde att beskattningsvärdet skulle vara ett och ett

halvt öre, och endast efter Kungl. Maj:ts beslut tvingades den att gå över på den nu gällande linjen, innebärande ett beskattningsvärde av 1 öre. Det inger inte alls några förhoppningar om att man har utsikt att vinna gehör hos kontrollstyrelsen, om man har än så goda skäl att återopa.

Vidare säger herr Kärrlander att elskatten mycket väl rymmes inom vinstmarginalen för dessa företag. Det skulle vara mycket tacknämligt, om man kunde få det minsta belägg för riktigheten av denna uppfattning. Varken utskottet, elskattenämnden, kontrollstyrelsen eller någon annan instans som officiellt yttrat sig om dessa ting har sökt visa att påståendet — eller förmodandet, skall jag nöja mig med att säga — är riktigt. För min del har jag med åtskilliga exempel kunnat visa att det är oriktigt.

Det är således inte heller korrekt att säga att det skulle råda jämställdhet därför att vissa branscher kanske rent av har en elskatt som är större i förhållande till försäljningspriset. Den omständighetens betydelse är helt och hållet beroende på konkurrensförhållandena, inte minst med hänsyn till utlandet, och man måste sålunda känna varje branschs speciella ställning för att kunna bedöma saken.

Herr Kärrlander förenklade begreppen väl starkt, när han i anledning av mitt resonemang angående sakkunskapen inom elskattenämnden ville göra gällande, att jag fränkät majoriteten i nämnden sakkunskap därför att den inte har samma mening som jag. Den verkliga sakkunskapen i nämnden skulle däremot representeras av de ledamöter som har ungefär samma mening som jag beträffande beskattningen av processkraft. Såvitt jag vet har Kungl. Maj:t utsett de senare personerna till ledamöter av nämnden därför att de såsom representanter för ifrågasvarande industrier företräder den verkliga sakkunskapen på området. Det är

Ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

således inte fråga om vilka herrar som helst, utan om verkliga sakkunniga, till skillnad från övriga ledamöter som i huvudsak utgöres av ämbetsmän.

Herr talman! Då herr Kärlander inte gav sig in på de synpunkter som i övrigt skulle kunna anföras, är det onödigt att spilla ytterligare ord på saken. Jag ber fortfarande att få yrka bifall till reservationen.

Herr KÄRLANDER (s): Herr talman! Jag tror att kammaren håller mig räkning för att jag inte här tar upp någon debatt om processkraften. Jag tycker inte heller att saken spelar någon avgörande roll i detta sammanhang. Jag vill bara till herr Sjölin säga att jag framhöll att bevillningsutskottet grundat sitt avslagsyrkande först och främst på den omständigheten att efter den nedsättning som Kungl. Maj:t medgivit har inte ifrågavarande industrier någon exceptionellt hög beskattning i förhållande till andra branscher. Det andra skälet för utskottets avslagsyrkande är att man inom elskattenämnden enser att skatten rymmes inom vinstmarginalen även med hänsyn tagen till den hotande konkurrensen. Herr Sjölin förklarar nu att detta påstående är oriktigt och att elskattenämnden inte lämnat något som helst bevis. Jag tror inte, herr Sjölin, att det är någon mening att vi står här och diskuterar dessa förhållanden och gör påståenden som ingen av oss kan stödja med några exakta exempel.

I fråga om sakkunskapen har jag bara citerat vad herr Sjölin sagt, nämligen att det är de två som tillhör minoriteten som representerar sakkunskapen och att de andra är ämbetsmän. Jag har inte gjort något eget uttalande i det fallet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr

talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjölin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Sjölin begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 62 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av väckt motion om anordnande av konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemets bibehållande eller avskaffande;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om inteckning i fartyg, m. m.; och

nr 36, i anledning av väckta motioner angående viss lagstiftning rörande pensionsstiftelser;

Anslag till statens hingstdepåer och stuteri.

andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion om vidgad användning av epidemivårdanstalter och truppförbands sjukhus; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 25, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna för budgetåret 1953/54 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 13.

Anslag till statens hingstdepåer och stuteri.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 26, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till statens hingstdepåer och stuteri jämte i ämnet väckt motion.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkterna 54—56, hemställt, att riksdagen måtte dels fastställa ändrad avlöningsstat för statens hingstdepåer och stuteri dels till Statens hingstdepåer och stuteri: Avlöningar och Omkostnader anvisa förslagsanslag å respektive 663 100 och 370 000 kronor dels ock till Statens hingstdepåer och stuteri: Byggnadsarbeten anvisa ett reservationsanslag av 180 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 408, av herr *Rimås m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels angående omfattningen av den varmblodiga hästaveln och dels den framtida utformningen av verksamheten vid statens hingstdepåer, samt

2. i avbidan på resultatet av denna utredning och de åtgärder densamma

kunde föranleda avslå av Kungl. Maj:t framlagt förslag om uppförande av en tvätt- och badinrättning vid Flyinge.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) fastställa av utskottet framlagd avlöningsstat för statens hingstdepåer och stuteri, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

2) å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens hingstdepåer och stuteri: Avlöningar ett förslagsanslag av 663 100 kronor;

b) till Statens hingstdepåer och stuteri: Omkostnader ett förslagsanslag av 370 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II: 408, såvitt nu vore i fråga, till Statens hingstdepåer och stuteri: Byggnadsarbeten å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180 000 kronor;

B. att motionen II: 408, såvitt anginge yrkandet om utredning rörande dels omfattningen av den varmblodiga hästaveln och dels den framtida utformningen av verksamheten vid statens hingstdepåer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Antby* och *Widén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — — — (lika med utskottet) — — — 370 000 kronor:

B. att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 408, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts framställning i vad avsåge anslag till Statens hingstdepåer och stuteri: Byggnadsarbeten;

C. att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 408 i förevarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels låta företaga en utredning angående omfattningen av den varmblodiga hästaveln och den framtida utformningen av verksamheten vid statens hingstdepåer dels ock

Anslag till statens hingstdepåer och stuteri.

förelägga riksdagen det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ANTBY (fp): Herr talman! Med tanke på att morgonsolen snart skall stråla över staden och det kan vara lämpligt att vi lämnat detta hus innan dess och att vi dessutom har ett nummer kvar på dagens föreställning, vilket eventuellt kan taga mycken uppmärksamhet i anspråk, skall jag här med talmannens tillåtelse be att få säga, som man ibland brukar uttrycka det »bara några korta ord».

Anledningen till att jag tar till orda här är den, att jag jämte en kamrat i utskottet har reserverat mig till förmån för en motion, där man begär en utredning angående det fortsatta stödet till den varmblodiga hästaveln.

Behovet av hästar har nu minskat, inte bara när det gäller jordbruket utan också då det gäller andra ändamål. På ett ställe i statsverkspropositionen framgår det att arméchefen inte har velat för arméns räkning köpa mer än 380 hästar men på grund av en överenskommelse med uppfödarna nödgats skaffa 450. Tendensen till mindre behov av hästar har som sagt lett till den nämnda motionen.

Vi anser det motiverat att utreda huruvida man för framtiden behöver hingstdepåer vid såväl Flyinge som Strömsholm. I detta sammanhang ha vi också yrkat avslag på Kungl. Maj:ts proposition om att bygga en tvätt- och badinrättning vid Flyinge. Ett avslag skulle innebära en besparing på 180 000 kronor. Det är att märka att man här avsett att bygga en tvättinrättning för att betjäna ett fyrtiotal hushåll. Det finns möjligheter att få tvättning utförd vid en tvättinrättning i Lunds stad, som ligger ganska nära Flyinge. Enligt vår uppfattning finns det således ganska starka skäl att gå fram på den väg som vi förordat.

Jag vill med dessa ord yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s): Herr talman! Att frågan om hästavelns omfattning jämte frågan om den framtida utformningen av verksamheten vid statens hingstdepåer göres till föremål för utredning är, som framgick av herr Antbys anförande, innebörden av hans och herr Widéns reservation.

Utskottet har vid behandling av denna fråga funnit, att det näppeligen finns anledning att i nuvarande läge skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning av dessa ting. Vi stöder oss i detta fall på det yttrande som lantbruksstyrelsen avgivit över förevarande motion, i vilket styrelsen förklarar sig ha uppmärksamheten riktad på dessa förhållanden och vara beredd att, om de närmaste årens utveckling på nu ifrågavarande område skulle giva anledning därtill, till Kungl. Maj:t ingå med mera genomgripande förslag rörande hingsthållningens organisation.

På sätt och vis är ju detta ett tillmötesgående av motionärernas önskemål på denna punkt. Då saken ligger till på detta sätt, finns det ingen anledning att ifrågasätta behovet av de här föreslagna byggnadsarbetena vid Flyinge. Så länge vi har Flyinge som en statens hingstdepå, får vi väl ändå se till att dess byggnadsbestånd hålles i gott skick. Lantbruksstyrelsen har för övrigt avgivit en ganska utförlig motivering, som jag här inte skall ingå på, för att detta byggnadsarbete som har varit aktuellt sedan år 1939 nu bör komma till utförande.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Jag vill här bara påpeka, att det nuvarande avtalet om leverans av hästar till armén gäller till år 1956. Det är sålunda en

Stöd åt hästaveln.

kort tid innan frågan om omfattningen av verksamheten vid hingstdepåerna blir aktuell. Är det under sådana förhållanden rimligt att bygga en bad- och tvättinrättning för 180 000 kronor, när vi inte vet om staten får användning för den mer än en kort tid? Det är den synpunkten som reservanternas anlagt på denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Antby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Stöd åt hästaveln.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 27, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda stödåtgärder för hästaveln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 20 februari 1953 avlåten, till utskottet hänvisad proposition, nr 121, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera erforderliga medel till särskilda åtgärder för stödjande av hästaveln i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen, dels till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 330 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) I: 402 av herr *Spetz* och II: 494, likalydande, av herr *Svensson* i Ljungkile, vari hemställt att riksdagen med anmälan om att förevarande proposition ej kunnat oförändrad bifallas måtte besluta

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till nästa års riksdag om avveckling av alla statliga åtgärder beträffande hästaveln;

2. att bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera samma belopp som föregående år, i den mån dessa vore nödvändiga för att under året upprätthålla redan tidigare beslutade åtgärder;

3. att till Hästavelns befrämjande för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 330 000 kronor; samt

b) II: 495 av herr *Lindström*, vari hemställt att riksdagen måtte besluta

1. att sänka det till Svenska ridsporens centralförbund föreslagna beloppet 100 000 kronor till 60 000 kronor, d. v. s. samma belopp som föreslagits till Travsporens centralförbund;

2. att avslå förslaget om ett anslag till Jockeyklubben å 50 000 kronor;

3. att anslaget till de lantliga ryttarföreningarna måtte sänkas från föreslagna 30 000 kronor till samma belopp som under innevarande budgetår eller 20 000 kronor.

Stöd åt hästaveln.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 402 och II: 494 i förevarande del bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera erforderliga medel till särskilda åtgärder för stödjande av hästaveln i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen;

2) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna II: 495 samt I: 402 och II: 494, de båda sistnämnda såvitt nu vore i fråga, till Hästavelns befrämjande å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 260 000 kronor;

B. att motionerna I: 402 och II: 494, såvitt avsåge yrkandet om utredning rörande avveckling av alla statliga åtgärder beträffande hästaveln, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Nord*, *Antby* och *Widén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

1) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 402 och II: 494 i förevarande del, bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera erforderliga medel till särskilda åtgärder för stödjande av hästaveln i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits av reservanterna;

2) med anledning — — — (lika med utskottet) — — — av 1 260 000 kronor;

B. att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels låta företaga den utredning, som reservanterna i motiveringen förordat, dels ock förelägga riksdagen det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2) av herrar *Tjällgren*, *Näslund*, *Es-*
10 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 18.*

kilsson, *Bertil Andersson*, *Bror Nilsson*, *Gustafson* i Dädesjö, *Hæggblom*, *Svensson* i Vä och *Mårtensson* i Smedstorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall — — — (lika med utskottet) — — — i propositionen;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 402 och II: 494, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 495 till Hästavelns befrämjande å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 330 000 kronor;

B. att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställda föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s): Herr talman! Jordbrukets hastiga mekanisering och traktorns seger över hästen har försatt landets hästuppfödare i ett krisläge som, om man inte gör någonting, kommer att äventyra hästtillgången såväl för beredskapens som för jordbrukets och skogsdriftens behov.

Departementschefen har i den proposition, som ligger till grund för det utskottsutlåtande vi nu behandlar, alldeles riktigt understrukit, att uppfödandet av hästar för att säkerställa vårt behov härav bör grundas på en inhemsk hästavel. Det särskilda stöd, som skulle säkerställa detta behov, har av 1951 års hästavelsutredning föreslagits få formen utav bidrag till hingsthållare och utvidgning av frisedelssystemet. Enligt propositionen skulle detta stöd kosta 800 000 kronor om året i fyra år, d. v. s. 3,2 miljoner. Detta belopp skulle inte belasta driftbudgeten utan tagas ut från statens hästavelsfond, som lades upp år 1947 med ett belopp av 5 miljoner kronor av då tillgängliga och sedan ständigt växande totalisatormedel.

Departementschefen har föreslagit vissa höjningar av tidigare anslag till den varmblodiga hästavelns organisa-

Stöd åt hästaveln.

tion. Sålunda har till de lantliga ryttarföreningarna föreslagits en höjning av anslaget med 5 000 kronor. Travsportens centralförbund skulle få 20 000 kronor i höjning. Detta motiveras bl. a. med de stora belopp, som staten tillföres från totalisatormedlen. I stort sett har utskottet kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag. Propositionen har emellertid också föranlett ett par motioner, som jag i det här sammanhanget vill säga några »väl valda ord» om.

Den första motionen har till författare herr Svensson i Ljungskile, som jag saknar uppe i den bänk vi är vana att finna honom vid dessa tillfällen. Han har väckt en motion, som med hänsyn till sitt innehåll borde ha föranlett den allra största uppmärksamhet. I den motionen bryter han radikalt med den allmänna inställning som både statsmakter, försvar och hästuppfödare har på frågan om en hästreservs behövlighet och nödvändighet i vårt land och att vi måste göra vad vi kan för att vidmakthålla kraven på goda egenskaper hos hästbeståndet. Motionären vill ha en utredning, som går ut på att avskaffa alla bestämmelser för hingsthållningen samt öppna gränserna för fri import, med andra ord rasera hela det system som vi nu under en mansålder och med stora kostnader för både stat och enskilda byggt upp för att möjliggöra en svensk hästavel. Beredskapssynpunkten har herr Svensson alldeles lämnat åt sidan i sin motion.

Denna motion — jag skall inte uppehålla mig vidare vid den — åstadkom inte den avsedda chockverkan på utskottet. Då omfattningen och formerna för hjälptåtgärder som nu föreslås skall omprövas varje år och stödet uttryckligen är en anordning i ett tillfälligt krisläge, så har motionen enhälligt avstyrkts.

Vida större ståhej har en annan motion av herr Lindström i Lockne, själv hästavelsutredare och känd hästkarl, väckt. Trots att herr Lindström inte går

lika hårt härjande fram som herr Svensson i Ljungskile, hindrar det inte att herr Lindströms motion innehåller förslag av ganska pikant natur. Herr Lindströms aktion — tonen i den anslags i fjolårets debatt i samma sak — har i press och i för saken intresserade kretsar utlöst en diskussion, som inte saknat poänger. Jag skall inte offra tid på detta. En diskussion som i formen spetsas till men som i sak håller sig till realiteter kan endast bidra till att rensa luften och skapa klarhet. Det kanske ändå är nyttigt att diskussionen kring yrkandet i herr Lindströms motion kommit till stånd. Därigenom har det getts tillfälle att rätta till en hel mängd missuppfattningar och missförstånd.

Att herr Lindströms motion, som är daterad den 1 april, inte bara var ett aprilskämt framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet. Bakom herr Lindström har en visserligen härfin men dock majoritet grupperat sig. I egenskap av en av de nio reservanterna till utlåtandet vill jag klargöra motiveringen till att vi inte kunnat följa herr Lindströms meningsfränder utan velat rida varligt fram. Majoriteten har hänvisat till 1950 års besparingsutrednings förslag och har föreslagit, att anslaget till Svenska ridsportens centralförbund skall nedräknas med 20 000 kronor till 80 000 kronor samt att anslaget till Jockeyklubben helt skall indragas.

Det främsta motivet för mitt ställningstagande — och jag tror också att detta är mina medreservanters motiv — är närmast av formell natur. Jag kan inte vara med om att på en enskild motionärs bristfälliga motivering, eller kanske rättare sagt brist på motivering, sitta vid utskottsbordet och utan föregående varning bara dra ett streck över ett gammalt anslag som gått ut inte endast sedan 1947 — det är endast i den nuvarande omfattningen som anslaget är så gammalt — utan sedan 1919. I samband med omläggningen har det utgått till Jockeyklubben, som då åtog sig

Stöd åt hästaveln.

att vara centralorganisation för galoppporten och fördela anslaget till uppfödare, föra riksstamboken för fullblod o. s. v.

Man frågade sig, när man läste motionärens yrkande om indragning av detta anslag, vad Jockeyklubben hade gjort för fuffens, eftersom den inte längre var värdig att ha hand om detta anslag på 40 000, och som i överensstämmelse med av lantbruksstyrelsen godkända direktiv bara skall fördelas av klubben till hästuppfödare och som med 10 000 kronor går till organisationen för förande och utgivande av den riksstambok, som man har åtagit sig att föra, samt till vissa omkostnader beträffande kapploppningar.

Det har inte riktats någon som helst anmärkning mot klubbens fögderi. Användningen och redovisningen av dess anslag sker, som jag nämnde, enligt av lantbruksstyrelsen godkända grunder. Är det så att klubben inte i fortsättningen skall ha hand om anslaget, måste någon annan organisation göra det, eller också skall denna uppgift läggas på lantbruksstyrelsen. Lantbruksstyrelsen har också sagt att om dessa organisationer, som nu får direkta anslag, inte funnes, skulle en förstärkning av arbetskraften på lantbruksstyrelsen vara ofrånkomlig. Alla de organisationer, som det här är fråga om, har lantbruksstyrelsens fulla förtroende.

Det kan vara mycket sant och det har påpekats i debatten i första kammaren, att Jockeyklubbens organisation är gammalmodig och antikverad. Det är den visst, men klubben är nog inte främmande för en demokratisering, och under alla förhållanden kan det inte vara förenat med god praxis i riksdagsarbetet att utan att ge Kungl. Maj:t tillfälle till nödiga överväganden bara gå till väga som när man dräper en lus bara för nöjet att få höra smällen.

Det är mycket lätt att falla för känsluskäl, t. ex. sådana som att personer, som sysslar med uppfödning av varm-

blodiga hästar, ändå kommer att fortsätta att skaffa fram material för både trav och galopp. Skulle detta anslag till Jockeyklubben dras in vid budgetårets slut, sker det när galoppporten står mitt uppe i tävlingssäsongen. En indragning av anslaget skulle i första hand gå ut över uppfödarna, men vi kan vara alldeles övertygade om att den också skulle inverka på intäkterna till staten av totalisatormedlen, som 1952 gav mellan 13 och 14 miljoner kronor totalt, varav 1 864 000 kronor kom från galoppbanorna.

Jag erkänner villigt min oförmåga att jaga upp mig till någon större lidelse för eller emot. Men jag reagerar mot det långt ifrån justa sättet att utan att ha något att anmärka bara säga nej. Det är ändå rimligt att riksdagen ger Kungl. Maj:t tillfälle att överväga, vilken betydelse detta stöd har för uppfödarna och för tillgången på varmblod och också vilken betydelse tillgången på varmblod har för totalisatorinkomsterna till staten. Ger man Kungl. Maj:t ett sådant tillfälle, kan utskottet och kamrarna nästa gång göra sina överväganden på grundval av tillräcklig information och på sakliga grunder.

Om jag slutligen skulle säga ett par ord om användningen av de medel, som har gått och går till Jockeyklubben, har jag förut klargjort att dessa medel — jag ber att få stryka under det ytterligare — inte går till denna organisations inre administrativa verksamhet. Vartenda öre måste redovisas för uppgifter, som Kungl. Maj:t och lantbruksstyrelsen har lagt i denna organisations hand.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att under punkten 2 få yrka bifall till den reservation, som har avgivits till utskottets utlåtande av herr Tjällgren m. fl.

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande ville, som han sade, rida försiktigt här i natt.

Stöd åt hästaveln.

Hade herr Waldemar Svensson varit närvarande och inte på grund av illamående måst gå hem och lägga sig, så hade väl ritten blivit åtskilligt våldsammare.

Den fråga, som vi nu diskuterar, innefattar egentligen två olika avdelningar, dels frågan angående det extra stöd, som här föreslagits till hästaveln, dels det vanliga anslag som utgår under denna punkt. Vi har inom hästaveln utan tvekan en kris för närvarande. Den har uppstått under tiden efter kriget, då mekaniseringen slagit igenom och behovet av hästar minskat mycket starkt. Detta har medfört att själva hästavsarbetet har kommit i en kris-situation. Antalet betäckningar har sjunkit mycket kraftigt och därmed antalet födda föl. En hel del av dessa föl har på grund av låga priser gått till slakt i stället för att uppfödvas. Hästpriserna har varit sådana att det inte lönat sig att föda upp hästarna. Åldersfördelningen för häststammen är ju för närvarande mycket ogynnsam, då vi har få unghästar och ett stort antal äldre hästar. Det är just i denna situation som man här kommit med förslaget om extra stöd åt hästaveln.

Detta stöd är utformat så att det dels skall utgå bidrag till hingstägare och dels i form av ett utökat frisedelssystem. Jag skall inte här gå närmare in på denna utbyggnad. Jag vill bara påpeka, att det är många remissinstanser som har tillstyrkt förslaget som sådant, men det är åtskilliga som har ställt sig tveksamma. I vissa yttranden ifrågasättes om icke stödåtgärderna helt eller i vart fall till huvudsaklig del bör inriktas på åtgärder med syfte att direkt stimulera till ett ökat antal betäckningar och ökad uppfödning av föl. Det är Hallands läns hushållningssällskap som framfört de synpunkterna, och det har även arméförvaltningen, Skaraborgs läns och Värmlands läns hushållningssällskap gjort.

Den reservation som har avgivits av

herr Nord m. fl. tar sikte på denna punkt, och vi säger där, att det bidrag som är avsett att utgå till hingsthållare icke stimulerar fram flera föl. Det hjälper givetvis till att vidmakthålla den hingststam vi har, men det inverkar icke på betäckningsfrekvensen. Det är mot den bakgrunden som vi har yrkat bifall till förslaget om frisedelssystemet men går emot hingstbidraget.

Det som verkligen skall stimulera hästaveln är utan tvekan hästpriserna. Vilka åtgärder vi än vidtar för att hjälpa hingsthållarna kan de aldrig klara situationen utan att vi får ett annat hästpris. Såvitt jag vet är vi på väg mot bättre hästpriser. Enligt uppgift från vår slakteriförening i Värmland ligger hästpriset i vår cirka 300 kronor högre än förra året. Det är alltså en klar tendens till stegring, och därför anser jag att det är onödigt med dessa bidrag till hingsthållare. Vi kan nöja oss med det bidrag genom frisedlar som här är föreslaget.

Vi reserverar har föreslagit en översyn av de nuvarande bestämmelserna och anslagen för befrämjande av hästaveln. Minskningen i häststammen bör kunna medföra en minskning av anslagssumman på detta område, och när man jämför de bidrag som går till hästaveln — det rör sig om drygt 1,3 miljoner kronor — med det bidrag som utgår till nötboskapsavelns främjande — cirka 0,8 miljoner — måste man säga att det inte finns någon balans mellan dessa anslagsposter. Vi anser följaktligen det vara fullt motiverat att göra en översyn av dessa statsbidrag.

Jag vill också påpeka, att jordbruksutskottet förra året uttalade, att vissa av de anslag som utgår under denna titel borde överses inom den utredning som då fanns. Det visar sig nu att denna utredning inte alls har gått in på frågan. Den har sedermera upplösts, och den kan alltså inte verkställa denna översyn. Jag anser emellertid att det

Stöd åt hästaveln.

finns behov av en översyn av dessa anslag.

Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Nord m. fl.

Herr LINDSTRÖM (s): Herr talman! I denna hippologiska morgonandakt kan jag fatta mig ganska kort. Jag är tacksam för att utskottet har kunnat bli enigt om det väsentliga, och denna tacksamhet riktar sig inte minst mot jordbruksministern som tagit upp det mesta av vad 1951 års hästavelsutredning föreslog. Den detalj där jag och mina kamrater inom utskottsmajoriteten avviker från Kungl. Maj:ts proposition är en bagatell, men den är ändå av sådan art att vi anser det vara ett demokratiskt renlighetskrav att vårt förslag bifalles.

Det är möjligt att statsrådet Norup säger som en statsman långt tillbaka i tiden sade när han leddes till galgbacken: »O tack är världens lön». Nu tror jag emellertid inte att det behöver bli någon politisk galgbacke för jordbruksministern om riksdagen går utskottsmajoriteten till mötes. Jag tror att han, när han någon gång i advent sitter med statsverkspropositions pusslet, skall vara tacksam för att vi har smusslat bort den här biten.

Utskottsmajoriteten har fallit tillbaka inte minst på 1950 års besparingsutredning, som har ansett detta som ett lämpligt objekt för en besparing av statsutgifterna. Utredningen säger: »Endast kostnader för främjande av hästavel, som i första hand betingas av jordbrukets och skogsbrukets behov, synes böra belasta förevarande anslag». Utredningen föreslår vidare, att anslagen till Svenska ridsportens centralförbund, Jockeyklubben, Avelsföreningen för svenska varmblodiga hästen, De svenska lantliga ryttnaröreningarnas centralförbund, Föreningen nordsvenska hästen och Riksföreningen för ridningens främjande skall indragas eller

minskas med ett sammanlagt belopp av 60 000 kronor.

Såsom utskottets vice ordförande sagt kommer av till statskassan inlevererade totalisatormedel inte mindre än 11,7 miljoner kronor från travsporten, medan galoppsporten står för den blygsamma siffran av 1,8 miljoner kronor. Om riksdagen skulle följa utskottsmajoriteten, skulle galoppsporten även i fortsättningen få ett statsbidrag på inte mindre än 200 000 kronor, medan travsporten får 80 000 kronor. Om man ställer 80 000 kronor mot 11,7 miljoner kronor och 200 000 mot 1,8 miljoner kronor inser alla, att galoppsporten är väl gynnad.

Vidare måste jag säga, att galopp-sportens ansträngningar att dela upp sin verksamhet på en rad olika organisationer verkar vara bra mycket fiffel för att man skall kunna få så stora statsbidrag som möjligt.

Att jag som motionär liksom utskottsmajoriteten har ansett att anslaget till jockeyklubben bör indragas beror på att vi anser, att denna är en helt odemokratisk organisation, som icke bör vara behörig att fördela statsmedel. Jag är visserligen medveten om att det sker efter instruktion från lantbruksstyrelsen, men jag vill liksom herr Svedberg i första kammaren visa hur organisationen är uppbyggd genom att läsa upp 7 § i dess stadgar.

»Aktiv medlem inväljes vid ordinarie sammanträde efter av styrelsen framställt förslag.

Förslag till inval av medlem skall skriftligen, undertecknat av tvenne medlemmar, tillställas sekreteraren minst sju dagar före det sammanträde, vid vilket inval skall ske. Uppgift å till inval föreslagna personer skall fr. o. m. samma tid för klubbens medlemmar finnas tillgänglig å sekretariatet.

Inval sker medelst slutna omröstning, och kräves för bifall tre fjärdedels majoritet av de i röstningen deltagande. Den föreslagne är dock ej in-

Stöd åt hästaveln.

vald om mot honom avgivits mer än tre nejroster.»

Jag tror att styrelsen består av sju ledamöter; halva styrelsen kan alltså avgöra vem som får komma in i klubben.

När man hör detta, får även en gammal tvivlare den bibliska liknelsen om kamelen och nålsögat i tankarna. Med en mera profan liknelse skulle man kunna säga, att det vore bra mycket lättare för en lusig spåkäring att bli introducerad vid hovet än för mig att, iklädd frack, komma in i jockeyklubben. Denna organisation har inte mera med demokrati att skaffa än vad Jehovas vittnen har med skrivmaskinsmysteriet i Uppsala att göra.

Av de 50 000 kronorna går 10 000 kronor till organisationsbidrag och 40 000 kronor till priser åt de hästar, som på svenska kapploppsbanoer vunnit första, andra eller tredje pris utan hänsyn till deras avelsvärde. Jag skulle inte ha sagt så mycket, om pengarna gått till hästar, som visat sig ha värdefulla arvsanlag, men jag tvivlar på att de hästar eller rättare sagt hästägare, som vinner dessa priser, är de som är mest i behov av bidrag av denna art.

Huvudparten av dessa priser går utan tvekan till de stora stuterierna. Det lär finnas en framstående bilhandlare, som har ett stort stuteri ute på Lidingön, och jag är övertygad om att han tar en ganska stor del av dessa priser. Om de pengarna dras in, kommer det icke att födas ett enda långbent föl mindre än tidigare.

Man kan fråga sig på vad denna markanta skillnad mellan travsportens och galoppsportens popularitet beror. Jag är djärv nog att påstå, att det är den atmosfär, som har skapats på galoppbanorna. Det är snart sagt bara grevar och baroner och de — förlåt uttrycket — mest strömlinjeformade mannekängerna, som med bibehållen självaktning kan vara där, och de kan näs-

tan inte komma dit förrän de varit i Paris och ekiperat sig. Om galoppsporten skaffade sig en rutinerad organisatör och reklamman, som skapade en atmosfär, i vilken folk från de breda lagren trivdes, skulle den ha alla förutsättningar att ge samma resultat som travsporten. Om riksdagen skulle följa utskottsmajoriteten, är jag övertygad om att det skulle bli en allvarlig tankeställare för de förnäma herrarna att se till att det blev så. Skulle riksdagen däremot följa reservanterna, hyser jag stora farhågor för att galoppsportens ledning alltjämt kommer att gå därute med en rund hatt på skulden och en monokel i det ena ögat och kika i luften efter herr Norups manna.

Jag ber om överseende, om jag använt vanvördiga uttryck. Med hänsyn till den långt framskridna tiden ber jag, herr talman, att få sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HÆGGBLOM (h): Herr talman! När jag hör herr Lindströms skildring av vad som försiggår på en galoppbana får jag ett intryck av att han aldrig varit där utan endast läst den del av skildringen av ett galoppevenemang, som hållit sig till de av damerna och herrarna, som är mera markanta. Men det kan ju hända även med ett mycket bra teaterstycke att kåsören skildrar inte vad som händer på scenen utan vad som sitter i bänkarna. Har man emellertid intresse för saken skall man väl kunna titta på hästarna. Det är i varje fall vad jag i min enkelhet gjort när jag varit ute och upplivat mina minnen från husartiden.

Den avgörande majoriteten av de människor, som tittar på galoppsporten och som bidrar till att staten i alla fall — om herr Lindström har rätt i att staten satsar 80 000 kronor — får över 1,8 milj. kronor i totalisatormedel, är minsann inte dessa mannekänger, utan det är den allmänhet, som av en eller annan anledning, kanske framför allt

Stöd åt hästaveln.

därför att de tjänstgör vid hästrege-
menten, har med hästuppfödning att
göra e. d. Och de kan vara så irrationel-
la att de tycker att det är lika roligt att
titta på galopptävlingar som på en fot-
bollsmatch. De bidrar i alla fall på det
sättet till att varmbloodsaveln hålles
uppe.

Sedan vill jag erinra om att det som
ligger bakom detta anslag till Jockey-
klubben har varit, att staten ansett det
vara förenligt med sina intressen att
här i landet upprätthålla en fullblods-
avel. Det är nämligen stambokföringen
av fullblodshästarna som denna klubb
har tagit som sin uppgift. Att den har
ett så olyckligt namn, som vållade så
mycken missuppfattning när jordbruks-
utskottet behandlade denna fråga,
hänger såvitt jag vet samman med att
fullblodshästen är en internationell ras.
Den svenska stamboken är därför en
del av den internationella stamboken,
och beträffande stambokföringen av
fullblodshästar gäller den egenartade
bestämmelsen att endast de hästar, som
utan något uppehåll kan leda sina anor
tillbaka till de fem arabiska hingstar,
som en sultan i Arabien en gång skänkte
den engelska kungen, blir stambok-
förda som fullblod.

Skall vi här i Sverige ha en fullblods-
avel som kan godkännas internationellt,
får vi nog rätta oss efter de stambok-
föringsbestämmelser som gäller. Vill vi
ha en egen fullblodsavel, som stannar
inom landets gränser och efter vilken
vi inte säljer några avelsdjur sedan vi
låtit fullblodshingstar korsas med halv-
blod, kan vi göra som herr Lindström
säger; dra in anslaget till denna stam-
bokföring och låta det hela basa. Men
om vi vill fortsätta med den export av
remonter till Schweiz, som betalas med
bättre priser än den svenska staten be-
talar för sina remonter, om vi över hu-
vud taget har förståelse för vad som
står i varenda hästavelslära, nämligen
att utan fullblodsavel kan man inte
upprätthålla en halvblodsavel, då får

vi vara så kloka att vi lagar att vi har
någon organisation här i landet som
svarar för stambokföringen av full-
bloden.

Det har anmärkts på att Jockeyklub-
ben är en så förskräckligt exklusiv or-
ganisation och det har sagts att vi skall
göra den så demokratisk att alla skall
kunna vara med. Men, herr Lindström,
vi måste väl ändå hålla på kravet att
de som skall vara med i organisatio-
nen måste vara uppfödare av fullblod.
I annat fall har de väl inte något i
denna organisation att göra, och vilka
mängder av demokratiskt sinnade män-
niskor här i landet är så tokiga att de
ger sig till att föda upp fullblod? Det
gör de säkert inte, utan de liksom herr
Lindström, som är en sann demokrat,
håller sig till travsporten. Det är ju
ingen skada skedd därmed, men vi be-
höver i alla fall en fullblodsavel, och
Jockeyklubben har ombesörjt att vi har
en stambokföring. Detta har klubben
gjort enligt lantbruksstyrelsens direktiv.

Vi behöver kanske inte diskutera så
förskräckligt mycket om denna sak.
Första kammaren har ju tagit reserva-
tionen med 53 röster mot 39 och jag
hoppas att det förstånd, som utvecklades
efter debatten där, är till förmån-
des även i denna kammare.

Det är, herr Lindström, inte 40 000
av de 50 000 kronorna som går till pri-
ser som hamnar hos hästägarna. Peng-
arna går inte till ägarna av de hästar
som vinner priserna utan till uppfö-
darna av de hästar som vinner pri-
serna. Vad herr Lindström säger om att
de rika personer som äger dessa hästar
inte behöver priserna håller därför
inte. I vissa fall kan det vara uppföda-
re som för länge sedan sålt hästen,
som — om hästen visar sig vara ut-
märkt — på det sättet får en liten gra-
tifikation. Herr Lindström säger att det
skulle vara nyttigare om bedömningen
gällde avelsvärdet. Kan inte vi liksom
engelsmännen, som utbildat denna ras,
som besitter den största förmåga av

Stöd åt hästaveln.

energiutveckling i världen, anse att tävlingsprestationen är den främsta metoden att visa vad ett djur är värt?

Sedan vill jag bara beträffande vad herr Widén sade om reservationen nr 1, att vi skulle väl inte ge hästaveln så här mycket pengar, när nötboskapsaveln inte får mer än en mindre del, peka på, att de pengar hästaveln får är något som den själv tjänat in åt staten. Om vi för framtiden skall följa herr Widén och herr Svensson i Ljungskile och inte ge hästaveln några pengar, skulle vi placera oss i den gynnsamma ställningen att vi låte hästaveln varje år understödja svenska staten med 14 miljoner kronor, men som tack för besväret skulle hästaveln inte få något. Det är litet skillnad på det och vad nötboskapsaveln får sig tilldelat.

Dessutom kan vi erinra oss att när vi gör upp jordbrukets prisreglering är det inte så små belopp, som från den sidan skall gå till nötboskapsaveln, medan hästaveln inte tar något.

Jag lovade visst, herr talman, att inte bli mångordig — jag började inte mitt anförande med att säga så, för då brukar man aldrig kunna sluta. Jag vill emellertid erinra om att det bör vara någon konsekvens i riksdagens ställningstagande. Vi godkände häromåret en motion som begärde utredning inte om en ökad hästavel utan om en behövlig sådan. Den utredningens resultat föreligger nu, och jordbruksministern har efter remissinstansernas hörande framlagt förslag, som i stort sett går denna utredning till mötes. Men då skulle riksdagen, som beställt denna utredning, när vi nu får ett förslag på bordet, följa herrarna Svensson i Ljungskile och Widén och försöka göra det hela om intet! Jag tycker det skulle vara mycket dålig konsekvens om riksdagen handlade på det sättet.

Herr AHLSTEN (fp): Herr talman! När riksdagen för ett par år sedan begärde den utredning som här talas om

var det i känslan av att med den utveckling hästaveln tagit under de senaste åren var den på väg att leda till ett katastrofläge inom landet. Nu har denna utredning kommit med sitt förslag, och den har med de militära myndigheternas bistånd räknat fram det antal hästar vi behöver för att vi skall vara något så när skyddade om ett avspärrningsläge inträder.

Vi befinner oss i ungefär det läget i dag. Således har vi ingen tid att bara se på, hur vårt hästbestånd ytterligare raseras. Vi befinner oss i det gynnsamma läget att vi har tillgång till medel från en fond på fem miljoner kronor, som hästarna själva tjänat in, och man har fonderat dessa pengar, som tidigare varit totalisatormedel, för att tagas i anspråk om hästaveln skulle komma i ett kritiskt läge. Således behöver man inte ta något som helst av skattemedel för att klara den saken. Det skulle vara underligt, om vi skulle spara härvidlag och inte följa det förslag, som denna utredning gjort och som lagts fram i denna proposition av jordbruksministern. Jag tycker närmast att man skulle beteckna ett sådant ställningstagande såsom ganska ansvarslost från riksdagens sida.

Vad sedan gäller de saker som herr Lindström motionerat om och för vilka han fått en knapp majoritet i utskottet vill jag påminna om att ända fram till 1947 fick hästaveln disponera över dessa totalisatormedel. Då drogs de in till staten därför att det blev så stora summor, att de i fortsättningen inte kunde få lov att disponeras av hästaveln. Vi hör nu att dessa medel uppgår till cirka 14 miljoner kronor om året, låt vara att större delen därav kommer in genom travsporten. Men det är väl ändå hästaveln det är fråga om här, och då visar det sig att aveln av dessa varmblodiga galopphästar befinner sig i ett kritiskt läge. De är dock den värdefullaste tillgången vi har i ett kritiskt läge. Då duger inte de varm-

Stöd åt hästaveln.

blodiga travhästarna och de norska och nordsvenska hästarna befinner sig i ett helt annat bruksläge.

Den värdefullaste tillgången är då som sagt just galopphestarna, och det är därför man menar att det helt enkelt inte går att kapa ett gammalt anslag, som gått genom Jockeyklubben till uppfödarna. Det är inte några rika och förnåma herrar som får dessa pengar, utan de går till den som fött upp hästen och som får dem därför att hästen utfört en prestation och därigenom visat sig verkligen besitta framstående egenskaper. Hur skulle man egentligen annars veta vad det sto är värt som hästen är fallen efter? Man får på detta sätt reda på aveln och får kontroll över var dessa goda egenskaper är till finnandes inom rasen. Det får man som sagt fram genom tävlingar, det finns ingen möjlighet att få fram det på annat sätt.

Vad Jockeyklubben beträffar, förbrukar den inte någon del av dessa pengar. Den har bara fått i uppgift att sköta om fördelningen av pengarna efter de grunder, som lantbruksstyrelsen bestämt. Det är alltså inte någon exklusiv klubb, som själv bestämmer hur pengarna skall fördelas, utan den är bara en lydlig tjänare åt kungl. lantbruksstyrelsen, och jag tycker att herr Lindström skulle kunna godkänna lantbruksstyrelsen som ett demokratiskt organ, som han kan lita på i detta fall. Om det sedan finns människor med intresse för hästar, som vill arbeta gratis, så tycker jag inte att Sveriges riksdag behöver anse det som något så förfärligt odemokratiskt.

Jag delar helt uppfattningen att Jockeyklubben bör få göra om sina stadgar, ty man kan inte försvara stadgar- nas § 7 i dess nuvarande lydelse. Men den saken tycker jag inte skall göras på det sättet, att man drar in det anslag, som klubben välvilligt har ställt sig till förfogande för att dela ut under alla de år som gått. Det skulle vara ett

dåligt tack för klubbens hjälp på detta område.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Tjällgren m. fl.

Herr LINDSTRÖM (s): Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Herr Ahlsten sätter galopphesten framför travhesten som reserv för armén, men det är väl ändå så, att det beridna kavalleriet nu i stort sett har tjänat ut. De hästar vi nu behöver är de, som infanteriet använder för sina kulsprute- och ammunitionskärror, och vilken häst är då lättast att få att gå för en sådan kärra, en ridhäst eller en nordsvensk travare? Den senare går i det civila, om jag så får säga, i reguljärt arbete i mycket stor utsträckning och torde därför vara den värdefullaste hästreserven för militärt bruk.

Jag kan inte följa herr Ahlstens resonemang, när han säger att galopp- sporten ställes på svältkost, om vi drar in det anslag det här gäller. Det påståendet är fullständigt orimligt, ty galopp- sporten får 200 000 kronor, medan travsporten får nöja sig med 80 000 kronor.

Herr Hæggbloom gjorde en utvikning ända till Orienten. Så långt skall inte jag bege mig. Det är ju så, herr Hæggbloom, att staten har inköpt inte mindre än tolv fullblodshingstar, som står till fullblodsuppfödarnas förfogande. Vidare kommer till de 50 000 kronor, som Jockeyklubben fick 1952, ytterligare 6 000 kronor som i propositionen är reserverade för diverse ändamål. Jag vill nämna dessa siffror för att göra klart, att galopp- sporten trots den inknappning utskottet föreslagit ändå har fått nästan tre gånger så mycket som travsporten.

Herr Hæggbloom bestred här riktigheten av mina skildringar av tävlingarna på Ulriksdal. Om det inte varit så sent på natten, skulle jag ha föredragit ett referat från en premiär på Ulriks-

Stöd åt hästaveln.

dal, där tre fjärdedelar av utrymmet ägnas åt hur damerna var klädda. Jag skall emellertid inte nu ge mig in på den saken.

Det är måhända inte särskilt tack- samt att i denna församling tala om besparingar, men som den framgångsrike jordbrukare herr Hæggbloom är — om jag inte tar miste är han Sveriges störste ägghandlare — borde han väl veta, att om man har en höna, som värper guldägg, och en annan som värper små sparvägg, så ger man inte den förra avrenset och den senare maltkornet.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr AHLSTEN (fp) kort genmäle: Herr talman! När det gäller frågan om vilken hästras som är viktigast ur försvarets synpunkt, må det vara tillräckligt att erinra om, att vi inte köper 200 å 300 travhästar varje år som remonter, utan det är just galopphästar vi köper för att använda om landet kommer i krig.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle: Herr talman! Vi vet ju att överbefälhavaren försöker knappa in på ridhästarna, ty de är troligen det mest sårbara fortskaffningsmedel vi har i krig. Vad vi behöver är draghästar för infanteriets kärror, och då frågar jag: Vilken hästreserv är värdefullast, galopp- eller travhästen?

Herr WIDÉN (fp): Herr talman! Jag måste uttala min förvåning över herr Hæggblooms anförande nyss. En utredning har framlagt ett förslag som godkänts av Kungl. Maj:t, men herr Hæggbloom anser att det inte är riktigt att kritisera förslaget och gå emot det. Jag trodde inte att herr Hæggbloom var så kungatrogen.

När det sedan gäller anslagen till hästaveln och nötboskapsaveln talar herr Hæggbloom om vad man får för inkomst till statsverket av hästaveln,

men jag vill fråga: Vilken av dessa bägge grenar, hästaveln och nötboskapsaveln, betyder mest för Sverige i dess helhet och för det svenska jordbruket? Man måste fråga sig: Är det rimligt att hästaveln får 1 300 000 kronor och nötboskapsaveln 800 000 kronor? Jag tycker att dessa siffror visar, att här föreligger en feldisposition.

Herr Hæggbloom satte likhetstecken mellan herr Waldemar Svensson och mig. Herr Waldemar Svensson och jag kommer bra överens på många punkter, men i detta fall har vi gått olika vägar och företräder olika uppfattningar, även om jag i viss mån har kunnat följa hans motion.

Herr HÆGGBLUM (h): Herr talman! Herr Widén får inte missuppfatta, om jag säger emot honom, och tro att han därmed inte får föra sin åsikt till torgs, ty det är han i sin fulla rätt att göra.

Till herr Lindström, som drar in äggproduktionen i denna fråga, vill jag säga, att om man har en höna som värper mycket små ägg, är det lämpligt att ge henne mera foder, ty det brukar göra äggen större. För vi över denna bild på galoppsporten, som har det trångt, kan man säga, att det ändå inte vore så tokigt att ge den något hyggligare anslag.

Sedan tycker jag att herr Lindström, som är en god och glad människa som man med nöje brukar kunna diskutera med, i kväll borde kunna höja sig till ståndpunkten i Fänrik Ståls sägner: Giv åt Stål en penning även! Herr Lindström håller på att om inte travarna får procentuellt lika mycket, skall inte galoppsporten ha mer än procentuellt lika litet. Varför inte motivera om att travsporten får mer av de pengar den tjänar in? Och varför skall herr Lindström behöva vara så illasinnad mot den avel, som i alla fall har betydelse för att förse oss med ridhästar?

Det är inte heller riktigt som herr

Stöd åt hästaveln.

Lindström tror, att vad armén vid mobilisering behöver är bara travhästar, som går för infanterikärror. Nej, samma behov som vi i fredstid har av remonter för olika ridändamål har vi i ännu högre grad i krig, och det allra billigaste sättet för staten att få behovet fyllt är att hålla varmbloodsaveln uppe.

Herr LINDSTRÖM (s): Herr talman! Herr Hægglblom måste väl vara så pass hemma i avelslära att han vet, att om en höna har anlag för att värpa små ägg hjälper det inte hur mycket mat man ger henne.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s): Herr talman! Det var ett yttrande av herr Lindström som jag skulle vilja replikera. Han sade: Detta sätt att dela upp anslaget på flera organisationer luktar bra mycket fiffel för att man skall få så mycket som möjligt.

Jag undrar om detta är med verkligheten överensstämmande. Denna uppdelning vidtogs i samband med införandet av den form för hästunderstödet som vi fick 1947, och då fann både Kungl. Maj:t och lantbruksstyrelsen att det var lämpligast att göra på detta sätt, därför att det blev den billigaste formen för utdelning av stödet. Dessa uppgifter har jag fått från båda de kontrahenter, som hade med saken att göra.

Så var det en replik till. Den gäller detta tal om att Jockeyklubben består av grevar och baroner. Ja, det finns grevar och baroner i styrelsen, men jag har inte kunnat finna att vi i vårt svenska samhälle har berövat grevar och baroner samhälleligt förtroende ännu, och om de kan medverka till att fullfölja en samhällsgagnande gärning, så bör de väl inte lastas för detta.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A. 1), nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels

ock på bifall till den av herr Nord m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten A. 1) i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Nord m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten A. 1) gjorda hemställan.

Herr talmannen gav härefter propositioner beträffande utskottets hemställan i punkten A. 2), nämligen dels på bifall till utskottets nämnda hemställan dels ock på bifall till den av herr Tjällgren m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hægglblom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten A. 2) i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Stöd åt hästaveln.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Tjällgren m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Lindström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 72 ja och 71 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten A. 2) gjorda hemställan.

Beträffande punkten B gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels ock på bifall till punkterna B och C i den av herr Nord m. fl. avgivna reservationen; och blev utskottets berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 15.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande över förslag till stadga angående protokollföring i utrikesnämnden;

från statsutskottet:

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörligt tillägg under år 1953 på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 199, med anledning av väckta motioner om ersättning åt arrendatorn C. Elm för vattenskador å 1951 års skörd;

nr 200, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet jämte i ämnet väckt motion;

nr 201, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 202, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 203, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av fiske på avlägsna fiskevatten, m. m.

§ 16.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om inrättande av särskilda organ för samverkan mellan riksdagen och regeringen vid behandlingen av vissa grupper av ärenden;

statsutskottets utlåtanden:

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1953/54;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för å kryssaren Gotland vattenskadad ammunition;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

getåret 1953/54 till turistpropaganda i Amerikas förenta stater;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om det mindre och medelstora handelstornaget jämte i ämnet väckta motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronan tillhöriga områden;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1953/54 till kostnader för genomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden jämte väckta motioner;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. samt till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1953/54 till maskin- och verktygsutrustning m. m. för fångvårdsanstalterna;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlösning av avgälder från de till skatte försålda s. k. halländska kyrkohemmanen;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar

i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatt stats- och tredje lagutskotts utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående uttagande av en avgift för främjande av forskning och rationalisering på byggnadsområdet samt inrättandet av en statens nämnd för byggnadsforskning, dels ock i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av en den 26 mars 1953 träffad överenskommelse angående ändrad lydelse av artiklarna 2, 7 och 9 konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, m. m.; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder;

andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;

tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 28, med anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition angående anslag för budgetåret 1953/54 till Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 17.

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen, nämligen:

nr 602, av herr *Hæggblom* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område;

nr 603, av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.* likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 224; samt

nr 604, av herrar *Cassel* och *Munk-tell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, med förslag till lag om ändrad lydelse av 43 kap. 11 § och 46 kap. 11 § rättegångsbalken.

Dessa motioner bordlades.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.42 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.
